

วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา

Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development

ปีที่ 7 ฉบับที่ 4

ตุลาคม-ธันวาคม 2568

Vol. 7 No. 4 October-December 2025

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หน่วยงานหลักในการให้บริการด้านการบริหารงานวิจัย
และดำเนินการวิจัยในนาม “มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์”

Quality Matters, Always

TU-RAC ขึ้นทะเบียนที่ปรึกษา กับศูนย์ข้อมูลที่ปรึกษา
เลขทะเบียนที่ปรึกษา 668 ครอบคลุม 19 สาขา

SCAN
ME

อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : 0-2223-3757, 0-2221-6111-20 ต่อ 7500-2

E-mail : turac.project2022@gmail.com

สารบัญ

ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2568

ก

ทบทวนนารีการ

นิธิดา แสงสิงแก้ว

01

การจัดการภาวะวิกฤต
งานที่(อาจ)ไม่เคยพร้อม

ทวิดา กมลเวชช

27

สัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของชิ้นงาน
วัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการ
ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

พิมพ์น้ำผึ้ง วรรณสาม และคณะ

46

แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษา
ปฐมวัยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1
ตามแนวความคิดการพัฒนานักเรียนอย่างเป็น
องค์รวม

ฉัตรวิไล สุรินทร์ชมพู และคณะ

71

รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริม
โรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตาม
วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ
เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

สิทธิพงษ์ ปานนาค

97

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่
ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์กลุ่ม
สาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์

เกตุวดี ขอเจริญ และธงชัย สุธีร์ศักดิ์

115

อิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการ
เป็นผู้ประกอบการทางสังคม

อัจฉรา ชมภูกัน และเกศกุล สระแก้ว

สารบัญ

ปีที่ 7 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2568

139
การยอมรับเทคโนโลยีและปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถ
จักรยานยนต์นอกสถานที่
วัชรพงษ์ แสงใส และคณะ

160
การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ความรู้
เกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และ
ทัศนคติต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็น
มิตรต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอย
รอบโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมือง
พรรณสิทธ์ เทียมกัน และคณะ

177
กรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการ
จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
ในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น
พุทธศักดิ์ กำจร และวัชระ เชียงกุล

206
ส่งเสียงจากความเสียง: คำโครง
คุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยท่ามกลาง
ความเสียงภัยในพื้นที่ทะเลฝั่งสุดท้ายของ
กรุงเทพมหานคร
พิชณีนีพัทธ์ วิชัยโน และกุลพรุ ศักดิ์วิทย์

223
อัตลักษณ์กับวาทกรรมความปกติใหม่ใน
เรื่องสั้นแนวโควิด
อนัญญา วารีสอาด

บทบรรณาธิการ

ภูมิทัศน์การพัฒนาของสังคมไทยดำเนินอยู่ภายใต้แรงปะทะของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ซ้อนทับกันอยู่ ไม่เพียงปรับโฉมในระดับมหภาค หากแต่รุกล้ำลงสู่ประสบการณ์ชีวิตของผู้คนแบบหยั่งรากลึก บทความในวารสารฉบับนี้เชื่อเชิญให้ผู้อ่านได้กลับมาพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างโครงสร้างที่กำกับชีวิต กับการกระทำของมนุษย์ในการต่อรอง สร้างความหมาย และออกแบบความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ท่ามกลางข้อจำกัดในสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน

ภาวะวิกฤตมักถูกมองว่าเป็นช่วงเวลาโครงสร้างทางสังคมเผยตัวออกมาอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องความเปราะบาง ความเหลื่อมล้ำ และวิธีที่ผู้คนต้องปรับตัว บทความรับเชิญว่าด้วย **การจัดการภาวะวิกฤต งานที่(อาจ)ไม่เคยพร้อม** โดยรองศาสตราจารย์ ดร.กวีดา กมลเวช รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและนักวิชาการด้านการจัดการภัยพิบัติในฉบับนี้ เป็นจุดตัดทางความรู้สำคัญที่เปิดให้สังคมทบทวนทิศทางและให้ความสำคัญของ “การจัดการอย่างเป็นระบบ” ในฐานะกระบวนการที่เกี่ยวพันกับพื้นที่ นโยบาย และทุกชีวิต สะท้อนให้เห็นว่า ความรู้ ความเข้าใจ การตัดสินใจ โครงสร้างการพัฒนา เทคโนโลยีและพลวัตของประเด็นวิกฤต ล้วนส่งผลต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในแบบที่ไม่อาจมองข้ามได้

ในส่วนของการทบทวนวิจัยทั้ง 10 บทความได้ขยายต่อความเข้าใจในภาวะวิกฤตและความไม่แน่นอน ควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม ทั้งเรื่องความเสี่ยงเชิงนิเวศและประสบการณ์ชุมชน การสร้างความหมายวรรณกรรมในยามวิกฤต ไปจนถึงการวัดสมรรถนะทางการศึกษา การจัดการองค์กร และการพัฒนาผู้ประกอบการ แม้ว่าบทความจะอธิบายปรากฏการณ์ผ่านศาสตร์ที่แตกต่าง แต่กลับเชื่อมโยงและยืนระยะอยู่บนจุดร่วมเดียวกัน นั่นคือ การมองการเปลี่ยนผ่านทางสังคมจากโครงสร้างกรอบแนวคิด และเสียงจากผู้คนที่ท่ามกลางความไม่แน่นอน หากประมวลภาพรวมขององค์ความรู้ในวารสารฉบับนี้ อาจจัดกลุ่มสาระสำคัญได้ 4 มิติ

1. การตั้งคำถามเรื่องพื้นที่ของการศึกษาระหว่างมาตรฐาน ความรู้และพลังสร้างสรรค์ของผู้เรียน

บทความของ **พิมพ์น้ำผึ้ง วรรณสาม และคณะ** ชี้ให้เห็นความละเอียดอ่อนของการวัดผลสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งภายใต้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง ซึ่งมีได้เป็นเพียงการทดสอบทักษะ แต่เป็นการพิจารณาว่าระบบประเมินที่เราใช้อยู่เน้นที่เชิงตรงและยุติธรรมต่อผู้เรียนเพียงใด ผลการศึกษาชวนให้คิดถึงสภาวะการเรียนรู้ยุคดิจิทัลที่ต้องอาศัยเครื่องมือวัดผลที่เข้าใจทั้งความสามารถและความแตกต่างของผู้เรียนอย่างลึกซึ้ง

บทบรรณาธิการ

ด้านการจัดการศึกษาปฐมวัย งานของ**ฉัตรวิไล สุรินทร์ชมพู และคณะ** เสนอภาพของการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมที่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและครูในกระบวนการวางแผนจนถึงการประเมินผล ตอกย้ำข้อเท็จจริงว่าการพัฒนาเด็กต้องเป็นการสร้างระบบที่รองรับการเติบโตของมนุษย์อย่างรอบด้าน

ข้อค้นพบของ**สิทธิพงษ์ ปานนาค** เติมเต็มความรู้ในระดับโครงสร้าง ผ่านการศึกษาและสร้างโมเดลการบริหารโรงเรียนที่ต้องการยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยยึดหลักการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน และการประเมินผลเพื่อทำให้โรงเรียนเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับทุกภาคส่วน

ขณะที่บทความของ**เกตุวดี ขจรเจริญ และธงชัย สุริยศักดิ์** ชี้ให้เห็นช่องว่างที่เป็นเงื่อนไขแวดล้อมชีวิตทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยว่าความสำเร็จมิได้เกิดจากความพยายามส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับโครงสร้างเชิงนโยบาย สภาพแวดล้อมทางงานวิจัย และกลไกสนับสนุนที่เปิดพื้นที่ให้มีการสร้างองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

2. ช่องว่างของเศรษฐกิจร่วมสมัยและพฤติกรรมผู้ใช้ในมิติเทคโนโลยีกับความต้องการในโลกจริง

ประเด็นการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ปรากฏชัดในงานของ**อัจฉรา ชมภูกัน และเกศกุล สระกวี** แสดงให้เห็นว่าการศึกษาด้านผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการทางสังคม การสร้างธุรกิจเพื่อสังคมจำเป็นต้องมีฐานความรู้และการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบมากกว่ามีเพียงแรงบันดาลใจหรือเจตนาดีแต่ลำพัง

ในชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ งานของ**วัชรพงษ์ แสงใส และคณะ** ชี้ให้เห็นพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถนอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัย และระบุบทบาทของปัจจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ราคา การรับรู้ประโยชน์ ไปจนถึงวิธีการชำระเงิน สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมและความจำเป็นในระดับปัจเจกที่ซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

3. บริบทของสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยง และนโยบายชุมชนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บทความของ**พรรณสิริกดิ์ เทียมกัน และคณะ** สืบสวนการใช้บรรจุภัณฑ์ในร้านแผงลอยรอบโรงเรียน ทำให้เห็นช่องว่างระหว่างความรู้และทัศนคติที่ดีกับข้อจำกัดของทางเลือกในตลาด กลายเป็นคำถามเชิงนโยบายว่า หากสังคมต้องการลดขยะพลาสติกอย่างจริงจัง จะต้องมีระบบสนับสนุนที่เป็นธรรมต่อผู้ค้ารายย่อยอย่างไร

บทบรรณาธิการ

ในระดับชุมชน งานของ**พุทธศักดิ์ กัจกร และวัชระ เชียงกุล** นำเสนอกรอบนโยบายสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นความร่วมมือและการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง ทำให้เห็นบทเรียนว่าการพัฒนาที่ดีไม่อาจเกิดขึ้นได้จากภายนอก แต่จำเป็นต้องอาศัยความเป็นเจ้าของร่วมและการพัฒนาศักยภาพของคนในพื้นที่เป็นฐานคิดสำคัญ

บทความของ**พิชณิพัทธ์ วิชัยโน และกุลพรุ ศักดิ์วิทย์** ทำความเข้าใจกระบวนการสังคมเรื่องสิ่งแวดล้อม ทำให้ได้ยินเสียงจากชายฝั่งบางขุนเทียนที่ต้องเผชิญการกัดเซาะอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กรอบคิดคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยร่วมกับแนวคิดความเสี่ยงของเบ็ค พบว่าความเสี่ยงไม่ใช่เพียงภัยคุกคาม หากยังเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบสร้างตัวตน จินตนาการสังคม และการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันผ่านประสบการณ์ท้องถิ่น

4. การต่อรองความหมายในห้วงยามวิกฤตผ่านวรรณกรรมและวาทกรรม

บทความของ**อนัญญา วารีสะอาด** ถอดรหัสตัวบทในเรื่องสั้นแนวโควิด พบว่า หน้าทีของวรรณกรรมไม่เพียงถ่ายทอดประสบการณ์ระดับปัจเจกในยามวิกฤต หากยังสร้างพื้นที่ให้ต่อรองความหมายของความปกติใหม่ ทั้งในฐานะกรอบวัฒนธรรมที่ผู้คนยอมรับ และในฐานะความไม่ปกติที่ตัวละครและผู้อ่านบางส่วนสามารถเลือกวิพากษ์และต่อต้าน เสียงเหล่านี้ช่วยให้ทำความเข้าใจอารมณ์สังคมในเวลาเปราะบาง

โดยสรุป เนื้อหาในฉบับนี้ นำเสนอว่าการพัฒนาไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการออกแบบนโยบายหรือเทคโนโลยีใหม่ หากต้องกลับมาเริ่มต้นจากการฟังเสียงของผู้คน ความเข้าใจเงื่อนไขเชิงระบบ และการสร้างพื้นที่ให้ความรู้ทำงานร่วมกับสังคมที่ดำเนินไปบนความไม่แน่นอนท่ามกลางวิกฤตรอบด้าน บทความทั้งหมดทำให้เราเห็นความซับซ้อนของสังคมไทย ณ ห้วงจุดเปลี่ยนสำคัญ

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะสามารถขยายบทสนทนาด้านสังคมและการพัฒนาอย่างมีนัยยะ เป็นพื้นที่ทางความคิดที่ช่วยขับเคลื่อนงานวิชาการซึ่งมิได้เพียงตอบโจทย์เชิงนโยบาย เศรษฐกิจ หรือประสิทธิภาพ หากยังเป็นกลไกในการสถาปนาจุดยืนของวารสารสังคม-วิจัยและพัฒนา ที่ยึดมั่นในคุณค่าของความรู้ ความเป็นมนุษย์ และความเป็นธรรมอย่างยั่งยืน

รองศาสตราจารย์ ดร.นิริดา แสงสิงแก้ว
บรรณาธิการวารสาร

บทความรับเชิญ

การจัดการภาวะวิกฤต งานที่(อาจ)ไม่เคยพร้อม

ทวิตา กมลเวช¹

Tavida Kamolvej

“อยากได้บทความการจัดการภัยพิบัติของเมืองมหานคร กับโจทย์เปิด ๆ สำหรับงานวิจัยแบบสหวิทยาการ” บรรณาธิการวารสารสังคมวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งข้อความนี้ไว้ในเฟซบุ๊กส่วนตัว หลังจากบทสนทนาที่จะชวนกันไปกินเบียร์ การตอบรับไม่ได้เป็นไปได้โดยง่ายเนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาของผู้เขียน ยังไม่นับรวมว่าห่างหายจากการเขียนงานทางวิชาการมาถึงเกือบ 4 ปี เท่าจำนวนเวลาเกือบสี่สัปดาห์การเป็นรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่เมื่อบรรณาธิการยืนยันว่าเป็นบทความรับเชิญ จึงมีข้อยกเว้นด้านความยาวของบทความแค่เพียงไม่กี่หน้า และไม่ต้องใช้รูปแบบการเขียนแบบวิชาการ แต่ให้มีสาระความรู้ และช่องว่างของหลักการเมื่อถูกนำไปปฏิบัติจริง รวมทั้งทั้งช่องว่างของงานวิจัยให้กับแวดวง

การจัดการภาวะวิกฤต กับการจัดการภัยพิบัติ ไม่ใช่เรื่องเดียวกันสำหรับผู้เขียน ดังที่เคยอธิบายในหนังสือ “**เส้นทางแห่งอำนาจและปลายทางของศักยภาพในการจัดการวิกฤตพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ**” ว่า หากอธิบายในเชิงหลักการ วิกฤต คือ สภาวะของความบิดเบี้ยวของเหตุการณ์ ที่ทำให้ความสามารถทั้งหมดที่มีอยู่ (กฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ความรู้ ข้อมูล และทักษะที่ต้องการ) ไม่เพียงพอในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะสถานการณ์นั้นจะเป็นสถานการณ์ที่คาดไว้ก่อนหน้า หรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหนือความคาดหมายก็ตาม โดยความสามารถในการตอบสนองหรือตอบโต้สถานการณ์นั้น อาจจะเป็นของบุคคล หรือเป็นขององค์กร หรือแม้แต่ของชุมชน เมือง หรือประเทศ ในขณะที่ภัยพิบัติ มักจะถูกนิยามถึงเมื่อ “ความพยายามที่มากขึ้น ในการตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ 1) ไม่ทันและไม่แม่นยำเพียงพอที่จะหยุดการขยายวงกว้างของสถานการณ์ 2) ไม่เป็นระบบและก่อให้เกิดความล่าช้าจนผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น หรือ 3) เหตุการณ์ที่ไม่ต้องการนั้น ๆ ที่เกิดขึ้น มีขนาดความรุนแรงและความยากในการจัดการเกินกว่าความสามารถที่มีอยู่จริง ๆ” (ทวิตา กมลเวช, 2564)

เอาจริง ๆ ไม่ต้องสนใจนิยามเหล่านี้เลยก็ได้ เอาเป็นว่า ภาวะวิกฤตและภัยพิบัติ เป็นช่วงระยะเวลาหนึ่ง ที่ระบบปกติในการทำงาน เกิดการชะงักงัน การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง เริ่มมีผลกระทบต่อการทำงานจนเกิดความเสียหายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ ที่มีสถานการณ์เกิดขึ้น ดังนั้น หากเราใช้

¹ รองศาสตราจารย์ ดร.

Associate Professor, Ph.D.

รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและนักวิชาการด้านการจัดการภัยพิบัติ

Deputy Governor of Bangkok and Disaster Management Scholar

กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่วิกฤตจะเกิดขึ้น จนเลยเถิดกว่าสาธารณภัยปกติ ไปเป็นภัยพิบัติได้นั้น ต้องถือว่า กรุงเทพมหานครมีความเปราะบางต่อความเสี่ยง ที่ความสามารถในการตอบสนองและตอบโต้สถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์อาจไม่มีประสิทธิภาพอย่างที่ควรจะเป็น เนื่องด้วยว่าเมืองหลวงศูนย์กลางความเจริญทางธุรกิจ การศึกษา ระบบราชการ และการท่องเที่ยวระดับโลก ที่ดูแสนจะทันสมัยกว่า 1,500 ตารางกิโลเมตรนี้ นั้น เป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีภูมิสังคมที่ซับซ้อนและเป็นปัจจัยแห่งความเปราะบางของการที่ภาวะวิกฤตจะเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นกายภาพของการเป็นเมืองแอ่งกระทะ โครงสร้างเป็นดินอ่อน เต็มไปด้วยคลองหลักคลองสาขาถึง 1,980 คลอง อยู่ได้ด้วยระบบท่อระบายน้ำยาวกว่า 7,000 กิโลเมตร และมีพื้นที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล นอกจากนี้ ยังเป็นเมืองที่มีประชากรระหว่างวันเกือบสิบล้านคน กว่า 25% เป็นประชากรสูงอายุ และมีประชากรอยู่ในชุมชนที่รายได้น้อยและแออัดถึง 500,000 หลังคาเรือน โดยที่กว่าสองล้านคนเป็นประชากรของจังหวัดอื่นที่มา พานักพักพิงเพื่อทำงาน รวมทั้งการจราจรที่คับคั่งในช่วงเวลาเร่งรีบเช้าเย็น พอ ๆ กับความหนาแน่นของกิจกรรม กระจุยตัวกลางเมือง เท่า ๆ กับจำนวนตึกอาคารสิ่งก่อสร้างที่หนาตา

ผู้เขียนตั้งใจที่จะถ่ายทอดเรื่องราวการจัดการวิกฤตและการจัดการภัยพิบัติ ผ่านประสบการณ์เกือบ 4 ปีของผู้เขียน โดยใช้เหตุการณ์ที่ผ่านมาเป็นฉากทัศน์ในการสะท้อนภาพการจัดการในแต่ละครั้ง โดยจะใช้ วงจรของการจัดการวิกฤตและการจัดการภัยพิบัติ ก่อน ระหว่าง และหลัง เป็นการเรียงลำดับเรื่องในการให้ ผู้อ่านได้เห็นองค์ประกอบต่าง ๆ ในเรื่องราว และสามารถทำความเข้าใจไปตาม หรือเข้าใจแตกต่าง จากวิธีคิด และวิถีปฏิบัติของผู้เขียน ตามแต่ที่ประสบการณ์และหลักของวิทยาการที่ผู้อ่านมีปทุมหลังมา และเพื่อให้ ตรงใจത്യของบรรณาธิการที่ร้องขอบทความนี้ ในแต่ละฉากทัศน์ของกรณีศึกษาที่เกิดขึ้น และเล่าผ่าน ระยะเวลาของการจัดการ ผู้เขียนตั้งใจจะไล่เรียงเรื่องราวตามมิติขององค์ประกอบ 1) ระบบเชิงสถาบัน อันได้แก่ กฎหมาย ระเบียบ แผน และขั้นตอนปฏิบัติมาตรฐาน 2) ระบบข้อมูลเมืองและการสื่อสารในภาวะ วิกฤต และ 3) ระบบการบัญชาการ ความสามารถ และทักษะในการปรับตัวของหน่วยงานและประชาชน

การจัดการวิกฤตและการจัดการภัยพิบัตินั้น หลายต่อหลายครั้งผู้เขียนต้องเจอกับคำถามว่า ทำอย่างไรถึงจะจัดการได้ดีมีประสิทธิภาพแบบไม่มีที่ติ คำตอบของผู้เขียนเพื่อเตรียมพร้อมผู้อ่านบทความนี้คือ **“ไม่มีวิกฤตหรือภัยพิบัติใด ที่การบริหารจัดการจะพร้อมจนไม่มีที่ติ”** เนื่องจากสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ จะเป็นวิกฤตจนเป็นภัยพิบัติได้ ก็ด้วยเพราะสถานการณ์รุนแรงมากเกินไป หรือความพร้อมของการตอบสนองและตอบโต้ไม่เพียงพอ ถ้าเช่นนั้นย่อมต้องหมายความว่ามีความถึงการมีช่องว่างในความสามารถเดิมที่มี

ดังนั้น ความสามารถของผู้บริหารวิกฤตหรือภัยพิบัติ คือ ความสามารถในการเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น มีความรู้และข้อมูลที่มากพอที่จะวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาที่มากกว่าที่กำลังจะมาถึง และความรวดเร็ว แม่นยำในการระบุงระดับความต้องการในการใช้ระบบประสานความช่วยเหลือ เพื่อให้สถานการณ์กลับคืนสู่ ภาวะที่ “จัดการได้” แต่อย่าอนใจว่าเป็นภาวะที่ “เอาอยู่” เพราะความเสี่ยงแปรเปลี่ยนตลอดเวลา และ พลวัตของสถานการณ์ไม่ได้เกิดจากเหตุการณ์หลักที่เป็นจุดกำเนิดเท่านั้น หากแต่อาจเกิดจากการจัดการ ก่อนหน้าของเราเอง จากนี้ จะขอใช้คำว่าจัดการภัยพิบัติเป็นหลัก และนำผู้อ่านเข้าสู่แต่ละปีในวาระ

รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครของผู้เขียน ผ่านเหตุการณ์ในปีแรกของการล้มลุกคลุกคลานถูกรับน้องด้วยไฟไหม้บ่อนไก่และสำเพ็ง โควิดระลอกสุดท้าย และ PM2.5 ปีที่สองและสามในการสถาปนาระบบการทำงานด้านสาธารณสุขกันใหม่ แต่ก็ต้องเจอกับเรื่องราวระหว่างทางของโรคฝีดาษลิง (Monkey Pox) และการระบาดของพิษสุนัขบ้าในสัตว์ อันทำให้งานสาธารณสุขฉุกเฉินของกรุงเทพมหานครถูกสถาปนาขึ้นด้วย จนมาเจอกับการจัดการวิกฤต PM2.5 อีกครั้งในปลายปี 2567 และ 2568 ในเวลาที่เขียนบทความนี้ รวมทั้งเหตุการณ์แผ่นดินไหวที่มีผลกระทบ ประเทศเมียนมา ที่ส่งผลกระทบต่อรู้สึกได้ถึงแรงสั่นสะเทือนใน 63 จังหวัด และทำให้อาคารจำนวนมากในกรุงเทพมหานครมีความเสียหาย และอาคารสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) หลังใหม่ถล่ม มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก และในปีเดียวกันนี้ ปิดท้ายด้วยถนนสามเสนยุบตัวลงจากความเสียหายของอุโมงค์รถไฟฟ้าใต้ดินหน้าโรงพยาบาลวชิระ กทม. ที่น่าจะเป็นการปลูกให้ความตระหนักและหันกลับมาเรียนรู้ของทุกคนในประเทศไม่ใช่แค่ในกรุงเทพมหานคร ต่อการตั้งข้อสงสัยว่าเรารู้แค่ไหนพร้อมหรือไม่ กับความเสี่ยงที่ครั้งหนึ่งอาจจะเคยคิดว่า “ไม่เกิดหรอก”

2565-2566 ค่อนข้างล้มลุกคลุกคลาน “กทม. กับอัคคีภัย อุทกภัย และไวรัสโคโรนา”

ที่ผ่านมาภัยที่มีโอกาสเกิดสูงและเป็นขาประจำสองอันดับแรก คือ อัคคีภัย และ อุทกภัย ที่เรียกได้ว่าเกิดขึ้นทุกวัน และอุทกภัย ที่เหมือนโบนัสนประจำปีที่มาเป็นขาประจำ อัคคีภัยเกิดบ่อยกว่าอุทกภัยในความถี่ แต่โดยส่วนใหญ่เกิดแล้วจบได้เร็วหรือซ้ำขึ้นก็ว่าเป็นอัคคีภัยแบบไหน หากเป็นบ้านเรือนประชาชน โดยส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่ราว ๆ ครึ่งชั่วโมงถึงหนึ่งชั่วโมง จะเข้าสู่ระยะที่พวกเราชาวไฟเรียกว่า “ควบคุมเพลิงได้” และ “เพลิงสงบ” แต่หากเกิดในพื้นที่ที่มีความกว้างขวาง อาทิ ชุมชนบ่อนไก่ที่มีขนาดถึง 12 ไร่ หรือโรงงานที่มีการเก็บวัสดุติดไฟ หรือพลาสติกจำนวนมาก อาจทำให้การปฏิบัติงานกว่าที่จะไปถึงควบคุมสถานการณ์ได้นั้น อาจหมายถึงความถึง 48-72 ชั่วโมง ซึ่งยังไม่ได้รวมถึงเวลาในการสอบสวนพื้นที่ของตำรวจ และหน่วยความปลอดภัยของสำนักงานเขต เพื่อยืนยันการคืนพื้นที่ให้กับประชาชนในการเข้าตรวจสอบทรัพย์สินและพำนักอาศัย รวมทั้งการช่วยจัดการความช่วยเหลือผ่านศูนย์พักพิงชั่วคราวที่จัดตั้งขึ้น จนกระทั่งการฟื้นฟูพื้นที่และซ่อมสร้างจนกลับมาใกล้เคียงปกติเหมือนเดิม ส่วนอุทกภัยในปีนั้นของกรุงเทพมหานคร คาดหวังได้ว่าเป็นประจำ คือ น้ำเหนือและน้ำหนุนในช่วงปลายปี และน้ำฝนที่อาจหลงมาบ้างในเดือนกรกฎาคม แต่จะมามากในเดือนกันยายนและตุลาคม หากมาพร้อม ๆ กันในเดือนตุลาคม ก็นับว่าจะหนักหนากับกรุงเทพมหานครมากหากเราไม่มีการเตรียมการที่เข้มข้นมากพอ ยังไม่นับว่า ในช่วงมิถุนายนถึงสิงหาคมในปี 2565 นั้น มีการแพร่กระจายของไวรัสโคโรนา (โควิด19) อีกครั้งหนึ่ง แม้จะเป็นระลอกสุดท้าย ก็เป็นช่วงที่ต้องจัดการกับระบบแจกจ่ายวัคซีนให้ทั่วถึง เพื่อให้การระบาดจบกลายเป็นโรคประจำถิ่นเสียที

“การเตรียมพร้อมก่อนเกิดภัย” ขั้นตอนนี้น่าสนใจมากที่สุด เพราะเราคงคาดหวังว่าเมืองหลวงในปี พ.ศ. 2565 คงจะมีแผนที่ความเสี่ยงของพื้นที่สำคัญของเมืองหลวง มีข้อมูลภูมิสังคมกลุ่มเปราะบาง และระบบการจัดสรรเส้นทางและทรัพยากรการช่วยเหลือ ที่เป็นระบบปฏิบัติการเชิงพื้นที่ที่เป็นแผนที่ (Integrated

Spatial Data System) และเราคงคาดหวังเช่นเดียวกันว่า ด้วยความเป็นท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ทำให้กฎหมาย นโยบาย ยุทธศาสตร์ และโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “ยุทธศาสตร์ด้านที่ 1 มหานครปลอดภัย” ของแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร คงจะมีการกำหนดมาตรการในการประเมินและลดความเสี่ยงไว้อย่างรอบด้าน และมีการประสานแผนในระดับต่าง ๆ เป็นอย่างดี โดยเฉพาะแผนฉุกเฉินสุขภาพของเมืองกับแผนปฏิบัติการฉุกเฉินโรคอุบัติใหม่ของรัฐบาลใน “ยุทธศาสตร์ด้านที่ 1 มิติสุขภาพ” ที่ควรบูรณาการกันอย่างเป็นระบบ และเราก็อยากมั่นใจเสียเหลือเกินว่า ระบบบัญชาการเหตุการณ์ตลอดจนระบบสนธิกำลังงานฉุกเฉินของพื้นที่สำนักงานเขต (สาธารณสุขระดับที่ 1 อำนาจบัญชาการเท่ากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอื่น) และของพื้นที่หลายเขตในกรุงเทพมหานคร (สาธารณสุขระดับที่ 2 อำนาจการบัญชาการเท่ากับจังหวัดอื่น) ที่ฝึกฝนกันมาในงานสาธารณสุข ซึ่งถือเป็นระบบปฏิบัติการสากลที่เจ้าหน้าที่ทั้งระดับปฏิบัติการและระบบบัญชาการเรียนรู้และใช้งานในแนวทางหลักเดียวกัน จะขับเคลื่อนได้อย่างราบรื่น (กรุงเทพมหานคร, 2556; พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550, 2550; กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2564)

ภาวะแตกกระจายของหน่วยงานในระบบราชการ เปรียบเสมือนโรคระบาด ไม่เว้นแม้แต่หน่วยงาน ดังเช่นกรุงเทพมหานครในปีแรก ๆ ของการเข้ามาทำงาน ซึ่งเป็นอุปสรรคอย่างมากในการจัดการภัยพิบัติ ด้วยเหตุว่าในการจัดการที่ต้องการความแม่นยำและความรวดเร็ว นั้น การทำงานร่วมกันอย่างมีจังหวะจะโคน เหมือนการเล่นคอนเสิร์ตใหญ่ด้วยกันนั้นมีความจำเป็นสูงมาก กรุงเทพมหานครเสียเปรียบอย่างมากในประเด็นความแตกกระจายนี้ เพราะหน่วยงานที่เป็น “เจ้าภาพ” แต่ละภัยแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด สำนักกระบายน้ำ จับคู่อุทกภัยและภัยแล้ง สำนักการโยธาจับคู่อุทกภัยจากสิ่งปลูกสร้างและवादภัย สำนักอนามัยจับคู่อุทกภัยโรคติดต่อร้ายแรงกับสารเคมีรั่วไหล สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจับคู่อุทกภัยและสารเคมีที่สืบเนื่องจากอัคคีภัย ส่วนสำนักสิ่งแวดล้อมในวันนั้นสามปีกว่าที่แล้ว มีเพียงกลุ่มงานการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จับคู่อุทกภัย PM2.5 ไม่มีการปฏิบัติงานร่วมกัน ไม่มีการแชร์ข้อมูลซึ่งกันและกัน ยังไม่นับว่าหน่วยงานต่าง ๆ ที่อาจไม่ใช่เจ้าภาพภัย แต่เป็นเจ้าภาพทรัพยากร อาทิ รถสูงของสำนักเทศกิจ บุคลากร นักสังคมสงเคราะห์ของสำนักพัฒนาสังคม และศูนย์กีฬาหรือศูนย์นันทนาการของสำนักวัฒนธรรมและท่องเที่ยว หากไม่มีระบบบัญชาการและประสานการปฏิบัติที่เป็นระบบสั่งการเดียว (Single Command) แล้วไม่มีทางจัดการได้อย่างรวดเร็วแม่นยำแน่นอน

“ระหว่างที่เกิดภัย” เป็นขั้นตอนการจัดการภัยพิบัติที่กรุงเทพมหานครทำได้ดีที่สุด (อาจจะดีที่สุด ในงานด้านนี้ของประเทศไทย) เพราะทีมดับเพลิงและกู้ภัยเมือง ทีมเชิงรุกสอบสวนโรค ทีมแพทย์ฉุกเฉินเอราวัณ และทีมระบายน้ำร่วมกับทีมเจ้าหน้าที่รักษาความสะอาด (เจ้าหน้าที่กวาดและเก็บขนขยะและสิ่งปฏิกูล) ของกรุงเทพมหานคร มีทักษะและระบบการรับมือต่อภาวะฉุกเฉินที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีในทีมทำงานของตนเอง จริง ๆ โดยหลักคิดของการจัดการภัยพิบัติ แวดวงนักวิชาการและนักปฏิบัติยังวิพากษ์กันอยู่เป็นเนือง ๆ ระหว่างสำนักคิดฮามิลตันและสำนักคิดเจฟเฟอร์สัน ว่า “ระบบที่ดี คือ ระบบที่ใช้คนไม่มากแต่เป็นทีมผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ

ทาง หรือระบบที่ใช้คนที่เต็มใจที่จะเข้ามาช่วยจำนวนมาก” (The Argument of Hamiltonian and Jeffersonian Concept of Effective Emergency Management) (Sylves, 2008) แต่การถกเถียงกันแบบนี้ไม่มีคำตอบที่เป็นคำตอบในทุกสถานการณ์ เพราะหากเหตุการณ์เกิดขึ้นในพื้นที่จำกัด การได้ทีมเฉพาะทางที่เชี่ยวชาญและรวดเร็วย่อมต้องมีความได้เปรียบจนกว่าสถานการณ์จะซับซ้อนและยากขึ้น หากแต่ถ้าเหตุการณ์เกิดขึ้นในวงกว้างและขยายตัว การประกอบทีมหลาย ๆ ทีมที่อาจมีทักษะและความชำนาญไม่เท่าเทียมกันและหลากหลายย่อมต้องการการจัดการที่เป็นระบบ สื่อสารข้อมูลการปฏิบัติงานด้วยแบบแผนกติกาเดียวกันเป็นภาษาสากล (Code of Conduct) และใช้การสื่อสารนั้นเพื่อความร่วมมือภายใต้ระบบปฏิบัติการร่วม หรือระบบการอำนวยความสะดวกที่ชัดเจน เพราะเราต้องตระหนักเสมอว่าในการจัดการภัยพิบัติที่สถานการณ์อาจจะขยายวงกว้าง หรือเหตุการณ์อาจจะมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นนั้น จะอย่างไรก็ตามย่อมต้องการทรัพยากรทั้งคนและอุปกรณ์มากขึ้นเสมอ การมีระบบที่ชัดเจนและได้รับการยอมรับเข้าสู่ระบบการจัดการนั้น เป็นพื้นฐานที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

ตอนที่ไฟไหม้ที่ชุมชนบ่อนไก่ สถานีดับเพลิงบ่อนไก่ไปถึงพื้นที่ได้รวดเร็วมาก เพราะสถานีอยู่ไม่ไกลจากพื้นที่เกิดเหตุ แต่ด้วยความที่ไปถึงเร็วมากจากเวลาที่ได้รับแจ้ง คือ ประมาณ 3 นาที เมื่อเจ้าหน้าที่จะนำน้ำเข้าดับเพลิงในชุมชนซึ่งมีความแคบของทางเดิน และยังคงอพยพประชาชนในชุมชนออกมาให้ปลอดภัยจึงมีความขลุกขลักอยู่มาก ประกอบกับการฉีดน้ำทางด้านบนผ่านหลังคาบ้านในชุมชนทำได้ไม่เป็นผลมากนัก เพราะหลังคาบ้านเรียงตัวกันมิดชิดสืบเนื่องจากการเป็นชุมชนที่มีความแออัด อยู่อาศัยกันกว่า 500 คน ทีมดับเพลิงใช้เวลาไม่มากนักในการดับเพลิง ไม่มีผู้บาดเจ็บหรือเสียชีวิต (อย่างที่กล่าวมาก่อนหน้า ว่าทีมเผชิญเหตุเฉพาะภัยทำได้ดี) หากแต่การจัดศูนย์พักพิงทำได้ล่าช้า กว่าที่จะเปิดศูนย์พักพิงเพื่อรองรับจำนวนคนเป็นร้อยได้นั้น ใช้เวลาหลายชั่วโมงประกอบกับพื้นที่ที่ใช้เป็นพื้นที่ที่สำนักงานเขตไม่ได้เป็นผู้ควบคุมโดยตรงเมื่อตั้งศูนย์ได้แล้วอุปกรณ์กลับไม่ค่อยพร้อม พுகหมอนที่นอนวางกับพื้น เสื้อผ้าของบริจาคกองไม่เป็นระเบียบ ไม่มีการแยกพื้นที่ครอบครัวและชายหญิง ไม่มีการลงทะเบียนผู้ประสบภัยที่เข้าพัก ห้องน้ำและห้องอาบน้ำแบบติดตั้งสำเร็จรูป (knock down) มาไม่ทัน พอมาทันน้ำไม่ไหลไม่มีฝักัน หน่วยแพทย์ปฐมภูมิลงพื้นที่ช้า หลังจากนั้นอีกไม่ถึงเดือน **ไฟไหม้ตึกแถวที่สำเพ็ง** คราวนี้ไม่ต้องอพยพคน แต่มีผู้เสียชีวิตที่ชั้นล่างของตึกแถว เพราะไฟไหม้จากการระเบิดของหม้อแปลงชั้นล่าง แล้วทำให้ประตูและชั้นล่างโดนแรงระเบิดและไฟจนคนไม่สามารถออกมาได้ แต่เหตุการณ์ที่สำเพ็งในพื้นที่แคบกว่าบ่อนไ้มาก สะท้อนให้เห็นการเข้าทำงานของทีมอาสาสมัครจำนวนมาก ที่ผู้บัญชาการเหตุการณ์ดับเพลิงจากสถานีดับเพลิงไม่สามารถกำกับได้อย่างเป็นระบบมากนัก ระบบบัญชาการและประสานการปฏิบัติหลายหน่วยงาน (Incident Command System; ICS and Multi-Agency Coordination System; MAC) มีปัญหาจริง ๆ

กทม. ต้องจัดการกับการระบอบอีกครั้งของโควิด19 ไปพร้อม ๆ กับที่ต้องจัดการกับอัคคีภัยเป็นระยะจริง ๆ มีเหตุไฟไหม้ทุกวัน วันละหลาย ๆ เหตุ แต่ด้วยความที่สถานีดับเพลิงสามปีกว่าที่แล้วมีอยู่ 48 แห่ง ถือว่าเกือบครบทุกเขต ก็จะมีเหตุใหญ่ที่เป็นวิกฤตกว่าสาธารณภัยทั่วไปไม่ถี่ขนาดเกิดขึ้นทุกสัปดาห์ ในปี พ.ศ. 2565 นั้น ต้องถือว่าสำนักงานแพทย์และสำนักอนามัยของกรุงเทพมหานคร มีประสบการณ์และยืนหนึ่งในการจัดการ

ให้ชุมชนต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มเปราะบาง ได้มีพื้นที่ในชุมชนที่ดูแลผู้ป่วยร่วมกับโรงพยาบาลหลักของ กทม. ทั้ง 12 แห่งอยู่แล้ว (กรุงเทพมหานครมีโรงพยาบาลหลักร้อยละ 20%) สำนักงานเขตและหน่วยงานสาธารณสุขของ กทม. จัด Community Isolation และลงพื้นที่ดูแล หากแต่ปัญหาใหญ่ของการจัดการโควิด-19 ระลอกสุดท้ายนี้ กลับเป็นเรื่องของการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการจัดการระบบแจกจ่ายวัคซีน มากกว่าเรื่องความสามารถในการจัดการรักษาพยาบาลผู้ป่วย ในมิติของการจัดการข้อมูล ก็ทำได้เพียงประสานกับโรงพยาบาลที่มีอำนาจกำกับโดยตรงทั้ง 12 แห่งของ กทม. คือ ให้ทำระบบข้อมูลผู้ป่วยทรัพยากรที่ต้องใช้เตียงและเครื่องช่วยหายใจ จำนวนวัคซีนแต่ละประเภท และแผนการแจกจ่ายวัคซีน แล้วเปิดระบบข้อมูลนี้ให้ผู้บริหารได้เห็นไปพร้อม ๆ กันเพื่อจัดระบบบริหารจัดการในการรองรับผู้ป่วยที่จำนวนเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลงแล้ว จะทำให้การจัดสรรทรัพยากรสามารถทำได้ตรงกลุ่มตรงเป้าหมายที่แม่นยำและรวดเร็วขึ้น นั้นหมายความว่าเราจะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้กับระบบระหว่างที่วิกฤตยังไม่สิ้นสุด แต่ระบบสามารถทำให้วิกฤตเข้าสู่ภาวะคงตัว (stabilization) เพื่อประเมินความต้องการ (Damage and Need Assessment) ที่พอเหมาะพอดีกัน

“หลังการเกิดภัย” ท่ามกลางการฟื้นฟูเบื้องต้น (Early Recovery) จะมีกระบวนการในการพยายามให้วิกฤตคงตัวและถดถอยลง ปัญหาที่ไม่คาดคิดของการจัดการโควิด-19 ระลอกสุดท้าย คือ การสื่อสารและจัดสรรวัคซีน จำได้ว่ามีแนวคิดที่การฉีดวัคซีนเป็นอันตรายกับผู้ฉีดวัคซีน ทำให้การฉีดวัคซีนไม่ต่อเนื่องตลอดจนมีการตั้งคำถามต่อคุณภาพของวัคซีนต่างชนิดกัน จนครั้งนั้น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (อาจารย์ชัชชาติ สิทธิพันธุ์) และที่ปรึกษาผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครด้านการแพทย์ (คุณหมออนุตตร จิตตินันทน์) เป็นผู้ออกมณรงค์การฉีดวัคซีนเข็มที่จะเป็นวัคซีนของโรคประจำถิ่นกันเองเลย เพื่อช่วยสร้างความมั่นใจให้กับประชาชน ส่วนการจัดสรรวัคซีนจากรัฐบาลตามจำนวนที่ได้รับการจัดสรร มีเพียงพอที่ทาง กทม. จะจัดสรรให้ฟรีไว้ที่โรงพยาบาล และศูนย์บริการสาธารณสุขในสังกัด กทม. แต่กระนั้นการเข้าถึงก็ยังไม่เพียงพอ ทำให้ต้องขอประสานพื้นที่กับศูนย์การค้า เพื่อไปออกหน่วยฉีดวัคซีน ยังจำได้ว่าประชาชนล้นหลามมาก จนจำเป็นต้องจำกัดจำนวนฉีดวันละ 1,400 รายเท่านั้น ช่วงแรกประชาชนไม่เข้าใจจนต้องสื่อสารว่า ด้วยสถานที่ที่เราไม่อยากจะหนาแน่นจนอาจเป็นความเสี่ยง และเจ้าหน้าที่แต่ละคนสามารถฉีดได้คนละ 140 โดสต่อการฉีดต่อเนื่อง 7 ชั่วโมง ความล่าในการฉีดย่อมมีผลต่อการฉีดเช่นกัน พร้อมกับการเพิ่มหน่วยฉีดและระยะเวลาออกหน่วย ก็เข้าใจกันมากขึ้นเป็นระบบมากขึ้น แต่แล้วปัญหาหลักใหม่ก็เข้ามา ว่านักท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามาในกรุงเทพมหานคร อยากจะฉีดวัคซีนด้วยเช่นกัน แต่ด้วยระเบียบทางการเงิน กทม. ไม่สามารถเรียกเก็บเงินจากนักท่องเที่ยวได้เอง เพราะวัคซีนฟรีนั้นให้กับประชาชนไทยและชาวต่างชาติที่อยู่อาศัยระยะยาวเท่านั้น ครั้งนั้น กทม. จึงเจรจาขอให้หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขมาตั้งหน่วยร่วมกัน เพื่อให้หน่วยของสาธารณสุขให้บริการนักท่องเที่ยวและเก็บค่าใช้จ่ายได้ตามระเบียบ นับเป็นการออกหน่วยร่วมต่างสังกัดครั้งแรกเลยก็ว่าได้ เรียกว่าปรับระบบกันได้ดีทีเดียว

เข้าสู่ปลายปี พ.ศ. 2565 ฝนกระหน่ำกรุงเทพมหานครเช่นเคย การประสานงานของ กทม. กับ กรมชลประทานและกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเป็นไปด้วยดีตามระบบการประสานงานที่เป็นทางการ โดยปรกติ แต่ต้องยอมรับก่อนว่า สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของ กทม. ยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางของกรุงเทพมหานครในงานสาธารณภัยได้เต็มที่ ด้วยฝั่งตัวอยู่ในงานอค์ศภัยเป็นหลักเท่านั้น เมื่อ กทม. เจอฝนตกหนักฉับพลัน (rain bomb) ในเดือนตุลาคม ถึง 160++ มิลลิเมตรต่อชั่วโมงต่อเนื่อง ทำให้ กรุงเทพมหานครไม่สามารถระบายน้ำได้อย่างรวดเร็วจนข้ามวัน และมีพื้นที่ที่ประสบปัญหาน้ำท่วมในปีนั้นอยู่ หลายวัน ไม่หนักเท่าปี พ.ศ. 2554 แต่ก็ทำให้เดือดร้อนและมีความเสียหายต่อทรัพย์สินของประชาชนในหลายเขต ของกรุงเทพมหานคร จำได้ว่าบทเรียนครั้งนี้มีหลายมิติมาก ผู้ว่าฯ โดนวิพากษ์วิจารณ์ว่าหาเสียงด้วยนโยบาย ที่ศึกษามานานว่าทำไมน้ำยังท่วม ส่วนผู้เขียนให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับมาตรการของ กทม. ในการรับมือจนเกิดความสับสน สำนักงานเขตประเมินความเสียหายและบันทึกข้อมูลไม่รวดเร็ว สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยไม่มั่นใจระเบียบการใช้เงินยับยั้งและเงินช่วยเหลือในอำนาจของอธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมถึงการเบิกจ่ายเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยที่มีกระบวนการประชาคมล่าช้า อุปกรณ์ที่ได้จากการบริจาคเพื่อ การให้ความช่วยเหลือที่จัดสรรออกไปไม่มีการทวนกลับที่เป็นระบบเพียงพอ

ปัญหาการจัดการอุทกภัยในปี พ.ศ. 2565-2566 หลาย ๆ ปัญหาถูกนำมาวิเคราะห์แก้ไขภายหลังจาก สถานการณ์คลี่คลายลงแล้ว ซึ่งจะกล่าวถึงในเนื้อหาส่วนถัดไป แต่ปัญหาในครั้งนั้นที่ต้องแก้ทันที คือ ปัญหา ที่ผู้เขียนเป็นผู้ก่อตั้ง (ใครก็ตามที่ชื่นชมการสื่อสารของผู้เขียนในเหตุการณ์อาคาร สตง. ถล่ม ขอให้ทราบว่า มีบทเรียนจากความผิดพลาดมาก่อนเช่นกัน) กล่าวคือ หลังจากวันที่ฝนตกหนักมาก จนทำให้เกิดน้ำท่วมและ รอระบายอย่างหนักเป็นเวลานาน ในอาทิตย์ต่อมา มีพยากรณ์อากาศจากกรมอุตุนิยมวิทยาว่า กรุงเทพมหานคร อาจจะมีฝนตกหนักดังเช่นที่เพิ่งเกิดขึ้น นักข่าวจึงสัมภาษณ์เมื่อพบกันที่งานเปิดเครือข่ายร้านขายยาคุณภาพ ด้วยคำถามที่ว่า กทม. เตรียมความพร้อมอย่างไร

“อาจารย์ไม่มีข้อมูลเชิงรุกถึงปริมาณน้ำ และเส้นทางการระบายน้ำในมือณะคะ อาจจะต้องเรียนถาม ท่านรองผู้ว่าฯ วิศวฯ น่าจะละเอียดกว่า อาจารย์ขอตอบในขั้นตอนของการรับมือแทน ทางสำนัก ระบายน้ำกำลังเร่งระบายน้ำในคูคลองและประสานงานกับกรมชลประทานในการเปิดปิดประตูน้ำ รวมทั้งการนำเครื่องสูบน้ำมาวางในพื้นที่วิกฤตรอไว้ก่อนหน้า รถสูงของ กทม. และช่างจะออกประจำ พื้นที่เพื่อช่วยในการเดินทางของประชาชน รวมทั้งหากสถานที่ทำงานใดจะยืดหยุ่นเวลาและ work from home ให้พนักงานและเจ้าหน้าที่ หากฝนกำลังจะตก หรือตกสะสม เดินทางมาทำงานลำบาก”

ผู้เขียนเชื่อว่าตนเองตอบคำถามได้รัดกุมแล้ว หากแต่เพียงหนึ่งชั่วโมงให้หลัง มีสื่อพาดหัวข่าวว่า “กทม. ให้ work from home เพื่อรับมือฝนที่จะเกิดขึ้น” และมีผลให้บางหน่วยงานประกาศให้หยุดและ ทำงานจากบ้านจริง ๆ บทเรียนครั้งนั้นทำให้ต้องจัดแถลงข่าวเป็นทางการในวันถัดมาทันที โดยต้องพูดข้อความ เดิมไม่ให้มีการเว้นวรรค และนำสำนักระบายน้ำพร้อมกราฟิกเป็นรูประดับน้ำทั้งในและนอกคันกันน้ำ

การระบายน้ำ ประตุน้ำ และที่ตั้งของชุมชนที่ได้รับผลกระทบ มาให้สัมภาษณ์กันใหม่อีกครั้งหนึ่ง ด้วยประโยคเริ่มต้นการแถลงข่าวว่า

“เมื่อวานนี้อาจารย์ตอบคำถามเรื่องมาตรการของ กทม. ต่อสถานการณ์ฝนที่จะเกิดขึ้นสั้นเกินไป ต้องขอภัยที่ทำให้มีการสื่อสารที่เข้าใจผิด ขอชี้แจงมาตรการใหม่อีกครั้งพร้อมสำนักกระบายน้ำค่ะ”

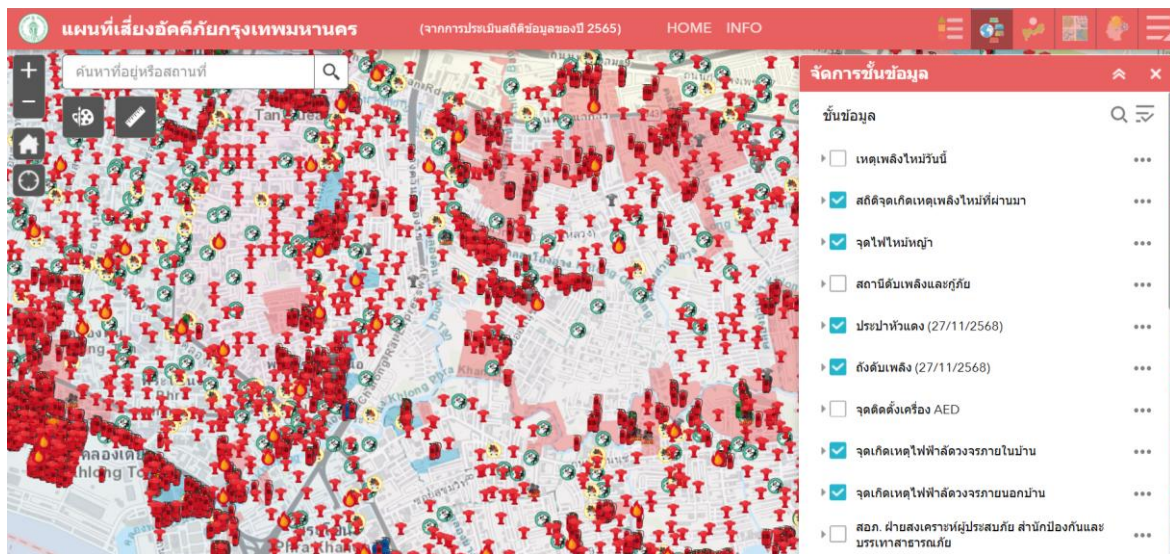
อย่างที่เรารู้กันในแวดวงคนที่ต้องตอบคำถามหรือให้สัมภาษณ์ ความบกพร่องในการสื่อสารในภาวะที่ไม่ปกติ (ในกรณีนี้ยังไม่ใช่ภาวะวิกฤต แต่พอสื่อสารแล้ววิกฤตเลย) เกิดได้ตลอดเวลาในสังคมที่รับสารรวดเร็ว สั้น และไม่มีรายละเอียด ทำให้เข้าใจผิดได้ ในฐานะภาครัฐที่สื่อสารและคนรอรับสารเพื่อให้ความร่วมมือ ผิดก็แก้ไขให้ไว ผลกระทบจะน้อยลงอย่างรวดเร็ว เพราะการสื่อสารที่ดีในวิกฤต ไม่เพียงแต่ช่วยให้ได้รับความร่วมมือในทิศทางเดียวกันที่ต้องการเท่านั้น แต่ยังลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ด้วย

2566-2567 เปลี่ยนวิกฤต เป็นโอกาสในการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ในวิกฤต เราเรียนรู้ให้ไวและเปลี่ยนให้เป็นโอกาสในการพัฒนา เป็นเวลาเกือบสองปีที่ กทม. ทำงานหนักมาก ในการ “รื้อ” วิธีการปฏิบัติงาน บนฐานการเรียนรู้จากบทเรียนที่หนักหน่วงในช่วงปีแรกของผู้เขียนที่ผ่านมา การปรับรื้อระบบการปฏิบัติงานดังกล่าว ทำอยู่บนฐานการเปลี่ยนแปลง 5 ด้านใหญ่ กล่าวคือ 1) การปรับระบบข้อมูลเมืองด้านความปลอดภัยและการใช้ข้อมูลแผนที่บูรณาการ (BKK Risk Map: Integrative Open Data System) 2) การปรับปรุงนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนแม่บทและการถ่ายทอดสู่แผนปฏิบัติการเฉพาะกิจและแผนเผชิญเหตุชุมชน 3) ทักษะและขั้นตอนการปฏิบัติมาตรฐานของระบบการบัญชาการเหตุการณ์ในพื้นที่ 4) การจัดทำระบบคลังทรัพยากรปฏิบัติงานและการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย และ 5) การศึกษาใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย เพื่อออกมาตรการในการจัดการฝุ่น PM2.5 ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

1) การจัดทำข้อมูลเมืองและแผนที่บูรณาการ (กรุงเทพมหานคร, 2568) เป็นความเจ็บปวดเรื้อรังยาวนานของหน่วยงานในระบบราชการของประเทศไทย ไม่เว้นแม้แต่กรุงเทพมหานคร คือ “ระบบข้อมูลมหัด” หรือระบบข้อมูลบูรณาการ ที่พอพูดถึงระบบบูรณาการข้อมูลของหน่วยงาน ทั้งในรูปแบบข้อมูลตัวเลข ตาราง ภาพ รายงาน หรือเอกสารสำคัญ และรูปแบบการใช้งานบนแผนที่เมือง เหมือนเรากำลังพูดถึงความเป็นไปไม่ได้ที่ไม่รู้จะพยายามทำให้ได้อะไรขึ้นมา แต่สำหรับ กทม. แรงผลักดัน 3 ด้านที่ทำให้เกิดระบบข้อมูลเมืองได้เกิดจาก (1) นโยบายของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ที่ต้องการให้ กทม. มีระบบข้อมูลเปิดที่มีประโยชน์ต่อประชาชน ซึ่งแผนที่ความเสี่ยง (BKK Risk Map) เป็นหนึ่งในระบบข้อมูลเปิดนั้นตามนโยบาย (2) การทลายไซโลหรือภาวะแตกกระจายของการปฏิบัติงาน สามารถเริ่มได้โดยการนำข้อมูลของทุกหน่วยงานมาประสานงานกันบนพื้นที่กลางที่ทุกคนใช้งานร่วมกันได้ และ (3) ระบบแอปพลิเคชันพองดูว์ที่ กทม. ใช้เพื่อรับแจ้งปัญหาของประชาชน ทำให้เกิดข้อมูลเชิงแผนที่จุดเสี่ยงอุทกภัย จากการแจ้งในปี พ.ศ. 2565 และสามารถวางแผนและมาตรการในการลดผลกระทบน้ำท่วมได้ถึงเกือบ 500 จุด (ข้อมูลเดือนกันยายน พ.ศ. 2568) จาก

737 จุดที่เราได้จากบันทึกข้อมูลตำแหน่งในระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์ ซึ่งในระบบข้อมูลนี้ หน่วยงาน กทม. ยังสามารถซ้อนชั้นของข้อมูลภูมิสังคม อาทิ ผู้ป่วยติดเตียง ศูนย์เด็กเล็ก ชุมชนที่มีทางเข้าออกแคบ และตำแหน่งของโรงงาน สารเคมี หรือแม้แต่จุดที่เคยเกิดภัยลักษณะต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถใช้ข้อมูลเหล่านี้ทั้งในการออกแบบมาตรการลดความเสี่ยงที่ตรงเป้าหมาย และช่วยวิเคราะห์การปฏิบัติงานในภาวะฉุกเฉินให้มีความแม่นยำได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย ดังแสดงในภาพที่ 1 เป็นข้อมูลพื้นที่ที่เคยเกิดอัคคีภัยในลักษณะต่าง ๆ และแผนที่แสดงตำแหน่งทรัพยากรจัดการสาธารณภัย อาทิ ถังดับเพลิง ประปา หัวแดง เครื่อง AED ฯลฯ ที่สามารถเรียกแสดงได้จากหมวดของข้อมูลในเมนูการใช้

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงจุดที่เคยเกิดอัคคีภัยและทรัพยากรจัดการสาธารณภัยในพื้นที่ชุมชน

หมายเหตุ. แผนที่ความเสี่ยงในระบบข้อมูลเปิดของกรุงเทพมหานคร แก้ไขล่าสุด พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

ข้อได้เปรียบของ กทม. ในการจัดทำระบบข้อมูลเปิดและข้อมูลเชิงแผนที่ คือ การที่หน่วยงานของ กทม. มีการเก็บข้อมูลตามภารกิจของหน่วยงานอยู่แล้ว แม้จะเป็นการเก็บที่ไม่เป็นระบบและเป็นรูปแบบของแฟ้มข้อมูลที่ระบบคอมพิวเตอร์ไม่สามารถอ่านได้ทันที แต่ก็ไม่ได้เริ่มต้นการนำเข้าข้อมูลจากการต้องออกไปเก็บข้อมูลใหม่เสียทั้งหมด ประกอบกับระบบรายงานปัญหาพื้นที่จากแอปพลิเคชันฟองดูว์ มีประชาชนเป็นผู้ช่วยในการส่งข้อมูลทั้งภาพและข้อความมาในระบบแผนที่แล้ว สำนักวางผังและพัฒนาเมืองของ กทม. มีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในการทำระบบแผนที่ดิจิทัล ตลอดจนการนำเข้าข้อมูลหลายรูปแบบเข้าสู่ระบบ เพียงแต่ต้องมีการทำความเข้าใจต่อเส้นทางการปฏิบัติงาน (work flow / work journey) ของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้การเก็บและบันทึกข้อมูลของแต่ละหน่วยงานตามภารกิจ สามารถที่จะใช้งานในภารกิจที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานอื่นได้ แม้ว่าจะจะเป็นหน่วยงานนอกสังกัดของ กทม. อาทิ การประปานครหลวง การไฟฟ้านครหลวง และอาสาสมัครทั้งมูลนิธิ และอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) สภากาชาดและสมาคมโรคหัวใจ เป็นต้น การทำความเข้าใจธรรมชาติของข้อมูลและการจัดเก็บ ช่วยให้หน่วยงานไม่มีภาระงานเพิ่มในการเก็บข้อมูลที่

เกี่ยวเนื่องกัน และสามารถเข้าระบบมาใช้ข้อมูลที่เชื่อมโยงกันร่วมกัน ทำให้ไม่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดทำระบบนี้ขึ้น เพื่อช่วยในการปฏิบัติงานที่สามารถครอบคลุมพื้นที่ได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ในระยะเวลาหกเดือน และพัฒนาต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

2) แผนทุกระดับที่สอดคล้องกันภายใต้ยุทธศาสตร์ปลอดภัยดี (กรุงเทพมหานคร, 2567) ด้วยมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรุงเทพมหานคร ต้องจัดทำแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร และแผนปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต แผนเหล่านี้หากเริ่มต้นเขียนจากความเข้าใจพื้นที่จริง ๆ ด้วยการจัดทำระบบข้อมูลแผนที่ความเสี่ยงดังที่แสดงให้เห็นข้างต้น จะทำให้การกำหนดมาตรการที่จะดำเนินการและการจัดสรรงบประมาณ สามารถช่วยลดความเสี่ยงจากภัยนั้น ๆ ได้ และจะทำให้การกำหนดแผนปฏิบัติการเฉพาะภัยมีความตรงต่อหน้าที่จะเกิดมากขึ้น เวลาที่เกิดสถานการณ์และมีการขยายตัวของวิกฤต หรือปัญหาเฉพาะหน้าใหม่ ๆ ความพร้อมของแผนปฏิบัติการที่มีอยู่เดิมจะช่วยให้พื้นที่ของความไม่รู้หรือคาดไม่ถึงถึงลดลง

ภาพที่ 2 แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2564-2570 และแผนปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 9 ประเภทภัย

หมายเหตุ. <https://www.bangkokfire.go.th/category/บริการและเอกสารเผยแพร่/แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย/>

จากการจัดทำระบบข้อมูลและการวิเคราะห์ความเสี่ยงใหม่ทั้งหมด ทำให้ กทม. พัฒนาแผนเฉพาะภัย 9 ภัย อันได้แก่ อุทกภัย อัคคีภัย การคมนาคมและขนส่ง มลพิษทางอากาศประเภทฝุ่น PM2.5 สารเคมีและวัตถุอันตราย วาตภัย แผ่นดินไหวและอาคารถล่ม ภาวะแล้ง และโรคระบาดและโรคติดต่อ แผนแม่บทและ

แผนเฉพาะภัยดังกล่าว ถูกถ่ายทอดไปยังแผนปฏิบัติการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต โดยแต่ละเขตจะมีการประเมินความเสี่ยงต่อประเภทภัยแตกต่างกัน แต่ขั้นตอนปฏิบัติมาตรฐานจะเหมือนกัน มีเพียงบริบทพื้นที่และทรัพยากรเฉพาะพื้นที่เท่านั้นที่อาจจะทำให้แผนเผชิญเหตุแตกต่างกัน โดยสำนักงานเขตจะต้องฝึกซ้อมแผนเผชิญเหตุนี้กับชุมชน ตามการประเมินความเสี่ยงและขั้นตอนปฏิบัติมาตรฐานดังกล่าว

3) ผู้อำนวยการสาธารณสุขเขต ในฐานะผู้ช่วยผู้อำนวยการสาธารณสุข กทม. ภายใต้พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ผู้อำนวยการเขตพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร มีฐานะเป็นผู้บัญชาการเหตุการณ์ สาธารณภัยระดับที่ 1 คือระดับที่เหตุการณ์เกิดขึ้นในพื้นที่เขตที่กำกับดูแล และสถานการณ์ยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบและความซับซ้อนยากเกินกว่าที่ความสามารถของระบบการตอบสนองและตอบโต้ต่อสถานการณ์จะสามารถบริหารจัดการได้ ปัญหาเพียงอย่างเดียวในช่วงก่อนหน้าคือ ผู้อำนวยการเขตของกรุงเทพมหานครน้อยคนมาก ที่ได้เข้าเรียนและฝึกการใช้ระบบบัญชาการเหตุการณ์อย่างจริงจัง และแทบไม่มีใครเคยใช้ระบบบัญชาการเหตุการณ์ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจอำนาจทางกฎหมายที่มี ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2566-2567 ด้วยความอนุเคราะห์ของกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กทม. ได้ประสานขอหลักสูตรเร่งรัดในการฝึกอบรมผู้อำนวยการเขต ผู้ช่วยผู้อำนวยการเขต และหัวหน้าฝ่ายปกครองของสำนักงานเขต ในการเรียนรู้ฝึกใช้ระบบบัญชาการเหตุการณ์

จุดอ่อนของระบบบัญชาการเหตุการณ์ คือ การที่ระบบบัญชาการเหตุการณ์ไม่เคยถูกกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรในระเบียบหรือข้อกฎหมาย หากแต่ถูกระบุไว้ในแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยทุกฉบับแทน ซึ่งอย่างไรก็ตามในระบอบราชการ สิ่งเขียนไว้ในเอกสารที่ขึ้นต้นว่า “แผน” นอกจากแผนงบประมาณแล้วไม่มีการถือปฏิบัติอย่างจริงจังในแผนงานใด ๆ และที่อาจจะยังทำให้จุดอ่อนนี้แก้ไขได้ยาก คือ ระบบบัญชาการเหตุการณ์นั้น ต้องมีการฝึกใช้อย่างจริงจังจากการออกแบบฉากทัศน์การฝึกที่เสมือนจริง บนข้อมูลเมืองที่สามารถใช้ได้จริง และระบบจัดสรรทรัพยากรและจัดการคลังทรัพยากรอย่างเป็นระบบ การให้สำนักงานเขตมีการฝึกและเรียนรู้ระบบอย่างสม่ำเสมอจึงอาจจะทำได้ยาก โดยเฉพาะหัวหน้าฝ่ายปกครองซึ่งเป็นผู้ดูแลอาสาสมัครป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเขต ที่เปรียบเสมือนหรือเทียบเคียงได้กับฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ เพราะสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานครไม่มีฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่เป็นส่วนราชการ จึงยิ่งทำให้ความเป็นทางการของการฝึกซ้อมระบบบัญชาการนี้ในกลไกของสำนักงานเขตจึงเกิดช่องว่างในทางปฏิบัติสืบต่อกันไป

4) คลังทรัพยากร (Emergency Stockpile Inventory) ข้อนี้ไม่ยากที่จะสร้างให้เกิดขึ้นในระบบข้อมูลของ กทม. ที่ยากกลับเป็นเรื่องของการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในสองด้าน ด้านแรก คือ ทรัพยากรในการตอบสนองและตอบโต้สถานการณ์ ที่ผู้เขียนเรียกติดปากว่า “รถ ลาม่า ช่าง” ซึ่งจริง ๆ หมายถึงอุปกรณ์ เครื่องมือ พาหนะ และการขอการสนับสนุนในภารกิจ ซึ่งด้านแรกนี้ซับซ้อนในข้อจำกัดด้านงบประมาณ กล่าวคือ พอร์บบสามารถบันทึกทรัพยากรในการปฏิบัติการเหล่านี้แล้ว และเราปรับระบบการตรวจสอบและรายงานสถานะของทรัพยากรเหล่านี้ให้เป็นข้อมูลปัจจุบันและมีรอบการตรวจสอบที่สม่ำเสมอตาม

เวลาที่กำหนด (Service Level agreement; SLA) แล้ว แต่พอทรัพยากรชำรุด ไม่สามารถใช้งานได้ การทำเรื่องขอซ่อมแซมกลับต้องรอรอบงบประมาณ ซึ่งเป็นเรื่องเหลือเชื่อมาก สำหรับทรัพยากรที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นยุทธภัณฑ์ และมีความต้องการใช้งานให้อยู่ในสถานะใช้งานได้ตลอดเวลา และทันทั่วทั้งที่ กลับมีความยากในการกำหนดระเบียบข้อปฏิบัติในการใช้จ่ายเพื่อการซ่อมแซมและรักษาสภาพอย่างเป็นระบบและทันที

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งของระบบคลังทรัพยากร คือ ทรัพยากรที่ใช้ในการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น โดยหลักแล้ว คือ ทรัพยากรที่ใช้ในการตั้งศูนย์พักพิงชั่วคราว อาจหมายความถึงของอุปโภคบริโภค อาหาร น้ำดื่ม ยา เตียง ผ้าห่ม เสื้อผ้า ตลอดจนของใช้เบื้องต้น และหมายความถึงโครงสร้างชั่วคราวบางอย่าง ที่อาจจำเป็นต้องจัดให้มีในกรณีที่ผู้ประสบภัยมีจำนวนมาก อาทิ ห้องน้ำ ระบบอนามัย การจัดการพื้นที่สัตว์เลี้ยง และการจัดการอาหารระยะยาว เป็นต้น การจัดการคลังทรัพยากรลักษณะนี้ มีทั้งเรื่องระบบการหมุนเวียนของ การบริโภค การจัดเตรียมความพร้อมของเครื่องอุปโภค และการเตรียมแล้วอาจไม่ได้ใช้อย่างสม่าเสมอของโครงสร้างชั่วคราวบางอย่าง ในกรณีของ กทม. รถครัวกลางสำหรับทำอาหารปรุงสุกของสำนักพัฒนาสังคม โรงเรียน วัด ศูนย์กีฬา ศูนย์นันทนาการที่ได้รับการปรับปรุงแล้วของสำนักวัฒนธรรมฯ สองหน่วยงานสังกัด กทม. และเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคบริโภคที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ช่วยให้การบริหารจัดการคลังทรัพยากรเหล่านี้รวดเร็วและเพียงพอมากขึ้น

5) มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 เป็นมาตราที่มอบอำนาจเต็มให้กับผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในการใช้อำนาจเพื่อลิดรอนสิทธิของประชาชน ด้วยการจำกัดพื้นที่ หรือกิจกรรม หากแต่การใช้อำนาจตามมาตรานี้ไม่ค่อยมีปรากฏในการจัดการสาธารณภัยต่าง ๆ ของประเทศในเวลาที่ผ่านมา ดังนั้นเมื่อช่วงปลายปี พ.ศ. 2565 ที่กรุงเทพมหานครเผชิญกับฝุ่น PM2.5 ค่อนข้างรุนแรง ผู้ว่าฯ ชัชชาติหันมาถามว่า “แก้ว ผมห้ามรถบรรทุกเข้า กทม. ได้ไหม” แน่นนอนที่สุดว่าคำตอบที่ได้ทั้งจากผู้เขียน และหน่วยงานกฎหมายทั้งสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และสำนักงานกฎหมายและคดี ตลอดจนการขอคำปรึกษาจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย คือ “ยังไม่สามารถใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าวได้อย่างรอบคอบเพียงพอ”

“มาตรา 29-เมื่อเกิดหรือใกล้จะเกิดสาธารณภัยขึ้นในพื้นที่ใดและการอยู่อาศัยหรือดำเนินกิจการใด ๆ ในพื้นที่นั้นจะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรง ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการจังหวัด ผู้อำนวยการอำเภอ และผู้อำนวยการท้องถิ่นโดยความเห็นชอบของผู้บัญชาการอำเภอ จะประกาศห้ามมิให้บุคคลใด ๆ เข้าไปอยู่อาศัยหรือดำเนินกิจการใดในพื้นที่ดังกล่าวก็ได้ ประกาศดังกล่าวให้กำหนดระยะเวลาการห้ามและเขตพื้นที่ที่ห้ามตามที่จำเป็นไว้ด้วย”

แม้มาตรา 29 จะสามารถเป็นคำตอบให้กับ กทม. ได้ แต่ด้วยความที่มาตรา 29 ตั้งคำถามมากเกินไปกับการใช้อำนาจในขณะนั้น ด้วยเพราะ กทม. เองยังไม่สามารถสรุปได้ว่า 1) การขนส่งด้วยรถบรรทุก 6 ล้อขึ้นไปที่ไม่เปลี่ยนไส้กรองและน้ำมันเครื่อง เป็นหนึ่งในสาเหตุหลักของฝุ่น PM2.5 ในกรุงเทพมหานครจริง 2) อุปกรณ์

เซนเซอร์ที่ใช้ตรวจจับระดับของฝุ่น PM2.5 ยังมีจำนวนและความแม่นยำมากพอที่จะใช้ข้อสรุประดับฝุ่นที่เข้าใจร่วมกันระหว่างหน่วยงาน 3) ทำอย่างไรจะสามารถบอกได้ล่วงหน้าหากจะห้ามหรือจำกัดกิจกรรมและพื้นที่ และจะต้องบอกเวลาสิ้นสุดได้อย่างไร และ 4) อะไรคือหลักการและหลักฐานยืนยันว่า หากไม่ใช้อำนาจตามมาตราดังกล่าว จะทำให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรง ดังนั้นเมื่อคำถามยังไม่สามารถตอบได้มากเกินไป การด่วนตัดสินใจใช้อำนาจดังกล่าวจึงไม่เหมาะสม ณ เวลานั้น

ความรับผิดชอบต่อการใช้อำนาจนี้ ในลักษณะของการลิดรอนสิทธิ โดยเฉพาะในความตามมาตรา “... ใกล้เคียงจะเกิดสาธารณภัย ... จะเป็นอันตรายอย่างร้ายแรง ...” ด้วยการใช้อำนาจต่อเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ที่อาจจะเกิด และมีการขยายตัวจนอาจจะเกิดผลกระทบที่เป็นอันตรายอย่างร้ายแรงนั้น มีความน่าจะเป็นอยู่มากจนเกินไป จนผู้ที่ตัดสินใจใช้อำนาจนี้อาจจะมีปัญหาต่อความรับผิดชอบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้อำนาจเกินกว่าเหตุ หรือเรียกได้ว่าไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่มีความแม่นยำมากพอ เพราะโดยปรกติการวิเคราะห์ความเสี่ยงและการขยายตัวของภัยนั้น ไม่ได้อยู่บนหลักวิทยาศาสตร์ที่แน่นอน 100% หากแต่ความเสี่ยง คือ ความเสี่ยง ย่อมต้องมีพลวัตและความผันผวนของสถานการณ์เสมอ นอกจากนั้น การที่ต้องยืนยันว่าเป็นอันตรายร้ายแรง เป็นเรื่องที่ต้องถกเถียงกันด้วยเทคนิคของผลกระทบจากสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างครบถ้วนถูกต้อง เป็นเพียงการตัดสินใจใช้อำนาจด้วยข้อมูลและความสามารถในการวิเคราะห์ที่ดีที่สุดเท่านั้น โดยที่หากการวิเคราะห์ตัดสินใจเป็นไปด้วยเหตุสมควรไม่ประมาท พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 ได้รองรับการกระทำนั้นไว้ด้วยมาตรา 43

“มาตรา 43-ให้ผู้บัญชาการ รองผู้บัญชาการ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติกรตามหน้าที่ในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และในการปฏิบัติกรตามหน้าที่ ดังกล่าว หากได้ดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ และได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุและมีได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ให้ผู้กระทำกรนั้นพ้นจากความผิดและความรับผิดชอบทั้งปวง ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง หากเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของผู้ใดซึ่งมิใช่เป็นผู้ได้รับ ประโยชน์จากการบำบัดภัยอันตรายจากสาธารณภัยนั้น ให้ทางราชการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ให้แก่ผู้นั้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

ตลอดปี พ.ศ. 2566-2567 ด้วยนโยบายสิ่งแวดล้อมดีของ กทม. ที่ต้องการจะให้การพัฒนาเมืองมุ่งหน้าสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง กทม. ได้ตั้งหัวหน้าทีมยั่งยืน (Chief Sustainability Officer; CSO) และปรับรีโอโครงสร้างสำนักสิ่งแวดล้อมของ กทม. ให้สร้างศักยภาพกลุ่มงานยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นสำนักงานยุทธศาสตร์ยั่งยืน ให้มีโครงสร้าง บุคลากร และงบประมาณในการดำเนินการมุ่งเป้าสำคัญของความยั่งยืน โดยเฉพาะเพื่อตอบคำถามเรื่องฝุ่น PM2.5 ที่ค้างไว้อย่างเป็นระบบ และเป็นการตอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เก็บจากกระบวนการดำเนินงานคล้ายงานวิจัยปฏิบัติการจากเครือข่ายเครื่องมือวัดค่าฝุ่น เครือข่ายวิชาการมหาวิทยาลัย และจากเครือข่ายคลินิกมลพิษอากาศที่โรงพยาบาลในสังกัด กทม. 11 แห่ง

เก็บสถิติการเพิ่มขึ้นของผู้ป่วย ทั้งจากอาการเฉียบพลัน และอาการสะสมที่แสดงอาการรุนแรงขึ้น สอดคล้องกับวันที่เซ็นเซอร์รายงานระดับค่าฝุ่น PM2.5 สูง

ในที่สุด กลางปี พ.ศ. 2567 กทม. ตอบคำถามทั้งหมดได้ด้วยการดำเนินการดังนี้ คำถามที่ 1) และคำถามที่ 2) ใช้เครือข่ายงานวิจัยของมหาวิทยาลัย และการวางเซ็นเซอร์ฝุ่น 71 ตัวเพิ่มเติม จากที่เครือข่ายมีอยู่แล้ว 700 ตัว เพื่อวัดระดับค่าฝุ่นที่เข้าใจตรงกัน จนสามารถระบุ 3 สาเหตุหลักของฝุ่นในกรุงเทพมหานครได้ ซึ่งหนึ่งในนั้น คือ การขนส่งด้วยรถบรรทุก 6 ล้อที่ไม่สะอาด คำถามที่ 3) จากการเก็บข้อมูลซ้ำ ๆ กว่าสองปี ทำให้ระบบการคาดการณ์สถานการณ์ฝุ่น PM2.5 ของ กทม. แม่นยำในระดับที่สามารถบอกได้ล่วงหน้า 1 สัปดาห์ ที่ความแม่นยำเกิน 80% และสถานการณ์ฝุ่นนั้น จะคงตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครไม่เกิน 2 วัน นั้นหมายความว่า การใช้อำนาจในการจำกัดสิทธิจะไม่เกิน 2 วัน และจะบอกล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง และคำถามสุดท้าย ข้อมูลจากเครือข่ายวิชาการสุขภาพของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตลอดจนสถิติอาการป่วยของประชาชนจากคลินิกมลพิษอากาศของโรงพยาบาลสังกัด กทม. ยืนยันตรงกันถึง การหายใจเอาฝุ่น PM2.5 ต่อเนื่องนั้น มีอันตรายร้ายแรงต่อสุขภาพทั้งในระยะสั้นแบบเฉียบพลัน และในระยะยาวต่ออาการที่รุนแรงขึ้นของโรคประจำตัวบางโรคอีกด้วย รวมทั้งเปิดพื้นที่นำร่องทดลองเขตมลพิษต่ำในเขตปทุมวัน เพื่อให้สามารถเห็นผลได้จริงว่าลดปริมาณฝุ่นได้ จากการดำเนินการหลาย ๆ มาตรการ

กันยายน พ.ศ. 2567 กทม. ประสานเวทีรับฟังความเห็นของผู้ประกอบการ และขอความร่วมมือกรมการขนส่งทางบก และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการกำหนดใช้มาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 เพื่อการประกาศ “เขตมลพิษต่ำ (Low Emission Zone; LEZ)” โดยหากการคาดการณ์ฝุ่นของกรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับที่มีเขตที่ค่าฝุ่นเป็นสีส้ม 15 เขต (ค่าฝุ่น 37.6-75) หรือสีแดง 5 เขต (75.1 ขึ้นไป) กทม. จะห้ามรถบรรทุก 6 ล้อเข้าสู่วงแหวนรัชดาภิเษกของกรุงเทพมหานคร อันเป็นพื้นที่เสี่ยงสูง 22 เขตต่อการสะสมฝุ่นและขยายผลกระทบในพื้นที่กรุงเทพมหานคร แต่การใช้อำนาจตามมาตรานี้ของ กทม. ไม่ได้ถูกออกแบบให้เป็นการริดรอนสิทธิเท่านั้น กทม. ได้เชิญชวนให้ผู้ประกอบการเปลี่ยนไส้กรองและน้ำมันเครื่องตั้งแต่ 1 ตุลาคม ของทุกปี จะสามารถเข้าชื่อในบัญชีสีเขียว (Green List) และสามารถขนส่งเข้าเขตชั้นในของกรุงเทพมหานครได้แม้ว่า กทม. จะประกาศเขตมลพิษต่ำก็ตาม

สะท้อนให้เห็นถึงการใช้เครื่องมือกฎหมายที่ฉลาด ในรูปแบบของการจำกัดสิทธิ และมาตรการสมัครใจต่อการไม่ถูกจำกัดสิทธิพร้อมกัน (Carrot and Stick) และน่าจะเป็นไม้หนึ่งอัน กับแครอทสองชิ้น กล่าวคือ ในทางนโยบายสาธารณะ หากเราใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม จะพบว่าการห้ามหรือจำกัดหรือลงโทษจากการริดรอนสิทธินั้น อาจไม่สามารถทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ และในที่สุดการลักลอบหรือแสวงหาช่องทางอื่นจะเกิดขึ้น การอนุญาตให้จดทะเบียนในบัญชีสีเขียว ถือเป็น การเชิญชวนให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เพื่อช่วยให้การขนส่งในการประกอบการของตนเองยังดำเนินไปได้ เป็นรางวัลหรือแครอทชิ้นแรกสำหรับผู้ประกอบการให้ร่วมมือต่อการทำให้เครื่องมือประกอบอาชีพสะอาด และมีความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน และเมื่อผู้ประกอบการเปลี่ยนไส้กรองและน้ำมันเครื่องในเดือนตุลาคมทุกปี ก็จะเป็นที่มาของ

แคโรทีนที่สีส้ม แต่เป็นแคโรทีนของกรุงเทพมหานคร กล่าวคือ การบังคับใช้กฎหมายนี้ ที่ต้องมีการตรวจจับอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้ได้อากาศที่สะอาดขึ้นทั้งปี ถึงแม้จะผ่านช่วงที่สภาพภูมิอากาศในช่วงฤดูหนาว ที่ทำให้ฝุ่นมีระดับความเข้มข้นมากขึ้นแล้วก็ตาม

ค้นเวลาด้วยวิกฤตนอกตำรา ไม่รู้ว่าตำราใครบ้าง

มาถึงตรงนี้ คิดว่าจะจบสองปีแห่งการเปลี่ยนแปลง แต่อดไม่ได้ที่อยากเล่าเกร็ดเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความพยายามรื้อปรับและเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานทางด้านภัยพิบัติ ที่หลักการและแนวคิดย้ายมาเป็นคู่แฝดอภินิหารกับการปรับตัวและลดผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ คือ ในระหว่างปี พ.ศ. 2566-2567 ในการรื้อและปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย กรุงเทพมหานครก็ประสบกับวิกฤตเดิมกลับมาใหม่ คือ โรคระบาดพิษสุนัขบ้าในสัตว์ วิกฤตโรคอุบัติใหม่ ฝีดาษลิง และการกราดยิงที่ศูนย์การค้าพารากอน ซึ่งทำให้เกิดบทเรียนในการปรับเปลี่ยนระบบการทำงานอีก 2 ด้าน ซึ่งเป็นโจทย์เฉพาะของบรรณาธิการ คือ การวิเคราะห์แบบข้ามศาสตร์ (Transdisciplinary Analysis) ในการประเมินความเสี่ยงอุบัติซ้ำ และการจัดระบบการสื่อสารสาธารณะในระหว่างวิกฤต

“โรคพิษสุนัขบ้าที่ระบาดในสัตว์” จริง ๆ กรณีศึกษานี้ไม่ยาว ไม่มีรายละเอียดมากมายเหมือนการเดินทางของการจัดการวิกฤต PM2.5 ส่วนหนึ่งเพราะโรคพิษสุนัขบ้าระบาดในสัตว์นั้น เป็นองค์ความรู้เชิงปฏิบัติที่มีมาตรการรัดกุมมายาวนาน จนกรุงเทพมหานครไม่มีโรคพิษสุนัขบ้าระบาด “ในคน” มายาวนานถึง 9 ปี (นับถึงปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2568)) เรื่องของเรื่อง คือ ในปลายปี พ.ศ. 2566 ถึงต้นปี 2567 กรุงเทพมหานครได้รับแจ้งว่ามีสุนัขบ้ากัดคน ที่ใกล้ ๆ ชายขอบของเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร หากการวินิจฉัยของสัตวแพทย์ ที่ถือเออาร์ซีมี 5 กิโลเมตร เป็นระยะที่ถือว่ามีกักรบาดในพื้นที่ ก็ต้องถือว่ากรณีนี้ไม่ใช่ในเขตพื้นที่กทม. วันนั้นด้วยความหงุดหงิดเพราะอีกแค่ไม่ถึง 1 กิโลเมตร ก็คือเขตลาดกระบังแล้ว ก็เฝ้าระวังไปแล้วลงพื้นที่เชิงรุกเลย มันจะเกินกว่าเหตุสักแค่ไหนกัน แค่งส่งทีมไปสื่อสารสาธารณะให้ระมัดระวังพฤติกรรมสัตว์เลี้ยงและสัตว์จร พร้อมทั้งนำวัคซีนสัตว์และวัคซีนคนออกไปให้บริการเลย สำหรับประชาชนที่ไม่แน่ใจว่าสัมผัสกับสัตว์โดยไม่ระมัดระวังหรือไม่ วันนั้นต้องนับว่าเป็นการสั่งการที่นอกตำราของคุณหมอหมาแมวรอบ ๆ ตัว แต่ถือเป็นการสั่งการที่ถูกที่สุดตั้งแต่เคยทำมา เพราะ กทม. พบสุนัขต้องสงสัยอีกถึง 11 ตัวที่ต่อมาพบติดเชื้อ 4 ตัว การดำเนินการเชิงรุกในครั้งนั้น ไม่ได้นำมาเพียงแค่การหยุดการแพร่ระบาดและไม่ติดต่อสู่คนเท่านั้น ยังทำให้เกิดประสานงานกับรองผู้ว่าราชการจังหวัดข้างเคียง คือ สมุทรปราการและฉะเชิงเทรา เพื่อเตือนภัยดังกล่าวด้วย ซึ่งต่อมาทำให้ทางจังหวัดสมุทรปราการที่จะจัดงานวิ่ง เลี่ยงการผ่านเส้นทางบริเวณที่เป็นชุมชนสุนัขจรลดความเสี่ยงของการปะทะระหว่างคนและสัตว์ได้ เป็นที่มาของการพัฒนาไกลเครือข่ายที่แน่นแฟ้นขึ้นของปศุสัตว์จังหวัด และสัตวแพทย์ของ กทม. ที่ร่วมกันแจ้งเหตุในจังหวัดของตนให้กับจังหวัดข้างเคียงอย่างรวดเร็ว แม้ว่าจะเกินกว่ารัศมีตามหลักการระบาดวิทยา และช่วยกันเฝ้าระวังตลอดจนลงพื้นที่ร่วมกันในการกระจายการสื่อสารสาธารณะ กระบวนการสอบสวนโรค และการแจกจ่ายวัคซีนให้กับประชาชน รวมทั้งบุคลากรของ

กรมปศุสัตว์ที่มาช่วย กทม. ด้วย เพราะทรัพยากรของ กทม. มีจำนวนมากกว่า และเป็นการสนับสนุนให้กับหน่วยงานนอกสังกัดแต่มาปฏิบัติงานร่วมในพื้นที่ของกรุงเทพมหานคร (Collaborative Governance)

“โรคฝีดาษลิง” และ “กราดยิง” สอนให้ผู้เขียนตระหนักถึงการสื่อสารสาธารณะในวิกฤตเป็นอย่างมาก โดยพื้นฐานของการสื่อสารที่ขโมยจำ (ครูลี้กักจำ) มาจากเพื่อนอาจารย์คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อครั้งยังเดินผ่านหน้าคณะอยู่เกือบทุกวัน คนสื่อสาร สารที่สื่อสารที่ใช้ และคนรับสาร (Sender-Message-Channel-Receiver) อย่างถามว่าทำไมไม่ใช้ความรู้พื้นฐานขนาดนี้ ก็รู้แค่นี้จริง ๆ ที่พอจะเอาไปปรับใช้ได้ แต่การใช้ความรู้ที่ต่างกันทั้งสองเหตุการณ์

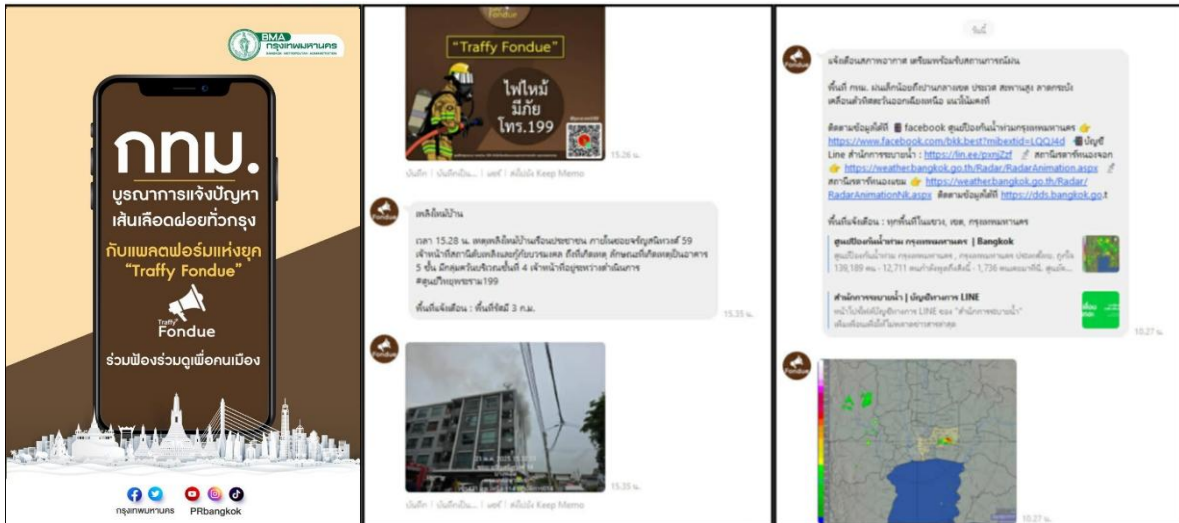
เวลา 15.00 น. ของวันที่ผู้ป่วย “ฝีดาษลิง” รายแรกได้รับการยืนยันจากกระทรวงสาธารณสุข ผ่านทางสื่อมวลชน ผู้เขียนได้รับทราบข่าวนี้จากการไลฟ์ซึก ทันทิที่เห็น คำถามวิ่งเข้าสู่สมองน้อย ๆ รัว ๆ คือผู้ป่วยรายนี้อยู่ในโรงพยาบาลสังกัด กทม. และการสอบสวนโรคก่อนหน้าดำเนินการโดยหน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขและ กทม. แล้วทำไมตอนยืนยันการป่วยและรายละเอียด ผู้เขียนในฐานะคนกำกับการแพทย์และสาธารณสุขในกรุงเทพมหานครถึงไม่รู้มาก่อนเลย ต่อจากนั้น คือ การกระหน่ำติดต่อสำนักการแพทย์ สำนักอนามัย และโรงพยาบาลที่ผู้ป่วยพักอยู่ ว่ารายละเอียดคืออะไร จะต้องแถลงการณ์หรือไม่ ใครจะเป็นคนตอบคำถาม เพราะอีกไม่นานนัก สื่อมวลชนต้องกระหน่ำคำถามมาที่ กทม. แน่นอน ระหว่างรอการเตรียมรายละเอียดและกระบวนการสื่อสารอยู่นั้น ผู้เขียนลองเขียนคำแถลงสถานการณ์ไปพลาง อย่างน้อยจะได้เห็นว่ามีช่องว่างของข้อมูลหรือไม่ จนเวลาประมาณ 17.00 น. ยังไม่เห็นการเคลื่อนไหวของ กทม. จึงสั่งการไปยังกลุ่มแพทย์ว่าให้อ่านที่ผู้เขียนร่างคำแถลงไว้ และให้แก้ไขภาษาที่อาจตีความหมายทางการแพทย์มา แต่ถ้าไม่ผิตอย่าแก้ เพราะจะโพสต์เฟซบุ๊กส่วนตัวแต่เปิดสาธารณะให้คนมาแชร์ข้อมูลไป เพราะถ้าแก้หมดเดียวอ่านไม่รู้เรื่อง ภาษาทางเทคนิคแพทย์ยากเกินไป ทางคุณหมอมามาว่า “อาจารย์แก้วจะมาแถลงข่าวที่โรงพยาบาลใหม่ หรือให้โรงพยาบาลแถลงเอง” คำตอบของผู้เขียนสั้นและง่ายมาก “คุณหมอแถลงข่าวได้เองเลยคะ เพราะคำถามน่าจะเป็นเรื่องอาการ การตรวจพบ และการปฏิบัติต่อกลุ่มเสี่ยง อาจารย์ตอบไม่ได้ดีกว่าหมอแน่ ๆ” และหลังจากที่ผู้เขียนโพสต์เฟซบุ๊กไปราว ๆ เวลา 17.30 น. ทางโรงพยาบาลก็ออกแถลงการณ์เป็นเอกสารตามมาในเวลาประมาณ 19.00 น. ทั้งสองวิธีการดูเฉพาะหน้า ไม่ค่อยเป็นระบบมากนัก แต่ก็ช่วยให้ความตื่นตระหนกของประชาชนไม่มากจนเป็นความสับสนวุ่นวาย แต่เป็นที่มาของการรู้ระบบการกำกับติดตามโรคระบาดและโรคติดต่อ รวมทั้งการปรับรูปแบบชี้แจงสาธารณะให้ง่าย สามารถเปลี่ยนตัวอักษรเป็นรูปภาพหรือตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ลดทอนความรุนแรงและความเป็นส่วนตัวของสารด้วยภาพแอนิเมชัน นี่ก็ถึงผู้รับสารเป็นที่ตั้ง มากกว่าการนึกที่จะสื่อสารในฐานะเจ้าหน้าที่แพทย์และสาธารณสุขเท่านั้น

“กราดยิง” เป็นเหตุการณ์สะเทือนขวัญของประชาชนในกรุงเทพมหานคร คล้าย ๆ กับเหตุการณ์ที่ถั่งดับเพลิงสาธิต ระเบิดใสนักเรียนในโรงเรียนจนกระทั่งเสียชีวิต ตัวเหตุการณ์ขยายผลของวิกฤตในเชิงจิตวิทยาค่อนข้างสูง เมื่อครั้งที่เกิดเหตุในโรงเรียนดังกล่าวนั้น การสื่อสารรายละเอียดของเหตุการณ์ภาวะความเครียดหลังจากเหตุการณ์ ตลอดจนการเตรียมมาตรการทางจิตวิทยาเพื่อช่วยบรรเทาความเครียด

และความรู้สึกจมดิ่งกับเหตุการณ์เฉพาะกลุ่มให้กับผู้ได้รับผลกระทบ หากแต่เหตุการณ์กราดยิงในศูนย์การค้าใจกลางกรุงเทพมหานคร ทำให้สังคมตั้งคำถามถึงระบบการเตือนภัย ที่อาจจะเป็นไปได้ทั้งระบบที่ใช้แจ้งสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Alert System; EAS) และการแจ้งเตือนภัยเร่งด่วน (Early Warning System; EWS) ทั้งสองระบบเตือนสามารถใช้ระบบเทคโนโลยีเดียวกันได้ คือ Cell Broadcast System

ความยากที่มีมาตลอดของประเทศไทย คือ การให้มีระบบใด ๆ ก็ตามที่ “บูรณาการอย่างมีเอกภาพ” เพราะมักจะตามหาเจ้าภาพทางอำนาจและงบประมาณ จนบางครั้งมีความยากที่จะพัฒนาระบบที่มีลักษณะดังกล่าวที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยอมรับและนำมาใช้ร่วมกัน ที่สำคัญระบบดังกล่าวจะต้องมีทั้งหน่วยงานกำกับควบคุม (Regulator) หน่วยงานให้บริการ (Service Provider) หน่วยงานต้นทางของข้อมูลเตือน (Warning Disseminator) ที่ต้องมีทั้งระบบตรวจจับ ความสามารถในการวิเคราะห์ และอำนาจในการตัดสินใจ เพราะในที่สุดเมื่อข้อความและสัญญาณเตือนถูกส่งออกไป พฤติกรรมกลุ่มที่หลากหลายจะเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อข้อความและเหตุการณ์ดังกล่าวทันที ดังนั้นความพร้อมของระบบพื้นที่ ในขั้นตอนปฏิบัติมาตรฐาน (Standard Operating Procedures; SOPs) จะไม่ใช่แค่เพียงขั้นตอนการแจ้งสถานการณ์หรือการเตือนภัย แต่จะหมายความรวมถึงขั้นตอนการตอบสนองต่อสถานการณ์ หรือภาวะฉุกเฉินด้วยนั่นเอง

ระหว่างที่รอโครงสร้างพื้นฐานของระบบ Cell Broadcast และการให้อำนาจการเตือนแก่หน่วยปฏิบัติ ทั้งต้นทางและปลายทางของการเตือน (End to End Warning System) กทม. ตัดสินใจต่อยอดระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์ ที่ปรกติจะรับแจ้งปัญหาประจำวันของประชาชนที่ต้องการการแก้ไข และถึงแม้ กทม. จะกำหนดข้อตกลงของระดับการให้บริการ (SLA) ไว้ที่การตอบรับภายใน 24 ชั่วโมง และแก้ปัญหาให้เร็วที่สุดก็ไม่ใช่ว่าระบบที่ออกแบบมาสำหรับการแจ้งเหตุฉุกเฉิน หรือการเตือนภัยมาก่อน กทม. จึงประสานให้ผู้คิดค้นพัฒนาระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์ คือ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) เพิ่มระบบการแจ้งข่าวเหตุการณ์ในพื้นที่ผ่านระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์ โดยผู้ใช้งานต้องเข้าระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์ไปให้ความยินยอมในการรับข่าวแจ้งเตือนในระบบก่อน โดยต้องเลือกพื้นที่ของข่าวสารที่จะรับแจ้ง ได้คนละ 5 เขตพื้นที่ ที่ต้องมีการยินยอมและเลือกพื้นที่ เพราะหากจะรับทุกข้อความทุกพื้นที่ จะลงเอยเหมือนผู้เขียนที่กำลังงานด้านนี้ คือ มีข้อความให้อ่านเป็นร้อยข้อความในแต่ละวัน และในระยะแรก ระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์พลัสนี้ จะส่งข้อมูลแจ้งอัคคีภัย สามข้อความมาตรฐานเป็นหลัก คือ แจ้งยืนยันเหตุและพื้นที่ที่เกิดแจ้งปรับสถานการณ์ว่ารุนแรงขึ้นหรือควบคุมได้ และข้อความสิ้นสุดสถานการณ์ เพื่อไม่ให้เกิดภาวะข้อมูลล้นจนผู้รับสารพลาดข้อความที่สำคัญของเหตุการณ์ที่อาจมีผลกระทบต่อตนเอง อีกเหตุผลที่เลือกอัคคีภัยเป็นภัยนำร่อง ด้วยปฏิบัติการการจัดการอัคคีภัย ตั้งแต่รับแจ้งจนถึงสิ้นสุดสถานการณ์ อยู่ภายใต้อำนาจการปกครอง (Jurisdiction) ของ กทม. ทั้งหมด การกำหนดขั้นตอนปฏิบัติมาตรฐานจึงมีความเป็นเอกภาพในที่ยอมรับได้ มีประสิทธิภาพมากพอ

ภาพที่ 3 แสดงหน้าจอแอปพลิเคชันไลน์ฟองดูว์พลัสและข้อความแจ้งเตือนข่าวสาร

หมายเหตุ. เอกสารนำเสนอระบบเตือนแจ้งเตือน สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2567

ตั้งแต่เปิดใช้ระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์พลัสในปลายปี พ.ศ. 2567 กทม. พยายามที่จะเพิ่มการแจ้งเตือนข่าวสารในเรื่องของฝุ่น PM2.5 เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่ส่งข้อมูลเตือนนี้ไปที่แอปพลิเคชัน Line Alert อยู่แล้ว และข่าวสารของฝนตกในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร ด้วยการนำระบบตรวจจับกลุ่มฝนที่แม่นยำมากขึ้นในระยะ 3 ชั่วโมงก่อนหน้า รวมทั้งข่าวสารเรื่องอุบัติเหตุขนาดใหญ่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่อาจจะทำให้เกิดความตระหนก และปัญหาของการจราจรตลอดจนการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ด้วย อาทิเช่น เหตุการณ์สะพานลาดกระบังถล่ม ถนนสามเสนยุบตัว และรถไฟฟ้าใต้ดินมีปัญหา เป็นต้น หากแต่เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่ส่งผลกระทบต่อกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2568 เป็นปัจจัยเร่งที่มีความสำคัญในการยุติข้อจำกัดต่าง ๆ ของการเปิดใช้ระบบการแจ้งเตือนและแจ้งเตือนด้วย Cell Broadcast ได้ จากนั้นไป ระบบแอปพลิเคชันฟองดูว์พลัสของ กทม. คงจะกลายเป็นระบบรอง (Redundancy) ของการแจ้งเตือนและแจ้งเตือน และหรือเป็นระบบพื้นฐานแรกในการแจ้งเตือนข่าวสาร (Inform and Advise) และการเตือนเฝ้าระวังสถานการณ์ (Monitor) ที่ไม่อยู่ในเกณฑ์วิกฤตระดับที่จะใช้ระบบ Cell Broadcast ในการแจ้งเตือน

เข้าสู่ พ.ศ. 2568-2569 ที่ความเสี่ยงสอนเสมอว่า “สิ่งที่คิดว่ารู้ ว่าพร้อม ว่าดีแล้ววันนี้ พรุ่งนี้ก็เก่าแล้ว”

สมัยเรียนหนังสืออยู่ที่สหรัฐอเมริกา อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาเอกเคยบอกว่า “If you fall in love with disaster, it will keep happening and involving into your life” วันนั้นอาจารย์คงตั้งใจจะบอกว่า หากคิดจะยึดอาชีพเป็นนักวิชาการและนักวิจัยทางด้านการจัดการภัยพิบัติ เหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ต่าง ๆ เหล่านั้นจะเกิดขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าไม่เพื่อทดสอบความก้าวหน้าของความรู้ที่มี ก็เพื่อเตือนให้ตระหนักถึงความพร้อมที่ยัง

ไม่มากพอ และความสามารถในการรับรู้ปรับตัวที่ยังไม่เท่าทันกับความเสี่ยง ทั้งความเสี่ยงเดิมที่เคยมีและ ความเสี่ยงใหม่ที่จะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา หากอธิบายด้วยปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และ ความผันผวนของการเคลื่อนย้ายและกิจกรรมสมัยใหม่ของประชากร จะให้คำอธิบายที่ดีว่าทำไมความเสี่ยงถึง ไม่เคยเหมือนเดิม หากแต่ถ้าอธิบายจากมุมมองของพฤติกรรมความรู้เท่าทันและพร้อมสำหรับความเสี่ยงแล้วนั้น เราจะ พบว่ามนุษย์ ชุมชน สังคม หรือประเทศ อาจจะมีที่ย่อยหย่อนในกลไกต่าง ๆ ที่เตรียมมาเพื่อให้พร้อมต่อ เหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็เพราะการทิ้งช่วงยาวนานของเวลาที่ของเหตุการณ์ หรือเพราะไม่มี การสื่อสารถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ส่งต่อกัน หรือแม้แต่เพราะความไม่พร้อมจริง ๆ จากการเสียความมุ่งมั่น ในการจัดการความเสี่ยงอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

เที่ยงของวันพฤหัสบดีที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2568 ผู้เขียนนัดทานข้าวกับสำนักงานการวางผังและพัฒนาเมือง กทม. เพื่อไปทวงแผนที่ความเสี่ยงอาคารถล่มจากแผ่นดินไหว หรือเหตุเพลิงไหม้ยาวนาน หรือจากอายุ ความเสื่อมของโครงสร้าง จำได้ว่าก่อนออกจากอาคารของสำนักงานเมืองฯ ยังถามอยู่ว่า “เมื่อไหร่แผนที่อาคาร จะเสร็จ ระวังนะ รอยเลื่อนที่กาญจนบุรีที่เค้าว่าขยับได้ถึง 7.0-7.5 มาตราริกเตอร์ ห่างจากกรุงเทพมหานคร เราแค่ราว ๆ 125 กิโลเมตรเอง” วันนั้นเจ้าหน้าที่ตอบว่าไม่เกินสิ้นเดือนเมษายน และหลังจากนั้น 24 ชั่วโมง คือเวลา 13.20 น. ของวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2568 เกิดแผ่นดินไหวขึ้นที่เมืองมัตเซเลย์ ประเทศเมียนมา และส่งผลกระทบเป็นแรงสั่นสะเทือนมาถึงรอยเลื่อนสกาย และกรุงเทพมหานคร ทำให้ผู้ที่อยู่ในอาคารสูงของ กรุงเทพมหานครจำนวนมาก รู้สึกถึงแรงสั่นสะเทือนที่รุนแรง และเป็นระยะเวลาานาน ผู้คนจำนวนมาก วิ่งออกมาจากอาคารด้วยความไม่มั่นใจในความมั่นคงแข็งแรง โรงพยาบาลหลายแห่งอพยพผู้ป่วยทั้งที่วิกฤต และไม่วิกฤตออกจากอาคารโรงพยาบาล ประชาชนจำนวนมากพยายามกลับบ้านทำให้การจราจรบนถนน กลายเป็นความจลาจลน้อย ๆ ที่อยู่บนถนนนานกว่า 3-7 ชั่วโมง

แผ่นดินไหวที่เกิดขึ้น ส่งผลให้อาคารสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) หลังใหม่ ในพื้นที่เขต จตุจักร ถล่มลงมาจากความสูง 30 ชั้น (137 เมตรโดยประมาณ) เหลือเพียงชั้นของแผ่นคอนกรีตขนาดใหญ่หัก ลงมาอย่างเป็ระเบียบที่ความสูง 26.7 เมตร ในอาณานิคมบริเวณประมาณ 40x40 เมตร ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตตาม รายชื่อที่ได้รับการตรวจทานแล้ว 96 ราย และมีผู้บาดเจ็บที่รอดชีวิตจากบริเวณดังกล่าว เป็นประชาชนทั่วไป 10 ราย และเป็นคนงานก่อสร้างอาคารดังกล่าว 9 ราย การปฏิบัติการจัดการภัยพิบัติจากผลกระทบแผ่นดินไหวและ อาคาร สตง. ถล่มในครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 49 วัน ใช้ทรัพยากรจำนวนมากทั้งจากภาครัฐ เอกชน วิชาการ และ อาสาสมัครนิสิตต่าง ๆ รวมทั้งใช้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหน้างานไปถึงกว่า 1 พันคน และหลังจากเหตุการณ์อาคารถล่ม ไม่นาน เกิดเหตุการณ์อุบัติเหตุของถนนสามเสนหน้าโรงพยาบาลวชิระ ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับของ กทม. ซึ่งบริเวณ ด้านล่างของถนนที่ยุบตัว เป็นโครงสร้างอุโมงค์ของรถไฟฟ้าใต้ดินสองชั้น โดยความเสียหายตามที่รายงานจาก การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย (รฟม.) จำกัดเพียงอุโมงค์ชั้นบนที่มีความลึกลงไปใต้ดิน 15 เมตร เป็นเหตุให้ต้องทุบอาคารสถานีตำรวจสามเสนที่เพิ่งสร้างเสร็จทิ้ง เนื่องจากโครงสร้างไม่มีความปลอดภัยที่จะใช้ อาคารต่อไป ส่วนทางด้านโรงพยาบาลวชิระมีความแข็งแรงกว่า ด้วยมี D-Wall ลึกถึง 24 เมตร จึงทำให้อาคาร

ที่พึงกรฯ ของโรงพยาบาลไม่ได้รับผลกระทบเสียหายเชิงโครงสร้าง มีเพียงลานทางเดินรถที่แนบติดกับอาคารที่พังถล่มลง ส่งผลให้การปฏิบัติงานในการให้บริการของโรงพยาบาลมีการหยุดชะงัก และยังเกิดความไม่สะดวกในการเดินทางโดยรอบ จนถึงปัจจุบัน (ธันวาคม พ.ศ. 2568)

สำหรับการถ่ายทอดเรื่องราวของการจัดการภัยพิบัติในสองกรณีศึกษาดังกล่าวนี้ จะไม่ดำเนินเรื่องโดยใช้ “การไล่เรียงพัฒนาการ 49 วันของปฏิบัติการกู้ชีพกู้ภัย” เพราะผู้เขียนถ่ายทอดเรื่องราวผ่านข้อเขียนการสัมภาษณ์ และการชี้แจงต่อกรรมการ และมีการเปิดเผยผ่านสื่อไปหลายช่องทางและหลายครั้งแล้ว สำหรับบทความนี้มีเป้าหมายในการแสวงหาพื้นที่ความรู้ความเข้าใจ ที่อาจจะถูกมองข้ามไปในการเรียนรู้ หรือมองหาคำตอบของการปิดช่องว่างระหว่างความรู้และการปฏิบัติ ภายใต้ความพยายามในการพัฒนาต่อเนื่องแล้วก็ตาม และเพื่อที่จะทิ้งโจทย์ที่ชัดเจนให้กับแวดวงวิชาการและวิจัยในการถามคำถามใหม่อีกครั้งต่อประสิทธิภาพการรับมือข้อจำกัด และการออกแบบกลไกที่สอดคล้องกับจริตของการจัดการวิกฤต การจัดการภัยพิบัติ และการจัดการลดความเสี่ยงของประเทศไทย ผู้เขียนตั้งใจจะดำเนินเรื่องตามเป้าหมายดังกล่าว ผ่านการถ่ายทอดและสะท้อนภาพ “เบื้องหลัง” ผู้คน กลไก กฎหมาย และความมึนงง ของทั้งสองเหตุการณ์ แล้วให้ผู้อ่านเป็นคนตัดสินใจว่า กทม. และคนกรุงเทพมหานคร เรียนรู้จากเหตุการณ์หนึ่ง ไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่งในระยะเวลาห่างกันเพียง 7 เดือนมากน้อยเพียงใด โหมเมนต์หรือจังหวะของเรื่องราวที่กระแทกกระทบความเข้าใจเดิมของเรา ช่วยให้เราปลอดภัยขึ้นได้หรือไม่ เรียกในภาษาโซเชียลว่า “เม้าท์ฉ่า”

“ยึดอำนาจการบริหารจัดการ” เพียงเวลาแค่ 15 นาทีหลังจากการเกิดเหตุการณ์แผ่นดินไหว ที่ผู้ว่าฯ ชัชชาติได้รับการแจ้งจากผู้เขียนว่า อาคาร สตง. ถล่มราบคาบ และมีอาคารที่ยังไม่รู้ว่าจะเสียหายหรือไม่จำนวนมากในแต่ละเขตพื้นที่ คำถามเชิงคำสั่งก็ถูกส่งมาที่ผู้เขียน “แก้ว ตั้งศูนย์บัญชาการเลย แล้วผมประกาศพื้นที่สาธารณภัยเลยได้ไหม” ซึ่งไม่บ่อยครั้งนักที่ผู้อำนวยการสาธารณสุขในระดับการจัดการสาธารณสุขที่ 2 คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จะเป็นผู้เรียกหาการจัดตั้งศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ และประกาศใช้อำนาจตามระบบบัญชาการเหตุการณ์ (Emergency Operation Center; EOC and Incident Command System; ICS) แล้วมีหรือที่ผู้เขียนจะรีรอ ตอบกลับไปแบบไม่ลังเลว่า “ขอเวลาไม่เกินครึ่งชั่วโมงค่ะอาจารย์ พร้อมขอเอาผู้มาบริจาคเลือดคนสุดท้ายออกจากห้องรัตนโกสินทร์ก่อนค่ะ และอาจารย์ประกาศยึดอำนาจมาได้เลยค่ะ ประกาศสาธารณสุขระดับที่ 2 เลย เดี่ยวเราออนไลน์เข้าแจ้งศูนย์อำนวยการกลางที่กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยค่ะ” จำได้ว่าในใจผู้เขียนตะโกนว่า “ไอเลิฟ”

“คำสั่งเดียว (Single Command) ที่ไม่ใช่ คนเดียวสั่ง (Single Commander)” กบวลีที่เป็นที่นิยมท่องแต่ไม่นิยมทำ คือ “เรามีนายได้คนเดียว แต่เราไม่จำเป็นต้องมีนายคนเดียวกัน” ท่ามกลางความไม่พร้อมของความเข้าใจในการจัดตั้งศูนย์บัญชาการเหตุการณ์กรุงเทพมหานคร ภายใต้การใช้ระบบบัญชาการเหตุการณ์สาธารณสุขระดับที่ 2 ของเจ้าหน้าที่ กทม. ก็ต้องยอมรับว่ามีการปรับตัวและปรับระบบงานได้ไม่ติดขัดมากนัก จอทีวีขนาดใหญ่และคอมพิวเตอร์เข้าประจำที่อย่างรวดเร็ว โตะเก้าอี้เครื่องเสียงตามมา ยังจำได้ว่าแววเจ้าหน้าที่ไปว่า “ผ้าปูโต๊ะกับดอกไม้ไม่ต้องนะ เกะกะ” และความพร้อมในการใช้การประชุมออนไลน์ และไลฟ์หน้างาน

ที่โควิด19 ได้สร้างให้กับวิธีการทำงานของเราช่วงที่ผ่านมา และขอขอบคุณการส่งผู้อำนวยการเขตไปฝึกกระบวนการมาแล้ว เราจึงมีผู้บัญชาการเหตุการณ์ในพื้นที่ส่วนหน้าของเขตพื้นที่ที่ลงปฏิบัติหน้าที่ ทุกคนทำหน้าที่ของตนเองตามคำสั่งเดียวของผู้บัญชาการเหตุการณ์ระดับที่ 2 คือ ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ เพื่อประเมินความเสียหาย และให้ความช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งให้สั่งการโยธาเขตให้ออกประเมินโครงสร้างของสถานที่สำคัญและสถานที่ที่มีกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะโรงพยาบาลและโรงเรียน คำสั่งในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องในทุกหน้าที่งานและทุกพื้นที่ ไม่มีความจำเป็นที่ต้องเข้ามาที่ศูนย์บัญชาการเหตุการณ์กลางของ กทม. แต่ละหน่วยงานให้อยู่ภายใต้ระบบบัญชาการเหตุการณ์ของตน ผู้อำนวยการเขตมีอำนาจเต็มในการสั่งการตามคำสั่งปฏิบัติงานที่ได้รับมา ในพื้นที่ส่วนหน้าของตนเอง

“ลูกรักของรองผู้ว่าฯ ทวีดา กับขั้นตอนการปฏิบัติมาตรฐาน” หลังจากการเกิดแผ่นดินไหวนอกจากอาคาร สตง. ที่ถล่มลงมา ทำให้หน่วยฉุกเฉินภายใต้กำกับของผู้เขียนต้องออกปฏิบัติงานหมดทุกหน่วย ทั้งหน่วยแพทย์ฉุกเฉินเอราวัณ (1669) และหน่วยกู้ภัยเขตเมือง (Urban Search and Rescue; USAR) ทั้งสองหน่วยปฏิบัติงานตามขั้นตอนปฏิบัติมาตรฐานของตนเอง แบ่งพื้นที่ปฏิบัติการโดยหัวหน้าส่วนปฏิบัติการกู้ภัย และกู้ชีพ (Chief Operation Section) ซึ่งอย่างไรก็ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นว่า หน่วยปฏิบัติการฉุกเฉินของ กทม. มีทักษะและความชำนาญในงานสูงมาก สองหน่วยนี้ไม่ต้องกังวลเลยว่าจะปฏิบัติงานตามระบบไม่ได้ แต่จังหวะนั้นคาดการณ์ไว้แล้วว่า สองหน่วยงานนี้จะต้องมีปัญหาในเรื่องของการเชื่อมข้อมูลผู้ได้รับบาดเจ็บ และผู้ที่เสียชีวิตแน่นอน จึงให้เรียกเจ้าหน้าที่ประสานงานข้อมูลและสื่อสารเข้ามาประจำในศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ที่เสาชิงช้าด้วยกัน แรก ๆ ก็นั่งแยกโต๊ะกันตามวัฒนธรรมแต่กระจายของระบบราชการ ต้องให้เดินไปมาหากันจนขาลากถึงจะนึกได้ว่าควรสวมหัวในโต๊ะเดียวกัน จอข้อมูลเดียวกัน จัดตั้งเป็น “ศูนย์ข้อมูลประสานงานและสื่อสารสาธารณะ” (Center of Coordination and Joint Information) ในศูนย์บัญชาการเหตุการณ์กลางของ กทม.

“รักที่เสียตายน้อง” วิกฤตของความวุ่นวาย ความตระหนักในเหตุการณ์ และผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายที่แม้จะมากบ้างน้อยบ้าง แต่ความตระหนักมีมากกว่าจนทำให้ประชาชนจำนวนมากไม่กล้าที่จะกลับเข้าสู่อาคาร ผลกระทบนี้เกิดขึ้นทั้ง 50 เขตในกรุงเทพมหานคร อีกทั้งโรงพยาบาล 12 แห่งที่สังกัด กทม. ล้วนแล้วแต่อพยพผู้ป่วยทั้งที่วิกฤตและไม่วิกฤต แผนความต่อเนื่องของการดำเนินกิจการ (Business Continuity Plan; BCP) ไม่ได้คาดการณ์การอพยพจำนวนมากที่ต้องอาศัยความเร็ว แม่นยำ และระมัดระวังพร้อมกันแบบนี้ไว้ ผู้เขียนนั้นตระหนักดีว่า ความวุ่นวายในพื้นที่หน้างานของการบัญชาการเหตุการณ์ที่อาคาร สตง. คงจะไม่เป็นระบบมากนักเช่นกัน ด้วย 24-48 ชั่วโมงแรกของเหตุการณ์เช่นนี้ ย่อมต้องมีความยากของสภาพหน้างาน การระดมทรัพยากรเข้าสู่พื้นที่ การจัดระบบการเข้าสู่ปฏิบัติการ การประสานหน่วยงานที่พยายามเข้าให้ความช่วยเหลือ และการจำแนกผู้ได้รับผลกระทบ แต่เมื่อต้องเลือก ก็ต้องไว้ใจว่า ระบบการสั่งการด้วยคำสั่งปฏิบัติการเดียวที่ให้ทุกหน่วยปฏิบัติตามหน้าที่ และใช้ระบบการสั่งการเป็นทอด ๆ จะสามารถทำงานได้จริง ตัวผู้เขียนเองที่มีหน้าที่สั่งการในส่วนประสานงานหน่วยงานราชการกลาง และหน่วยงานทีมกู้ภัยนานาชาติอยู่ที่ศูนย์บัญชาการกลาง ก็ต้องอยู่กำกับควบคุมสั่งการในฐานะ Chief Section และเชื่อว่า

ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ผู้อำนวยการสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย และผู้อำนวยการเขตจตุจักร จะปฏิบัติหน้าที่ของทีมนักปฏิบัติการในระบบของตนเองได้ คุณูปการหนึ่งของเหตุการณ์นี้ คือ ผู้เขียนได้มีโอกาส รื้อปรับปรุงแผนความต่อเนื่องการดำเนินงานกิจการของทุกโรงพยาบาลในสังกัดใหม่ทั้งหมด ให้มีการนำเหตุการณ์ แผ่นดินไหวเข้าเป็นหนึ่งในความเสี่ยง และเตรียมขั้นตอนการปฏิบัติที่เหมาะสมไปกับสถานการณ์ ซึ่งนับว่าเป็น การเตรียมพร้อมเพื่ออพยพเตอร์ซ็อก ที่ก็ไม่รู้ว่าจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ แต่แล้วหลังจากการเกิดแผ่นดินไหวเพียง 7 เดือน ก็เกิดหลุมยุบที่บริเวณถนนสามเสนหน้าโรงพยาบาลวชิระ ซึ่งเจ้าหน้าที่แพทย์พยาบาล ผู้อำนวยการโรงพยาบาล และคณบดีคณะแพทยศาสตร์วชิระพยาบาล ได้ดำเนินการตามแผนเผชิญเหตุในแผนความต่อเนื่องในการดำเนินงาน กิจการได้เป็นอย่างดี เกิดการหยุดชะงักของการให้บริการเพียง 4 ชั่วโมง ก็สามารถบริหารจัดการนัดผู้ป่วยกลับคืน มาเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนจริง

“นับเลขอย่างไรไม่ตรงกันสักที” งานการแพทย์ฉุกเฉินและนิติเวช เป็นสองงานที่เปรียบเสมือน สองด้านของเหรียญเดียวกัน คือ ต่างคนต่างมีข้อมูลผู้เสียชีวิต ยังไม่นับว่าหน่วยกู้ชีพกู้ภัยเมือง ก็มีตัวเลข ผู้บาดเจ็บที่ช่วยออกมา ซึ่งแน่นอนว่าย่อมต้องไม่ตรงกับหน่วยกู้ชีพของแพทย์ ที่มีทั้งหน่วยเอราวัณสังกัด กทม. หน่วยแพทย์ฉุกเฉินสังกัดโรงพยาบาลเอกชน และหน่วยอาสาการแพทย์ฉุกเฉินจากมูลนิธิ ยังไม่นับรวมกับที่ ผู้ประสบภัยอาจไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาลเอง การสถาปนา “ระบบการประสานงานข้ามหน่วยงาน และ เอกภาพของข้อมูล” (Multi-Agency Coordination System (MACs) and Shared Data) ของผู้เขียนใน วันที่สามของเหตุการณ์จึงเกิดขึ้น แต่ไม่ได้เกิดขึ้นแค่ฉาบฉวยที่เราสถาปนาระบบขึ้น แล้วเอาป้ายชื่อส่วนงาน มาติดไว้หน้าหน่วยปฏิบัติงานที่อาคาร สตง. แต่การสถาปนาระบบนี้เกิดจากการเรียนรู้ระบบงานของทั้งหน่วย แพทย์ฉุกเฉิน โรงพยาบาลเอกชน หน่วยกู้ภัยเขตเมือง หน่วยนิติเวชหน้างานอาคาร สตง. และห้องแล็บของ หน่วยงานนิติเวช จนเราเข้าใจกระบวนการตั้งแต่การนำผู้ป่วยไปส่งที่โรงพยาบาล การระบุการบาดเจ็บ และการเสียชีวิตจากแพทย์ การนำร่างหรือชิ้นส่วนออกจากซากอาคาร การระบุตัวตนว่าเป็นบุคคลหนึ่งกับการระบุ ว่าเป็นใคร มีกระบวนการขั้นตอนและระยะเวลาต่างกัน ดังนั้นการปรับข้อมูลและรายงานต่อสื่อมวลชน ตามเวลาที่สื่อมวลชนสามารถนำไปทำข่าวได้ ต้องสอดคล้องกับกระบวนการงานของทุกหน่วยงานหน้างานและ หลังบ้าน พวกเราต้องปรับตัวเลขให้รู้ตรงกันเสียก่อน แล้วจึงปรับตัวเลขกลางในการสื่อสารประชาชน

“ฟองตูว์กับการแจ้งรอยร้าว และวิศวกรอาสาที่บรอยร้าวในฟองตูว์” ผู้เขียนมีความประทับใจและ นวัตกรรมมาเสนอเรื่อง จากเหตุการณ์แผ่นดินไหวและอาคารถล่ม หนึ่งในนั้น คือ การต่อยอดแอปพลิเคชัน ฟองตูว์ ที่ประชาชนคุ้นชินในการฟัง กทม. ดูอยู่ทุกวี่วัน ถึงปัญหาต่าง ๆ ประจำวันในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่ว่าประทับใจมากนั้น เกิดจากความประทับใจใน 1) ผู้ว่าฯ ชัชชาติ นี่ละ จะว่าอวยกันเองก็ใช่ นิ่งนิ่ง ๆ พิจารณา ความกระวนกระวายของประชาชนที่ไม่กล้ากลับเข้าที่พัก อยู่ ๆ ก็หันมาสั่ง “คานนท์ เปิดปุ่มแจ้งรอยร้าวใน อาคารกัน” และหันไปหารองผู้ว่าฯ วิศณุ “ณ วิศวกรอาสาช่วยกันดูเรื่องแจ้งในฟองตูว์แล้วตอบคำถาม เบื้องต้นกับการแจ้งความเสียหาย” สิ่งตอนเย็น ๆ คือนั้นระบบขึ้นได้ 2) ประทับใจในทีมหลังบ้านของฟองตูว์มาก ที่นอกจากจะสามารถขึ้นระบบปรับแจ้งได้ ยังสามารถจัดวิศวกรอาสา และเจ้าหน้าที่ที่สามารถตอบคำถามเกี่ยวกับ

รอยร้าวเหล่านี้ ตลอดจนให้ข้อมูลการนัดหมายการเข้าตรวจห้องที่มีรอยร้าวดังกล่าวเบื้องต้นได้ทันทีใน 24 ชั่วโมง ต่อมา และความประทับใจที่เป็นข้อสงสัยมานาน คือ 3) ประชาชนคนกรุงเทพมหานคร ใช้ฟังก์ชันกันอย่างมีประสิทธิภาพไหม เราจะขยายศักยภาพของฟังก์ชันได้มากขึ้นกว่านี้แค่ไหน คำตอบที่ได้ใน 72 ชั่วโมงต่อมา คือ มีการแจ้งรอยร้าว 14,000 คำร้อง และวิศวกรอาสาของเราสามารถพิจารณาและตอบการแจ้งนั้นกลับไปได้ 12,000 คำร้อง เก่งเลยทีเดียว

“คำไหนนอนนั้น” การออกมาตรการตอบสนองต่อสถานการณ์ของการที่ประชาชนติดอยู่ใน การจราจรจนไม่สามารถกลับบ้านได้จนเริ่มเย็นค่ำ การที่ประชาชนบางส่วนยังไม่มี ความมั่นใจที่จะกลับไปบ้าน ที่มีรอยร้าว และการที่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งมีความต้องการที่จะพักค้างนอกที่อยู่อาศัยของตน กทม. จึงเปิด สวนสาธารณะขนาดใหญ่ที่มีรั้วรอบขอบชิด 24 ชั่วโมง โดยอนุญาตให้ประชาชนเข้าไปพักคอยหรือพักค้างคืน ให้ตำรวจเทศกิจไปประจำเพื่อรักษาความปลอดภัย ให้นำรถห้องน้ำ อาหารว่างและน้ำที่จัดการได้ ไปบริการใน พื้นที่ของสวนสาธารณะ หากประชาชนมีความต้องการจะพักในศูนย์พักพิง ทาง กทม. จัดให้ไว้ที่โรงเรียน วัดเสมียนนารี บ้านผู้สูงอายุบางแค 2 และศูนย์ฝึกอาชีพของ กทม. และนั่นเป็นที่มาของความประทับใจอีก หนึ่งเรื่อง คือ การที่เครือข่ายความร่วมมือของ กทม. มาตั้งแต่การรณรงค์ไม่เที่ยวและการปลูกต้นไม้ กับ หน่วยงาน airbnb.org และ airbnb Thailand ซึ่งได้เสนอห้องพักรีสให้กับ กทม. เพื่อจัดสรรให้ประชาชนใน อาคารที่พักอาศัย 2 อาคารที่ กทม. สั่งปิดการใช้งานเพราะมีความเสียหายเชิงโครงสร้างจนไม่สามารถกลับเข้า อยู่อาศัยได้จนกว่าจะซ่อมแซมแก้ไข ในช่วงแรกเสนอให้ กทม. เลย 2,000 คืน และขยายให้จนถึง 8,100 คืน ในที่สุด ยังจำภาพความประทับใจได้ไม่ลืม ตอนที่ติดสอยห้อยตามผู้ว่าฯ ไปเยี่ยมคนที่พักอยู่ที่ห้องที่ติดต่อผ่าน airbnb เราได้เห็นมุมมองความอบอุ่นในสังคมเมือง ที่เราอาจเคยเชื่อว่าไม่มี ความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นจากการเป็น เจ้าบ้านที่มีคนมาพักพิง ระบบที่พักพิงเช่นนี้ จะต้องทำผ่านการลงทะเลเบียนตรวจสอบกับฝ่ายพัฒนาสังคม สำนักงานเขตเท่านั้น จะไม่มีการเข้าสู่ระบบการพักพิงโดยอิสระ เพื่อความปลอดภัยของทั้งสองฝ่าย ผู้เขียนเชื่อ เหลือเกินว่า ถ้าไม่มีระบบความช่วยเหลือที่พักรีสนี้ ประชาชนและ กทม. จะลำบากกว่านี้แน่นอน

“Bangkok We R OK!” มีคนจำนวนมากไม่เข้าใจความเคลื่อนไหวในเรื่องนี้ของ กทม. ในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2568 ซึ่งเป็นเพียงแค่ 2 วันนับจากวันที่เกิดแผ่นดินไหว โดยที่ปฏิบัติการในการค้นหาผู้สูญหาย ยังเพิ่งเข้าสู่การดำเนินการที่เร่งความเร็วขึ้น โยกย้ายเครื่องจักรมากขึ้น ทำไมอยู่ดี ๆ กทม. จัดงานดนตรี เต็มแรงเต็มกาที่สวนสาธารณะใหญ่ของ กทม. ผู้เขียนขอเล่าถึงเหตุการณ์เบื้องหลังที่อาจไม่ได้อธิบายหรือ ให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อมวลชน พร้อมกับหลักวิชาการการจัดการภัยพิบัติที่ต้องอาศัย การตอบโต้สถานการณ์ ไปพร้อม ๆ กับการฟื้นฟูระยะเร่งด่วน (Counter-Measure and Early Recovery) คือ ภายหลังจากที่ผู้ว่าฯ ประกาศสถานการณ์การจัดการสาธารณภัยระดับที่ 2 จะเท่ากับว่ากรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีภัยพิบัติ เกิดขึ้น และข้อความนี้ถูกสื่อสารไปยังนักท่องเที่ยวที่กำลังวางแผนจะมาเที่ยวสงกรานต์ในกรุงเทพมหานคร ด้วย ดังนั้นเมื่อเหตุการณ์ใน 49 เขต และพื้นที่อื่น ๆ ในเขตจตุจักรคลี่คลายลง กทม. มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องลดระดับการจัดการสาธารณภัยจากระดับ 2 และคืนอำนาจการบัญชาการสู่ผู้อำนวยการเขตให้ดูแล

พื้นที่ตนเอง แล้วยุบรวมปฏิบัติการเพื่อทุ่มสรรพกำลังไปยังศูนย์บัญชาการเหตุการณ์เขตจตุจักรส่วนหน้า พื้นที่อาคาร สตง. แทน กระนั้นก็มีความจำเป็นต้องใช้การสื่อสารสาธารณะในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในกรุงเทพมหานคร ว่าพื้นที่ของกรุงเทพมหานครนั้นปลอดภัย การแสดงดนตรีในสวนยังมีเป้าหมายหลักที่สำคัญในการโอ้อรรถจิตใจที่ผ่านเหตุการณ์หนักหน่วงมา หลาย ๆ คนอาจจะยังให้ความสนใจกับผลกระทบและความเสียหายที่เกิดขึ้น ในขณะที่หลาย ๆ คนอยากได้เพื่อนสนทนา บอกเล่าเรื่องราวซึ่งกันและกันของการผ่านประสบการณ์เหตุการณ์ที่รุนแรงมาด้วยกัน นี่คือการฟื้นฟูเบื้องต้นทางจิตใจ (Rehabilitation) ที่มีประสิทธิภาพสูงวิธีหนึ่ง ทั้งยังสามารถทำให้ชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เรียกคืนความมั่นใจในความสามารถของเมืองในการดูแลผลกระทบ ปรับตัวต่อการทำความเข้าใจเหตุการณ์ และฟื้นตัวจากความเสียหายและการหยุดชะงักได้เป็นอย่างดี กรุงเทพมหานครปลอดภัยและเข้มแข็งพอ

“ได้มากกว่าเสีย หรือเสียมากกว่าได้” ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสาธารณภัยแผ่นดินไหว โดยพระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550 และระเบียบการจ่ายเงินช่วยเหลือ ประชาชนที่ได้รับผลกระทบมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือค่าวัสดุซ่อมแซมบ้าน ที่เรียกกันในภาษาพูดว่า “เงินเยียวยา” ที่มีขั้นตอนทางการมากมายในการประเมินความเสียหายเป็นมูลค่าความช่วยเหลือ (Damage and Loss Assessment) ซึ่งผู้เขียนตระหนักอยู่แล้วตั้งแต่วันแรกที่มีแจ้งรอยร้าวเข้ามา 14,000 คำร้อง ว่าควรจะต้องเปิดรับคำร้องขอความช่วยเหลือในทุกสำนักงานเขตให้ไว และขอให้ตำรวจมาประจำการที่สำนักงานเขตเพื่อรับแจ้งความให้ประชาชนไม่ต้องลำบากเดินทางไปที่สถานีตำรวจด้วย เอกสารการแจ้งขอรับความช่วยเหลือมีมากเกินความจำเป็น การกรอกเอกสารไม่สามารถทดแทนได้ด้วยการดึงข้อมูลจากชีพในบัตรประชาชน คำอธิบายในวันนั้นคือ กรมบัญชีกลาง และสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) จะตรวจเอกสารเท่านั้น ดังนั้นค่าใช้จ่าย และเวลาที่เสียไปของการเตรียมเอกสารและเดินทางมาแจ้งที่สำนักงานเขตจึงเป็นความยุ่งยากอย่างที่สุด ยงดีว่ากรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยให้ความร่วมมือในการปรับกระบวนการจ่ายเงินเป็นโอนเงินออนไลน์ได้ ไม่ต้องมานั่งทอนเงินสดหน่วยสตางค์ และมีแนวโน้มจะถูกร้องเรียนหากมีความผิดพลาด ระเบียบราชการอิเล็กทรอนิกส์ที่ว่าทันสมัยโมเดิร์นนั้น เอาเข้าจริงยังติดอยู่ที่หน่วยงานสารบรรณ หน่วยงานกำกับ และหน่วยงานตรวจสอบอยู่ดี สะท้อนได้จากการยื่นเรื่องในช่วงแรกของอุทกภัยขนาดใหญ่ในช่วงธันวาคม พ.ศ. 2568 ที่ผ่านมา ว่าการอนุญาตโดยปากเปล่า หรืออาศัยเพียงมติคณะรัฐมนตรีนั้น ยังไม่สามารถทำให้หน่วยงานท้องถิ่นมั่นใจที่จะเปลี่ยนแปลงการขอเอกสารหลักฐานเพื่อรับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน เพราะหากกระบวนการตรวจสอบเกิดขึ้นหนึ่งปีให้หลังจากการจ่ายนั้น ใครจะช่วยหน่วยงานที่อนุมัติหลักฐานดิจิทัลเหล่านี้โดยไม่มีกระบวนการทวนย้อน

“ผู้ประสบภัยจะได้เงินช่วยเหลือค่าวัสดุซ่อมแซมบ้าน ก็โง่ง” ผู้เขียนเป็นคนสร้างระบบขั้นตอนการตรวจประเมินความเสียหาย เพื่อการตีมูลค่าจ่ายเงินช่วยเหลือวัสดุซ่อมแซมบ้าน แต่กระบวนการขั้นตอนตามระเบียบไม่ง่ายไม่ไวเท่าใจคิด เพราะผลกระทบและความเสียหายนั้นไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่าจากภายนอกเหมือนดังเช่นอุทกภัย โดยระเบียบต้องอาศัยวิศวกรในการไปตรวจประเมินความเสียหาย จะขอ

สะท้อนด้วยบทสนทนาในการประชุมเพื่อออกแบบขั้นตอนการปฏิบัติ และตารางเทียบความเสียหายต่อมูลค่าความสูญเสีย เพื่ออำนวยความสะดวกประชาชน และช่วยให้การประเมินจากเจ้าหน้าที่แต่ละคน มีมาตรฐานเดียวกันในการกำหนดราคา

รองผู้ว่าฯ ทวีดา “เราสามารถประเมินความเสียหายจากภาพถ่ายได้ไหม”

เจ้าหน้าที่โยธา “แล้วเราจะรู้ขนาดที่แท้จริงได้อย่างไรครับ ว่ากว้างยาวลึกแค่ไหน”

รองผู้ว่าฯ ทวีดา “เออ จริง จักรจัดทีมออกทุกวันนี้ะ จัดระบบปฏิทินนัดล่วงหน้าด้วย”

เจ้าหน้าที่โยธา “พวกผมใช้ตารางประเมินความเสียหายเพื่อกำหนดมูลค่าที่เราทำขึ้นมาจะครับ”

รองผู้ว่าฯ ทวีดา “อื้อย ทำไมประเมินมามันน้อยจังเลย สีสืบบาท เอาสักห้าร้อยเป็นฐานได้ไหม”

เจ้าหน้าที่โยธา “แล้วถ้า สตง. มาตรวจว่าทำไมให้ราคาคงกล่าวที่ต่างจากราคากลางล่ะครับ”

รองผู้ว่าฯ ทวีดา “โอเค จบ ใช้ตารางมาตรฐาน พวกคุณโดนตำหนำงาน เราโดนตำในตัวเอง”

เจ้าหน้าที่โยธา “ผมว่า 45,000 คำร้องนี้ กว่าจะตรวจหน้างานจบ สิ้นปีพอดีครับ”

เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2568 ผู้เขียนเข้าระบบไปตรวจการจ่ายเงินช่วยเหลือค่าวัสดุซ่อมแซมบ้าน เห็นตัวเลขการส่งคำร้องจาก กทม. ไปถึงกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 36,000 คำร้อง แต่กรม ปก. จ่ายได้เพียง 8,500 ราย จึงได้ประสานขอหารือว่าเกิดความล่าช้าที่ไหน ปรากฏว่าการที่ประชาชนเขียนคำร้อง สะกดชื่อ เลข 13 หลัก และการให้เลขบัญชี แล้วเจ้าหน้าที่ต้องมาบันทึกเข้าระบบ โอกาสของความผิดพลาดจึงสูงมาก และกรม ปก. ต้องคืนกลับไปยัง กทม. เพื่อทำการแก้ไข ผู้เขียนจึงขอให้กรม ปก. เปิดห้องประชุมใหญ่ และจัดระบบแก้ไขเอกสารที่กรม ปก. แบบเบ็ดเสร็จ แต่ให้ข้าราชการและลูกจ้างจากสำนักงานเขต 50 คน มาตรวจเอกสารและแก้ไขที่กรม ปก. เลย เพื่อให้จำนวนของการอนุมัติจ่ายเงิน ตามระบบตรวจบันทึกคำร้องได้ทัน ซึ่งหากไม่มีอะไรผิดพลาดอีก ทุกสายจะได้รับจนครบก่อนสิ้นปี พ.ศ. 2568

“หากเลือกแก้ไขได้ 3 อย่าง จะทำอะไร” หากคำถามนี้หมายถึง กลับไปแก้ไขได้ 1) ติดเครื่องจับการสั่นไหวอาคารในโรงพยาบาลให้ครบ แล้วออกแบบการบริหารความต่อเนื่องกิจการในเหตุการณ์แผ่นดินไหวแบบที่ไม่ต้องอพยพผู้ป่วย 2) สถาปนาทีมช่วยบริหารสถานการณ์ (Incident Management Assistant Team; IMAT) ไว้สำหรับการบัญชาการและการประสานงานข้ามหน่วยงานในพื้นที่ส่วนหน้า และ 3) ยืนยันให้กรมบัญชีกลางและสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ใช้เกณฑ์ อัตรา ระบบ ขั้นตอน และการตรวจสอบการจ่ายเงินฉุกเฉินสาธารณภัยแบบที่สอดคล้องกับบริบทเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร และเป็นกระบวนการนิติทัต

แต่ถ้าถามว่า หากวันนี้ไป ปัญหาเร่งด่วน 3 ประการที่ควรได้รับการแก้ไขคืออะไร คำตอบของผู้เขียนคือ 1) รื้อพระราชบัญญัติ ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ให้มีลายลักษณ์อักษรที่ เน้นการบังคับใช้ในทุกระบวนงานของวงราชการจัดการภัยพิบัติ และระบุให้มีการรับรองแผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รวมทั้งแผนปฏิบัติการและระบบบัญชาการ ให้มีศักดิ์และสิทธิเทียบเท่าระเบียบกฎหมาย 2) ทุกจังหวัดและพื้นที่ท้องถิ่นต้องจัดทำข้อมูลความเสี่ยง และใช้ชั้นของข้อมูลเหล่านั้นเชิงแผนที่ เพื่อนำไปสู่การจัดสรรงบประมาณในการลด

ความเสี่ยง และเตรียมพร้อมป้องกันที่ตรงกับการวิเคราะห์ที่ถูกต้องแม่นยำ และแลกเปลี่ยนระบบข้อมูลเหล่านี้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด รวมทั้งถ่ายทอดข้อมูลเหล่านี้ให้ง่ายกับการสื่อสารกับชุมชนและประชาชน และ 3) การฝึกซ้อมจากนี้ไป ให้ใช้ข้อมูลพื้นที่จริง ออกแบบฉากทัศน์จากเหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นและที่อาจจะเกิดขึ้นจริง และบังคับให้ทุกคนหยุด “พูด” แล้วหันมา “ฟัง” และลงมือ “ทำ” เพราะการจัดการภัยพิบัติ ไม่ใช่แค่รู้และเข้าใจ แต่ต้องทำทันที

เอกสารอ้างอิง

- กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย. (2564). *แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ. 2564-2570*. กระทรวงมหาดไทย.
- กรุงเทพมหานคร. (2556). *แผนพัฒนากรุงเทพมหานคร 20 ปี (2556-2575) และระยะต่อเนื่อง 2575-2580*. สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล.
- กรุงเทพมหานคร. (2567). *แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2564-2570 และแผนปฏิบัติการเฉพาะภัย 9 ประเภทภัย*. <https://www.bangkokfire.go.th/category/บริการและเอกสารเผยแพร่/แผนป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย/>
- กรุงเทพมหานคร. (2568, พฤศจิกายน). *แผนที่ความเสี่ยงในระบบข้อมูลเปิดของกรุงเทพมหานคร*. <https://cpudgiportal.bangkok.go.th/portal/apps/experiencebuilder/experience//?id=8c7cb7ecc7d64a16843798a9bd179ad2&page=จุดเสี่ยงอัคคีภัย&views=แผนที่->
- ทวิตา กมลเวชช. (2564). *ต้นทางแห่งอำนาจและปลายทางของศักยภาพในการจัดการวิกฤตพื้นที่เสี่ยงภัยพิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. สถาบันพระปกเกล้า.
- พระราชบัญญัติป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. 2550. (2550, 28 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 ตอนที่ 46 ก, หน้า 1-28.
- Sylves, R. (2008). *Disaster policy and politics*. CQ Press.

สัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

Generalizability Coefficients for Measuring Coding Competencies of
9th Grade Students with the Application of Generalizability Theory

พิมพ์น้ำผึ้ง วรรณสาม, สัจจวรรณ ังดกระโทก และนลินี ณ นคร

Pimnamphueng Wannasam, Sungworn Ngudgratoke, and Nalinee Na Nakorn

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Sukhothai Thammathirat Open University

E-mail¹ : pimnamphueng@gmail.com

Date Received : 13 March 2025

Date Revised : 25 August 2025

Date Accepted : 30 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

สัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงช่วยให้มั่นใจได้ว่า ผลการทดสอบเชื่อถือได้มากเพียงใดเมื่อใช้เงื่อนไขของการวัดต่างกัน เช่น นักเรียนทำข้อสอบต่างข้อ หรือผู้ตรวจต่างกัน หรือสถานการณ์อื่นที่ต่างออกไป งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดชุมพร 90 คน ได้จากการสุ่มหลายขั้นตอน และกลุ่มผู้ตรวจให้คะแนนซึ่งเป็นครูผู้สอนที่เชี่ยวชาญด้านการโค้ดดิ้ง 3 คน เลือกมาแบบเจาะจง รูปแบบการศึกษาเป็นแบบ $r : (p \times i)$ เมื่อ p แทน นักเรียน (90 คน) i แทน ชิ้นงาน (4 ชิ้นงาน) และ r แทนผู้ตรวจ (3 คน) เครื่องมือวิจัย คือ ชิ้นงานและเกณฑ์การวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้ 1) ผลการประมาณค่าความแปรปรวน พบว่า องค์ประกอบความแปรปรวนของนักเรียนภายในผู้ตรวจทั้งการตรวจให้คะแนนชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งแบบใช้คอมพิวเตอร์และไม่ใช้คอมพิวเตอร์มีความแปรปรวนมากที่สุด (ร้อยละ 91.5 และร้อยละ 90.7 ตามลำดับ) และ 2) ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงความน่าเชื่อถือของผลการวัด พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความน่าเชื่อถือของผลการวัดยอมรับได้สำหรับการตัดสินใจเชิงสัมพัทธ์และเชิงสัมบูรณ์ของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์และใช้คอมพิวเตอร์

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

(ρ_{δ}^2 เท่ากับ .7612 และ .7557, ρ_{Δ}^2 เท่ากับ .7612 และ .7557 ตามลำดับ) และสรุปว่าควรประเมินโดยใช้ชิ้นงานแบบไม่ใช่คอมพิวเตอร์และแบบใช้คอมพิวเตอร์อย่างละ 2 ชิ้น และตรวจด้วยผู้ตรวจคนเดียว

คำสำคัญ : สัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง, การวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง, เกณฑ์การวัดสมรรถนะ, ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

Abstract

The generalizability coefficient ensures the reliability of test results when measured under varying conditions, such as different test items, different raters, or other differing circumstances. The purpose of this research was to validate tasks for measuring coding competency for 9th grade students with the application of generalizability theory. The sample consists of 90 9th grade students from Chumphon province, selected through a multi-stage random sampling. Two facets were investigated, and the $r : (p \times i)$ design was adopted, where p denotes student component (90 students), i denotes task (4 tasks), and r denotes rater (3 raters). Experimental instruments were scoring criteria and tasks to measure coding competency. Statistics used in data included variance component analysis under the generalizability theory. The results showed that the interrater reliability coefficients among the 1st, 2nd, and 3rd raters were .991, .994, and .997, respectively. According to the variance component, the highest source of variability was the student within the examiners for both non-computerized and computerized coding performance assessments (91.5% and 90.7%, respectively). The estimation of generalizability coefficients suggested acceptable reliability coefficients for the relative and absolute decision of non-computerized coding and computerized coding ($\rho_{\delta}^2 = .7612$ and .7557, $\rho_{\Delta}^2 = .7612$ and .7557, respectively). It is concluded that students should be assigned two tasks each for both non-computer-based and computer-based formats, evaluated by a single rater.

Keywords: Generalizability Coefficients, Coding Competency Measurement, Competency Rubrics, Generalizability Theory

บทนำ

โค้ดดิ้งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 (Wing, 2010; National Research Council, 2010) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ และคณิตศาสตร์ การเขียนโปรแกรมและโค้ดดิ้งเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้วยระบบอัตโนมัติ (Wing, 2010) ในประเทศไทย โค้ดดิ้งเป็นส่วนหนึ่งของวิชาวิทยาการคำนวณและเป็นวิชาบังคับในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดเชิงสร้างสรรค์ ปี 2563 รัฐบาลไทยได้พัฒนาความรู้ความสามารถของครูเพื่อการจัดการเรียนการสอนโค้ดดิ้งเพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ต่อมาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) ได้นำเสนอผลการติดตามการพัฒนาความรู้ความสามารถของครูในปี 2564 พบว่า ผู้เรียนไม่ได้รับการฝึกทักษะและกระบวนการคิดตามหลักการและเป้าหมายของวิชาวิทยาการคำนวณโค้ดดิ้ง เนื่องจากครูผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน ไม่สามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติและการประยุกต์ใช้ และผลการทดสอบ O-NET วิชาวิทยาการคำนวณโค้ดดิ้งยังไม่สามารถสะท้อนพัฒนาการในการเรียนรู้เชิงกระบวนการคิดของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาจึงเสนอแนวทางส่งเสริมให้มีการสอบ O-NET ในลักษณะเดียวกันกับการประเมินผล PISA เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะและสมรรถนะด้านกระบวนการคิดของผู้เรียน ทั้งนี้การสอบ O-NET และ PISA ที่ผ่านมาเป็นการวัดความรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหาโดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบ ซึ่ง Balanskat and Engelhardt (2015) และ Brennan and Resnick (2012) อธิบายว่า โค้ดดิ้งเป็นทักษะการปฏิบัติ (practical skills) ที่เป็นส่วนหนึ่งของการคิดเชิงคำนวณ และแนวคิดการเขียนโค้ดดิ้งเป็นแนวคิดสำคัญของการคิดเชิงคำนวณ (Tsarava et al., 2017) ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งให้ผู้เรียนจำเป็นต้องวัดให้ครอบคลุมทั้งทักษะการปฏิบัติและกระบวนการคิดตามหลักการและเป้าหมายของวิชาวิทยาการคำนวณโค้ดดิ้ง รวมถึงควรมีการพัฒนากรอบการประเมินที่ชัดเจน ทั้งนี้การวัดทักษะปฏิบัติจำเป็นต้องใช้เกณฑ์การให้คะแนน (rubrics) ซึ่งจะทำให้การให้คะแนนผลงานเชื่อถือได้ (Jonsson & Svingby, 2007)

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาแนวทางการวัดและประเมินวิทยาการคำนวณโค้ดดิ้งในประเทศไทยยังไม่พบการพัฒนาเกณฑ์ในการให้คะแนนสมรรถนะวิทยาการคำนวณโค้ดดิ้ง ขณะที่ต่างประเทศมีการพัฒนาวิธีการวัดสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณและการโค้ดดิ้งด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งมีการใช้เกณฑ์การให้คะแนน เช่น Korkmaz (2016) ประเมินการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การแก้ปัญหาและคณิตศาสตร์เชิงตรรกะด้วยเครื่องมือ 3 ชนิด คือ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประเภทเลือกตอบ แบบวัดทักษะเชิงตรรกะและคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมการออกแบบ Lego Mindstorms Ev3 และแบบสำรวจการแก้ปัญหา ประเภทมาตรฐานประมาณค่า 6 ระดับ แบบลิเคอร์ท Brennan and Resnick (2012) ประเมินทักษะการคิดเชิงคำนวณตามสภาพจริง ประกอบด้วย การวิเคราะห์แฟ้มสะสมของโครงการ (project portfolio analysis) การสัมภาษณ์เกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ (artifact-based interviews) และการใช้สถานการณ์การออกแบบ (design scenarios) Djambong (2016) ประเมินงานทักษะการคิดเชิงคำนวณผ่านการเขียนโปรแกรมด้วยภาพ (visual programming) และใช้เกณฑ์ความสำเร็จของงาน

ของ Bebras (criteria of good Bebras tasks) Brackmann et al. (2017) วัดทักษะการคิดเชิงคำนวณโดยใช้แบบทดสอบการคิดเชิงคำนวณแบบเลือกตอบ และสังเกตการปฏิบัติกิจกรรมที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ Tsarava et al. (2017) ประเมินกระบวนการคิดเชิงคำนวณโดยการเล่นเกมดิจิทัล ส่วน Unahalekhaka and Bers (2022) ทำการประเมินการโค้ดดิ้งเชิงสร้างสรรค์ของเด็กเล็กโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนสแคร์ช การวัดสมรรถนะการคิดเชิงคำนวณ และการโค้ดดิ้งให้เกิดความตรงจำเป็นต้องกำหนดโครงสร้างของการวัดให้ชัดเจนและครอบคลุม ซึ่ง Csizmadia et al. (2015) กล่าวว่า การโค้ดดิ้งเป็นเทคนิคที่ส่งผลให้เกิดทักษะการคิดเชิงคำนวณ และได้กำหนดกรอบแนวคิด การคิดเชิงคำนวณไว้ 5 มิติ ดังนี้ 1) ความสามารถในการคิดเชิงนามธรรม (abstraction) 2) ความสามารถในการคิดแยกย่อย (decomposition) 3) ความสามารถในการคิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอน (algorithmic thinking) 4) ความสามารถในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา (evaluation) และ 5) ความสามารถในการระบุรูปแบบ ความเหมือน ความเชื่อมโยง และการนำไปใช้แก้ปัญหา (generalization/patterns) สมรรถนะการคิดเชิงคำนวณต้องใช้ทักษะทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ การเขียนโค้ดหรือการโค้ดดิ้ง ซึ่ง Brennan and Resnick (2012) อธิบายว่า แนวคิดพื้นฐานของการเขียนโค้ด (central concepts in coding) ประกอบด้วยการจัดลำดับ (sequences) ลูป (loops) การทำงานแบบคู่ขนาน (parallelism) เหตุการณ์ (events) การทำงานแบบมีเงื่อนไข (conditions) ตัวดำเนินการ (operators) และ ตัวแปร (variables) ซึ่ง Tsarava et al. (2017) ระบุว่า ลำดับ ลูป การทำงานแบบขนาน เหตุการณ์ เงื่อนไข ตัวดำเนินการ และข้อมูล/ตัวแปร เป็นแนวคิดสำคัญของการคิดเชิงคำนวณที่เป็นลักษณะร่วมกันระหว่างการคิดเชิงคำนวณและการเขียนโปรแกรม และได้นำแนวคิดสำคัญทั้ง 7 ประการข้างต้นมาใช้ในการฝึกอบรมการคิดเชิงคำนวณ ดังนั้นเครื่องมือที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสมรรถนะการปฏิบัติการโค้ดดิ้งที่กล่าวมานี้ คือ เกณฑ์การให้คะแนนและชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง

เกณฑ์การให้คะแนนสำหรับการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่มีความตรงต้องสามารถวัดได้ครอบคลุมทุกมิติทั้งองค์ประกอบการคิดเชิงคำนวณและแนวคิดการโค้ดดิ้ง (coding concept) ที่เป็นทักษะการปฏิบัติ ขณะเดียวกันเกณฑ์การให้คะแนนนั้นก็ต้องมีความเชื่อถือได้ ไม่ว่าจะนำไปใช้ในการให้คะแนนก็ครั้งผลการให้คะแนนย่อมใกล้เคียงของเดิม และไม่ควรแปรเปลี่ยนไปตามผู้ตรวจให้คะแนนซึ่งหมายถึงควบคุมแหล่งความคลาดเคลื่อนได้ การทำให้การตรวจให้คะแนนมีความเที่ยงสูงอาจทำได้โดยเพิ่มจำนวนชิ้นงานหรือจำนวนข้อสอบ หรือเพิ่มจำนวนผู้ตรวจ แต่การเพิ่มชิ้นงานหรือข้อสอบ หรือเพิ่มจำนวนผู้ตรวจเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาให้รอบคอบทั้งเชิงทฤษฎีและปฏิบัติและควรศึกษาเพื่อใช้เป็นสารสนเทศประกอบการตัดสินใจในระดับที่ยอมรับได้ ทฤษฎีการสุ่มอย่างอิงจึงมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนความคลาดเคลื่อนจากแหล่งต่าง ๆ (ชนิสรา สงวนไว และศิริชัย กาญจนวาสิ, 2559) เพื่อนำไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพสำหรับผู้ให้เกณฑ์การให้คะแนน การกำหนดระดับคะแนนด้วยเกณฑ์การให้คะแนนนอกจากสะท้อนถึงความตรง ความเที่ยง และความยุติธรรมของการประเมินแล้วสารสนเทศดังกล่าวยังช่วยให้ครูทราบข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ชัดเจนและใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาผู้เรียนในชั้นเรียน ขณะเดียวกันผู้เรียนก็สามารใช้สารสนเทศจากครูเพื่อเป็นแนวทางให้สามารถพัฒนาการเรียนรู้ของตนไปสู่ความคาดหวังนั้นได้ถูกต้อง (นลินี ฌ นคร, 2561) การใช้สารสนเทศของครู

สามารถดำเนินการได้แบบทันทีทันใด ผ่านการบอกกล่าว อธิบายสอดแทรกเข้าไปในกระบวนการจัดการเรียน การสอน หรือการรายงานผลการปฏิบัติแบบเรียลไทม์ผ่านแอปพลิเคชัน ซึ่งการประเมินสมรรถนะการโค้ดดิ้ง ด้วยชิ้นงาน (tasks) และผู้ตรวจ (raters) จำเป็นต้องมีเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ แต่ปัญหาที่มักพบ คือ ความคลาดเคลื่อนจากสองแหล่งสำคัญ ได้แก่ ความแตกต่างระหว่าง ชิ้นงาน (task-specific error) หากจำนวนชิ้นงานน้อยเกินไปอาจไม่สะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนทั้งหมด และ ความแตกต่างระหว่างผู้ตรวจ (rater severity/leniency) หากผู้ตรวจใช้เกณฑ์ไม่สอดคล้องกัน คะแนนย่อม ผันแปรตามตัวบุคคล (Shavelson & Webb, 1991) วิธีการตรวจสอบความเชื่อมั่นแบบดั้งเดิม เช่น สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) แม้จะสะท้อนความสอดคล้องภายในได้แต่ ไม่สามารถระบุได้ว่าความคลาดเคลื่อนมาจากแหล่งใด ขณะที่ Intraclass Correlation Coefficient (ICC) ก็มี ข้อจำกัดในการวิเคราะห์เพียงกรณีผู้ตรวจหลายคน และไม่สามารถวิเคราะห์ความคลาดเคลื่อนจากหลายมิติได้ พร้อมกัน (Brennan, 2001) ตรงกันข้าม ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง (Generalizability Theory: G-Theory) มีข้อ ได้เปรียบที่สามารถวิเคราะห์ความแปรปรวนจากหลายแหล่ง (multi-facets) พร้อมกัน และสามารถนำผล การศึกษาไปออกแบบการวิจัยย่อย (D-study) เพื่อกำหนดจำนวนชิ้นงานและจำนวนผู้ตรวจที่เหมาะสม ในการวัดสมรรถนะ

ในขณะที่ ช่องว่างดังกล่าว งานวิจัยในประเทศไทยยังไม่พบการพัฒนาเครื่องมือวัดสมรรถนะ การโค้ดดิ้งที่ตรวจสอบความเชื่อถือได้ด้วย G-Theory ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาเกณฑ์การให้คะแนนและ ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยอ้างอิงองค์ประกอบการคิด เชิงคำนวณ (Csizmadia et al., 2015) และแนวคิดการโค้ดดิ้ง (Brennan & Resnick, 2012) พร้อมทั้งใช้ทฤษฎี การสรุปอ้างอิงในการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงภายใต้การควบคุมแหล่งความคลาดเคลื่อนสองด้าน คือ จำนวน ชิ้นงานและจำนวนผู้ตรวจ เพื่อให้ได้เครื่องมือประเมินที่มีประสิทธิภาพและเป็นสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้จริง ในการพัฒนาการเรียนการสอน ดังนั้น งานวิจัยนี้มุ่งตรวจสอบความเชื่อถือได้ด้วยทฤษฎีการสรุปอ้างอิง เพื่อหา วิธีการประเมินที่มีความเที่ยง ประสิทธิภาพ และสะท้อนสมรรถนะจริงของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน

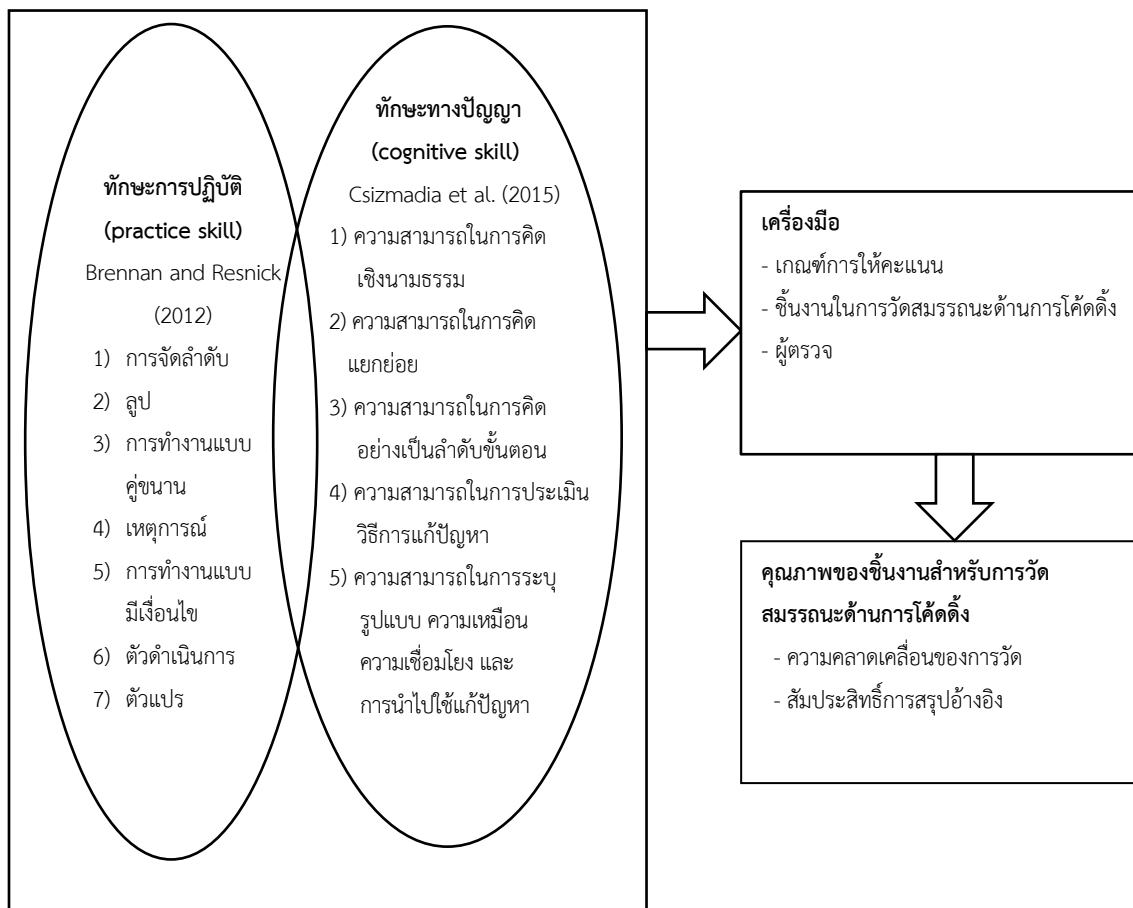
วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้มุ่งตรวจสอบคุณภาพชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง ผู้วิจัยอิงกรอบแนวคิดการคิดเชิงคำนวณของ Csizmadia et al. (2015) ซึ่งทักษะทางปัญญา (cognitive skill) ประกอบด้วย 5 มิติ คือ 1) ความสามารถในการคิดเชิงนามธรรม (abstraction) 2) ความสามารถในการคิดแยกย่อย (decomposition) 3) ความสามารถ

ในการคิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอน (algorithmic thinking) 4) ความสามารถในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา (evaluation) และ 5) ความสามารถในการระบุรูปแบบ ความเหมือน ความเชื่อมโยง และการนำไปใช้แก้ปัญหา (generalization/patterns) และอิงแนวคิดของ Brennan and Resnick (2012) ในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งโดยการปฏิบัติ ประกอบด้วย การจัดลำดับ (sequences) ลูป (loops) การทำงานแบบคู่ขนาน (parallelism) เหตุการณ์ (events) การทำงานแบบมีเงื่อนไข (conditions) ตัวดำเนินการ (operators) และตัวแปร (variables) ส่วนชิ้นงานเป็นภาระงานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติอิงแนวคิดการโค้ดดิ้ง (coding concept) ที่เป็นทักษะการปฏิบัติของ Brennan and Resnick (2012) แล้วจึงนำเกณฑ์การให้คะแนนและชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งไปตรวจสอบคุณภาพด้านความตรง ความเที่ยง และความยากและอำนาจจำแนกของชิ้นงาน โดยสามารถสรุปกรอบแนวคิดการวิจัยได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาที่ต่อยอดจากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกณฑ์การให้คะแนนและชิ้นงานสำหรับการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงาน ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปร่าง (Generalizability Theory) ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกใช้รูปแบบ $r : (p \times i)$ design ในการดำเนิน G-study ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของการประเมินสมรรถนะเชิงปฏิบัติในสถานศึกษา ด้วยเหตุผลดังนี้

1. ในสถานการณ์จริงของโรงเรียน โดยเฉพาะในประเทศไทย ครูผู้สอนมักเป็นผู้ประเมินนักเรียนเฉพาะกลุ่มของตน ไม่ได้มีการหมุนเวียนผู้ตรวจข้ามกลุ่มนักเรียน จึงทำให้รูปแบบ $r : (p \times i)$ design สะท้อนบริบทการใช้งานจริงได้ดี และเพิ่มความเป็นไปได้ในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ (Ecological Validity)

2. แม้ว่าจะรูปแบบ Crossed Design เช่น $p \times i \times r$ จะสามารถแยกแหล่งความแปรปรวนได้ครบถ้วนกว่าในเชิงทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติ การกำหนดให้ผู้ตรวจทุกคนตรวจนักเรียนทุกคนในทุกชิ้นงานเป็นสิ่งที่ใช้ทรัพยากรมากและยากต่อการดำเนินการ โดยเฉพาะในการวิจัยที่มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก ดังนั้นการใช้รูปแบบ Nested Design เช่น $r : (p \times i)$ จึงช่วยลดภาระงานของผู้ตรวจได้อย่างเหมาะสม และเอื้อต่อการดำเนินการเก็บข้อมูลในระดับโรงเรียน

3. อย่างไรก็ตาม รูปแบบ $r : (p \times i)$ design มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถแยกความแปรปรวนจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับผู้ตรวจ (σ^2_{pr}) และความแปรปรวนของชิ้นงานภายในผู้ตรวจ ($\sigma^2_{i:r}$) ได้อย่างชัดเจนเหมือนใน Crossed Design แต่ด้วยข้อจำกัดเชิงบริบทและทรัพยากร การเลือกรูปแบบนี้จึงยังคงเหมาะสมในแง่ของความสมดุลระหว่างความแม่นยำทางสถิติและความเป็นไปได้ในการดำเนินงานจริง

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา โดยการวิจัยนี้ต่อยอดจากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเกณฑ์การให้คะแนนและชิ้นงานสำหรับการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปร่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

การออกแบบการศึกษาการสรุปร่าง

1. ออกแบบเพื่อการศึกษาการสรุปร่างชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แบบเอกภาพ 2 ฟาเซทหรือเงื่อนไขการทดสอบที่สำคัญ 2 ปัจจัย ได้แก่ ชิ้นงาน (i) และผู้ตรวจ (r) โดยมีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (p)

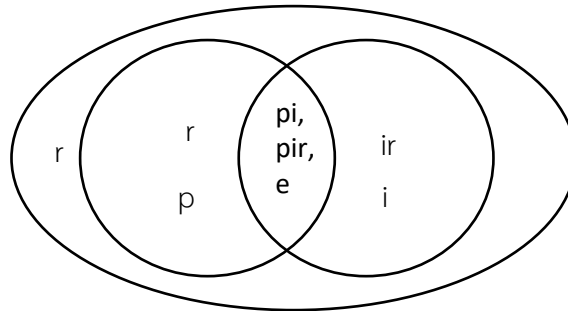
เอกภาพ คือ เงื่อนไขของการวัดที่สนใจศึกษาซึ่งคาดว่าจะมีผลต่อความคลาดเคลื่อนของการวัด ประกอบด้วย 2 เงื่อนไขหรือฟาเซท ดังนี้

พาเซท 1: ชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง (i)

พาเซท 2: ผู้ตรวจให้คะแนน (r)

การออกแบบ: $r : (p \times i)$ design

สามารถเขียนได้ดังรูป Venn Diagram แสดงองค์ประกอบความแปรปรวน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 Venn Diagram แสดงองค์ประกอบความแปรปรวน

2. เลือกผู้ตรวจที่ให้คะแนนชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับการออกแบบการวัดแบบ $r : (p \times i)$ โดยผู้ตรวจคนที่ 1 ตรวจชิ้นงานทุกชิ้นของนักเรียนคนที่ 1-30 ผู้ตรวจคนที่ 2 ตรวจชิ้นงานทุกชิ้นของนักเรียนคนที่ 31-60 ผู้ตรวจคน 3 ตรวจชิ้นงานทุกชิ้นของนักเรียนคนที่ 61-90 ผู้ตรวจทำการตรวจให้คะแนนชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งคนละ 30 ชุด และตรวจให้คะแนนซ้ำคนละ 2 ครั้ง การวิจัยนี้ใช้คะแนนเฉลี่ยของชิ้นงานแต่ละชิ้นที่มีการตรวจให้คะแนน 2 ครั้งมาทำการศึกษา

3. ประเมินค่าความเที่ยงหรือสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของผลการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง ตามลำดับ ดังนี้

1) ประเมินค่าความแปรปรวนของพาเซทหรือองค์ประกอบจากแหล่งความแปรปรวน 3 แหล่งที่คาดว่าส่งผลต่อสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง (G-coefficient) ของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาเชิงสรุปอ้างอิง (generalizability study หรือ G-study) ที่ออกแบบการวัด 2 พาเซท แบบ $r : (p \times i)$ design เมื่อ i คือ ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง 2 รูปแบบ คือ ชิ้นงานที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม 2 ชุด และชิ้นงานที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ 2 ชุด และ r คือ ผู้ตรวจให้คะแนน 3 คน ที่ตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่ซ้ำกัน (two-facet confound design) ประเมินค่าความแปรปรวนวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ 3 ทาง (3-way ANOVA)

2) ประเมินค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงสำหรับการศึกษาเชิงตัดสินใจ (decision study หรือ D-study) โดยใช้ข้อมูลความแปรปรวนจากการศึกษาเชิงสรุปอ้างอิงมาประเมินค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมพัทธ์ (relative coefficient) และสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมบูรณ์ (absolute coefficient) เพื่อสรุปอ้างอิงไปยังจำนวนชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สุราษฎร์ธานี ชุมพร จังหวัดชุมพร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 11,448 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร จังหวัดชุมพร ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 90 คน โดยมีวิธีการกำหนดตัวอย่างดังนี้

1. การกำหนดขนาดตัวอย่าง ผู้วิจัยออกแบบศึกษาการสรุปอ้างอิงโดยกำหนดพาเซท 2 พาเซท รูปแบบ $r:(p \times i)$ โดยกำหนดพาเซทชิ้นงาน 4 ชิ้น และพาเซทผู้ตรวจ 3 คน และให้โปรแกรม EduG แสดงค่าที่ใช้ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง ได้ค่าที่ใช้ในการประมาณค่า 360 ค่า ดังนั้นขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอ คือ 30 คน ($4 \times 3 \times 30 = 360$; ชิ้นงาน (i) = 4, ผู้ตรวจ (r) = 3, ผู้สอบ (p) = 30) และเมื่อผู้วิจัยออกแบบการศึกษา 2 พาเซท รูปแบบ $r : (p \times i)$ design โดยผู้ตรวจ 3 คนตรวจให้คะแนนนักเรียนไม่ซ้ำกัน ขนาดตัวอย่างในครั้งนี้จึงกำหนด 90 คน ($30 \times 3 = 90$) ค่าสังเกตที่ใช้ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงครั้งนี้ เท่ากับ 1,080 ค่า ($3 \times 4 \times 90 = 1,080$)

2. วิธีการสุ่มตัวอย่างใช้การสุ่มแบบหลายขั้นตอน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร จังหวัดชุมพร จากนั้นสุ่มโรงเรียนตามขนาด โดยแบ่งขนาดโรงเรียนเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ และขนาดกลาง ขนาดละ 1 โรงเรียน รวม 3 โรงเรียน จากนั้นสุ่มห้องเรียนที่ความสามารถโรงเรียนละ 1 ห้องเรียน ๆ ละ 30 คน รวม 90 คน

ผู้ให้ข้อมูล ผู้ตรวจให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง เป็นครูกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีประสบการณ์สอนไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีประสบการณ์ในการสอนการโค้ดดิ้งไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน ได้มาโดยการเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

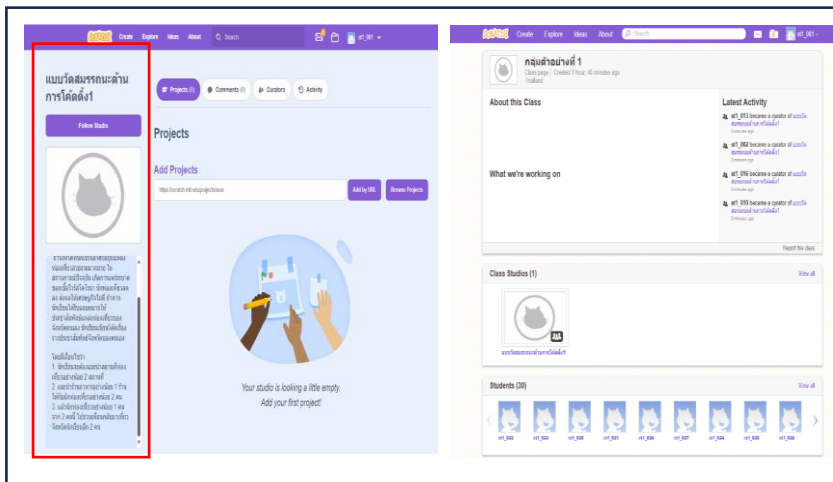
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1) เกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง แบบแยกส่วน (analytic rubric) 1 ชุด มีความตรงเชิงเนื้อหา ค่า Aken เท่ากับ 1 และความเที่ยงภายในผู้ตรวจ (intra-rater reliability) (ผู้ตรวจคนเดียวตรวจให้คะแนน 2 ครั้ง) มีค่าสัมประสิทธิ์ของเพียร์สัน เท่ากับ .994 2) ชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง มี 4 ชุด ประกอบด้วย ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์แบบบอร์ดเกม (unplugged) 2 ชุด ดังภาพที่ 3 และชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ (plugged) 2 ชุด ดังภาพที่ 4 ซึ่งชิ้นงานทั้ง 4 ชิ้น มีความตรงเชิงเนื้อหา โดยค่า Aken เท่ากับ 1 ค่าดัชนีความยากง่าย (p) มีค่าตั้งแต่ .53 ถึง .60 ค่าดัชนีอำนาจจำแนก (r) มีค่าตั้งแต่ .61 ถึง .70 และ

ค่าความเที่ยงโดยการตรวจให้คะแนนซ้ำ 2 ครั้ง ของผู้ตรวจคนที่ 1 คนที่ 2 และคนที่ 3 มีค่าเท่ากับ .991 .994 และ .997 และ 3) แบบบันทึกคะแนนการปฏิบัติชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง (ออนไลน์)

ภาพที่ 3 ตัวอย่างชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช่คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม

ภาพที่ 4 ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยประชุมครูที่รับผิดชอบในการสอบปฏิบัติชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง เพื่อชี้แจงการดำเนินการทดสอบ การสาธิตวิธีการส่งและรับชิ้นงานของนักเรียนผ่าน Microsoft Teams สรุปประเด็นสำคัญให้ครูทราบว่าการสอบปฏิบัติชิ้นงานครั้งนี้ดำเนินการสอบ 2 ครั้ง ห่างกัน 4 สัปดาห์ และก่อนให้

นักเรียนทดสอบปฏิบัติชิ้นงาน ครูต้องอธิบายและสาธิตวิธีการส่งชิ้นงานผ่าน google form ให้นักเรียนเข้าใจ รายละเอียดของการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการชี้แจงดังนี้

ครั้งที่ 1 ทดสอบปฏิบัติชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม 2 ชุด เวลาในการทำชิ้นงาน ๆ ละ 25 นาที ระยะเวลาในทดสอบปฏิบัติชิ้นงานแต่ละชิ้นห่างกัน 10 นาที โดยดำเนินการดังนี้ 1) ครูนำชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม 2 ชุด แจกให้กับนักเรียนครั้งละบอร์ดเกมเพื่อนำไปสร้างชิ้นงานโดยใช้เวลาชิ้นละ 25 นาที เมื่อหมดเวลาการสร้างชิ้นงานชิ้นที่ 1 พัก 10 นาที แล้วจึงแจกบอร์ดเกมที่ 2 เพื่อให้นักเรียนทำต่อ 2) ก่อนนักเรียนปฏิบัติชิ้นงานชิ้นที่ 1 ครูอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับชิ้นงานและเงื่อนไขการปฏิบัติให้กับนักเรียนเข้าใจ จากนั้นให้นักเรียนปฏิบัติงานชิ้นที่ 1 และเริ่มจับเวลาการปฏิบัติงาน 3) เมื่อหมดเวลาการปฏิบัติงานแต่ละชิ้นงานให้นักเรียนถ่ายรูปชิ้นงานส่งในลิงก์ (google form) ตามที่ผู้วิจัยกำหนด และ 4) ครูเก็บชิ้นงานและตรวจสอบความครบถ้วนของชิ้นงาน และความครบถ้วนของชุดบอร์ดเกม

ครั้งที่ 2 ทดสอบการปฏิบัติชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ 2 ชุด เวลาในการทำชิ้นงาน ๆ ละ 25 นาที ระยะเวลาในการสอบแต่ละชุด ห่างกัน 10 นาที โดยครูดำเนินการดังนี้ 1) ครูส่งลิงก์สำหรับสร้างชิ้นงานโดยการเขียนโปรแกรมด้วยสแครช ออนไลน์ 2 ชุด ให้กับนักเรียน 2) อธิบายรายละเอียดของการสร้างชิ้นงานให้กับนักเรียนเข้าใจ 3) ให้นักเรียนสร้างชิ้นงานโดยการเขียนโปรแกรมด้วยสแครช ออนไลน์ ชิ้นละ 25 นาที 4) เมื่อครบกำหนดเวลา นักเรียนตรวจสอบความครบถ้วนของการตอบ ทำการบันทึกข้อมูลส่งชิ้นงานไปยังลิงก์ที่กำหนด และ 5) ครูตรวจสอบความครบถ้วน ถูกต้องของการส่งชิ้นงาน

2. ผู้วิจัยส่งลิงก์คู่มือการดำเนินการสอบ ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งทั้ง 2 ประเภท และลิงก์สำหรับส่งชิ้นงานของนักเรียนให้ครูที่รับผิดชอบในการสอบทางไปรษณีย์และทางออนไลน์

3. ผู้วิจัยประชุมผู้ตรวจให้คะแนนเพื่อเตรียมความพร้อมในการตรวจให้คะแนน ผู้วิจัยชี้แจงวิธีการตรวจโดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งแบบแยกย่อย จำนวนและลักษณะของชิ้นงาน รวมทั้งการกรอกคะแนนในระบบออนไลน์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ผู้วิจัยชี้แจงการตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งทั้ง 4 มิติ และลักษณะชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง 4 ชิ้น ประกอบด้วย ชิ้นงานที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์แบบบอร์ดเกม 2 ชุด และชิ้นงานที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ 2 ชุด

2) ผู้ตรวจให้คะแนนตรวจสอบความครบถ้วนของชิ้นงาน ทั้ง 4 ชิ้น จากลิงก์ผลงานนักเรียน ในการตรวจให้คะแนนผู้ตรวจแต่ละคนทำการตรวจให้คะแนนนักเรียน 30 คน โดยผู้ตรวจคนที่ 1 ตรวจชิ้นที่ 1- 4 ของเด็กคนที่ 1-30 ผู้ตรวจคนที่ 2 ตรวจชิ้นที่ 1- 4 ของเด็กคนที่ 31 - 60 และผู้ตรวจคนที่ 3 ตรวจชิ้นที่ 1- 4 ของเด็กคนที่ 61 - 90 รวมชิ้นคนละ 120 ชิ้น

3) วิธีการตรวจให้คะแนน ให้ผู้ตรวจแต่ละคนดำเนินการตรวจให้คะแนนในแนวทางเดียวกัน คือ ตรวจให้คะแนนชิ้นงานที่ 1 ของนักเรียนทุกคนก่อน จากนั้นตรวจชิ้นที่ 2 ชิ้นที่ 3 และชิ้นที่ 4 ตามลำดับ

4) ผู้ตรวจให้คะแนนแต่ละคนทำการตรวจชิ้นงานเดิมซ้ำ 2 ครั้ง ห่างจากการตรวจครั้งแรก 4 สัปดาห์ และขณะที่ตรวจให้คะแนนครั้งที่ 2 ต้องไม่นำผลการตรวจครั้งแรกมาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ การตรวจให้คะแนนครั้งที่ 2 เป็นอิสระจากครั้งแรก

5) ผู้วิจัยส่งลิงก์ชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียนให้ผู้ตรวจทำการตรวจ และบันทึกคะแนนในระบบออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปร่าง ดำเนินการดังนี้

1. ประมาณค่าความแปรปรวนของฟาเซทที่มีผลต่อสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่มีจำนวนชิ้นงานและจำนวนผู้ตรวจต่างกันด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปร่าง โดยนำคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบ 3 ทาง สำหรับการศึกษาเชิงสรุปร่างที่ออกแบบการวัดแบบ $r : (p \times i)$ design โดยใช้โปรแกรม EduG

2. การประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของคะแนนของคะแนนชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง เพื่อการศึกษาเชิงตัดสินใจที่ออกแบบการวัดแบบ $r : (p \times i)$ design โดยใช้โปรแกรม EduG

ผลการศึกษา

ผลการตรวจสอบคุณภาพชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปร่าง ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ผลการประมาณค่าความแปรปรวนของฟาเซทที่มีผลต่อสัมประสิทธิ์การสรุปร่าง และผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง รายละเอียดมีดังนี้

1. ผลการประมาณค่าความแปรปรวนของฟาเซทที่มีผลต่อสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง

ผลการประมาณค่าความแปรปรวนของฟาเซทหรือองค์ประกอบจากแหล่งความแปรปรวน 3 แหล่งที่คาดว่าจะมีผลต่อสัมประสิทธิ์การสรุปร่างของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาเชิงสรุปร่างที่ออกแบบการวัด 2 ฟาเซท เป็น การออกแบบแบบผสม ($r : (p \times i)$ design) เมื่อ i คือ ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง 2 รูปแบบ คือ ชิ้นงานที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม 2 ชุด

และชิ้นงานที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ 2 ชุด และ r คือ ผู้ตรวจให้คะแนน 3 คน โดยผู้ตรวจตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่ซ้ำกัน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประมาณค่าความแปรปรวน G-Study [$r : (p \times i)$] ของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีชิ้นงาน 3 ชิ้น และผู้ตรวจ 3 คน

แหล่ง ความ แปรปรวน	องศาความเป็นอิสระ (f)		ผลรวมกำลังสอง(SS)		ค่าเฉลี่ยของผลรวมกำลังสอง (MS)		การประมาณค่าองค์ประกอบของความแปรปรวน		ร้อยละของ ความแปรปรวนทั้งหมด	
	unplugged	plugged	unplugged	plugged	unplugged	plugged	unplugged	plugged	unplugged	plugged
r	2	2	89.48	87.67	44.74	.57	0.57	0.55	6.90	6.60
p : r	87	87	1309.83	1345.55	15.06	15.6	7.44	7.70	90.7	91.30
i : r	3	3	2.03	1.07	.68	.28	.02	.01	.20	.10
r : (p x i)	87	87	14.96	15.02	.17	.17	.17	.17	1.90	2.10
ผลรวม	179	179	1416.31	1458.35					100%	100%

หมายเหตุ r แทน ผู้ตรวจ, p แทน นักเรียน, i แทน ชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม (unplugged) และที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ (plugged) i : r แทน ชิ้นงานภายในผู้ตรวจ p : r แทน นักเรียนภายในผู้ตรวจ

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สำหรับการศึกษาเชิงสรุปอ้างอิง แบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

1) ผลการประมาณค่าความแปรปรวนของฟาเซหรือองค์ประกอบจากแหล่งความแปรปรวน 3 แหล่งที่คาดว่ามีส่วนต่อสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม (unplugged) พบว่า แหล่งที่มีความแปรปรวนมากที่สุด คือ นักเรียน ภายในผู้ตรวจ (p : r) มีค่าเท่ากับ 7.44 นั่นคือ คะแนนที่ได้ขึ้นกับความสามารถของนักเรียน และแหล่งที่มีความแปรปรวนน้อยที่สุด คือ ชิ้นงานภายในผู้ตรวจ (i : r) มีค่าเท่ากับ .02 นั่นคือ ความแปรปรวนที่เกิดจากผู้ตรวจตรวจให้คะแนนในแต่ละชิ้นงานมีค่าน้อยมาก

2) ผลการประมาณค่าความแปรปรวนของฟาเซหรือองค์ประกอบจากแหล่งความแปรปรวน 3 แหล่งที่คาดว่ามีส่วนต่อสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ (plugged) พบว่า แหล่งที่มีความแปรปรวนมากที่สุดคือ นักเรียน ภายในผู้ตรวจ (p : r) มีค่าเท่ากับ 7.70 นั่นคือ คะแนนที่ได้ขึ้นกับความสามารถของนักเรียน และแหล่งที่มีความแปรปรวนน้อยที่สุดคือชิ้นงานภายในผู้ตรวจ (i : r) มีค่าเท่ากับ .01 นั่นคือ ความแปรปรวนที่เกิดจากผู้ตรวจตรวจให้คะแนนในแต่ละชิ้นงานมีค่าน้อยมาก

2. ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปล้างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปล้างอิงของชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม (unplugged) และที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ (plugged) ที่มีการออกแบบ (r: (p x i) design) โดยผู้ตรวจตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่เข้ากัน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการศึกษา D- Study [r : (p x i)] ของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่มีชิ้นงาน 3 ชิ้น และผู้ตรวจ 3 คน

การประมาณค่าประกอบความแปรปรวนใน D-STUDY						
n'_r	3			3		
	unplug			plugged		
n'_i	1	2	3	1	2	3
$\hat{\sigma}_r^2$.5689	.5689	.5689	.5536	.5536	.5536
$\hat{\sigma}_{r:p}^2$	7.4410	7.4410	7.4410	7.6980	7.6980	7.6980
$\sigma_{i:r}^2$.0019	.0019	.0019	.0080	.0080	.0080
$\hat{\sigma}_{r:(pxi)}^2$.1720	.1720	.1720	.1730	.1730	.1730
$\hat{\sigma}_\delta^2$.2707	.1786	.2556	.2685	.1790	.2606
$\hat{\sigma}_\Delta^2$.2707	.1786	.2556	.2685	.1790	.2606
$SEM(\delta)$.5202	.4226	.5056	.5182	.4230	.5105
$SEM(\Delta)$.5202	.4226	.5056	.5182	.4230	.5105
$\hat{\rho}_\delta^2$.6422	.7612	.6555	.6354	.7557	.6424
$\hat{\rho}_\Delta^2$.6422	.7612	.6555	.6354	.7557	.6424

หมายเหตุ p แทน นักเรียน, r แทน ผู้ตรวจ, i แทน ชิ้นงาน, i : r แทน ชิ้นงานภายในผู้ตรวจ, p : r แทน นักเรียนภายในผู้ตรวจ r : (p x i), n'_r แทนจำนวนผู้ตรวจ, n'_i แทนจำนวนชิ้นงาน $\hat{\sigma}_r^2$ และ $\hat{\sigma}_\Delta^2$ แทน ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนของการวัดแบบสัมพัทธ์และแบบสัมบูรณ์ $SEM(\delta)$ และ $SEM(\Delta)$ แทน $\hat{\sigma}_{r:p}^2$ ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการวัดแบบสัมพัทธ์และแบบสัมบูรณ์ $\hat{\rho}_\delta^2$ และ $\hat{\rho}_\Delta^2$ แทน สัมประสิทธิ์การสรุปล้างอิงเชิงสัมพัทธ์และสัมประสิทธิ์การสรุปล้างอิงเชิงสัมบูรณ์

จากตารางที่ 2 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปล้างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง แบ่งเป็น 2 กรณี ดังนี้

2.1 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปล้างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม (unplugged) ที่มีการออกแบบ (r: (p x i) design) โดยผู้ตรวจตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่เข้ากัน จากการสรุปผลการศึกษาเชิงตัดสินใจ (D- study) จำนวนชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม พบว่า เมื่อเพิ่มจำนวนชิ้นงานจาก 2 ชิ้น เป็น 3 ชิ้น โดยผู้ตรวจ

ตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่ซ้ำกัน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมพัทธ์ (relative coefficient) และค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมบูรณ์ (absolute coefficient) มีค่ามากกว่า .70 เมื่อใช้ชิ้นงาน 2 ชิ้น (ρ_r^2 เท่ากับ .7612 และ ρ_A^2 เท่ากับ .7612)

2.2 ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ (plugged) ที่มีการออกแบบการวัดแบบ r: (p x i) design โดยผู้ตรวจตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่ซ้ำกัน จากการสรุปร่างผลการศึกษาเชิงตัดสินใจ จำนวนชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ พบว่า เมื่อเพิ่มจำนวนชิ้นงานจาก 2 ชิ้น เป็น 3 ชิ้น โดยผู้ตรวจตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่ซ้ำกัน พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมพัทธ์ และค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมบูรณ์ มีค่ามากกว่า .70 เมื่อใช้ชิ้นงาน 2 ชิ้น (ρ_r^2 เท่ากับ .7557 และ ρ_A^2 เท่ากับ .7557)

สรุปผลการศึกษา

ผลการตรวจสอบคุณภาพชิ้นงานในการวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสรุปร่างอิง ที่มีการออกแบบการวัดแบบ r: (p x i) design โดยผู้ตรวจตรวจทุกชิ้นงานของนักเรียนบางคนที่ไม่ซ้ำกัน การประมาณค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงของชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม และที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมพัทธ์ และค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอิงสำหรับการตัดสินใจเชิงสัมบูรณ์ มีค่ามากกว่า .70 เมื่อใช้ชิ้นงานที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม 2 ชิ้น (ρ_r^2 เท่ากับ .761 และ ρ_A^2 เท่ากับ .761) และชิ้นงานที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ 2 ชิ้น (ρ_r^2 เท่ากับ .756 และ ρ_A^2 เท่ากับ .756)

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ความน่าเชื่อถือของการประเมินสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง มีประเด็นดังนี้

1.1 เกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความตรงเชิงเนื้อหา โดยมีค่า Aiken เท่ากับ 1.00 แสดงว่า เกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสามารถวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งได้ครอบคลุมองค์ประกอบที่เป็นทักษะทางปัญญา ของ Csizmadia et al. (2015) และสมรรถนะการปฏิบัติของ Brennan and Resnick (2012) ภายหลังจากเกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ไปใช้ พบว่า ไม่ว่าจะนำเกณฑ์การให้คะแนนไปใช้ในการตรวจให้คะแนนสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ แบบบอร์ดเกม หรือที่ใช้คอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสแครช ออนไลน์ มีความเที่ยงภายในผู้ตรวจเกิน .95 ถือว่าความน่าเชื่อถือภายในผู้ประเมินหรือภายในกลุ่ม (intra-class correlation coefficient) มีความสอดคล้องกันในระดับดีมาก (Koo &

Li, 2016) และความเที่ยงที่ได้นี้มีค่าใกล้เคียงกับความเที่ยงของการให้คะแนนชิ้นงานตามวิธีการของ Cronbach ปัจจัยหนึ่งนี้อาจทำให้มีความเที่ยงใกล้เคียงกัน เป็นผลมาจากการตรวจให้คะแนนแบบแยกส่วน หรือแบบวิเคราะห์ย่อยซึ่งทำให้ผู้ตรวจมีระบบการให้คะแนนที่ชัดเจน การแบ่งคะแนนแยกเป็นประเด็นย่อย ๆ ตามมิติหรือเกณฑ์ทำให้ง่ายต่อการตรวจ และทำให้ผู้ประเมินสามารถใช้เกณฑ์การให้คะแนนได้ค่อนข้างเป็นปรนัย คะแนนที่ได้มีความน่าเชื่อถือ (Hopkins & Stanley, 1981 อ้างถึงใน ชนิสรุ สวงวนไว้ และศิริชัย กาญจนวาสิ, 2559) นั่นคือ เกณฑ์การให้คะแนนชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งมีความชัดเจน ไม่ว่าจะตรวจกี่ครั้ง ผู้ตรวจให้คะแนนคงเส้นคงวา

1.2 ชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เมื่อนำชิ้นงานไปใช้พบว่า ชิ้นงานสามารถจำแนกสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียนได้โดยมีอำนาจจำแนกเฉลี่ย .64 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การจัดกลุ่มค่าอำนาจจำแนก ของ Ebel and Frisbie (1986) ระบุที่ .40 ขึ้นไป และ Thorndike et al. (1991) ระบุที่ .50 ขึ้นไป ส่วนความยากของชิ้นงานมีค่าความยากเฉลี่ย .56 เป็นค่าเฉลี่ยที่ใกล้เคียง .50 ซึ่ง Mehrens and Lehmann (1991) กล่าวว่าเมื่อข้อสอบแบบเติมความให้สมบูรณ์ (completion) ซึ่งในที่นี้คือ การปฏิบัติภารกิจโค้ดดิ้งโดยการเลือกคำสั่งแบบบล็อก แบบใช้บัตรภาพ/ลูกศร ไปใช้ในแก้ปัญหาให้สมบูรณ์ตามเงื่อนไขที่มีความยากเฉลี่ย .50 จะทำให้มีค่าอำนาจจำแนกสูงสุด ดังนั้นชิ้นงานนี้จึงมีความยากพอเหมาะและจำแนกนักเรียนได้ในระดับดีมาก สามารถนำไปใช้ในการประเมินในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งของนักเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ จากประเด็นที่กล่าวมา สรุปได้ว่าเกณฑ์การให้คะแนนและชิ้นงานวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งมีความน่าเชื่อถือ

2. ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างเชิงสัมพัทธ์ (Relative Generalizability Coefficient) และค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Generalizability Coefficient) มีค่าเท่ากันทั้งในการประเมินสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ไม่ใช้คอมพิวเตอร์ (รูปแบบบอร์ดเกม) และที่ใช้คอมพิวเตอร์ (Scratch Online) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Brennan (2001) และ Shavelson and Webb (1991) ที่ระบุว่า หากค่าความแปรปรวนของฟาเซต “ชิ้นงานภายในผู้ประเมิน” (items nested within raters) มีค่าน้อยหรือเข้าใกล้ศูนย์ ค่าสัมประสิทธิ์ทั้งสองจะมีความใกล้เคียงหรือเท่ากันได้ การที่ค่าสัมประสิทธิ์ทั้งสองมีค่าเท่ากัน สะท้อนถึงระดับความคงที่ของคะแนน (score consistency) ที่สูง กล่าวคือ คะแนนของผู้เรียนมีเสถียรภาพ ไม่เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญเมื่อพิจารณาภายใต้เกณฑ์การตัดสินแบบสัมพัทธ์หรือสัมบูรณ์ อีกทั้งยังชี้ให้เห็นว่าคะแนนไม่ได้รับอิทธิพลมาจากลักษณะของชิ้นงานหรือความแตกต่างระหว่างผู้ประเมิน ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพด้านความเชื่อมั่นของระบบการประเมิน (measurement reliability) ในระดับที่น่าพึงพอใจ (Koo & Li, 2016)

นอกจากนี้ ค่าความแปรปรวนจากองค์ประกอบ “ชิ้นงานภายในผู้ประเมิน” ที่ต่ำมาก (Hopkins & Stanley, 1981; ชนิสรุ สวงวนไว้ และศิริชัย กาญจนวาสิ, 2559) บ่งชี้ว่าชิ้นงานแต่ละชิ้นภายใต้การตรวจของผู้ประเมินรายเดียวกันมีแนวโน้มให้คะแนนอย่างสอดคล้องกัน การออกแบบที่ให้ผู้ประเมินแต่ละคนประเมินเฉพาะกลุ่มนักเรียนของตน โดยไม่มีการสลับข้ามกลุ่ม สอดคล้องกับโครงสร้างแบบ nested design ในรูปแบบ

$r: (p \times i)$ ตามแนวคิดของ Cronbach et al. (1972) การที่ระบบการวัดมีโครงสร้างความแปรปรวนที่สม่ำเสมอ และไม่มีฟาคเตอไรต์ส่งผลกระทบต่อคะแนนรวม สะท้อนถึงระดับความน่าเชื่อถือของคะแนนที่สูง (overall reliability of measurement) (Cronbach et al., 1972; Brennan, 2001) อีกประเด็นสำคัญ คือ รูปแบบการประเมินที่ใช้ในงานวิจัยนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับการประเมินในบริบทจริงของโรงเรียน โดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้ประเมินนักเรียนของตนเอง ซึ่งช่วยเพิ่มความสอดคล้องกับบริบทการนำไปใช้ (ecological validity) และทำให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในทางปฏิบัติในระดับสถานศึกษาได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ยังคงความเข้มแข็งในเชิงสถิติของแบบแผนการวิจัยไว้ได้ (Shavelson & Webb, 1991)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 การศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอย่างอิงด้วยการออกแบบเอกภพที่มีองค์ประกอบมากกว่าสอง เช่น การเพิ่มจำนวนการทดสอบซ้ำ (o) และจำนวนผู้ตรวจ (r) ในแบบแผนการวัดที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น การวิเคราะห์ multivariate G Theory เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและความแปรปรวนในมิติที่หลากหลาย

1.2 การพัฒนาและทดสอบเครื่องมือวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งเพิ่มเติม โดยเน้นการวิเคราะห์เครื่องมือวัดแบบอิงเกณฑ์ (criterion-referenced) และใช้ทฤษฎีการทดสอบแนวใหม่ (modern test theory) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนกับเกณฑ์มาตรฐาน และเพิ่มความแม่นยำของเครื่องมือ

1.3 การออกแบบและพัฒนาชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่หลากหลายมากขึ้น โดยอาจใช้โปรแกรมหรือแพลตฟอร์มอื่น เช่น code.org, Microsoft MakeCode, หรือ micro:bit เพื่อทดสอบความสามารถในบริบทที่ต่างกัน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาค่าสัมประสิทธิ์การสรุปร่างอย่างอิงที่มีการออกแบบเอกภพที่มากกว่าสององค์ประกอบและมีการออกแบบฟาคเตอไรต์ที่ต่างกัน เช่น ผู้สอบ (p) จำนวนข้อสอบ (i) จำนวนของการทดสอบซ้ำ (o) และจำนวนผู้ตรวจ (r) ที่มีการออกแบบ นั่นคือ ผู้สอบแต่ละคนทำข้อสอบ i ข้อและทำข้อสอบจำนวน o ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งของการทดสอบใช้ข้อสอบที่ต่างกัน และผู้ตรวจ r คนเป็นคนตรวจให้คะแนน

2.2 ชิ้นงานที่ใช้วัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งถูกออกแบบมาเฉพาะสำหรับงานวิจัยนี้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาและทดสอบเครื่องมือวัดเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในเรื่องการตรวจสอบคุณภาพชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้งที่ใช้การวิเคราะห์เครื่องมือแบบอิงเกณฑ์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถของนักเรียนกับเกณฑ์ การวิเคราะห์จุดตัด การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการทดสอบแนวใหม่ ซึ่งการวิจัยพัฒนาและทดสอบเครื่องมือวัดแบบอิงกลุ่มและให้ทฤษฎีการทดสอบแบบดั้งเดิม

2.3 การพัฒนาชิ้นงานสำหรับวัดสมรรถนะด้านการโค้ดดิ้ง อาจจะใช้โปรแกรมอื่นได้ เช่น code.org Microsoft MakeCode micro:bit

เอกสารอ้างอิง

- ชนิสรา สงวนไว้ และศิริชัย กาญจนวาสี. (2559). ความเที่ยงของการวัดในระบบการประเมินสมรรถนะเชิงปฏิบัติ: การประยุกต์ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*, 9(2), 26–43.
- นลินี ณ นคร. (2561). *วิธีการวัดและประเมินการคิดตามสภาพจริง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สันติศิริการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *แนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนวิทยาการคำนวณ Coding เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21*. 21 เซ็นจูรี่.
- Balanskat, A., & Engelhardt, K. (2015). *Computing our future: Computer programming and coding priorities, school curricula and initiatives across Europe*.
- Brackmann, C. P., Román-González, M., Robles, G., Moreno-León, J., Casali, A., & Barone, D. (2017, November 8–10). Development of computational thinking skills through unplugged activities in primary school. In *Proceedings of the 12th workshop on primary and secondary computing education* (pp. 65–72). Nijmegen, Netherlands. <https://doi.org/10.1145/3137065.3137069>
- Brennan, K., & Resnick, M. (2012, April 13–17). New frameworks for studying and assessing the development of computational thinking. In *Proceedings of the 2012 annual meeting of the American Educational Research Association* (pp. 1–25). Vancouver, Canada. <http://scratched.gse.harvard.edu/ct/files/AERA2012.pdf>
- Brennan, R. L. (2001). *Generalizability theory*. Springer-Verlag.
- Cronbach, L. J., Gleser, G. C., Nanda, H., & Rajaratnam, N. (1972). *The dependability of behavioral measurements: Theory of generalizability for scores and profiles*. Wiley.
- Csizmadia, A., Curzon, P., Dorling, M., Humphreys, S., Ng., T., Selby, C., & Woollard, J. (2015). *Computational thinking: A guide for teachers (Computing at School)*. https://eprints.soton.ac.uk/424545/1/150818_Computational_Thinking_1_.pdf
- Djambong, T. (2016, July 6). Computational thinking in connection with the acquisition of key skills for the 21st century: Reflection from literature review. In *Proceedings of 8th international conference on education and new learning technologies* (pp. 500–509). Barcelona, Spain. <https://doi.org/10.21125/edulearn.2016.1096>
- Ebel, R. L., & Frisbie, D. A. (1986). *Essentials of educational measurement* (4th ed.). Prentice Hall.
- Hopkins, K. D., & Stanley, J. C. (1981). *Educational and psychological measurement and evaluation* (6th ed.). Prentice-Hall.

- Jonsson, A., & Svingby, G. (2007). The use of scoring rubrics: Reliability, validity and educational consequences. *Educational Research Review*, 2(2), 130–144.
<https://doi.org/10.1016/j.edurev.2007.05.002>
- Koo, T. K., & Li, M. Y. (2016). A guideline of selecting and reporting intraclass correlation coefficients for reliability research. *Journal of Chiropractic Medicine*, 15(2), 155–163.
<https://doi.org/10.1016/j.jcm.2016.02.012>
- Korkmaz, Ö. (2016). The effect of Scratch- and Lego Mindstorms EV3-based programming activities on academic achievement, problem-solving skills and logical-mathematical thinking skills of students. *Malaysian Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 73–88. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1106444>
- Mehrens, W. A., & Lehmann, I. J. (1991). *Measurement and evaluation in education and psychology* (4th ed.). Houghton Mifflin Company.
- National Research Council. (2010). *Report of a workshop on the scope and nature of computational thinking*. National Academies Press.
<https://www.nae.edu/24767/Report-of-a-Workshop-on-The-Scope-and-Nature-of-Computational-Thinking>
- Shavelson, R. J., & Webb, N. M. (1991). *Generalizability theory: A primer*. Sage.
- Thorndike, R. M., Cunningham, G. K., Thorndike, R. L., & Hagen, E. P. (1991). *Measurement and evaluation in psychology and education* (5th ed.). Macmillan Publishing.
- Tsarava, K., Moeller, K., Pinkwart, N., Butz, M., Trautwein, U., & Ninaus, M. (2017). *Training computational thinking: Game-based unplugged and plugged-in activities in primary school*. <https://www.researchgate.net/publication/320491120>
- Unahalekhaka, A., & Bers, M. U. (2022). Evaluating young children’s creative coding: Rubric development and testing for ScratchJr projects. *Education and Information Technologies*, 27, 6577–6597. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10873-w>
- Wing, J. M. (2010). *Computational thinking: What and why?*.
<https://www.cs.cmu.edu/~CompThink/resources/TheLinkWing.pdf>

แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนานักเรียน
อย่างเป็นองค์รวม

Guidelines for Early Childhood Education Curriculum Management in
Schools under the Loei Primary Educational Service Area Office 1
Based on the Holistic Student Development Approach

ฉัตรวิไล สุรินทร์ชมพู, กวิน บุญประโคน, นัจรีภรณ์ ทুমสงคราม, และนันทพร กงภูเวช
Chatwilai Surinchopoo, Kawin Boonprakorn, Nutjareeporn Thumsongkram and
Nantaporn Kongphuwatch

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Program of Educational Administration, Faculty of Education, Loei Rajabhat University

E-mail¹ : chatwilaitukta@gmail.com

Date Received : 23 March 2025

Date Revised : 22 August 2025

Date Accepted : 26 August 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนอย่างเป็นองค์รวม และ (2) ศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีในการบริหารหลักสูตรในบริบทดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้อำนวยการ และครูปฐมวัย รวม 113 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบวิเคราะห์เนื้อหา แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบตรวจสอบข้อมูล แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.906 และแบบสัมภาษณ์มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.916 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์แบบอุปนัย ผลการวิจัย

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

พบว่า (1) สภาพปัจจุบันของแนวทางการบริหารหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านประสิทธิผลของการพัฒนาเด็กปฐมวัยอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนสภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านปัจจัยการบริหารหลักสูตรมีความสำคัญสูงสุด (2) แนวปฏิบัติที่ดีพบว่าผู้บริหารและครูปฐมวัยร่วมกันวางแผนและดำเนินการตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ การบริหาร การวางแผนและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ การติดตามประเมินผล และการพัฒนาบุคลากร (3) แนวทางการบริหารหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมี 5 องค์ประกอบหลัก ซึ่งผ่านการตรวจสอบว่ามีความถูกต้อง เหมาะสม และเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด สามารถสนับสนุนการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล

คำสำคัญ : การบริหารหลักสูตร, การศึกษาปฐมวัย, การพัฒนาผู้เรียน, การบริหารการศึกษา

Abstract

This research employed a Research and Development (R&D) methodology with the objectives of (1) studying the current and desired conditions of early childhood education curriculum management in schools under the Loei Primary Educational Service Area Office 1, based on the holistic child development concept, and (2) identifying best practices for curriculum management in this context. The sample consisted of 113 participants—school administrators, deputy administrators, and early childhood teachers—selected through stratified random sampling followed by simple random sampling. Research instruments included content analysis forms, questionnaires, structured interviews, focus group discussion records, and validation checklists. The questionnaires showed a reliability coefficient (Cronbach's Alpha) of 0.906, and the structured interview had a reliability coefficient of 0.916. Data were analyzed using mean, standard deviation, content analysis, and inductive analysis. The results showed that: (1) The current condition of curriculum management was at a moderate level, with the effectiveness of child development rated highest. The desired condition was at the highest level overall, with curriculum management factors deemed most critical. (2) Best practices indicated that administrators and teachers collaboratively implemented a five-step process: administration, planning and development, instructional management, monitoring and evaluation, and personnel development. (3) The developed curriculum management guidelines consisted of five key components, which were evaluated as highly accurate, appropriate, and feasible. These guidelines support holistic child development across physical, emotional, social, and cognitive domains.

Keywords: Curriculum Management, Early Childhood Education, Child Development, Educational Administration

บทนำ

การศึกษาในระดับปฐมวัยนับเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระยะยาว โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา องค์การยูนิเซฟ (UNICEF, 2021) และ Shonkoff and Phillips (2020) ต่างชี้ให้เห็นว่าช่วงวัยปฐมวัยเป็น “หน้าต่างแห่งโอกาส” ของการพัฒนาสมอง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการเรียนรู้ การเข้าสังคม และคุณภาพชีวิตของเด็กในอนาคต การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพจึงต้องได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก และเน้นพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมผ่านการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมกับบริบทของเด็ก

แม้ว่าประเทศไทยจะมีนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษาปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง เช่น การประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 ที่เน้นการเรียนรู้ตามบริบทท้องถิ่น และการบูรณาการประสบการณ์อย่างเหมาะสมกับช่วงวัย แต่ในระดับปฏิบัติการ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ยังคงประสบปัญหาเชิงโครงสร้างและกระบวนการ อาทิ การบริหารหลักสูตรที่ขาดแนวทางที่ชัดเจนเป็นระบบ และไม่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ส่งผลให้คุณภาพของพัฒนาการเด็กมีความแตกต่างกันระหว่างโรงเรียน ขาดความสม่ำเสมอในการจัดการเรียนรู้ การติดตามผลลัพธ์ และการพัฒนาครู (ขวัญหญิง ศรีบ้านคลอง และนิคม นาคอ้าย, 2566) ข้อมูลจากรายงานผลสัมฤทธิ์ด้านพัฒนาการเด็กปฐมวัยในจังหวัดเลย ยังชี้ให้เห็นว่าเด็กในบางพื้นที่มีระดับพัฒนาการต่ำกว่าค่าเฉลี่ย โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่ขาดการสนับสนุนเชิงระบบด้านหลักสูตร การพัฒนาครู และแนวทางการประเมินผลที่เชื่อมโยงกับบริบท และศักยภาพของเด็กอย่างแท้จริง ช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญในระดับเขตพื้นที่ คือ การขาดแนวทางการบริหารหลักสูตรที่สามารถบูรณาการแนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมได้อย่างเป็นระบบ และนำไปใช้ได้จริงในระดับสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนมากยังไม่มีเครื่องมือหรือกรอบแนวทางที่ชัดเจนในการวางแผน กำกับ ติดตาม และพัฒนาหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาเด็กในทุกมิติ (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย, 2566)

จากสถานการณ์ดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญในการพัฒนา “**แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยตามแนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม**” ที่มีความเป็นระบบ ชัดเจน และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้สามารถใช้เป็นกรอบการดำเนินงานในการพัฒนานโยบายระดับเขตพื้นที่ ตลอดจนเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่จริง ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ให้มีความเข้มแข็ง สอดคล้องกับแนวคิดองค์รวม และสามารถขยายผลเป็นต้นแบบในระดับเขตพื้นที่อื่นหรือระดับชาติได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หมายถึง กระบวนการวางแผน พัฒนา ดำเนินการ และ ประเมินผลหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย โดยสอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาระดับปฐมวัยของกระทรวงศึกษาธิการ และแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง
2. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หมายถึง แผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดสำหรับเด็กอายุระหว่าง 3-6 ปี โดยกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างหลักสูตร สารการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผลที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กตามศักยภาพ ความสนใจ และความต้องการของแต่ละบุคคลโดย คำนึงถึงหลักการพัฒนาตามวัยและบริบทของสังคม
3. แนวทางการบริหารหลักสูตร หมายถึง กรอบแนวคิด หลักการ และกระบวนการที่ใช้ในการบริหารจัดการ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ครอบคลุมถึงการวางแผน การดำเนินงาน การนิเทศ ติดตาม และการพัฒนา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน 1) ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม 2) กระบวนการบริหารหลักสูตร สถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม 3) กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม 4) ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และ 5) กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิผล การพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม เพื่อให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพตามแนวคิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม
4. การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม หมายถึง แนวคิดในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตและเรียนรู้ อย่างสมดุลในทุกด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริม การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ผ่านการเล่น และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัย ทั้งนี้เพื่อพัฒนา ทักษะชีวิต ความคิดสร้างสรรค์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนให้สามารถปรับตัว และเติบโตได้อย่าง มีคุณภาพ
5. สภาพปัจจุบันของการบริหารหลักสูตร หมายถึง สถานการณ์หรือแนวปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในการบริหาร หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ซึ่งครอบคลุม ทั้งด้านโครงสร้างหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการพัฒนาเด็กปฐมวัย

6. สภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารหลักสูตร หมายถึง สภาพหรือรูปแบบของการบริหารหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสม ตามแนวทางที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม และสามารถเป็นต้นแบบที่ดีสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ

7. แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) หมายถึง รูปแบบหรือกระบวนการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยอ้างอิงจากผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียนที่ได้รับรางวัลระบบบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยดีเด่นระดับประเทศ โรงเรียนที่ผ่านการรับรองมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยคุณภาพ หรือโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นที่ยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ และเป็นโรงเรียนที่มีการดำเนินงานตามมาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ โดยเฉพาะประเด็นการดำเนินงานพัฒนาวิชาการที่เน้นคุณภาพผู้เรียนรอบด้านตามหลักสูตรสถานศึกษา และทุกกลุ่มเป้าหมายอยู่ในระดับคุณภาพดีขึ้นไป ได้แก่ 1) โรงเรียนอนุบาลเลย ได้รับรางวัลโรงเรียนต้นแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยดีเด่นระดับประเทศ และมีหลักสูตรที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่นและกิจกรรมสร้างสรรค์ 2) โรงเรียนบ้านศรีฐาน ได้รับรางวัลการบริหารจัดการศึกษาปฐมวัยดีเด่น และมีโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กแบบองค์รวม และ 3) โรงเรียนบ้านขอนแก่นเป็นโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาสูง และได้รับรางวัลสถานศึกษาปฐมวัยคุณภาพดีเด่นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8. โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 หมายถึง สถานศึกษาในระดับปฐมวัยที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ซึ่งดำเนินการจัดการศึกษาตามนโยบายและมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด

1. แนวคิดการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

การบริหารหลักสูตรในระดับปฐมวัยหมายถึงกระบวนการวางแผน ดำเนินการ ติดตาม และประเมินผลหลักสูตร โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กอย่างสมดุลในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564) หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 ของกระทรวงศึกษาธิการเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น การปฏิบัติจริง และความเหมาะสมตามวัย ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการวางระบบ การกำกับติดตาม และการพัฒนาครูให้สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม การบริหารหลักสูตรในระดับสถานศึกษายังขาดแบบแผนที่เป็นระบบ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะ เช่น ขนาดเล็กหรือชนบท ซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากร (ทิตนา แคมมณี, 2564)

2. แนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม (Holistic Child Development)

แนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมเน้นให้เด็กเจริญเติบโตทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล (Shonkoff & Phillips, 2020) โดยอิงตามทฤษฎีพัฒนาการของ Bronfenbrenner (1979) และแนวทางของ Center on the Developing Child at Harvard University (2011) ซึ่งเน้นปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ OECD (2020) ได้เสนอให้การออกแบบหลักสูตรปฐมวัยควรบูรณาการระหว่างการส่งเสริมสมรรถนะพื้นฐานและทักษะชีวิตผ่านกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่นเดียวกับประเทศฟินแลนด์ที่ใช้แนวทาง play-based and phenomenon learning ซึ่งเน้นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและอิงบริบทท้องถิ่น

3. แนวทาง Best Practices ในการบริหารหลักสูตร

Best Practices ในการจัดการศึกษาปฐมวัยต้องประกอบด้วย 1) การวางแผนเชิงกลยุทธ์ 2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน 3) การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง และ 4) การใช้ข้อมูลเพื่อปรับปรุงหลักสูตร (Raikes, 2021; Murungi, 2021) งานศึกษาภายในประเทศยังไม่ได้นำหลักการเหล่านี้มาออกแบบเป็นกรอบการบริหารที่เป็นระบบในระดับเขตพื้นที่ เช่น โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ยังคงขาดเครื่องมือ หรือแบบจำลองการบริหารหลักสูตรที่สามารถใช้ได้จริง

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเพื่อพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมในบริบทโรงเรียนระดับเขตพื้นที่ สะท้อนให้เห็นแนวโน้มสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง การใช้ข้อมูลประเมินเพื่อวางแผน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการปรับหลักสูตรตามบริบท ดังนี้

1. ขวัญหญิง ศรีบ้านคลอง และนิคม นาคอ้าย (2566) ศึกษาการบริหารจัดการหลักสูตรในโรงเรียนปฐมวัย ที่มีผลสัมฤทธิ์สูง พบว่าโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีมีลักษณะเด่นคือ “การพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง” ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ รวมถึง “การใช้ข้อมูลจากการประเมินพัฒนาการเด็ก” มาวางแผนพัฒนาการเรียนรู้แบบรายบุคคล ซึ่งช่วยให้การจัดประสบการณ์เป็นไปอย่างเหมาะสมกับศักยภาพและความต้องการของเด็กแต่ละคน ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง

2. รายงานของ OECD (2020) เสนอแนวทางการยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยโดยเน้นความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้าง “ระบบการพัฒนาคู่มือของครู” ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเด็ก โดยเสนอให้การบริหารหลักสูตรไม่ควรอยู่ในบริบทของโรงเรียนอย่างเดียว แต่ควรเป็นระบบที่เปิดกว้าง มีการสื่อสารกับครอบครัว และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ

3. Johnson and Kim (2020) ได้พัฒนา “Core Curriculum for Early Childhood Education and Care” ที่มีลักษณะโดดเด่นคือ เปิดโอกาสให้สถานศึกษาสร้างหลักสูตรย่อย หรือหลักสูตรท้องถิ่นตามบริบทของตนเอง โดยใช้เป้าหมายหลักสูตรชาติเป็นกรอบ และให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้แบบ

play-based learning ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของเด็ก การกระจายอำนาจเช่นนี้ช่วยให้การบริหารหลักสูตรมีความยืดหยุ่น และเกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4. ในประเทศสหรัฐอเมริกา โครงการ Head Start ได้พัฒนาเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้รายบุคคล หรือ Individualized Learning Plans (ILPs) ซึ่งเป็นการบริหารหลักสูตรแบบเฉพาะเจาะจงโดยใช้ข้อมูลจากการสังเกตและประเมินเด็กเป็นรายบุคคล เพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ที่เหมาะสม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2566) แนวทางนี้เน้นการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับการพัฒนาและความหลากหลายของเด็ก

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสังเคราะห์ประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงองค์ประกอบของแนวทางการบริหารหลักสูตรที่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมได้ 4 ประการ ได้แก่

4.1) การพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมครูให้มีสมรรถนะในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อพัฒนาการเด็ก เช่น การอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการนิเทศแบบมีส่วนร่วม

4.2) การบริหารโดยใช้ข้อมูลและการประเมิน หมายถึงกระบวนการนำข้อมูลจากการประเมินผลพัฒนาการเด็กมาใช้ในการวางแผนและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการใช้แผนพัฒนารายบุคคล (Individual Learning Plan: ILP) เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เฉพาะรายบุคคล

4.3) การออกแบบหลักสูตรที่ยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกับบริบทของเด็ก มุ่งเน้นการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน โดยยึดพัฒนาการเด็กเป็นศูนย์กลาง และคำนึงถึงความหลากหลายด้านวัฒนธรรม ภูมิศาสตร์ และทุนทางสังคมในแต่ละพื้นที่ เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและตอบสนองต่อชีวิตจริงของเด็ก

4.4) การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน สะท้อนถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทร่วมในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของเด็ก รวมถึงการสนับสนุนทรัพยากร กิจกรรม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างรอบด้าน

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบริบทของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตพื้นที่การศึกษาขนาดเล็ก เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ยังพบ “ช่องว่างขององค์ความรู้” ที่สำคัญ ดังนี้

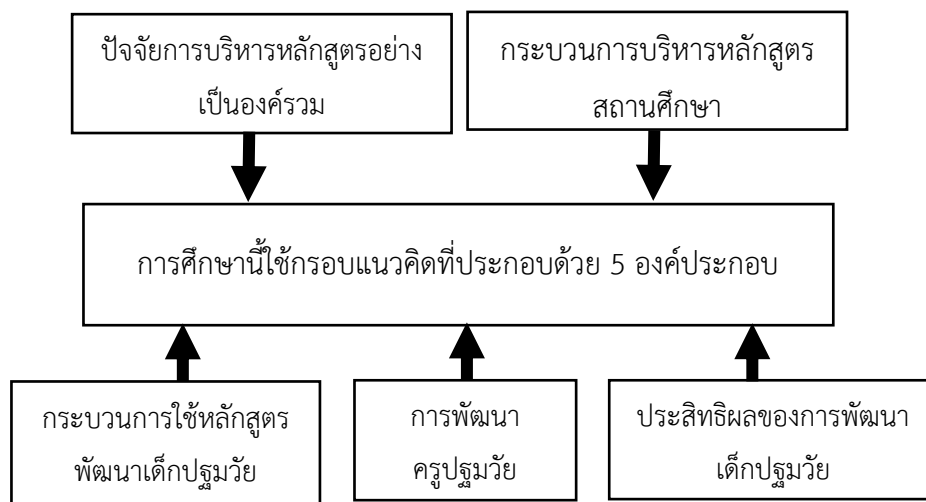
(1) ยังไม่มีแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในระดับเขตพื้นที่ที่มีความเป็นระบบและสามารถนำไปใช้ได้จริงในบริบทสถานศึกษา

(2) ยังขาดการสังเคราะห์ “กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ” ที่ครอบคลุมทุกกระบวนการของการบริหารหลักสูตร ทั้งการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผล และการพัฒนาบุคลากร

(3) ไม่มีระบบติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลเชิงกลยุทธ์ในระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่เชื่อมโยง การพัฒนาหลักสูตรกับผลลัพธ์ของผู้เรียนอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนา “แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย” ที่สามารถใช้ได้จริงในบริบทของเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเชื่อมโยงแนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมกับ ภาควิชาปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในระดับปฐมวัยได้อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มุ่งพัฒนาแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 1 โดยใช้กระบวนการวิจัย 2 ขั้นตอนหลัก ซึ่งเชื่อมโยงต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการ พัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและ ต่างประเทศเพื่อสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยใน 5 ด้าน ได้แก่ (1) ปัจจัย การบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม (2) กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม (3) กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม (4) ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัย อย่างเป็นองค์รวม และ (5) กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็น องค์รวม โดยใช้ตารางวิเคราะห์เนื้อหา และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียน อย่างเป็นองค์รวม การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ ของการบริหารหลักสูตรปฐมวัยในระดับสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบแนวทางการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทจริง ประชากรในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา/รองผู้อำนวยการ จำนวน 54 คน และครูปฐมวัย จำนวน 108 คน รวมทั้งสิ้น 162 คน ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยจำแนกตามขนาดและพื้นที่ตั้งของโรงเรียน จากนั้นใช้ การสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างรวม 113 คน แบ่งเป็นผู้บริหาร 40 คน และ ครูปฐมวัย 73 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมตามตารางของ Krejcie and Morgan (1970) เครื่องมือที่ใช้ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุม 6 ด้านของการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ 1) ปัจจัยการบริหารหลักสูตร 2) กระบวนการบริหาร 3) การใช้หลักสูตร 4) ประสิทธิภาพของเด็ก 5) การติดตามผล และ 6) การพัฒนาครู แบบสอบถามผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 (วรรณิ แกมเกตุ, 2555, น. 220-221) จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มนอกตัวอย่าง จำนวน 30 คน จาก สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วย Cronbach's Alpha Coefficient (เกียรติสุดา ศรีสุข, 2552) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.906 แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อถือได้ในระดับสูง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับ ข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อเสนอแนะเชิงคุณภาพ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์ รวม แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย ได้แก่

ขั้นที่ 2.1 ศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี การดำเนินการวิจัย ในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่ประสบผลสำเร็จ ในระดับสถานศึกษา ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) สำหรับการพัฒนาแนวทางการบริหาร ในระยะถัดไปได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอ้างอิงจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นทั้งจากเอกสารในขั้นที่ 1.1 และการสำรวจภาคสนามในขั้นที่ 1.2 ที่ชี้ให้เห็นความจำเป็นในการสร้างต้นแบบแนวทางที่เหมาะสมกับบริบท ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลเชิงลึกประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา หรือรองผู้อำนวยการจากโรงเรียนต้นแบบจำนวน 3 แห่ง ซึ่งผ่านการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์ที่ชัดเจน ได้แก่

- (1) ได้รับรางวัลโรงเรียนต้นแบบการศึกษาปฐมวัยระดับประเทศ
- (2) ผ่านการรับรองศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยคุณภาพ

และ (3) มีผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงการดำเนินงานตามมาตรฐานที่ 2 ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการที่เน้นผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนรอบด้าน การเก็บข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล (2) ประเด็นการบริหารหลักสูตร 6 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยการบริหารหลักสูตร กระบวนการบริหารในสถานศึกษา การใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็ก ประสิทธิภาพของการพัฒนาเด็ก การติดตามผล และการพัฒนาครู และ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางเพิ่มเติม เครื่องมือได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน โดยวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) (วรรณิแกมเกตุ, 2555, น. 220-221) ซึ่งอยู่ในช่วง 0.67–1.00 จากนั้นจึงนำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน จากโรงเรียนในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 2 เพื่อตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (เกียรติสุดา ศรีสุข, 2552) ซึ่งได้ค่าเท่ากับ 0.916 แสดงถึงระดับความเชื่อถือที่อยู่ในเกณฑ์ดีมาก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การถอดเทปการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแบบอุปนัย (Inductive Content Analysis) ร่วมกับการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวปฏิบัติที่ดีในบริบทของโรงเรียนต้นแบบแต่ละแห่ง ผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ทำหน้าที่เป็น “ข้อมูลเชิงลึก” ที่เสริมความสมบูรณ์ให้แก่ข้อมูลจากระยะที่ 1 โดยผู้วิจัยได้นำมาประกอบกับข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเอกสารที่ได้จากขั้นที่ 1.1 และ 1.2 เพื่อยกร่างแนวทางการบริหารหลักสูตรที่มีความเป็นระบบ เหมาะสมกับบริบท และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมต่อไปในขั้นที่ 2.2

ขั้นที่ 2.2 การพัฒนาและตรวจสอบแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งแบ่งขั้นตอนย่อยเป็น 2 ระยะดังนี้ **ระยะที่ 1** การพัฒนาแนวทาง ผู้วิจัยดำเนินการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีการแบบเจาะจง (Purposive Selection) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) อาจารย์ระดับอุดมศึกษาหรือนักวิชาการที่มีความรู้ด้านการบริหารหลักสูตรปฐมวัย จำนวน 3 คน (2) ผู้บริหารระดับนโยบายหรือผู้รับผิดชอบด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน และ (3) ผู้บริหารหรืออดีตผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารหลักสูตรปฐมวัย จำนวน 4 คน ผู้วิจัยนำข้อมูลจากขั้นที่ 1.1, 1.2 และ 2.1 มายกร่างแนวทางเบื้องต้น เพื่อนำเข้าสู่การประชุมสนทนากลุ่ม โดยใช้วาระการประชุมและแบบบันทึกการสนทนาเป็นเครื่องมือการเก็บข้อมูล ครอบคลุม 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม (2) กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา (3) การใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย (4) ประสิทธิภาพของการพัฒนาเด็กปฐมวัย (5) การติดตามผลการใช้หลักสูตร และ (6) การพัฒนาครูปฐมวัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยการถอดเทปและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) **ระยะที่ 2** การตรวจสอบแนวทาง ผู้วิจัยนำแนวทางที่ได้จากระยะที่ 1 ไปตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ โดยใช้การประเมินแบบฉันทามติ (Consensus) กับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเดิมทั้ง 9 คน เครื่องมือที่ใช้ แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เพื่อตรวจสอบ

ความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยกำหนดเกณฑ์การตีความตามแนวคิดของ Likert (1961) คือ ค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.51 ถือว่าแนวทางนั้นมีความเหมาะสมในระดับมากขึ้นไปผลการวิเคราะห์จากระยะนี้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการสรุปและจัดทำ “แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดี” สำหรับบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบหรือกรอบอ้างอิงในการพัฒนาโรงเรียนปฐมวัยอื่นต่อไป

ผลการศึกษา

1. สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม จากเอกสารงานวิจัยและแหล่งข้อมูลที่ได้สังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยสามารถสรุปการสังเคราะห์ได้ดังนี้ 1) ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม 2) กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม 3) กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม 4) ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม 5) กระบวนการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และ 6) กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และดำเนินการส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 113 ฉบับ สามารถสรุปสังเคราะห์ประเด็นสำคัญได้ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

ลำดับ	การบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัด สพ. เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม	3.52	1.02	มาก	4.65	0.48	มากที่สุด
2	กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม	3.50	1.12	มาก	4.63	0.50	มากที่สุด
3	กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม	3.40	1.13	ปานกลาง	4.64	0.50	มากที่สุด

ลำดับ	การบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัด สพป. เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์		
		\bar{x}	S.D.	แปลผล	\bar{x}	S.D.	แปลผล
4	ประสิทธิผลการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม	3.57	1.06	มาก	4.57	0.55	มากที่สุด
5	กระบวนการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม	3.46	1.08	ปานกลาง	4.52	0.58	มากที่สุด
6	กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิผลการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม	3.51	1.11	มาก	4.54	0.57	มากที่สุด
	รวม	3.49	1.03	ปานกลาง	4.59	0.45	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลปรากฏว่า สภาพปัจจุบันของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.49$) เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันเป็นแนวทางรายด้าน พบว่าแนวทางที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ประสิทธิผลการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.57$) รองลงมาได้แก่ แนวทางด้านปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.52$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ แนวทางด้านกระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.40$)

แสดงผลสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.59$) เมื่อพิจารณาสภาพที่พึงประสงค์เป็นแนวทางรายด้าน พบว่าแนวทางที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ แนวทางด้านปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.65$) รองลงมาได้แก่ แนวทางด้านกระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.64$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ แนวทางด้านกระบวนการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.52$)

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

จากการเก็บรวบรวมผลข้อมูลโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดีตามกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัยที่ประกอบด้วย 6 ด้าน สามารถสังเคราะห์สรุปรายละเอียดได้ 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) **การบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย** เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการดำเนินการและการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย โดยคำนึงถึงความสมดุลของการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจริยธรรม การบริหารหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการกำหนดนโยบาย การกำกับดูแล และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีต้องครอบคลุมการวางแผน การดำเนินการ การติดตามผล และการพัฒนาบุคลากร เพื่อให้หลักสูตรสามารถสนับสนุนพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้อย่างเป็นองค์รวม การนำแนวทางเหล่านี้ไปใช้สามารถช่วยให้การจัดการศึกษาปฐมวัยมีคุณภาพและส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กในช่วงวัยนี้

2) **การวางแผนและพัฒนาหลักสูตร** การวางแผนและพัฒนาหลักสูตรเป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นการกำหนดโครงสร้างเนื้อหาและแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย รวมถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา การเลือกเนื้อหาสาระ และการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อพัฒนาการเด็ก โดยอ้างอิงจากหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยและมาตรฐานการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

3) **การดำเนินการจัดการเรียนรู้** การดำเนินการจัดการเรียนรู้เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้จริงในห้องเรียนโดยคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม การใช้สื่อการสอนที่มีคุณภาพ และการประยุกต์ใช้วิธีการสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างเหมาะสม การจัดการเรียนรู้ต้องสนับสนุนให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงและสามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นได้ตามวัย

4) **การติดตามและประเมินผล** การติดตามและประเมินผลเป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบและวัดผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสังเกต พฤติกรรมเด็ก การประเมินพัฒนาการ และการสะท้อนผลการเรียนรู้จากครูและผู้ปกครอง ข้อมูลจากการประเมินสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5) **การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง** การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพการบริหารหลักสูตร โดยครูและบุคลากรทางการศึกษาควรได้รับการอบรมและพัฒนาด้านคุณลักษณะ ความรู้ทักษะการสอน การจัดการเรียนรู้ เจตคติ และด้านสื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย รวมทั้งการสัมพันธชุมชน นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมให้บุคลากรสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

3. แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม จากผลการวิจัยขั้นตอนที่ 1 และ 2 โดยการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และการสัมภาษณ์โรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) การจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อหาแนวปฏิบัติที่ดีตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม และนำข้อมูลที่ได้มายกร่าง 5 แนวทาง มีรายละเอียด ดังนี้

1) **ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม** การบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยตามแนวคิด การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ประกอบด้วย (1) **ผู้บริหาร** เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพแก่ผู้เรียน โดยมี **คุณลักษณะ** ภาวะความเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้นำทางการคิดและการบริหารงานอย่างเป็นระบบ และมุ่งมั่นในการพัฒนาโรงเรียนตามหลักการปรัชญาของการศึกษาปฐมวัยเพื่อมุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ **ความรู้และทักษะ** ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย การพัฒนานักเรียนอย่างเป็นองค์รวมและสามารถให้คำแนะนำแก่ครูได้ ทั้งนี้ผู้บริหารต้องมี **เจตคติ** ที่ดีต่อการเป็นผู้นำที่ประสานความร่วมมือกับบุคลากรในองค์กรและพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม (2) **ครูปฐมวัย** เป็นผู้ที่น่าหลักสูตรมาใช้โดยตรง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ซึ่งต้องมีองค์ประกอบย่อย 3 ประการ ได้แก่ **คุณลักษณะ** **ความรู้และทักษะ** และ **เจตคติ** เพื่อบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวมให้เกิดประสิทธิภาพแก่การพัฒนาเด็กปฐมวัย (3) **สื่อ/แหล่งเรียนรู้** การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ให้มีความสำคัญกับการสร้างและเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก เช่น หนังสือนิทาน ของเล่นเสริมพัฒนาการ และอุปกรณ์ที่ช่วยให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และร่างกาย การเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมจะทำให้เด็กมีความสุขกับการเรียนรู้ เติบโตอย่างสมดุล และพร้อมสำหรับการเรียนรู้ในระดับต่อไป รวมถึง (4) **บรรยากาศ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ จิตภาพ และสังคม** บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีช่วยให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งทางด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย อบอุ่น และกระตุ้นการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนที่มีมุมกิจกรรมหลากหลายและปลอดภัยจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี รู้สึกมั่นใจ มีความสุข และพร้อมสำหรับการเติบโตในอนาคต

2) **กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม** มีกระบวนการ ดังนี้ (1) **การวิเคราะห์และกำหนดทิศทางหลักสูตร** ประกอบด้วย **การศึกษานโยบายและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัย** และวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาปฐมวัยและนโยบายที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีทิศทางที่สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนด โดยพิจารณาความต้องการของเด็ก ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง **การวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษา** เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของสถานศึกษา เช่น ทรัพยากร บุคลากร สภาพแวดล้อม และความต้องการของผู้ปกครองสำราจแนวโน้มและความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย (2) **กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม** คือ การนำข้อมูลที่วิเคราะห์ในเบื้องต้นมาบูรณาการตัวชี้วัดของหลักสูตรการศึกษา

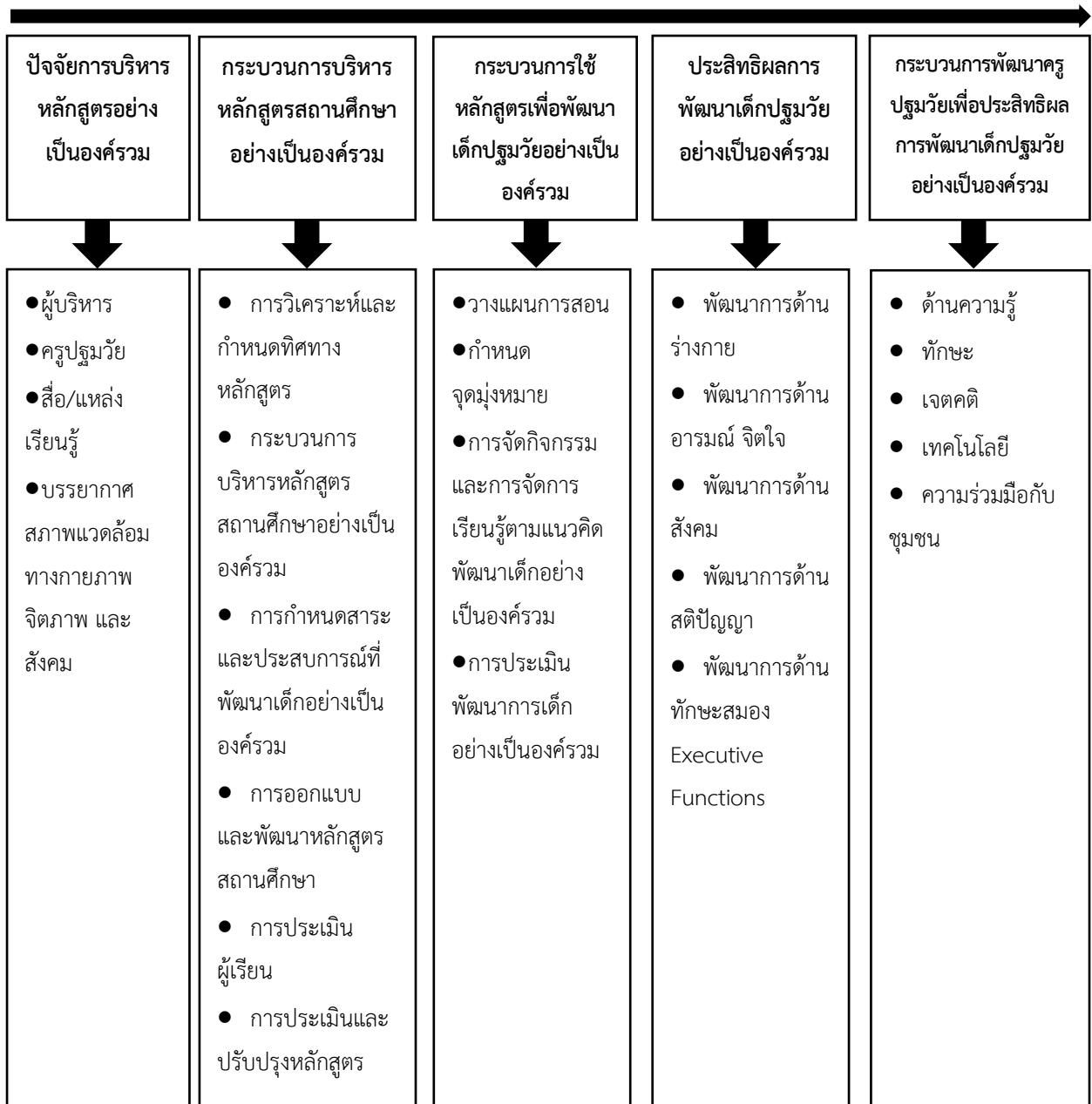
ปฐมวัยแกนกลาง และยึดหลักการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม (3) การกำหนดสาระและประสบการณ์ที่พัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม (4) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย กำหนดโครงสร้างหลักสูตรจัดทำโครงสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับช่วงวัยของเด็ก โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning) และประสบการณ์ตรง กำหนดสาระการเรียนรู้ที่ครอบคลุมพัฒนาการ 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning และส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ผสมผสานสื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสม (5) การประเมินผู้เรียน คือ การวางแผนกำหนดแนวทางการประเมินพัฒนาการเด็กเพื่อช่วยเหลือและส่งเสริมความก้าวหน้าของพัฒนาการเด็กให้ครบทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม (6) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร คือ การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ใช้การประเมินแบบหลากหลาย เช่น การสังเกตพฤติกรรมเด็ก แบบประเมินพัฒนาการ แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) และการจัดทำสารนิทัศน์ คือ การจัดทำข้อมูลเพื่อเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเด็กแต่ละคนมีพัฒนาการ มีการเติบโตอย่างไรบ้าง สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญานำผลการประเมินมาใช้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละกลุ่ม การปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง การนำข้อมูลจากการประเมินมาวิเคราะห์และปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยและเหมาะสมเปิดโอกาสให้ครู ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนะและพัฒนาหลักสูตร

3) กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม คือ การจัดการเรียนการเรียนรู้ นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมด้วยขั้นตอน ดังนี้ (1) วางแผนการสอน (2) กำหนดจุดมุ่งหมาย (3) การจัดกิจกรรมและการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม และ (4) การประเมินพัฒนาการเด็กอย่างเป็นองค์รวม เช่น การเรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ผ่านโครงการ (Project-based Learning) การเรียนรู้แบบ Active Learning การเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะทักษะสมอง Executive Functions การเรียนรู้แบบ Montessori การเรียนรู้แบบ High Scope การเรียนรู้แบบ Waldorf การเรียนรู้แบบพหุปัญญา (Multiple Intelligences) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปรับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการเฉพาะของเด็กแต่ละคน

4) ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม คือ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการเด็กในทุกมิติที่สอดคล้องกับการประเมินพัฒนาการด้านทักษะสมอง Executive Functions ซึ่งสามารถวัดได้จากพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญาอย่างสมดุล และความพร้อมของเด็กในการก้าวสู่ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นและการใช้ชีวิตในสังคม

5) กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม คือ การส่งเสริมการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง อบรมครูให้เข้าใจแนวทางการใช้หลักสูตรและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ อบรมและพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เปิดโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เชี่ยวชาญและเครือข่ายสถานศึกษา สร้างความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครองเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ดังนั้นการพัฒนาครูปฐมวัยเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องครอบคลุมทั้ง (1) ด้านความรู้

(2) ทักษะ (3) เจตคติ (4) เทคโนโลยี และ (5) ความร่วมมือกับชุมชน เพื่อให้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
 อย่างเป็นองค์รวมได้อย่างมีประสิทธิภาพจากผลการตรวจสอบแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มี
 แนวปฏิบัติที่ดี ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนา
 ผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม พบว่า โดยภาพรวม อยู่ระดับมากที่สุดทุกด้าน และผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทุกด้าน
 สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

ผลการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการบริหารหลักสูตร การศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในภาพรวม เป็นรายด้าน พบว่า ความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.84$, S.D = 0.37) รองลงมา คือ ความเป็นไปได้ ($\bar{x} = 4.77$, S.D = 0.42) และความถูกต้อง ($\bar{x} = 4.73$, S.D = 0.45) จึงสรุปได้ว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้และอยู่ในระดับ มากที่สุดในทุกด้าน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม” พบว่า

1. แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา ประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม มีทั้งหมด 6 แนวทาง ดังนี้ 1) ปัจจัย การบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม 2) กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม 3) กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม 4) ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัย อย่างเป็นองค์รวม 5) กระบวนการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และ 6) กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม

ซึ่งสภาพปัจจุบันของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ในภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฯ ที่มีแนวทางปฏิบัติ ในสภาพปัจจุบันที่อยู่ในระดับมากจนถึงระดับน้อย 3 ด้านแรก (1) ด้านประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัย อย่างเป็นองค์รวม (2) ด้านปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม และ (3) ด้านกระบวนการพัฒนาครู ปฐมวัยเพื่อประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และ สภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหาร หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฯ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า แนวทางการ บริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฯ ที่มีแนวทางปฏิบัติในสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากจนถึงระดับน้อย 3 ด้านแรก (1) ด้านปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม (2) ด้านกระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็ก ปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และ (3) ด้านกระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม

2. แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม มีทั้งหมด 6 ด้าน ซึ่งสามารถสังเคราะห์จากแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีฯ ได้ทั้งหมด 5 แนวทาง ดังนี้ 1) แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย 2) การวางแผนและพัฒนาหลักสูตร 3) การดำเนินการจัดการเรียนรู้ 4) การติดตามและประเมินผล และ 5) การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

3. สรุปแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนอย่างเป็นองค์รวมของผู้บริหารและครูปฐมวัย จากผลการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม และผลการตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของแนวทางทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยฯ มีทั้งหมด 5 แนวทาง ประกอบด้วย

1) ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ 1.1) ผู้บริหาร 1.2) ครูปฐมวัย 1.3) สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และ 1.4) บรรยากาศ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ จิตภาพ และสังคม

2) กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม ที่มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 องค์ประกอบ
2.1) การวิเคราะห์และกำหนดทิศทางหลักสูตร 2.2) กระบวนการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นองค์รวม
2.3) การกำหนดสาระและประสบการณ์ที่พัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม 2.4) การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2.5) การประเมินผู้เรียน และ 2.6) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร

3) หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ 3.1) วางแผนการสอน 3.2) กำหนดจุดมุ่งหมาย 3.3) การจัดกิจกรรมและการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม และ 3.4) การประเมินพัฒนาการเด็กอย่างเป็นองค์รวม

4) ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ 4.1) พัฒนาการด้านร่างกาย 4.2) พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ 4.3) พัฒนาการด้านสังคม 4.4) พัฒนาการด้านสติปัญญา และ 4.5) พัฒนาการด้านทักษะสมอง Executive Functions

5) กระบวนการพัฒนาครูปฐมวัยเพื่อประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ 5.1) ด้านความรู้ 5.2) ทักษะ 5.3) เจตคติ 5.4) เทคโนโลยี และ 5.5) ความร่วมมือกับชุมชน

การอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนอย่างเป็นองค์รวม พบว่า สภาพปัจจุบันที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ “ประสิทธิภาพการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม” ส่วนสภาพที่พึงประสงค์แนวทางที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ “ปัจจัยการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นองค์รวม” สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างผลลัพธ์การพัฒนาผู้เรียนกับกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ การจะพัฒนาเด็กปฐมวัยได้อย่างสมดุลในทุกมิติ ทั้งร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ต้องอาศัยระบบการบริหารหลักสูตรที่มีองค์ประกอบรอบด้าน ทั้งการออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ การพัฒนาครู และการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Center on the Developing Child at Harvard University (2011) และณัฐภาส รัชตะกุล-จารย์ (2565) ที่เสนอว่า การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ควรส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง โดยเน้นทักษะสมองส่วนหน้าที่เกี่ยวข้องกับ Executive Functions ซึ่งต้องอาศัยการออกแบบกิจกรรมที่บูรณาการพหุปัญญา และปรับตามบริบทและศักยภาพของเด็ก นอกจากนี้ยังสนับสนุนแนวคิดของ Sylva et al. (2020) ที่เน้น

การพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม โดยมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ ได้แก่ ครู สิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ และครอบครัวซึ่งทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิภาพของการพัฒนาเด็กไม่สามารถแยกขาดจากระบบการบริหารหลักสูตรที่ต่ออย่างไรก็ตาม ข้อมูลยังสะท้อนให้เห็น “ช่องว่างเชิงโครงสร้าง” ระหว่างแนวทางที่ควรจะเป็นกับข้อจำกัดในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะการขาดกลไกการติดตามและสนับสนุนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นประเด็นวิพากษ์สำคัญที่ชี้ถึงความจำเป็นในการจัดทำคู่มือหรือแนวทางการบริหารหลักสูตรที่ยืดหยุ่นเป็นระบบ และสามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับโรงเรียน นอกจากนี้ ยังพบว่าสภาพที่พึงประสงค์ในระดับรองลงมา คือ “กระบวนการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม” และ “กระบวนการติดตามผลการใช้หลักสูตร” ซึ่งตรงกับผลการศึกษารายงานของ สุนทรินทร์ชมพู (2564) ที่เสนอว่าแนวทางการบริหารหลักสูตรที่ดีควรให้ความสำคัญทั้งในเชิงนโยบาย ระบบการใช้หลักสูตร และการติดตามผลที่สะท้อนการเรียนรู้ของเด็กอย่างแท้จริง แนวโน้มนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของสุกัญญา แก้วสุชา และภูมิพิพัฒน์ รักพรหมงคล (2566) และ Pianta et al. (2019) ที่เน้นว่าหลักสูตรต้องเริ่มจากการกำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอย่างชัดเจน จึงจะสามารถออกแบบกิจกรรมที่นำไปสู่การพัฒนาเด็กได้จริง ขณะเดียวกัน อรุมา ไมยวงศ์ (2564) และกาญจนา จันทระจำ (2564) ต่างเสนอว่าการบริหารหลักสูตรในบริบทโรงเรียนขนาดเล็กควรให้ความสำคัญและบูรณาการกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการธรรมชาติของเด็ก โดยต้องคำนึงถึงความสมดุลของพัฒนาการทั้งทางวิชาการและอารมณ์สังคม ข้อเสนอเชิงวิพากษ์จากผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพไม่สามารถเน้นเพียงผลลัพธ์ปลายทางของเด็กได้ หากแต่ต้องวางโครงสร้างกระบวนการบริหารที่ครอบคลุมทั้งการออกแบบ การดำเนินการ และการติดตามผล รวมถึงต้องเสริมสร้างศักยภาพผู้บริหารและครูให้สามารถใช้หลักสูตรอย่างยืดหยุ่นและสร้างสรรค์ ผลการวิจัยข้างต้นมีข้อเสนอเชิงนโยบายสำคัญควรจัดทำแนวทางหรือคู่มือการบริหารหลักสูตรที่ยืดหยุ่น เชื่อมโยงกับมาตรฐานการพัฒนาเด็กปฐมวัยและใช้เป็นเครื่องมือกลางในการพัฒนาครู สนับสนุน การมีส่วนร่วมของครอบครัว และส่งเสริมการประเมินผลในเชิงพัฒนาการ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวควรอยู่ภายใต้การกำกับติดตามของเขตพื้นที่การศึกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อให้การดำเนินงานในระดับสถานศึกษามีทิศทางที่ชัดเจนและยั่งยืน

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่มีแนวปฏิบัติที่ดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม สามารถสังเคราะห์สรุปรายละเอียดได้ 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) **แนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย** สถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีมุ่งพัฒนาหลักสูตรโดยยึดหลักการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจริยธรรม โดยกระบวนการบริหารควรครอบคลุมการวางแผน การมีส่วนร่วมจากครู ผู้ปกครอง และชุมชน การติดตามกำกับ และการประเมินผลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้สอดคล้องกับมัทรี แก้วยนต์ประเสริฐ (2563) ที่เสนอให้ใช้ข้อมูลพัฒนาการเด็กและบริบทชุมชนในการออกแบบหลักสูตร รวมถึง วรธนา นันทาเขียน (2563) ที่เน้นบทบาทของครูในการนำหลักสูตรไปใช้จริง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารที่ดีต้องสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้าใจในแนวคิดของหลักสูตร 2) **การวางแผนและพัฒนา**

หลักสูตร หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพควรเปิดโอกาสให้ครูร่วมวางแผน ออกแบบเนื้อหา และกำหนด ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทเด็กและพื้นที่ กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Taba (1962) ที่เสนอการพัฒนาหลักสูตรจากระดับล่างขึ้นบน เพื่อให้หลักสูตรยืดหยุ่นและตอบสนองความต้องการ จริงของผู้เรียน และสอดคล้องกับงานของ กิติชัย วงศ์ศิลปะกุล และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2564) ที่เน้นการ บูรณาการหลักสูตรกับบริบทชุมชน ทั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การวางแผนหลักสูตรที่ดีต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหาร และการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างเป็นระบบ

3) การดำเนินการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ใน สถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จะเน้นกิจกรรมที่บูรณาการผ่านการเล่นอย่างมีความหมาย ใช้สื่อและ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อพัฒนาการเด็ก ส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมโยคะส่งเสริม ความสามารถทางพหุปัญญา ช่วยฝึกการควบคุมกล้ามเนื้อ การทรงตัว และความคล่องแคล่วทางกายเด็กได้ฝึก ใช้ร่างกายในการเคลื่อนไหวท่าทางต่าง ๆ สอดคล้องกับงานของกองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ (2564), จุติกาญจน์ สังข์ยิ้ม (2565) และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า ยังมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ระหว่างเขตเมืองและชนบท ซึ่งเป็น ประเด็นที่ต้องพิจารณาในเชิงนโยบายเพื่อให้การดำเนินการเรียนรู้มีความเท่าเทียมมากขึ้น

4) การติดตามและ ประเมินผล สถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดีใช้การประเมินพัฒนาการเด็กที่หลากหลายและต่อเนื่อง เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ผู้ปกครอง และการประเมินเชิงปริมาณ โดยนำข้อมูลไปใช้พัฒนาหลักสูตรและ การจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Miller and White (2021) และ Johnson and Kim (2020) ที่เสนอให้ บูรณาการการประเมินอย่างยืดหยุ่นและเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประเมินที่มี ประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้นำมาใช้ อย่างครอบคลุมในทุกโรงเรียน และ

5) การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาครูและผู้บริหารเป็น องค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนหลักสูตร โดยการจัดอบรมในรูปแบบ Active Learning การสร้างชุมชน การเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) และการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งสะท้อนจากผลงานวิจัยของสมศรี แก้วมณี (2565), วิชัย พัฒนพงศ์ (2566) และ Johnson and Lee (2022) ที่แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มี วิสัยทัศน์สามารถยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาบุคลากร ในเชิงลึกยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและแรงจูงใจ ซึ่งควรมีการส่งเสริมในเชิงนโยบายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนว่า แนวทางการบริหารหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้และ การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยแต่ละขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการประเมินผล ต้องมีระบบที่ ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความหลากหลายของเด็กและชุมชน ทั้งนี้งานวิจัยที่อ้างอิงในช่วง 5 ปีหลัง สนับสนุน แนวคิดเชิงองค์รวมและความสำคัญของภาวะผู้นำทางวิชาการในระดับสถานศึกษาอย่างไรก็ตาม ยังมีข้อท ายด้านการเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียม และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และประเมินผล ซึ่งควรได้รับการพัฒนาในระดับเชิงระบบและเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยไทยให้ยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่และการนำไปใช้ประโยชน์

1. เนื่องจากสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ของแนวทางการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 ตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม สะท้อนให้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการเด็กในทุกมิติที่สอดคล้องกับการประเมินพัฒนาการด้านทักษะสมอง Executive Functions ซึ่งสามารถวัดได้จาก พัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย, อารมณ์-จิตใจ, สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุล ทั้งนี้เพื่อให้การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ มีความสอดคล้องกับลักษณะของสภาพแวดล้อมท้องถิ่นและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ใกล้ตัวจนสามารถสร้างประสบการณ์ใหม่ที่มีประสิทธิภาพตามช่วงวัยของเด็กได้เป็นอย่างดี จึงกล่าวได้ว่าประสิทธิผลการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวมจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพต้องมีรูปแบบของการบริหารหลักสูตรระดับปฐมวัยที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ในสถานศึกษาบนพื้นฐานแนวคิดการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เหมาะสมกับลักษณะของสภาพแวดล้อมท้องถิ่นตามความต้องการและความสามารถของเด็กอย่างหลากหลาย

2. หากมีการพัฒนาการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในสถานศึกษาตามแนวคิดการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม ควรมีการสำรวจรูปแบบการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยตามแนวคิดอื่น ๆ ในเด็กปฐมวัย กลุ่มเดิม สังกัดเดิม เพื่อศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงหรือผลจากการเพิ่มตัวแปรว่ามีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือไม่

3. ผลสัมฤทธิ์ด้านการจัดการเรียนรู้ของครูปฐมวัยมีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กในทุกมิติ ที่สอดคล้องกับพัฒนาการด้านทักษะสมอง Executive Functions ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาปัจจัยหรือรูปแบบการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม รวมทั้งสร้างรูปแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อพัฒนาการและการเรียนรู้ทั้ง 4 ด้านของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

4. แนวทางการบริหารหลักสูตรปฐมวัยเชิงองค์รวมที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยนี้มีคุณค่าเชิงการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในสาขาวิชาการศึกษา เนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยที่ออกแบบแนวทางอย่างเป็นระบบในลักษณะเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เพื่อเสริมความชัดเจนและเพิ่มคุณค่าทางวิชาการ ผู้วิจัยควรสรุปข้อค้นพบที่เป็นนวัตกรรม พร้อมทั้งชี้ให้เห็นความแตกต่างจากองค์ความรู้เดิมอย่างเป็นระบบ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าแนวทางที่พัฒนาขึ้นสามารถเติมเต็มช่องว่างทางองค์ความรู้และยกระดับความเข้าใจด้านการบริหารหลักสูตรปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษานำไปเป็นแนวทางการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวมตามเป้าหมายของหลักสูตรแกนกลางปฐมวัย พ.ศ. 2560 ที่ส่งผลต่อคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย โดยต้องให้การสนับสนุนประชุมชี้แจงเพื่อความเข้าใจที่ตรงกันถึงนโยบาย และรูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัย

แบบต่างๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา มีการกระจายอำนาจสู่ผู้ปฏิบัติเพื่อให้การทำงานคล่องตัวมากขึ้น และเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้าร่วมในการรับรู้ ร่วมเสนอปัญหา และประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องในการบริหารหลักสูตร ตลอดจนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติเพื่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรที่ดีมากขึ้น

2. ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำแนวทางการบริหาร โดยการนำผลจากการวิจัยไปกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงาน และวิธีการบริหาร เพื่อให้ทิศทางในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวมมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การเผยแพร่แนวทางการบริหารหลักสูตรปฐมวัยเชิงองค์รวมที่พัฒนาขึ้น ควรมุ่งเน้นการนำเสนอในลักษณะที่สะท้อนคุณค่าเชิงองค์ความรู้ใหม่อย่างชัดเจน โดยควรมีการสรุปข้อค้นพบที่เป็นนวัตกรรม ชี้ให้เห็นความแตกต่างจากองค์ความรู้เดิม และอธิบายอย่างเป็นระบบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นสามารถเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ และยกระดับความเข้าใจด้านการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยได้อย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการยอมรับและต่อยอดทางวิชาการในระดับที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยรูปแบบการบริหารงาน ในด้านบริหารงานบุคคล หรือด้านบริหารงานทั่วไป
2. ควรมีการวิจัยและพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาที่เน้นเฉพาะบริบทตามขนาดของโรงเรียน เพราะโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันมีข้อจำกัดหลายอย่างทั้งจำนวนครู งบประมาณ สื่ออุปกรณ์ รวมไปถึงอาคารสถานที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยแกนกลางได้อย่างเต็มที่
3. ควรหาค่า PNI ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กองกิจกรรมทางกายเพื่อสุขภาพ. (2564). การส่งเสริมกิจกรรมทางกายสำหรับเด็กปฐมวัยในประเทศไทย: กรณีศึกษา 5 ภูมิภาค. *วารสารสาธารณสุข*, 5(2), 45–60.
- กาญจนา จันทระประจำ. (2564). แนวทางการบริหารงานวิชาการปฐมวัยของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 อำเภอเมืองตาก. *วารสารการศึกษาทบทวน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 8(3), 74–85.
- กิติชัย วงศ์ศิลป์กุล และประเสริฐ อินทร์รักษ์. (2564). การบริหารจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารศิลปะการจัดการ*, 5(3), 749–763.

- เกียรติสุตา ศรีสุข. (2552). *ระเบียบวิธีวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). โรงพิมพ์ครองช้างพรินต์ติ้ง.
- ขวัญหญิง ศรีบ้านคลอง และนิคม นาคอ้าย. (2566). การศึกษาการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(4), 393–407.
- จตุติกาญจน์ สังข์ขี้ม. (2565). การศึกษาพหุปัญญาของเด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมกิจกรรมโยคะ. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*, 15(2), 85–98.
- ฉัตรวิไล สุรินทร์ชมพู่. (2564). *รูปแบบการบริหารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยที่จัดประสบการณ์การเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบองค์รวม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยนเรศวร.
<https://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/3379>
- ณัฐภาส รัชตะกุลธำรง. (2565). *แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร ตามแนวคิดทักษะการดูแลตนเองของเด็กปฐมวัย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. คลังสารสนเทศดิจิทัล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/6376/>
- ทิตนา แคมมณี. (2564). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 25). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัทรี แก้วยนต์ประเสริฐ. (2563). *แนวทางการพัฒนาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1*. *วารสารบริหารการศึกษาศึกษาบัณฑิตบัวบัณฑิต*, 20(4), 23–34.
- วรรณณี แกมเกตุ. (2555). *ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณนา นันดาเขียน. (2563). *การพัฒนาแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงบริหารสำหรับเด็กปฐมวัย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ]. คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. <http://ir-thesis.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1279/1/g591150011.pdf>
- วิชัย พัฒนพงศ์. (2566). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพของครูปฐมวัย. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 18(2), 75–90.
- สมศรี แก้วมณี. (2565). การพัฒนาสมรรถนะครูปฐมวัยผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก. *วารสารการศึกษาไทย*, 12(1), 45–60.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). *รายงานผลการติดตามการดำเนินงานตามมาตรฐานสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2563*. สำนักนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย. บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2566). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด. <https://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1540>
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จังหวัดเลย*. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเลย. <https://www.loeipeo.go.th/webnew/2025/05/29/>
- สุกัญญา แก้วสุชา และภูมิพิพัฒน์ รักพรหมงคล. (2566). แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2560 ของกลุ่มโรงเรียนช่องลมสุขสันต์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอำเภองาวเพชร เขต 1. *วารสารสันติศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย*, 11(3), 888–902.
- อรอุมา ไมยวงศ์. (2564). *ปัจจัยด้านการบริหารที่มีผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร]*. คลังสารสนเทศดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. https://gsmis.snru.ac.th/e-thesis/file_att1/2021113062421229134_fulltext.pdf
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Center on the Developing Child at Harvard University. (2011). *Building the brain's "air traffic control" system: How early experiences shape the development of executive function*. Harvard University.
- Johnson, R., & Kim, L. (2020). Evaluating early childhood education curricula: Global approaches and local adaptations. *International Journal of Curriculum Development*, 27(1), 150–165.
- Johnson, R., & Lee, M. (2022). Strengthening instructional leadership in early childhood education centers. *Journal of Educational Leadership*, 35(2), 180–195.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Likert, R. (1961). *New patterns of management*. McGraw-Hill.
- Miller, T., & White, S. (2021). Tracking and assessing early childhood development in preschool settings. *Journal of Early Childhood Studies*, 30(2), 220–238.
- Murungi, C. G. (2021). Children's safety and security in non-formal pre-primary schools: The intervention measures. *Journal of Education and Learning*, 10(4), 505–510.
- OECD. (2020). *Curriculum (re)design: A series of thematic reports from the OECD Education 2030 project*. OECD Publishing.

<https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/2-1-curriculum-design/brochure-thematic-reports-on-curriculum-redesign.pdf>

Pianta, R. C., Barnett, W. S., Burchinal, M., & Thornburg, K. R. (2019). The effects of preschool education: What we know, how public policy is or is not aligned with the evidence base, and what we need to know. *Psychological Science in the Public Interest*, 20(2), 49–88.

https://www.researchgate.net/publication/273593015_The_Effects_of_Preschool_Education_What_We_Know_How_Public_Policy_Is_or_Is_Not_Aligned_With_the_Evidence_Base_and_What_We_Need_to_Know

Raikes, A. (2021). Measuring quality of preprimary education in Sub-Saharan Africa: Evaluation of the Measuring Early Learning Environments Scale. *Early Childhood Research Quarterly*, 54, 256–270.

Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2020). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. National Academies Press.

Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2020). *Early childhood matters: Evidence from the Effective Pre-school and Primary Education project*. Routledge.

Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. Harcourt Brace World.

UNICEF. (2021). *The State of the World's Children 2021: On my mind – Promoting, protecting, and caring for children's mental health*. United Nations Children's Fund.

รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตาม
วัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ
The Administrative Model to Promote Quality School Through
Management by Objectives of Nawamintharachinuthit
Triamudomsuksapattanakarn School

สิทธิพงษ์ ปานนาค

Sittipong Pannak

โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ

Nawamintharachinuthit Triamudomsuksapattanakarn School, The Secondary

Educational Service Area Office Samut prakarn, Thailand

E-mail¹ : nice_thecop@hotmail.com

Date Received : 29 March 2025

Date Revised : 13 September 2025

Date Accepted : 18 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา ตรวจสอบ และประเมิน รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการศึกษา ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และพิจารณาความสอดคล้องเสียงข้างมากของผู้เชี่ยวชาญจากการประเมินรูปแบบ ด้วยค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ (SAPE โมเดล) ประกอบด้วย 4 ส่วน คือ หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และการประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ โดยวิธีการดำเนินงานของรูปแบบ มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนด

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

เป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบแก้ไขหรือการประเมินผลเป็นระยะ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติงาน 2) ผลการตรวจสอบและประเมินรูปแบบบริหารจากผู้เชี่ยวชาญ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องครอบคลุม มีผลการประเมินทุกด้านผ่านเกณฑ์ร้อยละ 88.88 ถึงร้อยละ 100

คำสำคัญ : รูปแบบการบริหาร, โรงเรียนคุณภาพ, การบริหารงานตามวัตถุประสงค์, SAPE โมเดล, โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

Abstract

This research aims to develop, examine, and evaluate the administrative model to promote quality school through management by objectives of Nawamintharachinuthit Triamudomsuksapattanakarn School. The key informants in the research were experts with experience in the educational administration. They were obtained by purposive sampling, totaling 9 people. A semi-structured interview was used as the research instrument. Data, collected through in-depth interviews, was analyzed using content analysis, with expert consensus on the model evaluation determined by percentages.

The research results found that 1) the administrative model to promote quality school through management by objectives of Nawamintharachinuthit Triamudomsuksapattanakarn School (SAPE Model) consists of 4 parts: principles of the model, objectives of the model, methods of model operation, and evaluation of the model performance. The methods of model operation have 4 steps: Step 1: Set a Goal, Step 2: Action planning, including management quality development, leadership quality development, student quality development, and learning resource quality development, Step 3: Periodic reviews, and Step 4: Performance evaluation. 2) The results of the administrative model inspection and evaluation by experts in terms of feasibility, utility, propriety, and accuracy were evaluated in all aspects, achieving scores ranging from 88.88% to 100%.

Keywords: Administrative Model, Quality School, Management by Objectives, SAPE Model, Nawamintharachinuthit Triamudomsuksapattanakarn School

บทนำ

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงการพัฒนาโรงเรียนทุก ๆ โรงเรียนทั่วประเทศให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานการศึกษาที่เท่าเทียมกัน ลดโอกาสความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา นโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ของพลตำรวจเอก เพิ่มพูน ชิดชอบ ที่มอบและแถลงนโยบายเพื่อขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพการศึกษา “เรียนดี มีความสุข” ซึ่งแนวคิดในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ และการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชีวิต โดยหนึ่งในแนวนโยบายจุดเน้นสำคัญที่โรงเรียนจะต้องริเริ่มดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนในพื้นที่ต่าง ๆ เกิดกระบวนการพัฒนาไปสู่คุณภาพนั้นคือ แนวนโยบายด้าน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ ด้วยการจัดให้มีการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพต้นแบบอย่างน้อย 1 โรงเรียนในแต่ละอำเภอหรือเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อนำร่องการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2566) ในฐานะหน่วยงานระดับต้นทางการศึกษา คือ โรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีบริบทและลักษณะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ที่มีผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นจำนวนมาก มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม พื้นฐานครอบครัวและฐานะทางเศรษฐกิจ รวมถึงคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่โดยรวมที่มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ซึ่งในมุมมองของการจัดการศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการ

ด้านบริหารงานวิชาการ ด้านบริหารงานงบประมาณ ด้านบริหารงานบุคคล และด้านบริหารงานทั่วไป เพื่อหล่อหลอมหรือบูรณาการสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียน ครู และสถานศึกษาอย่างสูงสุด ประกอบกับจากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ พบว่า ถึงแม้โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษนั้นจะถูกมองว่าได้รับงบประมาณสนับสนุนที่ค่อนข้างสูง รวมทั้งมีความพร้อมด้านครูและบุคลากร แต่อีกมุมมองประเด็นหนึ่งโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ ยังมีข้อจำกัดในด้านต่าง ๆ มากมาย และเป็นความท้าทายที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องบูรณาการดำเนินงานให้เป็นไปโดยประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างข้อมูลการรายงานวิจัยของ จิรัฏฐ์ สีห์งามพิมล (2565, น. 346-347) ระบุว่า การบริหารจัดการการศึกษาของโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษนั้น ยังมีอุปสรรคอยู่บ้างในแง่มุมมองของการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ตลอดจนการสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยได้ไม่เต็ม ประสิทธิภาพ ขาดการกระตุ้นแนวความคิดเชิงสร้างสรรค์ หรือแนวความคิดในการทำงานลักษณะเชิงบวกให้เกิดขึ้นภายในองค์กร ทั้งนี้ปัจจัยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีสาเหตุมาจากการมีโครงสร้างขององค์กรขนาดใหญ่ มีสมาชิกจำนวนมากที่ยากต่อการควบคุมดูแล รวมถึงขาดการสร้างมาตรฐานระบบการดำเนินงานที่มาจากความต้องการของบุคคลภายในองค์กร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาอย่างเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนเหล่านั้น นอกจากนี้ข้อมูลของสถาบันวิจัยและพัฒนาระบบการเรียนรู้ (2551, น. 13) ได้รายงานถึงปัญหาของโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ พบว่า ยังมีจุดอ่อนในการบริหารจัดการด้านการสื่อสารกับคนในองค์กร ทั้งครูและนักเรียน เนื่องจากการมีสมาชิกจำนวนมากและมีภาระงานซ้ำซ้อนหลายระดับทำให้การสื่อสารมีความคลาดเคลื่อนได้ง่าย ซึ่งหากภาระงานทั้งหมดได้ถูกจัดระบบให้ลงตัวก็จะทำให้การดำเนินงานมีคุณภาพและมีความสมบูรณ์ สอดคล้องกับรายงานของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) จากผลการสำรวจ

ความคิดเห็นของผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ระบุว่าความคาดหวังสำหรับนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่หรือขนาดใหญ่พิเศษนั้น จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมากถึงประมาณ ร้อยละ 83% ส่วนความคาดหวังว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กพื้นที่ชนบทจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มีเพียงประมาณ ร้อยละ 50% เท่านั้น ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าภูมิหลังด้านขนาดของโรงเรียน พื้นที่ตั้ง สภาพสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนเกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นของผู้ปกครองที่สะท้อนต่อคุณภาพของโรงเรียนด้วย เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามยังมีตัวแปรสำคัญอื่น ๆ อีกมากมายที่ส่งผลต่อความคิดเห็นและความคาดหวังด้านคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนด้วย เช่น คุณภาพครูและบุคลากร งบประมาณการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา หรือคุณภาพการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาด้วย เป็นต้น (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2562)

จากมุมมองความสำคัญทั้งหมดของการพัฒนาโรงเรียนให้มีคุณภาพ สะท้อนได้ถึงการบริหารจัดการจัดการศึกษาของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ สามารถกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการศึกษาในช่วงที่ผ่านมา จากรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน (Self Assessment Report : SAR) ในช่วง 3 ปีซ้อนหลังจากที่ผ่านมา ยังมีสรุปรายละเอียดข้อเสนอแนะที่ควรพัฒนาเพิ่มเติมสำคัญหลากหลายประเด็น เช่น การมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการดำเนินงาน การศึกษาสภาพและความต้องการในการพัฒนาการศึกษาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งการจัดระบบการบริหารจัดการของโรงเรียนให้มีลักษณะขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ตลอดจนการบริหารอัตรากำลังของครูและบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนที่มีอยู่อย่างเหมาะสม คำนึงถึงการลดภาระงานที่เกินความจำเป็น และการติดตามผลการนิเทศการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น (โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ, 2564, 2565, น. 29, 2566, น. 31)

ดังนั้นเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งเสริมต่อการเป็นโรงเรียนคุณภาพขนาดใหญ่พิเศษ ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ ซึ่งปัจจุบันพบว่าแนวคิดการบริหารจัดการนั้นมีหลากหลายรูปแบบด้วยกัน แต่หนึ่งในรูปแบบการบริหารจัดการที่มีลักษณะเด่นและสามารถเอื้ออำนวยให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น สามารถบรรลุผลการดำเนินงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ นั่นคือ แนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ (Management by Objective) ซึ่งการบริหารงานตามวัตถุประสงค์นี้ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายและเป็นเครื่องมือทางการบริหารในองค์กรของภาครัฐและภาคเอกชน โดยผู้พัฒนาแนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ คือ Professor Peter Drucker ในปี ค.ศ. 1954 (จารุณี แก้วเอี่ยม, 2557, น. 220) ทั้งนี้คุณลักษณะพิเศษที่สำคัญของแนวคิดการบริหารจัดการรูปแบบนี้ เป็นกระบวนการกำหนดวัตถุประสงค์และการควบคุมร่วมกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากร ประกอบกับเป็นการเชื่อมโยงหน้าที่ทางการบริหาร การวางแผน และการควบคุมเข้าด้วยกัน อีกทั้งเป็นกลไกข้อดีที่มีการคิดวางแผนโดยคำนึงถึงเป้าหมายเป็นสำคัญก่อนที่จะมีการลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้การบริหารทรัพยากรต่าง ๆ เป็นไปโดยมี

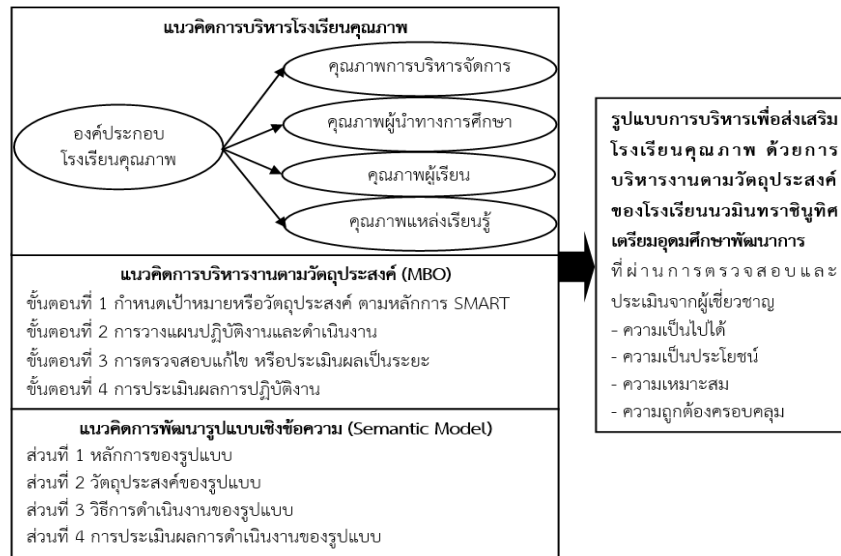
ประสิทธิภาพ นอกจากนี้อุปสรรคหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงานก็จะได้รับการวิเคราะห์และพยายามแก้ไขให้ลุล่วงเป็นระยะ จนนำไปสู่ความสำเร็จที่ดีได้ในระยะยาว ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์จึงเท่ากับการช่วยส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้น 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ประสิทธิภาพในขั้นตอนวางแผนร่วมกัน และ 2) ประสิทธิภาพในขั้นตอนการดำเนินงาน โดยกระบวนการทั้ง 2 ขั้นตอนนั้นทำให้บุคลากรมีความผูกพันต่อความสำเร็จที่ได้รับ รู้สึกเต็มใจที่จะควบคุมตนเองอย่างมีวินัย จนการดำเนินงานประสบผลสำเร็จ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2560, น. 94)

จากการวิเคราะห์และทบทวนความสำคัญของปัญหาการวิจัยทั้งหมดในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและให้ความสำคัญในการพัฒนารูปแบบบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ มาใช้สำหรับเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ตลอดจนเพื่อเป็นการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของรูปแบบบริหารที่พัฒนาขึ้นว่ามีความถูกต้องเหมาะสมและเป็นประโยชน์หรือไม่อย่างไรบ้าง ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อค้นพบจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนต่อกระบวนการพัฒนาการศึกษาที่สามารถนำแนวทางองค์ความรู้ และข้อค้นพบที่ได้ไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดความเหมาะสมตามบริบทของโรงเรียนต่อไปได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ
2. เพื่อตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพ จากรายงานวิจัย นโยบายหน่วยงานทางการศึกษา และแนวคิดจากนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 16 รายการ

1.1 การบริหารโรงเรียนคุณภาพในประเทศไทย ประกอบด้วย แนวคิดของทิวต์ล ศรีดำรง (2556, น. 175-177) มังกรแก้ว ดรณศิลป์ (2557, น. 145-149) อภิชัย ทำมาน (2561, น. 62-66) ทรงพล เจริญคำ (2562, น. 21-22) ชรินทร์ เกิดพุ่ม (2564, น. 67-69) ทนงศักดิ์ โพธิ์เกตุ (2564, น. 49-50) ศุภิพร พึ่งมี (2564, น. 67-70) บุญส่ง งามอาจ (2565, น. 553-556) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565) กระทรวงศึกษาธิการ (2566) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ (2567)

1.2 การบริหารโรงเรียนคุณภาพในต่างประเทศ ประกอบด้วย ประเทศญี่ปุ่น แนวคิดของ Cisse & Okato (2009, pp. 39-48) ประเทศอังกฤษ แนวคิดของ Day & Sammons (2016, pp. 17-20) ประเทศฟินแลนด์ แนวคิดของ Lavonen (2017, p. 1-17) ประเทศสิงคโปร์ แนวคิดของ Huang et al. (2019, pp. 1-14) และประเทศสหรัฐอเมริกา แนวคิดของ New York City Department of Education (2022, pp. 1-10)

โดยแนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพ จากการสังเคราะห์สามารถสรุปออกได้เป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 2) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา 3) ด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ และ 4) ด้านการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้

2. แนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ (MBO) จากแนวคิดของนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 6 รายการ ประกอบด้วย แนวคิดของ สมยศ นาวิการ (2550, น. 9-10) ณัฐยา สันตระการผล (2554, น. 261-

262) จารุณี เก้าเอี้ยน (2557, น. 221-223) ธนาชัย สุขวณิช และพรชัย อรัญยกานนท์ (2557, น. 157) วิเชียร วิทยาอุดม (2558, น. 19-23) และเนตรพัฒนา ยาวีราช (2560, น. 93) ซึ่งจากการสังเคราะห์สามารถสรุปออกได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดเป้าหมาย 2) การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน 3) การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ และ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

3. แนวคิดการพัฒนารูปแบบบริหารเชิงข้อความ (Semantic Model) ของ Ivancevich. et al. (1989, อ้างใน พัฒนา พรหมณี และคณะ, 2560, น. 131) สามารถสรุปได้ 4 ส่วน คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และ 4) การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ได้เสนอขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โครงการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และได้รับอนุมัติรับรองการยกเว้นพิจารณาโครงการวิจัย ตามแนวทางหลักจริยธรรมงานวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล รหัสโครงการวิจัย HEC-01-67-003 รับรองยกเว้นพิจารณาจริยธรรม เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2567 โดยการได้มาซึ่งรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพ จากรายงานวิจัย นโยบายหน่วยงานทางการศึกษา และแนวคิดจากนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 16 รายการ

2. ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ตัวแทนผู้ปกครอง และนักเรียน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง (Second Order Confirmatory Factor Analysis) โดยพบว่าค่าน้ำหนักองค์ประกอบทุกด้านผ่านเกณฑ์การพิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.50 (Schemelleh-Engel & Moosbrugger, 2003, อ้างใน อิศรัญญ์ รินโรสง, 2565, น. 138) ดังนี้

2.1 ด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.99

2.2 ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.97

2.3 ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.96

2.4 ด้านการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.95

3. ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ (MBO) จากแนวคิดของนักวิชาการ จำนวนทั้งสิ้น 6 รายการ โดยสรุปขั้นตอนการบริหาร ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1) การกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน

ที่ 2) การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 3) การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ และขั้นตอนที่ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

4. ศึกษาแนวคิดการพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงข้อความ (Semantic Model) โดยสามารถสรุปและนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบได้ ดังนี้ ส่วนที่ 1) หลักการของรูปแบบ ส่วนที่ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ส่วนที่ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และส่วนที่ 4) การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ

5. ร่างและพัฒนารูปแบบการบริหารเชิงข้อความ โดยผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสอง มาออกแบบร่วมกับแนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ และกำหนดชื่อรูปแบบการบริหาร คือ “รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ”

6. ตรวจสอบและประเมินร่างรูปแบบการบริหารจากผู้เชี่ยวชาญ ตามหลักการตรวจสอบความเที่ยงตรง ด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) (สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ และปัญญา ศิริโชติ, 2563, น. 34)

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการตรวจสอบและประเมินร่างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการเป็นผู้เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการศึกษา (Key Informant) ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทั้งสิ้น จำนวน 9 คน เป็นไปตามหลักเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งระบุจำนวนระหว่าง 6-10 คน (จำเนียร จวงตระกูล, 2561, น. 7) โดยผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยมีคุณสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์คัดเลือก ดังนี้

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย สำหรับการตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหาร

ลำดับ	ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย	จำนวน
1	ผู้บริหารการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ	3 คน
2	ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ	1 คน
3	ผู้อำนวยการ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ	1 คน
4	ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือเคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ	2 คน
5	อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ หรือคณะศึกษาศาสตร์ สาขาการบริหารการศึกษา สถาบันอุดมศึกษา	2 คน
รวมทั้งสิ้น จำนวน 9 คน		

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อร่างรูปแบบการบริหาร

ตอนที่ 2 แบบแสดงความคิดเห็นสำหรับตรวจสอบและประเมินร่างรูปแบบการบริหาร ซึ่งกำหนดประเด็นการตรวจสอบและประเมินรูปแบบ ดังนี้ (วาโร เฟิงสวัสดิ์, 2557, น. 195)

1) ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility) หมายถึง การประเมินถึงความเป็นรูปธรรมของรูปแบบบริหารในการนำไปปฏิบัติได้จริง

2) ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility) หมายถึง การประเมินถึงคุณค่าในเชิงบวกของรูปแบบบริหารที่มีต่อคุณภาพการศึกษา

3) ด้านความเหมาะสม (Propriety) หมายถึง การประเมินถึงข้อดีหรือข้อจำกัดของรูปแบบบริหารที่มีต่อคุณภาพการศึกษา

4) ด้านความถูกต้องครอบคลุม (Accuracy) หมายถึง การประเมินถึงความน่าเชื่อถือตามหลักคุณภาพทางวิชาการของรูปแบบบริหาร

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่มีต่อร่างรูปแบบการบริหาร ไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 คน ซึ่งเป็นอาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมและความชัดเจนของภาษา ในประเด็นข้อคำถามการสัมภาษณ์ และพิจารณาถึงองค์ความรู้ที่จะได้รับว่าตรงกับประเด็นที่ต้องการในการวิจัยหรือไม่ ตลอดจนข้อมูลที่ได้จากข้อคำถามนั้นจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลมากน้อยเพียงใด (พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติ์ขจร, 2559, น. 257)

2. ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ และจัดทำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อร่างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 ประเด็นคำถาม : จากร่างรูปแบบการบริหารฯ ท่านผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

2.2 ประเด็นคำถาม : จากร่างรูปแบบการบริหารฯ ท่านผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

2.3 ประเด็นคำถาม : จากร่างรูปแบบการบริหารฯ ท่านผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ มีความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ มากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

2.4 ประเด็นคำถาม : การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ ด้วยแบบประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ท่านผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

2.5 ประเด็นคำถาม : ท่านผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ผู้วิจัยควรเพิ่มเติมสิ่งใดบ้าง จากร่างรูปแบบการบริหารฯ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงเป็นรูปแบบการบริหารที่สมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอนหนังสือจากโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เพื่อนำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ สำหรับตรวจสอบความเหมาะสมของประเด็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์

2. ขอนหนังสือจากโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เพื่อนำร่างรูปแบบการบริหารที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ขอความอนุเคราะห์และนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก และผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 9 คน ตามวันและเวลาที่ได้นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากประเด็นถ้อยคำสำคัญของความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อตีความและสร้างข้อสรุปการวิจัยของรูปแบบการบริหาร (สุภางค์ จันทวานิช, 2567, น. 122)

2. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การได้มาซึ่งข้อมูลการสัมภาษณ์ที่แตกต่างกันจากแหล่งบุคคลผู้ให้ข้อมูล ช่วงเวลา และสถานที่ (สุภางค์ จันทวานิช, 2567, น. 99)

3. วิเคราะห์ผลการตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหาร จากการพิจารณาความสอดคล้องของเสียงข้างมากจากผู้เชี่ยวชาญ ด้วยค่าร้อยละ (P) (Flanders, 1989, อ้างถึงใน น้ำผึ้ง มีศีล, 2559, น. 1263) ที่กำหนดยอมรับมติความสอดคล้องอย่างน้อย ร้อยละ 60 จากความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

ตารางที่ 2 ตัวอย่างผลวิเคราะห์ข้อมูล : หลักการของรูปแบบ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก	สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
<p>ประเด็นคำถาม : จากร่างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียม-อุดมศึกษาพัฒนาการ ท่านผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด</p> <p>“...จากที่ ผอ. ดูหลักการตรงนี้ที่นำมา ก็ค่อนข้างครบถ้วน ก็ น่าจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้บริหารสถานศึกษา ที่นี้ประเด็นนี้ก็คิด</p>	<p>หลักการของรูปแบบบริหารมี ความเหมาะสม คือ</p> <p>1. หลักการของรูปแบบมีความ น่าเชื่อถือและมีความครอบคลุม</p> <p>จากการสังเคราะห์แนวคิดการ บริหารโรงเรียนคุณภาพจาก</p>

ว่าเมื่อเราสังเคราะห์ข้อมูล และศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบจาก ผู้เกี่ยวข้องมาแล้ว ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครองที่อยู่ในชุมชน ผอ. ก็คิดว่า น่าจะเป็นเรื่องที่ดี อีกส่วนก็คือตรงกับนโยบายจุดเน้นที่ ผอ. เองกำหนด ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการเรา เรื่องของการขับเคลื่อนคุณภาพมิติต่าง ๆ อันนี้ก็ตรงและเป็นส่วนหนึ่งที่เราได้นำมา สังเคราะห์ประเด็นด้วย ก็โอเคเลย...”

(ผู้เชี่ยวชาญ A, สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง, 27 ธันวาคม 2567)

“...หลักการของรูปแบบตรงนี้นะครับ มาจากการสังเคราะห์งานวิจัย แล้วก็ไปศึกษาความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษาของ โรงเรียน สำหรับหลักการและรูปแบบที่ร่างออกมาก็ถือว่าทำมาค่อนข้างที่ จะดีนะครับ มีการศึกษาและนำวิจัยที่เกี่ยวข้องมาอ้างอิง แล้วก็ได้ศึกษา ความคิดเห็นต่อองค์ประกอบจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นะครับ สำหรับในเรื่องหลักการของรูปแบบอันนี้ก็ผมว่าโอเคนะครับ ทำ มาได้ดีครับ...”

(ผู้เชี่ยวชาญ B, สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง, 6 ธันวาคม 2567)

“...ส่วนแรกเลยหลักการของรูปแบบนะคะ...ก็ถือว่ามีความเหมาะสม ค่ะ เพราะถือว่าก่อนอื่นเลยที่เราจะได้มาซึ่งหลักการในส่วนของตรงนี้ ก็มี การสังเคราะห์แนวคิดการบริหารเชิงคุณภาพที่เป็นประโยชน์กับโรงเรียน หลังจากนั้นก็นำประเด็นไปสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ครู นักเรียน โดยเฉพาะผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาด้วยใจใหม่ ...ตรงนี้ก็โอเค เพราะการจะพัฒนารูปแบบบริหารโรงเรียน ตัวเราเองไม่ สามารถกำหนดเป้าหมายหรือความต้องการได้เพียงคนเดียว คนอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้องก็ควรได้รับทราบถึงตรงนี้ เพราะผลการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้น เราต้องการให้เป็นสิ่งที่พึงพอใจ เป็นผลดี เกิดประโยชน์กับลูก ๆ นักเรียน และคนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่กล่าวมาทั้งหมดค่ะ...”

(ผู้เชี่ยวชาญ C, สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง, 6 ธันวาคม 2567)

รายงานวิจัย นโยบายหน่วยงาน ทางการศึกษา และแนวคิดจาก นักวิชาการ ทั้งในประเทศ และ ต่างประเทศ

2. หลักการของรูปแบบมีพื้นฐาน ที่มาจากการศึกษาความคิดเห็น ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการ ศึกษา ได้แก่

คณะกรรมการสถานศึกษาชั้น พื้นฐาน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ประกอบกับมีการ วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

3. หลักการของรูปแบบมีความ สอดคล้องกับนโยบายและ จุดเน้นของหน่วยงานต้นสังกัด ทั้งระดับสถานศึกษา และระดับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนา รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ

1.1 สังเคราะห์แนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพ จากรายงานวิจัย นโยบายหน่วยงานทางการศึกษา และแนวคิดจากนักวิชาการ ด้วยการประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ จำนวน 16 รายการ โดยมีผลการสังเคราะห์ คือ 1) ด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ จำนวน 12 ประเด็น 2) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา จำนวน 9 ประเด็น 3) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จำนวน 14 ประเด็น และ 4) ด้านการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ จำนวน 5 ประเด็น รวมจำนวนทั้งสิ้น 40 ประเด็น

1.2 สังเคราะห์แนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ ด้วยการประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ จำนวน 6 รายการ โดยมีผลการสังเคราะห์ คือ ขั้นตอนที่ 1) การกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2) การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 3) การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ และขั้นตอนที่ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน

1.3 วิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า มีองค์ประกอบการบริหาร 4 ด้าน และมีรายละเอียดประเด็นย่อยขององค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักผ่านเกณฑ์การประเมิน (Factor Loading) โดยเรียงลำดับค่าน้ำหนักองค์ประกอบ จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน อันดับสอง จากมากไปหาน้อย คือ 1) ด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.99 2) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.97 3) ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.96 และ 4) ด้านการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 0.95

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

2.1 เพื่อใช้เป็นกรอบหรือแนวทางในการบริหารงาน เพื่อส่งเสริมการเป็นโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

2.2 เพื่อประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย (Set a Goal)

การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ตามหลักการ SMART ดังนี้

S = Specific เป้าหมายต้องเฉพาะเจาะจง คือ เพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

M = Measurable เป้าหมายควรวัดได้ เป็นตัวเลขประเมินค่า คือ ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหาร ปีการศึกษา 2568 และปีการศึกษา 2569 อยู่ในระดับเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป

A = Achievable เป้าหมายต้องระบุสิ่งที่จะทำให้สำเร็จ คือ ส่งเสริมการดำเนินงานตามองค์ประกอบการบริหารโรงเรียนคุณภาพ ประกอบด้วย พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ พัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพผู้เรียน และพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้

R = Realistic เป้าหมายต้องเป็นจริง และมีความท้าทาย คือ ประสิทธิภาพการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหาร ปีการศึกษา 2569 มีผลการพัฒนาที่สูงขึ้น กว่าปีการศึกษา 2568

T = Time-Based เป้าหมายต้องมีกรอบระยะเวลาที่ชัดเจน คือ โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ มีแนวทางการบริหารจัดการที่สะท้อนได้ถึงการเป็นโรงเรียนคุณภาพ ภายในปีการศึกษา 2569

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน (Action Planning)

ด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

1) สร้างมาตรฐานการดำเนินงาน วัดและประเมินผลตามสภาพจริง นิเทศกำกับติดตาม และนำผลการดำเนินงานมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

2) ผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันวิเคราะห์บริบทของโรงเรียน และกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อสร้างเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกัน

3) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

4) สร้างส่วนร่วมในการบริหาร การทำงานเป็นทีม รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

5) ส่งเสริมให้สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community : PLC) ระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรร่วมกัน

6) บริหารจัดการงบประมาณของโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- 7) ส่งเสริมและพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพการการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2561
- 8) ส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู บุคลากร และผู้เรียน ได้ใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศให้เกิดประโยชน์ เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ทุกมิติ
- 9) ส่งเสริมการบริหารจัดเก็บข้อมูลด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ Digital System
- 10) จัดสรรภาระงานของผู้บริหาร ครู และบุคลากรได้อย่างเหมาะสมในการจัดการศึกษา
- 11) กำหนดโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน แบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบ และกระจายการดำเนินงานอย่างทั่วถึง
- 12) สนับสนุนให้มีแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ Best Practice เป็นแบบอย่างให้กับโรงเรียนอื่น ๆ และชุมชน

ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

- 1) ส่งเสริมพัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรในการดำเนินงาน สร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจที่ดีในการปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน
- 2) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ ร่วมกันพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อยกระดับสู่มาตรฐานสากล
- 3) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีภาวะผู้นำในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง
- 4) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ส่งเสริมความสามัคคี ลดความขัดแย้งในองค์กร
- 5) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร เป็นแบบอย่างที่ดีด้านความประพฤติ การมีวินัย ตรงต่อเวลา มีจิตสาธารณะ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดและอบายมุข
- 6) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร กล้าตัดสินใจ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา มุ่งเน้นผลประโยชน์ของผู้เรียนและโรงเรียนเป็นสำคัญ
- 7) จัดกิจกรรมเพื่อเสริมแรงจูงใจให้ ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ร่วมสร้างความรักความรู้สึกผูกพัน และความตระหนักในการเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน
- 8) อบรมพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากร ให้มีความรู้ความสามารถด้านกระบวนการวิจัย การพัฒนาสื่อนวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา การจัดการเรียนรู้สมัยใหม่ และมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ
- 9) ผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีความรักความเมตตา เอาใจใส่ศิษย์ อย่างสม่ำเสมอ

ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จำนวน 16 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

- 1) ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความท้าทายในการเรียนรู้ และการดำเนินชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีผลการประเมินสมรรถนะ อ่าน คิด วิเคราะห์ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผ่านเกณฑ์ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด
- 3) มีการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และคุณภาพการศึกษา
- 4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการลงมือปฏิบัติจริงได้
- 5) ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมี GPA ของทุกรายวิชาไม่ต่ำกว่าระดับ 2.50
- 6) ส่งเสริมการพัฒนาผลการศึกษา O-NET ของผู้เรียนให้สูงกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศ
- 7) พัฒนาระบบการวัดและประเมินผลผู้เรียน ครอบคลุมทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย
- 8) ส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต
- 9) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์สังคมปัจจุบัน
- 10) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ รักการออกกำลังกาย ดูแลรักษาสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติ
- 11) จัดระบบคัดกรอง การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 12) ส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 13) จัดการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ
- 14) ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การวิจัย บูรณาการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคล
- 15) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างและพัฒนานวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์
- 16) ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล บูรณาการสู่การเรียนรู้ทักษะในศตวรรษที่ 21

ด้านการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ จำนวน 5 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

- 1) สร้างเอกลักษณ์ ความเชื่อมั่น และความสัมพันธ์ร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ร่วมกับชุมชน หรือหน่วยงานภายนอก

- พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีความปลอดภัย เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ และใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย
- สนับสนุนงบประมาณ และระดมทรัพยากรเพื่อจัดหาวัสดุให้เพียงพอในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- สร้างความตระหนักให้ผู้บริหาร ครู บุคลากร และนักเรียน ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สืบสานภูมิปัญญา ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ให้บริการห้องสมุด คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และเทคโนโลยีแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 4 การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ

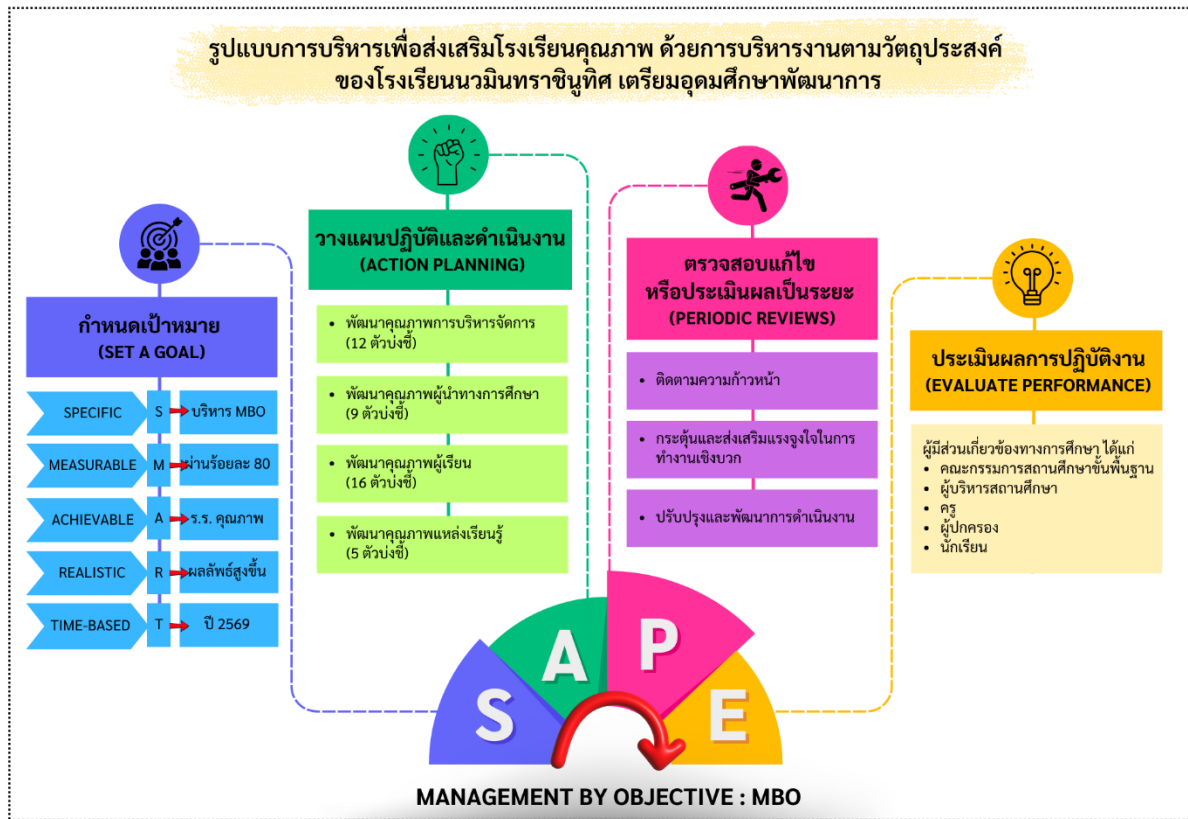
การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ (Periodic Reviews)

- ติดตามความก้าวหน้าให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างเป็นระบบ
- กระตุ้นและส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงานเชิงบวกให้แก่ครูและบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ
- ปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Evaluate Performance)

การประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ตัวแทนผู้ปกครอง และนักเรียน โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ จำนวน 2 ปีการศึกษา ได้แก่ ปีการศึกษา 2568 และปีการศึกษา 2569

ภาพที่ 2 รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ

สรุปผลการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ (SAPE Model) ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักการของรูปแบบ

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย (Set a Goal)

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน (Action Planning) ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้

ส่วนที่ 4 การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ (Evaluate Performance)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ (Periodic Reviews)

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

**2. ผลการตรวจสอบและประเมิน รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการ
บริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ**

ผลการตรวจสอบและประเมินร่างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน พบว่า การประเมินด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้องครบคลุม มีผลการประเมินทุกด้านผ่านเกณฑ์ร้อยละ 88.88 ถึงร้อยละ 100

ตารางที่ 3 สรุปผลการตรวจสอบและประเมินร่างรูปแบบการบริหาร

ประเด็นการ ประเมิน	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ																ผลการ ประเมิน				
	A		B		C		D		E		F		G		H		I		ผ่าน	ไม่ผ่าน	ร้อยละ
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย					
ความเป็นไปได้	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	-	✓	✓	-	✓	-	✓	-	8	1	88.88
ความเป็นประโยชน์	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	9	0	100
ความเหมาะสม	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	9	0	100
ความถูกต้องครบคลุม	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	✓	-	9	0	100

สรุปและอภิปรายผล

สรุปรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เป็นรูปแบบบริหารเชิงข้อความ ประกอบด้วย 4 ส่วน สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. **หลักการของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ** ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ประกอบด้วย ประเด็นที่ 1) สังเคราะห์แนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพ จากรายงานวิจัย นโยบายหน่วยงานทางการศึกษา และแนวคิดจากนักวิชาการ ทั้งแนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพในประเทศไทย และแนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพในต่างประเทศ จำนวน 16 รายการ ประเด็นที่ 2) สังเคราะห์แนวคิดการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ จำนวน 6 รายการ ประเด็นที่ 3) ศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา และประเด็นที่ 4) วิเคราะห์องค์ประกอบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันนั้น จากผลวิเคราะห์การตรวจสอบและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า หลักการของรูปแบบบริหารมีความเหมาะสม คือ 1) หลักการของรูปแบบมีความน่าเชื่อถือและมีความครอบคลุม จากการสังเคราะห์แนวคิดการบริหารโรงเรียนคุณภาพ จากรายงานวิจัย นโยบายหน่วยงานทางการศึกษา และแนวคิดจากนักวิชาการ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ 2) หลักการของรูปแบบมีพื้นฐานที่มาจากการศึกษาความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ประกอบกับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน และ 3) หลักการของรูปแบบมีความสอดคล้องกับนโยบายและจุดเน้นของหน่วยงานต้นสังกัด ทั้งระดับสถานศึกษา และระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้สอดคล้องกับ สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ และปัญญา ศิริโชติ (2563, น. 25-26) ที่กล่าวว่า หลักการของรูปแบบที่ดีควรแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานที่มาของข้อมูลเชิงเหตุและผลของตัวแปรหรือองค์ประกอบที่มีความน่าเชื่อถือ โดยสามารถพยากรณ์และอธิบายถึงแหล่งที่มาได้อย่างสัมพันธ์กันเชิงประจักษ์ ประกอบกับสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างรูปแบบของ Jonassen et al. (2005, p. 21) ได้ระบุว่า จุดเริ่มต้นของการสร้างรูปแบบนั้นเป็นปรากฏการณ์ทางปัญญาตามธรรมชาติ ที่เริ่มจากการสร้างหลักการหรือทฤษฎีส่วนบุคคลตามปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาต่าง ๆ และสะท้อนออกมาในรูปแบบของการทดสอบสมมติฐานหรือการอนุมาน ซึ่งเป็นทักษะทางปัญญาในการใช้เหตุผลทางวิทยาศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การสร้างความรู้ต่อไป

2. **วัตถุประสงค์ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ** ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ จากผลวิเคราะห์การตรวจสอบและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า วัตถุประสงค์ของรูปแบบบริหารมีความเหมาะสม คือ 1) วัตถุประสงค์ของ

รูปแบบได้กำหนดเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการบริหารงาน เพื่อส่งเสริมการเป็นโรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ซึ่งถือว่ามีมาตรฐานชัดเจนและตรงประเด็นต่อการนำไปใช้ และ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบได้ระบุถึงการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับจากการนำรูปแบบบริหารไปใช้ สอดคล้องกับ ชีววัฒน์ นิจนตร (2560, น. 79) ที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับการวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา ระบุว่าวัตถุประสงค์ของรูปแบบเป็นกลไกสำคัญในการทำหน้าที่ของรูปแบบให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวคือวัตถุประสงค์เปรียบเสมือนการทำงานของเครื่องยนต์ที่ออกแบบไว้แล้วเพื่อให้ส่วนประกอบต่าง ๆ ทำงานตามหน้าที่และสามารถขับเคลื่อนไปได้

3. **วิธีการดำเนินงานของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ** ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย ตามหลักการ SMART และขั้นตอนที่ 2 การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ การพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จำนวน 16 ตัวบ่งชี้ (เพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ 2 ตัวบ่งชี้) และการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ จำนวน 5 ตัวบ่งชี้ จากผลวิเคราะห์การตรวจสอบและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า วิธีการดำเนินงานของรูปแบบบริหารมีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ คือ 1) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบบริหารตอบสนองต่อนโยบายจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนโยบายจุดเน้นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ 2) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบบริหาร มีการพัฒนาคุณภาพที่ครอบคลุม ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ และ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบบริหาร มีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ มีการระบุเป้าหมายที่ชัดเจน และกำหนดเกณฑ์การประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผลการตรวจสอบและประเมินวิธีการดำเนินงานของรูปแบบบริหารดังกล่าว สอดคล้องกับลักษณะของรูปแบบการบริหารที่ดี กล่าวคือ รูปแบบการบริหารที่ดีนั้น กระบวนการและวิธีการดำเนินงานต้องมีความครอบคลุมชัดเจนเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางทฤษฎี จึงจะสามารถประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งโดยหลักแล้วรูปแบบการบริหารจะต้องสามารถนำโครงสร้าง นำนโยบาย หรือวิธีการไปปฏิบัติได้ สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น (สัคพัศ แสงฉาย, 2561, น. 117) นอกจากนี้อีกประเด็นหนึ่งที่วิธีการดำเนินงานของรูปแบบบริหาร มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ เนื่องจากมีความสอดคล้องเป็นไปตามจุดเน้นและนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัดในด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อมโยงเชิงเหตุผลของกระบวนการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวบ่งชี้หรือองค์ประกอบของรูปแบบบริหารที่จะนำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอด (Concept) และการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษาได้ (วารุ เพ็งสวัสดิ์, 2557, น. 189)

4. **การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ** ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 3

การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลการปฏิบัติงาน จากผลวิเคราะห์การตรวจสอบและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบบริหาร มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ คือ 1) การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบบริหาร มีการประเมินที่เป็นระยะ จำนวน 2 ปีการศึกษา ซึ่งทำให้สามารถตรวจสอบแก้ไข วางแผนการปรับปรุงและพัฒนา ให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นได้ในอนาคต 2) การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบบริหาร มีความชัดเจนและครอบคลุม ทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน สอดคล้องกับ พัฒนา พรหมณี และคณะ (2560, น. 131) ที่กล่าวว่า การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบนั้น เป็นการกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมินผล ซึ่งเป็นการตรวจสอบการดำเนินงานของรูปแบบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ว่าเป็นไปตามระบบงานหรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ต่อการรับรู้ว่ารูปแบบได้ทำหน้าที่ตามที่สร้างไว้มากน้อยเพียงใดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ นอกจากนี้การประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบบริหารที่ครอบคลุมไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางการศึกษานั้น เป็นการสะท้อนมุมมองของการรับรู้ร่วมกัน ตลอดจนช่วยให้เกิดความเข้าใจในวิธีการดำเนินงานและการพิจารณา ถึงเป้าหมายที่ตรงกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยด้านรูปแบบการทำงานเป็นทีมสู่ความเป็นเลิศในสถานศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งระบุถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมและสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่ดี มีความเข้มแข็ง ต้องอาศัยปัจจัยในการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน และชุมชนเป็นสำคัญ (จิรัฐ สี่งามพิมล, 2565, น. 347-348)

5. ผลการตรวจสอบและประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงาน ตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ ตามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การประเมินด้านความเป็นไปได้ ด้านความเป็นประโยชน์ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง ครอบคลุม มีผลการประเมินทุกด้านผ่านเกณฑ์ร้อยละ 88.88 ถึง ร้อยละ 100 โดยผลการตรวจสอบและ ประเมินรูปแบบการบริหารดังกล่าว เป็นไปตามหลักการพิจารณาความสอดคล้องเสียงข้างมากจากผู้เชี่ยวชาญ ด้วยค่าร้อยละ (P) ที่กำหนดว่าการพิจารณาความสอดคล้องของเสียงข้างมากจากผู้เชี่ยวชาญนั้น ต้องใช้ การผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ขึ้นไป (Flanders, 1989, อ้างถึงใน น้ำผึ้ง มีศีล, 2559, น. 1263) ทั้งนี้สะท้อนให้ เห็นว่ารูปแบบการบริหารทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมาย 2) การวางแผนปฏิบัติงานและ ดำเนินงาน 3) การตรวจสอบแก้ไข หรือการประเมินผลเป็นระยะ และ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน นั้น สอดคล้องกับแนวความคิดทฤษฎีของกระบวนการบริหารจัดการ Functions of Management ที่ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ 4 องค์ประกอบ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2560, น. 20)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย

จากผลการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ มีขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การกำหนดเป้าหมาย 2) การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน 3) การตรวจสอบแก้ไขหรือการประเมินผลเป็นระยะ และ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน ดังนั้นการนำรูปแบบบริหารไปใช้เพื่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาควรทำความเข้าใจถึงองค์ประกอบสำคัญของการส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ จำนวน 12 ตัวบ่งชี้ การพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา จำนวน 9 ตัวบ่งชี้ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน จำนวน 16 ตัวบ่งชี้ และการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ จำนวน 5 ตัวบ่งชี้ ตลอดจนชี้แจงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก่อนเริ่มดำเนินการ ซึ่งจะทำรูปแบบการบริหารงานดังกล่าวสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สำหรับโรงเรียน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการพัฒนาแบบวัดและประเมินที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ เช่น แบบประเมินประสิทธิผลการดำเนินงาน และแบบประเมินความพึงพอใจของการใช้รูปแบบบริหาร เป็นต้น เพื่อนำไปใช้ในการศึกษาระดับคุณภาพของการใช้รูปแบบบริหาร
2. ควรศึกษาประสิทธิผลการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหาร จำนวน 2 ปีการศึกษา ตามที่ได้ระบุไว้ในวิธีการดำเนินงานของรูปแบบ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ว่าข้อค้นพบที่เกิดขึ้นนั้นสามารถสะท้อนได้ถึงส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพได้หรือไม่อย่างไรบ้าง

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการทำวิจัยคือ ได้รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมโรงเรียนคุณภาพ ด้วยการบริหารงานตามวัตถุประสงค์ของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ หรือ SAPE Model ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมาย 2) การวางแผนปฏิบัติงานและดำเนินงาน ภายใต้การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ การพัฒนาคุณภาพผู้นำทางการศึกษา การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการพัฒนาคุณภาพแหล่งเรียนรู้ 3) การตรวจสอบแก้ไขหรือการประเมินผลเป็นระยะ และ 4) การประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการได้ต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567-2568. <https://moe360.blog/2023/12/06/p55122/>
- จารุณี แก้วเอี่ยม. (2557). เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- จำเนียร จวงตระกูล. (2561). ปัญหาการกำหนดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารบริหารธุรกิจและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, 1(2), 1-21. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/ibas/article/view/133909/104419>
- จิรัฏฐ์ สีหงามพิมล. (2565). รูปแบบการทำงานเป็นทีมสู่ความเป็นเลิศในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ชรินทร์ เกิดพุ่ม. (2564). ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 2 [สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ชิรวัดน์ นิเจนตร. (2560). การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(2), 71-102. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/srj/article/view/123081/93640>
- ณัฐยา สันตรการผล. (2554). *การบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- ทองศักดิ์ โพธิ์เกตุ. (2564). รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาสู่โรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนบ้านดอนแยง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 4. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(1), 34-51. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSBA/article/view/247097/168954>
- ทรงพล เจริญคำ. (2562). รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาสู่โรงเรียนคุณภาพของโรงเรียนพระยามนธาตุราชศรีพิจิตร สำนักงานเขตบางบอน กรุงเทพมหานคร. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 7(2), 11-24. <https://journal.bkkthon.ac.th/upload/doc/spit/27/files/2.pdf>
- ทิวัดต์ ศรีดำรง. (2556). *การบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพ : การศึกษาทฤษฎีรากฐาน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- ธนาชัย สุขวณิช และพรชัย อรัณยกานนท์. (2557). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- น้ำผึ้ง มีสีล. (2559). การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย : การหลีกเลี่ยงมโนทัศน์ที่ไม่ถูกต้อง. *วารสาร Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 9(1), 1256-1267. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/61679/50809>

- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2560). *การจัดการสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 11). บริษัททริปเพิ้ล กรุ๊ป.
- บุญสูง องอาจ. (2565). องค์ประกอบของโรงเรียนคุณภาพและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นโรงเรียนคุณภาพ สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กของรัฐ. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 16(46), 544-559. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/258863/174965>
- พัฒนา พรหมณี, ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนารูปแบบ เพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. *สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*, 6(2), 128-135. https://apheit.bu.ac.th/journal/science-july-2560/13_04_guidline_proof2_formatted.pdf
- พิเชษฐ วงศ์เกียรติจักร. (2559). *แนวทางเพื่อการเรียนรู้การวิจัยเชิงคุณภาพ*. บริษัท ส.เอเชีย เพลส (1989) จำกัด.
- มังกรแก้ว ดร.ดร.ศิลป. (2557). *การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนคุณภาพในชุมชน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์]*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ. (2564). *รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report : SAR) ประจำปีการศึกษา 2564*. <https://www.nmrtup.ac.th/home/index.php>
- โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ. (2565). *รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report : SAR) ประจำปีการศึกษา 2565*. <https://www.nmrtup.ac.th/home/index.php>
- โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ. (2566). *รายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report : SAR) ประจำปีการศึกษา 2566*. <https://www.nmrtup.ac.th/home/index.php>
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2557). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา*. โรงพิมพ์สมศักดิ์การพิมพ์.
- วิเชียร วิทยาอุดม. (2558). *การจัดการสมัยใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท ธนัชการพิมพ์ จำกัด.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภกร เสรีรัตน์, ปณิศา มีจินดา, จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์ และอรทัย เลิศวรรณวิทย์. (2560). *การบริหารการตลาดยุคใหม่*. บริษัทธรรมสาร.
- สุสิทธิ์ พิงมี. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 9(36), 61-71. <https://jeal.snru.ac.th/ArticleViewFile?ArticleID=965&FileArticle=965-ArticleTextFile-20210908160358.pdf>

- สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้. (2551). *โรงเรียนเข้มแข็ง (Healthy School)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2562). *โรงเรียนในชนบทกับโรงเรียนในเมืองแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร*. <https://pisathailand.ipst.ac.th/issue-2019-41/>
- สมยศ นาวิการ. (2550). *การบริหาร : การบริหารโดยวัตถุประสงค์ (MBO) การตัดสินใจของผู้บริหาร การบริหารแบบมีส่วนร่วม : QC* (พิมพ์ครั้งที่ 3). บรรณกิจ.
- ศักดิ์แสงฉาย. (2561). *ทฤษฎีและแนวคิดนโยบายสาธารณะ*. บริษัท ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสมุทรปราการ. (2567). *นโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา*. <https://www.sesaosp.go.th/website/?p=1>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *สรุปภาพรวมโรงเรียนคุณภาพ*. <https://www.moe.go.th/360guidelines-developing-quality/>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2567). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 26). สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ และปัญญา ศิริโชติ. (2563). *รูปแบบ (MODEL) (รูปแบบ การสร้าง พัฒนาและวิจัย รูปแบบทางการศึกษา เน้นรูปแบบแนวปฏิบัติหรือปฏิบัติการ)*. บริษัท สินธนา ก้อปปี้ เซ็นเตอร์ จำกัด.
- อภิชัย ท่ามาน. (2561). *รายงานวิจัยรูปแบบการบริหารโรงเรียนคุณภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหนองคาย เขต 1*. https://tdc.thailis.or.th/tdc/dccheck.php?Int_code=184&ReclD=405&obj_id=3926&showmenu=no&userid=0
- อิศรัฎฐ์ รินโรสง. (2565). *การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง สำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). บริษัทนีโอพ้อยท์ (1995) จำกัด.
- Cisse, M., & Okato, T. (2009). The Organizational Strategies of School Management in Japan: Focus on Primary School Principals. *Journal of College Teaching & Learning*, 6(5), 39-50. <https://clutejournals.com/index.php/TLC/article/view/1140>
- Day, C., & Sammons, P. (2016). *Successful School Leadership*. High bridge House.
- Huang, J., Tang, Y., He, W., & Li, Q. (2019). Singapore's School Excellence Model and Student Learning: Evidence from PISA 2012 and TALIS 2013. *Asia Pacific Journal of Education*, 10(1), 1-17. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02188791.2019.1575185>
- Jonassen, D., Strobel, J., & Gottdenker, J., (2005). Model Building for Conceptual Change. *Interactive Learning Environments*, 13(2), 15-37. https://www.researchgate.net/publication/228862028_Model_building_for_conceptual_change

Lavonen, J. (2017). Governance Decentralization in Education : Finnish Innovation in Education. *Revista de Education a Distancia*, 53(1), 1-22.

https://www.researchgate.net/publication/368142148_Governance_decentralisation_in_education_Finnish_innovation_in_education

New York City Department of Education. (2022). *School Quality Expectations 2022-2023*.

<https://infohub.nyced.org/docs/default-source/default-document-library/school-quality-expectations-22-23>

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์กลุ่มสาขา
ทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Factors Influencing the Success of Obtaining Academic positions of
Lecturers in Computer-related Fields at Prince of Songkla University

เกตุวดี ขอเจริญ* และธงชัย สุธีรศักดิ์**

Ketwadee Kojarern and Thongchai Suteerasak

วิทยาลัยการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต*

College Of Computing, Prince of Songkla University, Phuket Campus

คณะเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต**

Faculty of Technology and Environment, Prince of Songkla University, Phuket Campus

E-mail¹ : thongchai.s@phuket.psu.ac.th

Date Received : 11 April 2025

Date Revised : 21 August 2025

Date Accepted : 30 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อมในการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กลุ่มตัวอย่าง คือ อาจารย์ประจำกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 79 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบผสม (Mixed Sampling) ระหว่างการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) โดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสำคัญสูงสุด ได้แก่ การจัดทำผลงานทางวิชาการ (ค่าเฉลี่ย 4.38, S.D. 0.68) และการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ (ค่าเฉลี่ย 3.62, S.D. 0.99) โดยเฉพาะการเลือกแหล่งตีพิมพ์ที่เหมาะสมและความตระหนักในคุณค่าของงานวิชาการ ส่วนปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญ 3 ลำดับ ได้แก่ กระบวนการขอแต่งตั้งที่มีประสิทธิภาพ (ค่าเฉลี่ย 3.81, S.D. 0.88)

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

การสนับสนุนเชิงนโยบายจากมหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย 3.65, S.D. 0.87) และด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุน (ค่าเฉลี่ย 3.52, S.D. 0.95) ทั้งนี้ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยแวดล้อม ในภาพรวม พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) เท่ากับ 0.47 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยย่อยของทั้งสองกลุ่ม พบว่า ไม่มีความสัมพันธ์ที่ชัดเจนระหว่างปัจจัยย่อยทั้งสองกลุ่มเช่นกัน

คำสำคัญ : ปัจจัย, ตำแหน่งทางวิชาการ, อาจารย์, กลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์

Abstract

This study aims to investigate factors influencing the success of obtaining academic positions and to identify the relationship between personal and environmental factors. The sample consisted of 79 full-time lecturers in computer-related fields at Prince of Songkla University, selected through mixed sampling combining purposive sampling and convenience sampling. Data was collected using a questionnaire and analyzed with descriptive statistics, including mean and standard deviation. The findings revealed that the most significant personal factors were the preparation of academic works (mean = 4.38, S.D. = 0.68) and self-development in academic skills (mean = 3.62, S.D. = 0.99), particularly selecting appropriate publication outlets and recognizing the value of academic contributions. The findings also discovered the 3 most significant key environmental factors including the efficiency of the appointment (mean = 3.81, S.D. = 0.88), policy support from the university (mean = 3.65, S.D. = 0.87), and physical resources and support (mean = 3.52, S.D. = 0.95). The correlation analysis between personal factors and environmental factors overall showed a correlation coefficient (r) of 0.47, indicating a moderate relationship. However, when examining the relationships between subfactors of both groups, no clear relationships were found between the subfactors of the two groups.

Keywords: Factors, Academic Position, Lecturers, Computer Fields

บทนำ

การจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลกที่ดีที่สุดโดยองค์กรระดับโลกด้านการศึกษาระดับอุดมศึกษา ปี 2567 (QS World University Rankings 2024) พิจารณาจัดอันดับจากจากตัวชี้วัด 9 ตัวสำคัญ คือ ชื่อเสียงทางด้านวิชาการ การยอมรับจากนายจ้าง สัดส่วนจำนวนการอ้างอิงต่อผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ จำนวนนักศึกษาต่ออาจารย์ สัดส่วนจำนวนอาจารย์ต่างชาติ สัดส่วนนักศึกษาต่างชาติ เครือข่ายวิจัยนานาชาติ ผลลัพธ์ด้านการจ้างงาน และเสถียรภาพทางการเงิน (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2566)

ตัวชี้วัดสำคัญที่หลายมหาวิทยาลัยอันดับต้น ๆ ของประเทศไทยที่ใช้เป็นตัวชี้วัด คือ ชื่อเสียงทางด้านวิชาการของมหาวิทยาลัย (Academic Reputation) และจำนวนการอ้างอิงต่อผลงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ (Citations per Faculty) (ไทยรัฐออนไลน์, 2566) โดยปัจจัยหลักทั้งสองสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการสอนและคุณภาพของงานวิชาการ ที่มาจากงานวิจัย สิ่งพิมพ์ สิทธิบัตร และผลงานทางวิชาการอื่น ๆ ที่ต้องการอาศัยบุคลากรสายวิชาการของมหาวิทยาลัยที่มีความรู้และความสามารถในการผลิตผลงานทางวิชาการดังกล่าว ซึ่งผลงานทางวิชาการ ดังกล่าว สามารถนำมาประกอบการขอกำหนดตำแหน่งวิชาการที่สูงขึ้นของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้เช่นกัน

จากข้อมูลการขอกำหนดตำแหน่งวิชาการของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2566 และปัจจุบัน มีบุคลากรสายวิชาการทั้งหมด 2,285 คน เป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางวิชาการ 1,222 คน และมีคณาจารย์ที่ยังไม่มีตำแหน่งทางวิชาการ 1,063 คน (สาวิตรี หอมอุทัย, 2567) อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะเจาะจงที่กลุ่มอาจารย์สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ ที่ผู้วิจัยรวบรวมมาจากฐานข้อมูลสถิติของผู้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการของกลุ่มอาจารย์ด้านกลุ่มสาขาคอมพิวเตอร์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปี พ.ศ. 2567 ของกองนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนของมหาวิทยาลัย พบว่า มีผู้ที่ดำรงตำแหน่งวิชาการ เพียงแค่ 64 คน จากอาจารย์ทั้งหมดของสาขานี้ 150 คน (คิดเป็นร้อยละ 43) (กองนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2557)

จากการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการแบบทั่วไปสามารถพบได้ในหลายงานวิจัย เช่น งานวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาในเรื่องของควมมีวินัยและการพัฒนาตนเอง ความผูกพันต่อองค์กร เจตคติต่อวิชาชีพของอาจารย์ แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน นโยบายสนับสนุนการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัย การส่งเสริมและสนับสนุน จากผู้บังคับบัญชาต้นสังกัด และแรงกดดันจากสังคมรอบข้างที่เกิดขึ้นกับบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ผลที่พบบ่งบอกถึงความเกี่ยวข้องกับปัจจัยดังกล่าวในภาพรวมระดับมากและมากที่สุด (จันทน์นัท จารุโณปถัมภ์ และสัญญา เคนาภูมิ, 2558) ส่วนงานวิจัยที่ให้ความสำคัญในเรื่องของปัจจัยภายในและปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พบว่า ปัจจัยดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ (ฐิตาภา ทองไชย, 2562) ในทางกลับกันปัจจัยสำคัญ 5 ด้านที่มีอิทธิพลต่อการทำวิจัยของบุคลากรสายวิชาการในมหาวิทยาลัยนเรศวร คือ ความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน ทักษะเชิงวิจัย ลักษณะงานที่รับผิดชอบ งบประมาณในการทำวิจัย และทัศนคติต่อการทำวิจัย (ชญาพร

คุณประทุม, 2567) นอกจากนี้มี 3 ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน คือ ปัจจัยปัจเจกบุคคล ปัจจัยเชิงกระบวนการ และปัจจัยเชิงองค์การที่ส่งผลกระทบต่อระยะเวลาในการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการ (พงษ์พันธุ์ ธรรมลังกา และอลงกรณ์ คุตระกุล, 2567) หากพิจารณาการศึกษาในประเด็นย่อยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตผลงานวิจัยของบุคลากรสายวิชาการที่ส่งผลการขอตำแหน่งทางวิชาการนั้น พบการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับการผลิตผลงานวิชาการที่หมายรวมถึง ความรู้ และปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ พบว่า เหตุผลที่ทำให้ผลงานวิชาการดังกล่าว ทำเพื่อสนองความต้องการค้นคว้าของตนเอง ในทางกลับกันเหตุผลที่ไม่ต้องการทำผลงานวิชาการ คือ ไม่มีแรงจูงใจในการทำผลงานที่ดีพอ โดยมีปัญหาอุปสรรคหลักคือต้องทำภาระงานอื่น ๆ นอกเหนือจากภาระงานสอน (ทรงสิริ วิจิรานนท์, 2552) ส่วนประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อการทำวิจัยและการผลิตผลงานตีพิมพ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีต่อการทำวิจัยด้วยผลการวิจัยในระดับมาก (เนตรนภัส จันทร์พวง และดุสิต อธิวัฒน์, 2559) ส่วนการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการเพื่อขอตำแหน่งทางวิชาการ พบว่า ผลจากการวิจัยกลุ่มตัวอย่างอาจารย์ประจำกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ให้ผลลัพธ์ปัจจัยส่งผลต่อความสำเร็จแบ่งเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก โดยผลปัจจัยภายในในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แต่ปัจจัยภายนอกมีทั้งระดับปานกลางและมาก (พรนิภา วิจารณ์จิต, 2565)

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการขอตำแหน่งทางวิชาการที่กล่าวมาข้างต้น ไม่พบการศึกษาเชิงลึกแบบเจาะจงสาขาวิชาโดยเฉพาะอย่างยิ่งสาขาทางคอมพิวเตอร์ การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่มีกลุ่มเป้าหมายที่อาจารย์สาขาคอมพิวเตอร์ รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสิ่งแวดล้อมในบริบทเฉพาะสาขา โดยงานวิจัยนี้ได้เลือกกลุ่มเป้าหมาย คือ อาจารย์ประจำสาขาคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว มีเหตุผลเนื่องจากสาขาคอมพิวเตอร์เป็นศาสตร์เฉพาะทางที่มีลักษณะการพัฒนาแบบก้าวกระโดด (disruptive development) จึงต้องการการปรับตัวและการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องจากบุคลากร ผลการศึกษาที่คาดว่าจะได้รับในครั้งนี้ จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับผู้บริหารของแต่ละคณะ ในการกำหนดนโยบายพัฒนาบุคลากร การปรับปรุงระบบสนับสนุน และการจัดอุปสรรคเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ได้มากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการและความสัมพันธ์ของปัจจัยดังกล่าว จากความคิดเห็นและทัศนคติของอาจารย์ศาสตร์สาขาเฉพาะแบบเจาะจง ทางกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ อาจารย์ประจำในกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จากทุกวิทยาเขต จำนวน 150 คน (ตามฐานข้อมูลอาจารย์ที่สังกัดคณะที่มีความเกี่ยวข้องกับสาขาทางคอมพิวเตอร์) ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบผสม (Mixed sampling) ระหว่างการสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) และการสุ่มตามความสะดวก (Convenience Sampling) และมีการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามสมการของ Yamane (Yamane, 1973) ที่ค่าระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% เท่ากับ 110 คน อย่างไรก็ตาม ผลจากการดำเนินการเก็บแบบสอบถาม ที่ได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามกลับมาจริง มีจำนวนทั้งสิ้น 79 คน คิดเป็นร้อยละ 52.67 ซึ่งเหตุผลที่ไม่ได้จำนวนแบบสอบถามกลับมาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีบุคลากรบางส่วนได้ลาออก เกษียณอายุ และลาศึกษาต่อ รวมถึงการไม่ได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามกลับมาด้วยเหตุผลส่วนบุคคล

2. เครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือวิจัยในรูปแบบของแบบสอบถาม (Questionnaires) ขึ้นมาด้วยหลักการและทฤษฎีที่มาจากหลักการค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรม จากนั้นทำการทดสอบประสิทธิภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลจำนวน 3 ท่าน ประเมินผลเครื่องมือวิจัยจากการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด (Index of Item Objective Congruence: IOC) และนำข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป มาใช้ในการวิจัยจริง โดยผลค่าคะแนน IOC ทั้ง 4 ตอน อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 เมื่อนำแบบสอบถามดังกล่าวไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นได้ค่า Cronbach Alpha เท่ากับ 0.8 นอกจากนี้แบบสอบถามดังกล่าวได้ผ่านการพิจารณาถ่วงดุลโดย คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต (มีเลขที่การรับรองคือ psu.pk 012/2024) ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้น

ตอนที่ 2 สอบถามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการในด้านการจัดทำผลงานทางวิชาการ และด้านการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ

ตอนที่ 3 สอบถามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ แบ่งเป็นด้านนโยบายมหาวิทยาลัย ด้านระเบียบกฎเกณฑ์ ด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุน ด้านการทำงาน ด้านกระบวนการเสนอขอกำหนดตำแหน่งวิชาการ

ตอนที่ 4 สอบถามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ทั้งนี้ข้อคำถามวัดเชิงความคิดเห็นในแบบสอบถามตอนที่ 2 และ 3 ได้กำหนดคะแนนความคิดเห็น 5 ระดับ มีค่าน้ำหนักคะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 5 ด้วยระดับความคิดเห็น คือ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด ตามลำดับ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) ส่งให้ประชากรผู้ตอบแบบสอบถามผ่านอีเมล และจัดส่งทางระบบส่งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (Edoc) รวมทั้งส่งแบบสอบถามให้เลขานุการหลักสูตรแต่ละคณะช่วยแจ้งให้อาจารย์ในหลักสูตรทำแบบสอบถามให้ ทั้งนี้ กำหนดการจัดส่งแบบสอบถามตอบกลับมา คือ ช่วงเดือนกรกฎาคม 2567 - ตุลาคม 2567

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถามอาศัยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) มาช่วยในการวิจัย โดยวิเคราะห์ผลจากค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เทียบจากจำนวนประชากรผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (โภโคย เสาบุญ และคณะ, 2566) สำหรับการวิเคราะห์ความคิดเห็นปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยมีการแปลความหมายค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความคิดเห็นด้วยเกณฑ์การแปลความคิดเห็นจากการคำนวณหาความกว้างของอันตรภาคชั้น (โภโคย เสาบุญ และคณะ, 2566) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เกณฑ์การแปลความหมาย ค่าคะแนนเฉลี่ยของระดับความคิดเห็น

คะแนนเฉลี่ย	การแปลผลข้อมูลความคิดเห็น
4.21-5.00	มากที่สุด
3.41-4.20	มาก
2.61-3.40	ปานกลาง
1.81-2.60	น้อย
1.00-1.80	น้อยที่สุด

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม อาศัยวิธีการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัว (Multivariate Analysis) จากการหาความสัมพันธ์ของตัวแปรทางสถิติด้วยการทดสอบหาความสัมพันธ์ที่ละคู่ตัวแปร เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation Coefficient, R) และพิจารณาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ที่ดี (ควรมีค่า R มากกว่า 0.5) (Limsakul et al., 2024) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์แทนตัวแปรของปัจจัย ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กำหนดสัญลักษณ์แทนตัวแปรปัจจัย

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์	สัญลักษณ์แทนตัวแปรปัจจัย
ปัจจัยส่วนบุคคล	
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำผลงาน	In1
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเอง	In2
ปัจจัยแวดล้อม	
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายมหาวิทยาลัย	Out1
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์	Out2
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกายภาพและสิ่งสนับสนุน	Out3
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน	Out4
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเสนอขอตำแหน่งวิชาการ	Out5

กำหนดให้ในแต่ละตัวแปรปัจจัยมีประเด็นย่อยที่สอบถามข้อคิดเห็นแบบเจาะจงประเด็น ซึ่งในปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่

In1.1 ศาสตร์ทางกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ของตนเองมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วมีผลต่อการจัดทำผลงานทางวิชาการ

In1.2 เนื้อหาในผลงานวิชาการเฉพาะศาสตร์ทางกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ที่เสนอขอตำแหน่งทางวิชาการต้องมีความทันสมัยหรือความร่วมมือ

In1.3 การเลือกวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการที่สอดคล้องกับศาสตร์ทางกลุ่มสาขาด้านคอมพิวเตอร์มีผลต่อการได้รับการตีพิมพ์

In2.1 การมีความมุ่งมั่นในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อการทำงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

In2.2 การตระหนักถึงความสำคัญในการทำงานทางวิชาการเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

In2.3 การได้รับการอบรมและสัมมนาเกี่ยวกับการทำงานทางวิชาการ เพื่อพัฒนาทักษะทางวิชาการและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

In2.4 การมีเวลาว่างที่จะเสวนาทางวิชาการกับเพื่อนร่วมงานหรือบุคคลที่มีตำแหน่งทางวิชาการเพื่อนำไปสู่การทำงานทางวิชาการ

In2.5 การสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง (เงินรางวัล/เงินประจำตำแหน่งวิชาการ) ในพัฒนาตนเองเพื่อจัดทำผลงานทางวิชาการเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

In2.6 การได้รับกำลังใจจากคนรอบข้างสร้างแรงกระตุ้นในการทำผลงานทางวิชาการ

In2.7 การมีสุขภาพแข็งแรง เอื้อต่อการทำผลงานทางวิชาการ

In2.8 การมีภาระที่ต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมาก และ

In2.9 การมีภาระงานสอนมากเกินไป ทำให้ไม่มีเวลาที่จัดทำเอกสารทางการสอน และเอกสารผลงานทางวิชาการ

ส่วนประเด็นย่อยใน**ปัจจัยแวดล้อม** ได้แก่

Out1.1 มหาวิทยาลัยกำหนดนโยบายการพัฒนาอาจารย์เพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่ชัดเจน และแจ้งให้ทราบอย่างทั่วถึง

Out1.2 มหาวิทยาลัยกำหนดระเบียบและแนวทางปฏิบัติในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่เอื้อต่อการทำผลงานทางวิชาการ

Out1.3 มหาวิทยาลัยกำหนดนโยบายเพิ่มงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่อกระตุ้นและส่งเสริมให้อาจารย์ทำผลงานทางวิชาการ

Out1.4 มหาวิทยาลัยมีนโยบายสนับสนุนเงินทุนวิจัยภายในมหาวิทยาลัย

Out1.5 มหาวิทยาลัยมีนโยบายกำหนดค่าตอบแทนหรือรางวัลเพิ่มขึ้นจากเดิม สำหรับผลงานทางวิชาการที่อยู่ในระดับดีมาก หรือที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ

Out2.1 หลักเกณฑ์ ระเบียบกฎเกณฑ์ และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งวิชาการที่ระบุในประกาศ ก.พ.อ. ที่เข้าใจง่าย

Out2.2 หลักเกณฑ์การพิจารณาคุณภาพของผลงานวิชาการที่ขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการที่เข้าใจง่าย

Out2.3 แนวทางในการประเมินผลการสอนและเอกสารที่ใช้ประเมินผลการสอนตามประกาศของสังกัดที่ท่านปฏิบัติงานอยู่ที่เข้าใจง่าย

Out2.4 กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับผลตอบแทนและสิ่งจูงใจที่ได้จากการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการที่เข้าใจง่าย

Out3.1 การมีสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในที่ทำงาน

Out3.2 การมีแหล่งข้อมูลฐานข้อมูลทางวิชาการหรือผลงานทางวิชาการและวิจัยที่ผ่านการประเมินรวมไปถึงฐานข้อมูลต่าง ๆ ในระบบออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้

Out3.3 หน่วยงานที่สังกัดมีแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยและงานสร้างสรรค์

Out3.4 หน่วยงานที่สังกัด มีระบบพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการวางแผนจัดทำผลงานทางวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญหรืออาจารย์พี่เลี้ยง

Out3.5 หน่วยงานที่สังกัดมีกระบวนการในการติดตามและตรวจสอบคุณสมบัติก่อนยื่นขอตำแหน่ง

Out3.6 หน่วยงานที่สังกัดมีการอบรมให้ความรู้ในขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการ

Out3.7 หน่วยงานที่สังกัดมีการเตรียมความพร้อมให้แก่อาจารย์ก่อนการขอตำแหน่งทางวิชาการ

Out4.1 การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านทักษะเชิงวิจัยอย่างเพียงพอ

Out4.2 การส่งเสริมให้สามารถนำระเบียบวิธีวิจัยมาใช้กับงานวิจัยได้อย่างเหมาะสม

Out4.3 การส่งเสริมให้สามารถกำหนดปัญหาวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างถูกต้อง

Out4.4 หน่วยงานที่สังกัดมีการทำงานวิจัยที่มีลักษณะเป็นทีม เพื่อบูรณาการการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอาจารย์ที่มีประสบการณ์และอาจารย์รุ่นใหม่

Out5.1 หน่วยงานที่สังกัดมีกระบวนการและขั้นตอนในการขอตำแหน่งทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพและมีความชัดเจนครบทุกขั้นตอน และสามารถทำตามขั้นตอนได้ถูกต้อง รวดเร็ว และ

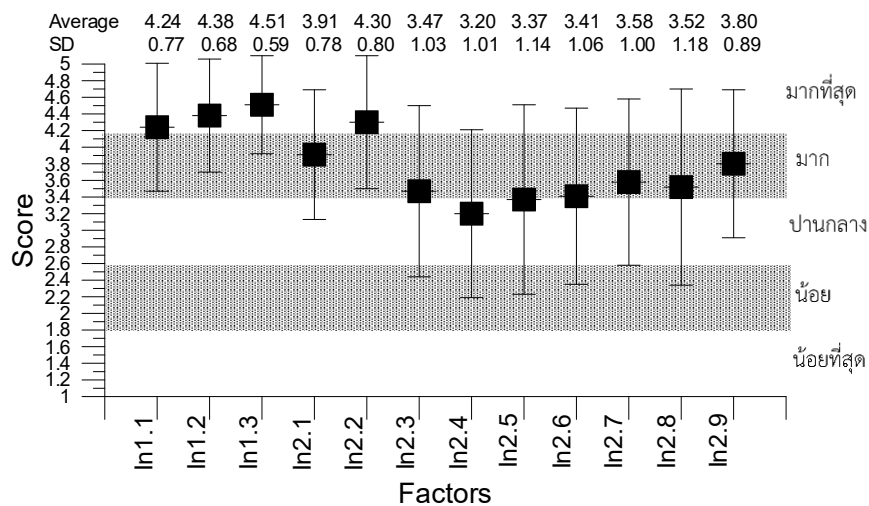
Out5.2 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบการขอตำแหน่งทางวิชาการสามารถให้ข้อมูลและอำนวยความสะดวกในการยื่นขอตำแหน่งได้

ผลการศึกษา

ผลของข้อมูลทั่วไปและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไป ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 79 คน คือ อาจารย์กลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาเอก 59 คน คิดเป็นร้อยละ 74.68 รองลงมาจบการศึกษาระดับปริญญาโท โดยเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาด้านคอมพิวเตอร์ 72 คน คิดเป็นร้อยละ 91.14 และไม่ใช่สาขาวิชาทางด้านคอมพิวเตอร์โดยตรง 7 คน ร้อยละ 8.86 ซึ่งกลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามนี้เป็นผู้ที่ยังไม่มีตำแหน่งทางวิชาการมากถึงร้อยละ 50.6 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด รองลงมาเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ 31 คน ร้อยละ 39.2 และรองศาสตราจารย์ 8 คน ร้อยละ 10.2 ตามลำดับ หากพิจารณาผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานในสายวิชาการ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในสายวิชาการ ระหว่าง 15 - 20 ปี มี 24 คน ร้อยละ 30.38 รองลงมาได้ผลเท่ากัน คือ ผู้ที่มีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 11 - 15 ปี และ 6 - 10 ปี มี 14 คน ร้อยละ 17.72 หากสอบถามถึงภาระงานที่รับผิดชอบหรือหน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายนอกเหนือจากภาระงานหลัก จำนวน 3 ด้าน คือ งานด้านการสอน งานวิจัยและงานบริการวิชาการ ผลสำรวจพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมากถึง 64 คน ร้อยละ 81 มีภาระงานอื่น ๆ ต้องปฏิบัติมีเพียง 15 คน ร้อยละ 19 ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่มีภาระงานอื่น ๆ ที่ต้องทำเพิ่มเติม ซึ่งภาระงานเพิ่มเติมจากภาระงานหลักสามด้าน เช่น งานที่ปรึกษานักศึกษา งานด้านบริหารส่วนงาน และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร โดยบางท่านทำมากกว่าหนึ่งงาน

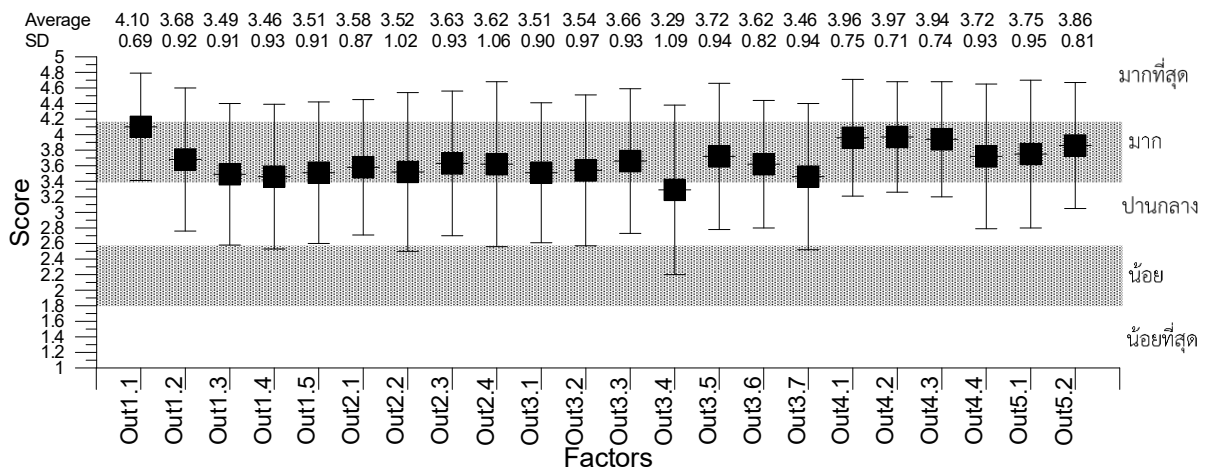
พิจารณาผลสำรวจจากการประเมินตนเองถึงความพร้อมในการขอตำแหน่งทางวิชาการ เช่น การอบรมสัมมนาที่เกี่ยวกับการเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการ และการประเมินตนเองตามคุณสมบัติ และผลงานทางวิชาการครบตาม ประกาศ ก.พ.อ. เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้ารับการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการเสนอขอตำแหน่งทางวิชาการ 67 คน ร้อยละ 84.81 โดยมีเพียง 12 คน ร้อยละ 15.19 ของผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยเข้ารับการอบรมสัมมนาดังกล่าว หากสอบถามถึงความต้องการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้น พบว่า มีความต้องการขอตำแหน่งทางวิชาการ 64 คน ร้อยละ 81.01 มีเพียง 5 คน ร้อยละ 6.33 ไม่ต้องการขอตำแหน่งทางวิชาการ และมีผู้ที่ไม่แน่ใจว่าจะขอตำแหน่งทางวิชาการหรือไม่ 10 คน ร้อยละ 12.66 ในส่วนของการรับรู้ รับทราบถึงคุณสมบัติ และผลงานทางวิชาการครบตาม ประกาศ ก.พ.อ.ฯ ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ประเมินตนเองว่ามีคุณสมบัติ และผลงานทางวิชาการตามเกณฑ์ 28 คน ร้อยละ 35.44 และยังไม่มีคุณสมบัติผลงานทางวิชาการตามเกณฑ์ 22 คน คิดเป็นร้อยละ 27.85 โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 36.71 อยู่ในช่วงทำผลงานหรือจัดเตรียมผลงานเพื่อยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการ หากพิจารณาเจาะจงไปที่กลุ่มประชากรที่ค่อนข้างมั่นใจว่าคุณสมบัติและผลงานทางวิชาการเป็นไปตามเกณฑ์ฯ พบว่า มีเพียง 28 คน ร้อยละ 68.29 จากผู้ตอบแบบสอบถาม 41 คน ที่มีความมั่นใจในคุณภาพของผลงานทางวิชาการที่มีอยู่ แต่มี 13 คน ร้อยละ 31.71 ที่ไม่มีความมั่นใจในจำนวน และคุณภาพของผลงานที่กำลังจัดทำและผลงานที่มีอยู่ รวมถึงไม่มั่นใจในประเภทของผลงานวิจัย เนื่องจากงานที่ดีพิมพ์เป็น multidisciplinary field เกรงว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจะมองว่าไม่เกี่ยวข้องกับสาขาคอมพิวเตอร์ และไม่มั่นใจในกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาผลงาน

ภาพที่ 1 ผลคะแนนเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของประเด็นแยกย่อยในปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

จากผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของอาจารย์กลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มีผลคะแนนความคิดเห็นประเด็นย่อยใน 2 กลุ่มปัจจัยหลัก ดังแสดงในภาพที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลด้านการจัดทำผลงานดังกล่าว มีผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยในภาพรวม เท่ากับ 4.38 ± 0.68) โดยกลุ่มประชากรให้ความสำคัญในเรื่องการเลือกวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการสอดคล้องกับศาสตร์ทางกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์มากที่สุด รองลงมา คือ ความทันสมัยหรือความร่วมมือของเนื้อหาเฉพาะศาสตร์ทางด้านคอมพิวเตอร์ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วตามลำดับส่วนของปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองทางวิชาการเพื่อทำให้สามารถเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการส่งผลต่อความสำเร็จในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยในภาพรวม เท่ากับ 3.62 ± 0.99) โดยมีข้อคิดเห็นระดับมากที่สุดเพียงปัจจัยย่อยเดียว คือ การตระหนักถึงความสำคัญในการทำผลงานเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ส่วนปัจจัยที่ผู้ตอบแบบสอบถามคิดว่าไม่สำคัญมากต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ด้วยผลลัพธ์ในระดับปานกลาง มี 2 ปัจจัยย่อย คือ ด้านการมีเวลาว่างที่จะเสวนาทางวิชาการกับเพื่อนร่วมงานหรือบุคคลที่มีตำแหน่งทางวิชาการ เพื่อนำไปสู่การทำผลงานทางวิชาการ และการมีเงินรางวัล/เงินประจำตำแหน่งฯ ในการสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง

ภาพที่ 2 ผลคะแนนเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของประเด็นแยกย่อยในปัจจัยแวดล้อม

ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ

ผลการศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ ดังแสดงในภาพที่ 2 ผลการวิจัยในด้านนโยบายของมหาวิทยาลัยอยู่ในระดับมากทุกปัจจัยย่อย ในส่วนของด้านความรู้ ความเข้าใจในระเบียบกฎเกณฑ์มีผลของคะแนนข้อคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกปัจจัยย่อยเช่นเดียวกัน หากพิจารณาในด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุน ผลคะแนนความคิดเห็นส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการมีระบบพี่เลี้ยงให้คำแนะนำในการวางแผนจัดทำผลงานทางวิชาการจากผู้เชี่ยวชาญหรืออาจารย์พี่เลี้ยงที่มีคะแนนข้อคิดเห็นอยู่

ในระดับปานกลางเพียงประเด็นเดียว ส่วนประเด็นในด้านการทำงาน และด้านกระบวนการเสนอข้อกำหนด ตำแหน่งทางวิชาการมีผลของค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งหมดเช่นกัน

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม

	In1	In2	Out1	Out2	Out3	Out4	Out5
In1	<u>1.00</u>	0.12	0.10	0.09	-0.15	0.13	-0.13
In2	0.12	<u>1.00</u>	0.49	0.48	0.32	0.33	0.30
Out1	0.10	0.49	<u>1.00</u>	0.43	0.55	0.29	0.45
Out2	0.09	0.48	0.43	<u>1.00</u>	0.43	0.54	0.41
Out3	-0.15	0.32	0.55	0.43	<u>1.00</u>	0.51	0.72
Out4	0.13	0.33	0.29	0.54	0.51	<u>1.00</u>	0.33
Out5	-0.13	0.30	0.45	0.41	0.72	0.33	<u>1.00</u>

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม

พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยแวดล้อมในภาพรวม ผลวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) ที่วิเคราะห์จากคะแนนเฉลี่ยในปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม มีค่าเท่ากับ 0.47 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ซึ่งไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้งสองอย่างชัดเจน หากวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยย่อยของทั้งสองกลุ่ม ทั้งที่มาจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยย่อยภายในกลุ่มและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยย่อยข้ามกลุ่ม ผลที่ได้แสดงให้เห็นถึงค่า R ของคู่ปัจจัยทั้งหมดดังแสดงในตารางที่ 3 โดยในภาพรวมไม่พบความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนระหว่างปัจจัยย่อยทั้งสองกลุ่ม แต่พบความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางระหว่าง ปัจจัย Out1 กับ Out3 และปัจจัย Out2 กับ Out4 อย่างไรก็ตามผลข้างต้นพบความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างชัดเจนสุดระหว่าง ปัจจัย Out3 กับ Out5 เท่านั้น

สรุปผลการศึกษา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการของอาจารย์ประจำกลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือ ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำผลงานวิชาการ รองลงมา คือปัจจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง โดยประเด็นย่อยที่ผู้ตอบแบบสอบถามคิดว่าส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการมากที่สุด คือ การเลือกวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการที่สอดคล้องกับศาสตร์ทางกลุ่มสาขาด้านคอมพิวเตอร์ มีผลต่อการได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร รองลงมา คือเรื่องเนื้อหาในผลงานวิชาการเฉพาะศาสตร์ทางกลุ่มสาขาด้านคอมพิวเตอร์ ที่เสนอข้อกำหนดตำแหน่งทางวิชาการจะต้องมีความทันสมัย หรือความร่วมมือ ในส่วนของปัจจัยแวดล้อม 5 ด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยปัจจัยแยกเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุดในปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รองลงมา คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ

กระบวนการเสนอขอตำแหน่งวิชาการ โดยปัจจัยแวดล้อมด้านนโยบายมหาวิทยาลัย ด้านระเบียบกฎเกณฑ์ และด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุน ผู้ตอบแบบสอบถามคิดว่ามีผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการในแง่ของการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดและมหาวิทยาลัยเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาอุปสรรคในการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำ กลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในประเด็นย่อยอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยได้รับมาในลักษณะข้อคิดเห็น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำผลงานประกอบการสอนและผลงานทางวิชาการที่เป็นความไม่มั่นใจหรือไม่แน่ใจในกระบวนการหรือวิธีการในการจัดทำและงานไอที บางครั้งคิดไม่ออกว่าต้องเขียนตำราอะไรเพราะล่าสมัยเร็วมาก รวมถึงแนวปฏิบัติเน้นไปที่การส่งผลงานวิชาการเกินกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ ส่วนด้านการพัฒนาตนเอง คือ การขาดแรงกระตุ้นส่วนตัว มีภาระงานมาก รวมถึงภาระด้านครอบครัว อีกทั้งยังขาดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ หรือการพูดคุยแลกเปลี่ยนด้านวิชาการระหว่างอาจารย์ด้วยกันเอง ส่วนปัจจัยแวดล้อมโดยมากที่เกี่ยวข้องกับด้านกระบวนการจัดทำเอกสารและกรอบเวลาการพิจารณา ส่วนประเด็นความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยทั้งสองกลุ่มนั้น ไม่พบความสัมพันธ์กันในทางสถิติอย่างชัดเจน แต่พบความสัมพันธ์กันค่อนข้างชัดเจนภายในปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกายภาพและสิ่งสนับสนุน และกระบวนการเสนอขอตำแหน่งวิชาการเท่านั้น โดยไม่พบความสัมพันธ์เป็นที่ประจักษ์ในปัจจัยอื่น ๆ ส่วนประเด็นความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยทั้งสองกลุ่ม ผลจากการวิเคราะห์ไม่พบความสัมพันธ์กันในทางสถิติอย่างชัดเจน แต่พบความสัมพันธ์กันค่อนข้างชัดเจนภายในปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับกายภาพและสิ่งสนับสนุน และกระบวนการเสนอขอตำแหน่งวิชาการเท่านั้น โดยไม่พบความสัมพันธ์เป็นที่ประจักษ์ในปัจจัยอื่น ๆ

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยข้างต้น พบว่าผลของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการเฉพาะอาจารย์ประจำ กลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ที่มีคะแนนเฉลี่ยความคิดเห็นมากที่สุดล้วนเกี่ยวข้องกับงานตีพิมพ์ทางวิชาการ เช่น การเลือกวารสารหรือแหล่งตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการสอดคล้องกับศาสตร์ทางกลุ่มสาขาด้านคอมพิวเตอร์ ความทันสมัย หรือความร่วมมือของเนื้อหาในผลงานวิชาการเฉพาะศาสตร์ทางด้านคอมพิวเตอร์ และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ ประภาพร ถึกกวย (2556) พบว่า ให้ผลลัพธ์คล้ายกัน กล่าวคือ ปัจจัยส่วนบุคคลจากงานดังกล่าวมีผลลัพธ์ของปัจจัยที่เน้นไปที่ตัวผลงานวิชาการและความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการ เมื่อพิจารณารายละเอียดร่วมกับปัจจัยการพัฒนาตนเองทางวิชาการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานวิชาการ ผลที่พบแสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงความสำคัญในการทำผลงานทางวิชาการเพื่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการในระดับมากที่สุดเพียงปัจจัยเดียว ส่วนสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองอื่น ๆ มีคะแนนความคิดเห็นเฉลี่ยน้อยและมีผลอยู่ในระดับปานกลาง เช่น การมีเวลาว่างที่จะเสวนาทางวิชาการกับเพื่อนร่วมงานหรือบุคคลที่มีตำแหน่งทางวิชาการเพื่อนำไปสู่การจัดทำผลงานทางวิชาการ และการมีเงินรางวัล / เงินประจำตำแหน่งวิชาการที่สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองเพื่อจัดทำผลงานทางวิชาการ แตกต่างจากงานวิจัยของ ฉลอง สุขทอง และศิรินทิพย์ ไตรเกษม (2561) ที่พบว่า ปัจจัยจูงใจและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยโดยภาพรวมถูกให้ความสำคัญมากกว่า โดยผลดังกล่าวผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ข้อคิดเห็น

ไว้เพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยภายใน เช่น “ขาดแรงกระตุ้นส่วนตัว” , “ขาดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือการพูดคุยแลกเปลี่ยนด้านวิชาการระหว่างอาจารย์ด้วยกันเอง ไม่มีพี่เลี้ยงในการขอตำแหน่งทางวิชาการ มีแต่อาจารย์ที่อยู่ในระดับเดียวกัน ขาดอาจารย์อาวุโสหรืออาจารย์ที่มีประสบการณ์ความเชี่ยวชาญสูง” โดยมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับงานวิชาการเฉพาะศาสตร์ สาขาคอมพิวเตอร์ เช่น “งานไอทีบางครั้งคิดไม่ออกว่าต้องเขียนตำราอะไร เพราะเนื้อหาเก่าเร็วมาก” และ “การหาหัวข้อวิจัยที่ทันสมัย” โดยในข้อคิดเห็นที่รวบรวมมาดังกล่าว พบมีข้อคิดเห็นที่ว่า “การจัดสรรเวลาให้ทำผลงานได้อย่างสม่ำเสมอ” ที่อาจเชื่อมโยงกับปัจจัยส่วนบุคคลด้วยเช่นกัน และสันนิษฐานว่าประเด็นดังกล่าวอาจเชื่อมโยงได้กับปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับภาระงานของอาจารย์ และอาจจัดว่าปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยปัจเจกบุคคลที่ส่งผลกระทบต่อระยะเวลาในการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการได้เช่นกันดังที่พบในงานวิจัยของ พงษ์พันธุ์ ธรรมลังกา และอลงกรณ์ คูตระกูล (2567)

พิจารณาผลในส่วนของปัจจัยแวดล้อม ปัจจัยด้านนโยบายมหาวิทยาลัยให้ผลที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษณา วัฒนศักดิ์ และคณะ (2561) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนโยบายระดับองค์กรในด้านวัฒนธรรมองค์กร และการพัฒนาตนเองด้านวิชาการ ส่วนปัจจัยด้านกฎเกณฑ์มีผลสอดคล้องกับงานของ ผ่องนภา จึงธนะธาดากุล (2561) ที่เป็นการออกหลักเกณฑ์เพื่อจูงใจหรือกระตุ้นอาจารย์ เช่น การออกหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินความก้าวหน้าตำแหน่งทางวิชาการโดยมีเกณฑ์การให้ค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการเพิ่มเป็นแรงจูงใจและแรงผลักดันให้บุคลากรสายวิชาการผลิตผลงานทางวิชาการและวิจัย แต่ทว่าพบปัญหาและอุปสรรคที่เชื่อมโยงกับปัจจัยด้านกระบวนการขอตำแหน่งฯ และด้านภาระงาน กล่าวคือ ขั้นตอนและเอกสารที่ใช้ในการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการมีมากมายและหลากหลายขั้นตอน เช่นเดียวกับที่พบในงานวิจัยของ ทรงสิริ วิจิตรานนท์ (2552) และศรีวิสา ตลับทอง (2565) ที่พบว่าอาจารย์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลงานวิชาการและหลักเกณฑ์วิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งทางวิชาการ สอดคล้องกับข้อคิดเห็นที่พบ คือ “เกณฑ์การขอตำแหน่งวิชาการสูงเกินไป” และ “ต้องศึกษาเกณฑ์” ที่อาจสื่อถึงความเข้าใจหลักเกณฑ์ที่ไม่ชัดเจน รวมถึงข้อคิดเห็น เกี่ยวกับระยะเวลา การพิจารณาที่ระบุว่า “ควรปรับระยะเวลากระบวนการประเมินผลงานทางวิชาการให้มีความเหมาะสม กระชับสั้นลง” สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์พันธุ์ ธรรมลังกา และอลงกรณ์ คูตระกูล (2567) กล่าวถึงกระบวนการที่ส่งผลกระทบต่อระยะเวลาในการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการ ส่วนประเด็นด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุนที่มีผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการ พบความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ผ่องนภา จึงธนะธาดากุล (2561) ในด้านการมีสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในที่ทำงาน โดยเฉพาะการมีฐานข้อมูลทางวิชาการหรือผลงานทางวิชาการและวิจัยที่ผ่านการประเมิน รวมไปถึง ฐานข้อมูลต่าง ๆ ในระบบออนไลน์ที่สามารถเข้าถึงได้ และสุดท้ายปัจจัยด้านการทำงานพบว่าเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่พบว่ามีความสำคัญในงานวิจัยนี้ โดยผลที่พบสอดคล้องกับที่พบในงานวิจัยของ ชญาพร คุณประทุม (2567) ที่พบว่าลักษณะงานที่ได้รับผิดชอบเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำวิจัยของบุคลากรสายวิชาการ และงานวิจัยของ จีรารวรรณ บุญคำภา (2563) ที่พบว่า ภาระงานในปัจจุบันส่งผลต่อการทำผลงานทางวิชาการ สอดคล้องกับ ข้อคิดเห็นที่กลุ่มประชากรได้ให้ไว้ เช่น “ภาระงานที่มาก รวมทั้งการหานักศึกษาเพื่อเข้าเรียน ภาระงานสอน ทั้งทำงานบริการวิชาการ ต้องแบ่งเวลาทำวิจัย”, “ภาระ

งาน / เวลา ที่ไม่เพียงพอต่อการทำงานวิจัย เช่น การปรับปรุงหลักสูตร / เปิดหลักสูตรใหม่ ทางด้านคอมพิวเตอร์ ที่ต้องเตรียมการสอนใหม่ทั้งหมดให้ตามทันเวลาเทคโนโลยีปัจจุบัน”, “มีภารกิจด้านงานประจำและภารกิจด้านอื่น ๆ ที่คิดว่าจำเป็นและสำคัญกว่า” และ “มีภาระงานมากกว่ารวมถึงภาระด้านครอบครัว” ซึ่งประเด็นสุดท้ายอาจมีปัจจัยปัจเจกบุคคลมาเกี่ยวข้องด้วยเช่นกัน

ในส่วนของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อม ไม่พบการศึกษาในประเด็นดังกล่าวโดยตรง พบเพียงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยที่สามารถเทียบเคียงกับปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ ปัจจัยด้านการดำเนินการ ด้านกระบวนการ ด้านหลักเกณฑ์ ด้านการเตรียมการ ด้านบรรยากาศ และด้านการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย ในงานวิจัย ศรีวิสา ตลับทอง (2565) โดยผลที่พบในงานดังกล่าวพบความสัมพันธ์ที่ดีที่สุทธระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยด้านการดำเนินการ ($R = 0.69$) นอกจากนี้พบความสัมพันธ์ปานกลางระหว่างปัจจัยที่เทียบเคียงกับปัจจัยแวดล้อมในงานดังกล่าวเหมือนกับที่พบในผลการวิเคราะห์ปัจจัยย่อยในปัจจัยแวดล้อม ปัจจัยด้านกระบวนการของและด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุน ปัจจัยด้านนโยบายและด้านกายภาพและสิ่งสนับสนุน ปัจจัยด้านเกณฑ์ขอตำแหน่งและด้านการทำงาน ส่วนที่พบในงานวิจัยของ ศรีวิสา ตลับทอง (2565) คือ ปัจจัยด้านกระบวนการขอและด้านการดำเนินการ ปัจจัยด้านหลักเกณฑ์ และด้านการดำเนินการ ปัจจัยด้านบรรยากาศและด้านการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำ กลุ่มสาขาทางด้านคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยมีการปรับใช้คำถามปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับความเป็นปัจเจกบุคคลและปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนหรือจูงใจให้อาจารย์ทั่วไปขอตำแหน่งทางวิชาการจากหลายงานวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะกลุ่มประชากรสาขาด้านคอมพิวเตอร์ อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้อาจมีความสอดคล้องและไม่สอดคล้อง กับหลายงานวิจัยที่มีกลุ่มประชากรที่แตกต่างกันทั้งในด้านศาสตร์สาขาที่เกี่ยวข้องและที่ตั้งมหาวิทยาลัย โดยพบประเด็นที่อาจศึกษาต่อได้หลายประเด็น ซึ่งโดยมากมาจากข้อคิดเห็นจากแบบสอบถาม เช่น ความต้องการสนับสนุนในปัจจัยแวดล้อมจากผู้บริหาร และมหาวิทยาลัย นโยบายที่สนับสนุน และตอบสนองความต้องการอย่างยั่งยืน และข้อคิดเห็นการปรับปรุงกระบวนการขอตำแหน่งทางวิชาการที่อำนวยความสะดวกและโปร่งใสต่อทุกฝ่าย เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements)

ขอขอบคุณวิทยาลัยการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต ที่ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินการวิจัย และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิประเมินผลจากวิทยาลัยการคอมพิวเตอร์ จำนวน 3 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.อชิส นันทอมรพงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ ทองเทพ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลจรี ตันยกุล ตลอดจนขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อดิศักดิ์ อินทนา ที่ช่วยตรวจสอบความถูกต้อง

ของบทความย่อภาคภาษาอังกฤษ รวมทั้งขอขอบคุณผู้ประสานงานทุกท่านที่ช่วยประสานงานให้อาจารย์ตอบแบบสอบถาม ตลอดจนขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ช่วยตอบแบบสอบถามในงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษญา วัฒนศักดิ์, กรองทิพย์ นาควิเชตร, วรสิทธิ์ รัตนวราหะ และมานะ สิ้นธวงษานนท์. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขอตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยเอกชน. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 12(3), 150-165. http://journal.nmc.ac.th/th/admin/Journal/2561Vol12No3%20_1146.pdf
- กองนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2557). *ข้อมูลสรุปข้อมูลบุคลากร*. <https://planning.psu.ac.th/index.php/component/content/article/info-staff?catid=18&Itemid=101>
- จันทน์นัท จารุโณปถัมภ์ และสัญญา เคณาภูมิ. (2558). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. *วารสารรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 4(2), 208-231. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/gjournal-ksu/article/view/88637>
- จีรารวรรณ บุญคำภา. (2563). ทักษะในการขอตำแหน่งทางวิชาการของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารการเมืองการปกครอง*, 10(1), 224-237. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jopag/article/view/241522>
- ฉลอง สุขทอง และศิรินทิพย์ ไตรเกษม. (2561). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. *วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 2(2), 57-67. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jmsr/article/view/246493>
- ชญาพร คุณประทุม. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำวิจัยของบุคลากรสายวิชาการมหาวิทยาลัยนเรศวร. *บทความวิจัย*. *วารสารบริหารธุรกิจราชชมงคลสุวรรณภูมิ*. 1(1), 41-57. <https://so14.tci-thaijo.org/index.php/JBURUS/article/view/742>
- ฐิตาภา ทองไชย. (2562). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. *กองทุนส่งเสริมงานวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. <http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/handle/123456789/3882>
- ทรงสิริ วิจิรานนท์. (2552). การทำผลงานทางวิชาการเพื่อดำรงตำแหน่งวิชาการของอาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. *วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร*, 3(2), 167-179. <https://ph02.tci-thaijo.org/index.php/RMUTP/article/view/4570>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566). *มหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในไทย วัดผลจากอะไร? ทำความรู้จัก QS World University*

- Rankings. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/life/2705904>
- เนตรนภัส จันทร์พ่วง และดุสิต อธิณัฐวัฒน์. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการผลิตผลงานวิจัยของบุคลากรสายวิชาการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. *Thai Journal of Science and Technology*, 5(1), 1-19.
https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14456/tjst.2016.7
- ประภาพร ถีกกวย. (2556). แนวทางการพัฒนาการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 6(3), 92-109.
<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/30783>
- ผ่องนภา จึงชนะธาตกุล. (2561). ปัจจัยด้านองค์กรที่มีผลต่อความสำเร็จในการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้นของบุคลากรสายวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้. แม่โจ้ปริทัศน์ออนไลน์.
https://maejovision.mju.ac.th/?p=2549&fbclid=IwAR05-MmT_vEDpqSfTtu7MV-lzRHwk4Io4SiEE4mOt6LQuXj03R5TechHDBs
- พงษ์พันธ์ ธรรมลังกา และอลงกรณ์ คูตระกูล. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยื่นขอตำแหน่งทางวิชาการของบุคลากรสายวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา น่าน. *วารสารการบริหารและสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 307-320. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/assr/article/view/276027>
- พรนิภา วิจารณ์จิต. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำผลงานวิชาการเพื่อขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ประจำกลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(3), 81-94. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/article/view/253307>
- โกไคย เข้าบุญ, โสภณ จันทร์ทิพย์, ธรรมรัตน์ แซ่ตัน, ธงชัย สุธีรศักดิ์ และวัชรวิดี ลิ้มสกุล. (2566). การศึกษาความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรีของคณะเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*, 5(2), 1-21. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/258074>
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2566). *สงขลานครินทร์ ได้รับการจัดอันดับที่ 6 ของประเทศไทย โดย QS World University Rankings 2024*. https://www.psu.ac.th/?page=news&news_code=1288.
- ศรีวิสา ตลับทอง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกรเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้นของคณาจารย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
<http://sutir.sut.ac.th:8080/jspui/bitstream/123456789/9297/2/Fulltext.pdf>
- สาวิตรี หอมอุทัย. (2567). *คู่มือปฏิบัติงานการขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการของมหาวิทยาลัย สงขลา*

นครินทร์. กองบริหารทรัพยากรบุคคล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

<https://libebook.kku.ac.th/items/6fd40102-1bff-4c85-83e8-98798a9396fb>

Yamane, T. (1973). *Statistics: an introductory analysis*. Harper and Row

Limsakul, W., Suteerasak, T., Khongsang, A., Koedsin, W. & Chongsrirattanakun, W. (2024).

Correlation between Population of Mole Crab (*Emerita emeritus* L., 1767) and Marine Water Quality at Mai Khao Beach, Phuket Province. *Science and Engineering Connect*, 47(2), 137-154. <https://ph04.tci-thaijo.org/index.php/SEC/article/view/7734>

อิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม Causal Relationships of Factors Affecting Social Entrepreneurship

อัจฉรา ชมภูพັນ และเกศกุล สระแก้ว

Atchara Choomputhan and Kedkun Srakawee

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University

E-mail¹ : ms.atchara@hotmail.com

Date Received : 7 April 2025

Date Revised : 5 September 2025

Date Accepted : 30 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ซึ่งความตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการธุรกิจที่มีเป้าหมายสู่ความยั่งยืนทางสังคม โดยพิจารณาตามทฤษฎีที่มีความเกี่ยวข้องประกอบด้วย ตัวแปรความรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ ตัวแปรด้านการสนับสนุนทางสังคม ตัวแปรด้านการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ และตัวแปรด้านผู้ประกอบการทางสังคม ผ่านการทดสอบสมมติฐานด้วยแบบสอบถาม จากผู้ประกอบการทั่วประเทศ ที่ได้รับการอบรมทางธุรกิจโดยหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 316 คน ใช้การคำนวณการกำหนดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM)

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม มากที่สุด คือ การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ โมเดลสมการโครงสร้างสามารถอธิบายผล ของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ได้ร้อยละ 68.00 ($R^2 = 0.68$) มีอิทธิพลโดยตรงสูงที่สุด (ค่า $DE = .825^*$) รองลงมา คือ การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ โดยมีอิทธิพลทางตรง ($DE = .464^*$) และน้อยที่สุดคือ การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) มีอิทธิพลทางอ้อม ($IE = .171^*$) แม้จะไม่ใช้ตัวแปรที่ส่งผลโดยตรงมากที่สุด แต่ก็มีบทบาทสำคัญผ่านกลไกอื่น (เช่น การสร้างแรงจูงใจหรือโอกาส)

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

คำสำคัญ : ผู้ประกอบการทางสังคม, การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ, การสนับสนุนทางสังคม, ด้านการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ

Abstract

This research aimed to examine the causal factors influencing social entrepreneurship. The intention to become a social entrepreneur plays a crucial role in managing businesses that pursue sustainable social goals. Guided by relevant theories, this study investigated four variables: entrepreneurial self-efficacy, social support, entrepreneurial education, and social entrepreneurship. Data were collected through questionnaires from 316 entrepreneurs across the country who had received business training from governmental agencies. The sample size was determined for Structural Equation Modeling (SEM).

The findings revealed that the most influential factor on social entrepreneurship was **entrepreneurial education**, which exerted the highest direct effect (DE = .825*). The structural equation model could explain **68.00% of the variance in social entrepreneurship** ($R^2 = 0.68$), indicating a high explanatory power. The second most influential factor was **entrepreneurial self-efficacy**, which had a significant direct effect (DE = .464*). The least influential factor was social support, which showed an indirect effect (IE = .171*). Although social support did not have the strongest direct impact, it still played an important role through indirect mechanisms, such as motivation and opportunities.

Keywords: Social Entrepreneurship, Entrepreneurial Self-Efficacy, Social Support, Entrepreneurial Education

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยี แม้จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ก็นำมาซึ่งความซับซ้อนและวิกฤติในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจโลก วิกฤติสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาสังคมเชิงโครงสร้างที่สะสมมายาวนาน ปัญหาเหล่านี้บังคับให้ธุรกิจและผู้ประกอบการต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและการเติบโตอย่างยั่งยืน

ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยยังเผชิญกับความเหลื่อมล้ำอย่างต่อเนื่อง รายงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) พบว่าความเหลื่อมล้ำด้านรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนไทยมีแนวโน้มลดลงตลอดสิบปีที่ผ่านมา แต่ความเหลื่อมล้ำด้านความมั่งคั่งยังคงอยู่ในระดับสูงต่อเนื่องมา 6 ปี อีกทั้งในช่วงเศรษฐกิจถดถอยยังมีการเลิกจ้างแรงงานจำนวนมาก ส่งผลให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยหันมาสร้างธุรกิจด้วยตนเองเพื่อความอยู่รอด กระแสนี้ได้ก่อให้เกิด

ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ที่ไม่เพียงแสวงหาผลกำไร แต่ยังต้องการมีบทบาทในการแก้ปัญหาสังคม จากบริบทดังกล่าว จึงเกิดแนวคิด “ผู้ประกอบการทางสังคม” (Social Entrepreneurship: SE) ซึ่งมุ่งผสมผสานเป้าหมายทางธุรกิจกับการแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยใช้นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือ (Dees, 1998) ผู้ประกอบการทางสังคมยังคงแสวงหาผลกำไรเช่นเดียวกับผู้ประกอบการทั่วไป แต่ให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าทางสังคมควบคู่กันไป (Roberts & Woods, 2005) หรือที่เรียกว่า *Double Bottom Line* คือการสร้างผลประกอบการที่มั่นคง พร้อมกับการสร้างคุณค่าทางสังคมอย่างยั่งยืน

ภาครัฐไทยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมผู้ประกอบการทางสังคมมากขึ้น เช่น การประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม และนโยบายของสำนักงานสภาพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ที่มุ่งจัดตั้ง Social Enterprise Academy เพื่อบ่มเพาะผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (สำนักงานสภาพัฒนาการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2567) นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังผลักดัน นโยบาย Quick Win เพื่อพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ และส่งเสริมทักษะอาชีพสำหรับผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการทางสังคมยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ ทั้งขั้นตอนการจดทะเบียนที่ซับซ้อน การเข้าถึงแหล่งทุนจำกัด แรงจูงใจทางภาษีที่ยังไม่เพียงพอ และระบบสนับสนุนที่ไม่ต่อเนื่อง แม้ในปี 2566 จะมีวิสาหกิจเพื่อสังคมจดทะเบียนแล้วกว่า 1,800 ราย สร้างการจ้างงานมากกว่า 30,000 ตำแหน่ง และมูลค่าทางเศรษฐกิจกว่า 4,500 ล้านบาทต่อปี (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2566) แต่การเติบโตยังไม่เพียงพอในการสร้างผลกระทบทางสังคมในวงกว้าง

ที่ผ่านมา งานวิจัยด้านผู้ประกอบการในไทยมักเน้นศึกษาแรงจูงใจส่วนบุคคล คุณลักษณะโดยกำเนิด หรือปัจจัยเชิงจิตวิทยา (Krueger, 1993; Joyce et al., 2018) แต่ยังขาดงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่สามารถอธิบายกลไกเชิงสาเหตุ ของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมอย่างเป็นระบบ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Self-efficacy), การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) และการศึกษาด้านการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Education) ผ่านการสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพผู้ประกอบการทางสังคมไทยในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

หนังสือรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน

การวิจัยอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ได้รับหนังสือรับรองการพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยในคน คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ รหัสโครงการวิจัยที่ SSTU-EC 134/2567 ภายใต้หนังสือรับรองเลขที่ 136/2567

วัตถุประสงค์การวิจัย

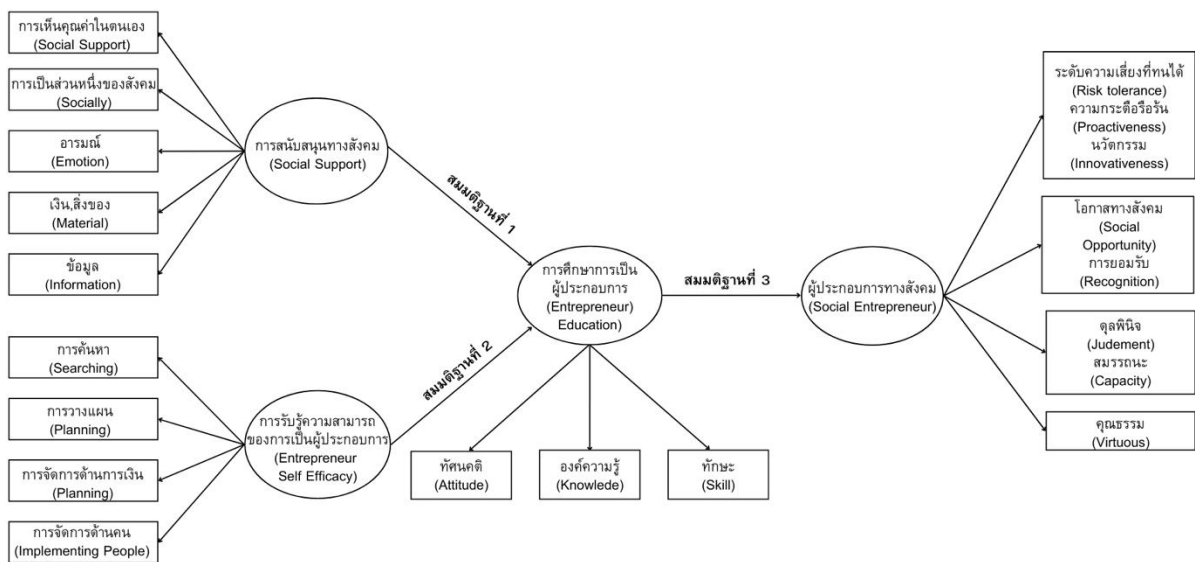
1. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของการสนับสนุนทางสังคมและการรับรู้ความสามารถที่มีผลต่อความเป็นผู้ประกอบการทางสังคม
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

สมมติฐานของการวิจัย

สมมติฐานที่ 1. การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง

สมมติฐานที่ 2. การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม โดยการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง

สมมติฐานที่ 3. การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบการวิจัยอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur)

Mort et al. (2006) อธิบายว่า ผู้ประกอบการทางสังคมมีความแตกต่างจากผู้ประกอบการเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะในด้านมิติคุณธรรม (Virtuous Dimension) ซึ่งสะท้อนผ่านพฤติกรรมที่ยึดถือคุณค่าทางศีลธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเห็นอกเห็นใจ และความรับผิดชอบต่อสังคม การกระทำเชิงคุณธรรมต้องเกิดจากการตระหนักรู้ เลือกทำเพื่อสังคมโดยปราศจากเจตนาแอบแฝง และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเป็นปกติ

ผู้ประกอบการทางสังคมจึงไม่เพียงมุ่งสร้างผลกำไร แต่ยังมุ่งสร้างคุณค่าทางสังคมผ่านการมีวิสัยทัศน์เชิงคุณธรรม การใช้ดุลพินิจ การสร้างนวัตกรรม ความกล้าเสี่ยง และการได้รับการยอมรับจากสังคม กรอบแนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้วิจัยนำมาใช้อธิบายการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมในการศึกษาครั้งนี้

แนวคิดด้านการศึกษาคือการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur Education)

การศึกษาด้านผู้ประกอบการหมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เอื้อต่อการเป็นผู้ประกอบการ (Hussain & Norashidah, 2015) โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ เทคนิค และจริยธรรมที่จำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจ Alberti et al. (2004) ให้นิยามที่ครอบคลุมว่าเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของผู้เรียนในการแสดงพฤติกรรมผู้ประกอบการ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของภาครัฐ เช่น การใช้ Business Model Canvas (BMC) และ Value Proposition เพื่อเสริมสร้างการเข้าใจแก่นธุรกิจ ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งด้านการทำงานและการสร้างคุณค่าเชิงสังคม ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงนำกรอบแนวคิดการศึกษาคือการเป็นผู้ประกอบการของ Alberti et al. (2004) มาใช้อธิบายบทบาทของการศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

แนวคิดการรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ (Entrepreneur Self-Efficacy)

แนวคิดการรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Self-Efficacy: ESE) อธิบายถึงความเชื่อมั่นของผู้ประกอบการว่าตนสามารถจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาธุรกิจได้สำเร็จ McGee et al. (2009) พัฒนาตามกรอบของ Stevenson et al. (1983) และ Mueller and Goic (2003) โดยแบ่งกระบวนการออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหา (Searching) โอกาสใหม่ ๆ, การวางแผน (Planning) แนวคิดให้เป็นธุรกิจที่เป็นไปได้, การจัดการด้านการเงิน (Implementing Financial) ทรัพยากรที่จำเป็น และ การจัดการด้านคน (Implementing People) เพื่อสร้างการเติบโตและความยั่งยืนของกิจการ

การรับรู้ ความสามารถดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้ประกอบการทั้งด้านการริเริ่ม การแก้ปัญหา และการสร้างนวัตกรรม โดยผู้ที่มี ESE สูงมักเลือกลงมือทำในสิ่งใหม่ ๆ ใช้ความพยายามและความอดทนสูง และสามารถปรับทักษะของตนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ESE จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงศักยภาพและความมั่นใจของผู้ประกอบการในการสร้างคุณค่าใหม่และขับเคลื่อนนวัตกรรม

แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม (Social Support)

การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและศักยภาพของผู้ประกอบการ โดย Schaefer et al. (1981) และ Cobb (1976) ได้นำเสนอกรอบแนวคิดที่แบ่งการสนับสนุนออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ (1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotional Support) การให้ความรัก ความมั่นใจ และความรู้สึกไว้วางใจ (2) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Informational Support) การให้คำแนะนำ ความรู้ และข้อมูลย้อนกลับเพื่อช่วยแก้ปัญหา (3) การสนับสนุนด้านสิ่งของและบริการ (Tangible Support) การช่วยเหลือโดยตรง เช่น เงินทุน แรงงาน หรือทรัพยากร (4) การสนับสนุนด้านคุณค่าและการยอมรับ (Esteem Support) การทำให้บุคคลรู้สึกมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ และ (5) การสนับสนุนด้านการมีส่วนร่วมทางสังคม (Social Support/Belongingness) การทำให้บุคคลรู้สึกเป็นสมาชิกที่มีส่วนร่วมในสังคม

กรอบแนวคิดนี้มีความครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ประกอบการทางสังคม ซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนทั้งด้านอารมณ์ ข้อมูล ทรัพยากร และการยอมรับจากสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนา ธุรกิจและสร้างคุณค่าทางสังคมได้อย่างยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการ เช่น งานของ ฮาดาทิเบร์ ฎุทอง และสวมล ศิริกันต์ (2562) พบว่า การสนับสนุนทางสังคมและการศึกษา มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการของเยาวชน ขณะที่ Al-Qadasi et al. (2024) ยืนยันว่า การศึกษาผู้ประกอบการมีผลโดยตรงและทางอ้อมผ่าน self-efficacy และทัศนคติ อีกทั้ง Tihic et al. (2021a) ยังระบุว่า การสนับสนุนทางสังคมช่วยเสริม self-efficacy ของผู้ประกอบการที่มีข้อจำกัด นอกจากนี้ Boubker (2022) พบว่า การศึกษาด้านผู้ประกอบการเชิงปฏิบัติช่วยเสริมทัศนคติและความสามารถได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ Greeni Maheshwari et al. (2022) ที่ชี้ว่าการสนับสนุนทางการศึกษาไม่ส่งผลโดยตรงต่อเจตนาผู้ประกอบการ แต่มีผลทางอ้อมผ่าน self-efficacy และตัวแปรในทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีการวิจัย

1. วิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์แบบโมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Model : SEM) เพื่อหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปร และองค์ประกอบตัวแปร เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลการวิจัย

2. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในส่วนของกรวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดหน่วยการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ครั้งนี้

ประชากร คือ ผู้ประกอบการที่เข้าอบรมการพัฒนาศักยภาพของภาครัฐ จำนวน 1,800 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการจำนวน 316 คน โดยใช้การคำนวณการกำหนดกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) หรือ สถิติวิเคราะห์ SEM ผ่านการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan (1970) โดยที่มีประชากรศาสตร์ที่ผ่านการฝึกอบรมของหน่วยงานรัฐ ทั้ง 6 หลักสูตร ดังตารางที่ 2 โดยมีผู้ประกอบการเข้าร่วมจำนวน 1,800 ผู้ประกอบการ (N) ผู้วิจัยจึงดำเนินการคำนวณกลุ่มตัวอย่างงานวิจัย ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

(N) จำนวนประชากรที่ศึกษา	1,800
(e) ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ไม่เกิน (%)	0.05
(χ^2) ระดับความเชื่อมั่น (%) (ค่าไคสแควร์)	3.841
(P) สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร	0.5
(n) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง	316.7

3. วิธีการสุ่มตัวอย่าง

วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) ดังนี้

3.1 สุ่มผู้ประกอบการโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) โดยการคัดเลือกผู้ประกอบการ โดยใช้จำนวนผู้ประกอบการตามหลักสูตรฯ เป็นหน่วยในการสุ่ม จนได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 316 คน

3.2 เกณฑ์สำหรับการคัดเลือกผู้ประกอบการ โดยแบ่งตามหลักสูตรฯ ที่เข้าอบรมทั้ง 6 หลักสูตรที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากร และกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย โดยที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สอบแบบสอบถามงานวิจัย ต้องเป็นผู้ประกอบการที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) หรือวิสาหกิจชุมชน ที่เข้ารับการอบรมกับภาครัฐโดยผ่านหลักสูตรการอบรม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงการสุ่มแบบ Quota Sampling รายภูมิภาคสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

หลักสูตรการพัฒนาผู้ประกอบการ	ประชากร (N)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง (n)
1) หลักสูตร DNA Business CAMP รุ่นที่ 1 กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์	200	35
2) หลักสูตร DNA Business CAMP รุ่นที่ 2 กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์	200	35
3) หลักสูตร “การพัฒนายกระดับที่พัก/โฮมสเตย์และท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ก้าวหน้าอย่างสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด GO GREEN and LIVE HEALTHY TOGETHER” รุ่นที่ 2 ธนาคารออมสิน	500	88
4) หลักสูตร “การพัฒนายกระดับที่พัก/โฮมสเตย์และท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ก้าวหน้าอย่างสร้างสรรค์ภายใต้แนวคิด GO GREEN and LIVE HEALTHY TOGETHER” รุ่นที่ 6 ธนาคารออมสิน	500	88
5) หลักสูตรการบริหารการท่องเที่ยวสำหรับผู้บริหารระดับสูง (Tourism Management Program for Executives: TME) รุ่นที่ 3 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	200	35
6) กิจกรรมพัฒนาเกษตรอุตสาหกรรมสู่ต้นแบบอัจฉริยะกองตรวจราชการสำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	200	35
รวม	1,800 ผู้ประกอบการ (N)	≈ 316 ผู้ประกอบการ (n)

4. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะสร้างจากการทบทวนวรรณกรรม และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดล (Second Order Confirmatory Factor Analysis Model) เป็นเครื่องมือวัดในแต่ละตัวแปร โดยเครื่องมือวัดเป็นแบบสอบถามที่สำหรับอาสาสมัครสำหรับการวัดตัวแปรที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย แบบสอบถามนี้เป็นการประเมินอิทธิพลของปัจจัยเชิงสาเหตุของการสนับสนุนทางสังคม การรับรู้ความสามารถ และการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการที่มีผลต่อความตั้งใจเป็นผู้ประกอบการทางสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยผู้ตอบแบบสอบถาม มีอิสระในการตอบ และผลการวิจัยจะนำเสนอเป็นภาพรวม ขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะพิเศษของคำถามปลายปิด (Close-Ended Question) ในงานวิจัยโดยใช้ระดับวัดจากข้อมูล American Psychological Association รูปแบบของการใช้แบบวัดมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต ชนิดสเกลคู่ 6 ระดับ โดยปรับรูปแบบตามแนวคิดของการใช้มาตราส่วนลิเคิร์ต 4 และ 6 ระดับของ Chang (1994)

และการใช้มาตราส่วน 6 ระดับในงานของ Sowers และ Smith (2004) โดยกำหนดเกณฑ์คะแนนตั้งแต่ 1 = ไม่จริงมากที่สุด ถึง 6 = จริงมากที่สุด

5. การตรวจสอบเครื่องมือ

5.1 การตรวจสอบค่าความสอดคล้อง (IOC: Index of Consistency) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาผู้ประกอบการ การจัดการ และการตลาด จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีค่า IOC มากกว่า 0.5 ที่มีความเกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยตำแหน่ง ประกอบไปด้วย ประธานหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาการจัดการการท่องเที่ยว โรงแรม และอีเวนต์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ToHoVent), อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการธุรกิจระหว่างประเทศ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น (TNI) และนักวิจัย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (TU-RAC) การตรวจสอบค่าความเชื่อมั่น (Reliability) นำแบบสอบถามที่ไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยกำหนดให้มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient : α) มากกว่า 0.7

5.2 การตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) เพื่อตรวจสอบว่าข้อคำถามแต่ละข้อมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ที่มีค่ามากกว่า .50 ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Hair et al., 2010)

5.3 การตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบวัดใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์การยอมรับที่ค่าตั้งแต่ .70 ขึ้นไป ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมั่นในระดับที่ยอมรับได้ถึงสูง (Zikmund et al., 2010) ทำการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น รวมของตัวแปรแฝง (Composite Reliability : CR) และค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted : AVE) ซึ่งควรมีค่ามากกว่า .60 และมากกว่า .50 ตามลำดับ (Fornell & Larcker, 1981; Diamantopoulos & Siguaw, 2000)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การทดสอบโมเดลสมการโครงสร้างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติด้วย Mplus โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

6.1 การกำหนดข้อมูลจำเพาะโมเดล (Specification of the Model) ซึ่งผู้วิจัยได้สนใจศึกษาตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลโดยตรงที่ส่งผลต่อความเป็นผู้ประกอบการทางสังคม โดยผู้วิจัยใช้โมเดลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปรแฝงและตัวแปรที่สังเกตได้ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นของโมเดลว่า ความสัมพันธ์ทั้งหมดเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้น ความสัมพันธ์เชิงบวก และความสัมพันธ์ทางเดียวระหว่างตัวแปรต้น ตัวแปรคั่นกลาง และตัวแปรตาม

6.2 การประมาณค่าพารามิเตอร์ของโมเดล (Parameter Estimation from the Model) ผู้วิจัยใช้การประมาณค่าโดยใช้วิธี ML (Maximum Likelihood) เป็นวิธีที่แพร่หลายที่สุด เนื่องจากมีความคงเส้นคงวามีประสิทธิภาพ และเป็นอิสระจากมาตรวัด (Byrne, 2010)

6.3 การตรวจสอบความสอดคล้องของทั้งโมเดล (Over all goodness of fit) เพื่อศึกษา ภาพรวมของโมเดลว่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงใด ค่าสถิติตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดล ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมา กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล

ผลการศึกษา

1. ผลการวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรสังเกตได้

การแสดงผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความเบ้ (SK) และความโด่ง (KU) ของตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม แสดงดังตารางที่ 3 - 6

ตารางที่ 3 แสดงผลของค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้ของการสนับสนุนทางสังคมของผู้ประกอบการ

ตัวแปรสังเกตได้	\bar{X}	ระดับความคิดเห็น	S.D.	SK	KU
การสนับสนุนด้านอารมณ์ SS1	5.78	มาก	.37	-1.35	.53
การสนับสนุนด้านทรัพยากร สิ่งของ เงินทอง และแรงงาน SS2	5.79	มาก	.34	-1.37	.47
การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร SS3	5.77	มาก	.39	-1.33	.07
การสนับสนุนด้านการยอมรับ และเห็นคุณค่า SS4	5.80	มาก	.36	-1.52	.87
การสนับสนุนด้านการเป็นส่วน หนึ่งของสังคม SS5	5.78	มาก	.37	-1.55	1.29

จากตารางที่ 3 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดของการสนับสนุนทางสังคมของผู้ประกอบการ คือ ด้านการสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 5.80$, S.D. = .36) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการสนับสนุนด้านทรัพยากร สิ่งของ เงินทอง และแรงงาน ($\bar{X} = 5.79$, S.D. = .34) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากค่าความเบ้และความโด่ง พบว่า ความเบ้มีค่าอยู่ระหว่าง -1.55 ถึง -1.33 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง .07 ถึง 1.29

ตารางที่ 4 แสดงผลของค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้ของการรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ

ตัวแปรสังเกตได้	\bar{X}	ระดับความคิดเห็น	S.D.	SK	KU
ด้านการค้นหา SES1	5.62	มาก	.40	-.44	-1.29
ด้านการวางแผน SES2	5.65	มาก	.37	-.46	-1.26
การจัดการด้านบุคลากร SES3	5.67	มาก	.36	-.60	-.81
การจัดการด้านการเงิน SES4	5.69	มาก	.38	-.75	-.96

จากตารางที่ 4 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดของการรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ คือ ด้านการจัดการด้านการเงิน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 5.69$, S.D. = .38) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านการจัดการด้านบุคลากร ($\bar{X} = 5.67$, S.D. = .36) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากค่าความเบ้และความโด่ง พบว่า ความเบ้มีค่าอยู่ระหว่าง -.75 ถึง -.44 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -1.29 ถึง -.81

ตารางที่ 5 แสดงผลของค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้ของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ

ตัวแปรสังเกตได้	\bar{X}	ระดับความคิดเห็น	S.D.	SK	KU
ด้านองค์ความรู้ EE1	5.59	มาก	.33	-.41	-.69
ด้านทักษะ EE2	5.64	มาก	.40	-.55	-1.13
ทัศนคติ EE3	5.64	มาก	.37	-.40	-1.29

จากตารางที่ 5 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ คือ ด้านทักษะ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 5.64$, S.D. = .40) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านทัศนคติ ($\bar{X} = 5.64$, S.D. = .37) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากค่าความเบ้และความโด่ง พบว่า ความเบ้มีค่าอยู่ระหว่าง -.55 ถึง -.40 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -1.29 ถึง -.69

ตารางที่ 6 แสดงผลของค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรสังเกตได้ของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

ตัวแปรสังเกตได้	\bar{X}	ระดับความคิดเห็น	S.D.	SK	KU
ระดับความเสียที่ทนได้	5.66	มาก	.36	-.52	-1.18
ความกระตือรือร้นนวัตกรรม SE1					
โอกาสทางสังคมการยอมรับ SE2	5.65	มาก	.43	-.63	-1.26
คุณพินิจสมรรถนะ SE3	5.68	มาก	.42	-.77	-1.07
คุณธรรม SE4	5.63	มาก	.42	-.58	-1.20

จากตารางที่ 6 พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม คือ ด้านคุณพินิจสมรรถนะ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 5.68$, S.D. = .42) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ระดับความเสียที่ทนได้ความกระตือรือร้นนวัตกรรม มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 5.66$, S.D. = .36) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจากค่าความเบ้และความโด่ง พบว่า ความเบ้มีค่าอยู่ระหว่าง -.77 ถึง -.52 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -.126 ถึง -.107

เมื่อพิจารณาการแจกแจงของข้อมูลแต่ละตัวแปรและแต่ละด้าน พบว่า ข้อมูลมีการแจกแจงแบบโค้งปกติโดยพิจารณาจากค่าความเบ้และค่าความโด่งของตัวแปร ค่าความเบ้ของตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัวควรมีค่าสัมบูรณ์ อยู่ในช่วง -2 ถึง +2 และค่าความโด่งของตัวแปรสังเกตได้แต่ละตัวควรมีค่าสัมบูรณ์ไม่เกิน +7.00 (West et al., 1995) แสดงให้เห็นว่าตัวแปรเหล่านั้นมีการแจกแจงแบบโค้งปกติ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรในการวิจัย เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 16 ตัวแปร ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียสันต์ของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมและปัจจัยเชิงสาเหตุที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปร	SE1	SE2	SE3	SE4	SS1	SS2	SS3	SS4	SS5	ESE1	ESE2	ESE3	ESE4	EE1	EE2	EE3
SE1	1															
SE2	.624*	1														
SE3	.586*	.662*	1													
SE4	.736*	.662*	.610*	1												
SS1	.440*	.391*	.417*	.520*	1											
SS2	.424*	.313*	.383*	.498*	.813*	1										
SS3	.420*	.373*	.340*	.515*	.794*	.770*	1									
SS4	.440*	.320*	.404*	.492*	.790*	.816*	.772*	1								
SS5	.404*	.297*	.352*	.459*	.804*	.793*	.769*	.765*	1							
ESE1	.410*	.416*	.388*	.482*	.379*	.421*	.378*	.408*	.408*	1						
ESE2	.433*	.479*	.440*	.518*	.379*	.377*	.401*	.415*	.424*	.789*	1					
ESE3	.494*	.471*	.486*	.535*	.562*	.499*	.488*	.506*	.547*	.696*	.779*	1				
ESE4	.480*	.440*	.463*	.573*	.495*	.461*	.420*	.444*	.522*	.618*	.694*	.800*	1			
EE1	.583*	.530*	.462*	.558*	.417*	.405*	.396*	.410*	.423*	.430*	.442*	.510*	.489*	1		
EE2	.546*	.482*	.449*	.580*	.401*	.342*	.358*	.326*	.351*	.388*	.421*	.506*	.509*	.653*	1	
EE3	.649*	.530*	.487*	.601*	.402*	.381*	.391*	.373*	.406*	.417*	.480*	.547*	.515*	.749*	.740*	1

หมายเหตุ : การสนับสนุนทางสังคม (Social Support : SS), การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ (Entrepreneur Self Efficacy : ESE), การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur Education : EE) และ ผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur : SE)

จากตารางที่ 7 แสดงค่าสหสัมพันธ์เพียร์สัน ที่เป็นตัวแปรสังเกตในแบบจำลองวิจัย พบว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกต ประกอบด้วย ระดับความเสี่ยงที่ทนได้ ความกระตือรือร้น นวัตกรรม โอกาสทางสังคม การยอมรับ คุณลักษณะคุณธรรม การเห็นคุณค่าในตนเอง การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อารมณ์ เงินสิ่งของ ข้อมูล การค้นหา การวางแผน การจัดการด้านการเงิน การจัดการด้านคน ทักษะคิดองค์ความรู้ และทักษะ โดยทุกคู่ความสัมพันธ์มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในภาพรวมค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตมีค่าอยู่ระหว่าง .297-.816 โดยคู่ความสัมพันธ์ที่มีค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สันสูงที่สุดคือ การเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเงิน สิ่งของ ($r = .816, p < .05$) และจากการตรวจสอบค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน พบว่า ค่าสหสัมพันธ์มีความสัมพันธ์น้อยกว่า .85 จึงไม่เกิดปัญหาภาวะร่วมเส้นตรง (Multicollinearity) (Kline, 2011) จึงนำไปวิเคราะห์สมการโครงสร้างต่อไปได้

การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงในแบบจำลอง โดยการหาขนาดอิทธิพลที่ปรากฏในโมเดลสมการโครงสร้างเชิงสาเหตุ และทดสอบเปรียบเทียบระหว่างโมเดลสมการโครงสร้างที่สร้างขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า มีความสอดคล้องกันหรือไม่ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิด และสมมติฐาน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม โดยการเป็นผู้ประกอบการมีสาเหตุหลักอยู่ที่ 3 ปัจจัย ที่ประกอบด้วย การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ การสนับสนุนทางสังคม และการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ

ตารางที่ 8 ผลการทดสอบความสอดคล้องของข้อมูลเชิงประจักษ์กับแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

ดัชนีความกลมกลืน	เกณฑ์	ค่าสถิติ	แปลผล
χ^2	$p > .05$	$\chi^2 = 295.386, df = 100, p = < 0.05$	ไม่กลมกลืน
CFI	$> .90$.955	กลมกลืน
TLI	$> .90$.945	กลมกลืน
RMSEA	$< .08$.079	กลมกลืน

จากตารางที่ 8 จากการพิจารณาค่าความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า ค่าความสอดคล้องของโมเดลสมการโครงสร้างและข้อมูลเชิงประจักษ์ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกับข้อมูลประกอบด้วย ค่า CFI TLI และ ค่า RMSEA ผ่านเกณฑ์ ที่กำหนด ยกเว้นค่า χ^2 ที่ไม่ผ่านเกณฑ์ อย่างไรก็ตามค่า χ^2 สามารถมีนัยสำคัญทางสถิติได้ หากโมเดลสมการโครงสร้างมีจำนวนค่าพารามิเตอร์เป็นจำนวนมากและมีกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนมาก จะทำให้เกิดนัยสำคัญทางสถิติได้ (Kline, 2011) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า โมเดลสมการโครงสร้างการเป็นผู้ประกอบการ ทางสังคม สามารถนำมาอธิบายการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมได้ และแสดงตารางค่าอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมตามตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง (Direct effects : DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect effects : IE) อิทธิพลโดยรวม (Total effects : TE) ของตัวแปรสาเหตุที่ส่งผลต่อตัวแปรผล ของโมเดลสมการโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

ตัวแปรสาเหตุ	ตัวแปรผล								
	การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ								
	DE	SE	t	IE	SE	t	TE	SE	t
การสนับสนุนทางสังคม	.207	.059	3.495*	-	-	-	.207	.059	3.495*
การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ	.563	.055	10.300*	-	-	-	.563	.055	10.300*
R²	.50								
	ตัวแปรผล								
	การเป็นผู้ประกอบการทางสังคม								
	DE	SE	t	IE	SE	t	TE	SE	t
การสนับสนุนทางสังคม	-	-	-	.171*	.050	3.450	.171*	.050	3.450
การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ	-	-	-	.464*	.049	9.514	.464*	.049	9.514
การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ	.825*	.026	31.569	-	-	-	.825*	.026	31.569
R²	.68								

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 9 จากผลการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างสามารถสรุปผลการวิจัยได้ตามสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานที่ 1 การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษา การเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง จากผลการวิจัย พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลทางตรงต่อการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการ ($\beta = .207, p < .05$) และการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ($\beta = .825, p < .05$) ผู้วิจัยจึงทดสอบอิทธิพลทางอ้อมของการสนับสนุนทางสังคมต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมผ่านการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมและพบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมผ่านการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ($\beta = .171, p < .05$)

สมมติฐานที่ 2 การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม โดยการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลางจากผลการวิจัย พบว่า การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการ ($\beta = .563, p < .05$) และการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ($\beta = .825, p < .05$) ผู้วิจัยจึงทดสอบอิทธิพลทางอ้อมของการรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมผ่านการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม และพบว่า การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมผ่านการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ($\beta = .464, p < .05$)

สมมติฐานที่ 3 การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ผลการวิจัย พบว่า การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ($\beta = .825, p < .05$) และสามารถทำนายได้ร้อยละ 68

ตารางที่ 10 สรุปผลการทดสอบทางสถิติ

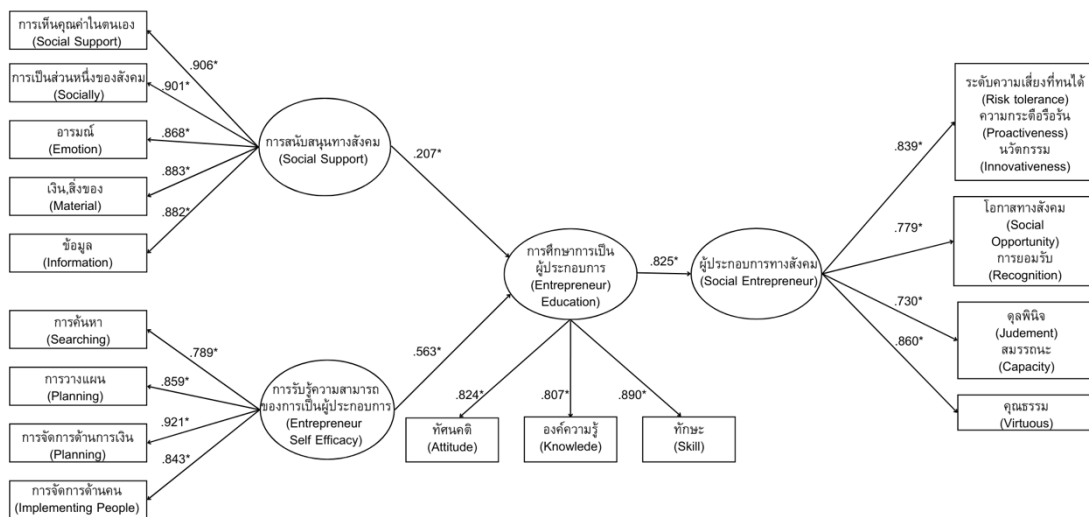
สมมติฐาน	สมมติฐาน	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
1	การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง	☒	-
2	การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง	☒	-
3	การศึกษากการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม	☒	-

จากตารางที่ 10 สรุปได้ว่า ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษากการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง ผลการทดสอบ

สมมติฐาน พบว่า การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษา การเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2 การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐาน พบว่า การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษา การเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 3 การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ผลการศึกษา พบว่า การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐาน และจากผลการทดสอบสมมติฐานสามารถสรุปเป็นแบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุ การเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แบบจำลองปัจจัยเชิงสาเหตุการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

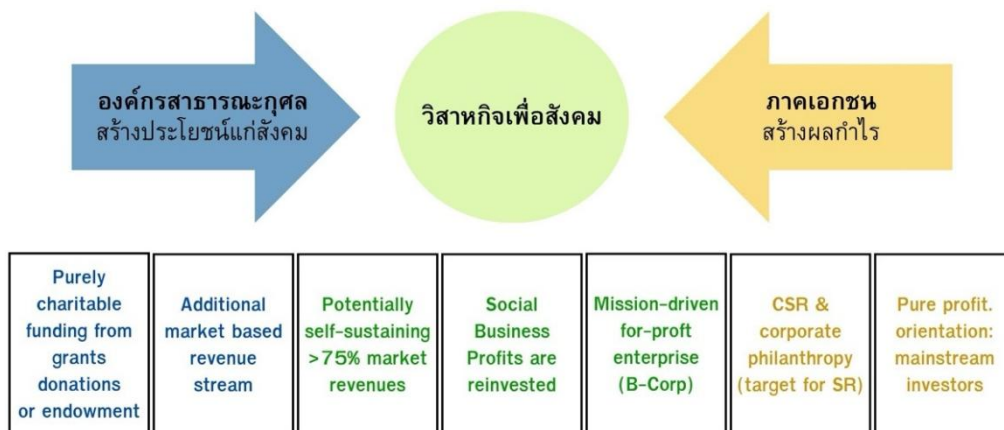
สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการ และผู้ประกอบการทางสังคมของประเทศมีแนวทางที่มีความคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะเนื้อหาแนวทางคิดเชิงธุรกิจผ่านโมเดลธุรกิจ ทั้งนี้เป็นข้อเท็จจริงที่ว่า การพัฒนาดังกล่าวมีความแตกต่างกันเพียงการสื่อความหมายว่า การทำธุรกิจมีความแตกต่างจากการทำธุรกิจเพื่อสังคมอย่างไรเท่านั้น เมื่อพิจารณาภายใต้ปัจจัยการวิจัยนี้ จะเห็นว่า การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ (Entrepreneur Self Efficacy) และการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur Education) ล้วนแล้วแต่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม (Social Entrepreneur) ทั้งสิ้น ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเห็นแนวทางการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมของไทย

ซึ่งหมายรวมถึง กิจกรรมเพื่อสังคม (Corporate Social Responsibility) ธุรกิจเพื่อสังคม (Social Business) และวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

งานวิจัยนี้มีส่วนต่อยอดองค์ความรู้ในสามมิติ ได้แก่ (1) เชิงทฤษฎี โดยการสังเคราะห์แนวคิดจาก Mort et al. (2006), Bandura (1997) และ Alberti et al. (2004) เพื่อสร้างโมเดลเชิงสาเหตุที่อธิบายการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมในบริบทไทย (2) เชิงระเบียบวิธี โดยการใช้ SEM ยืนยันบทบาทของ Entrepreneurial Education ในฐานะตัวแปรเชื่อมที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อการพัฒนาผู้ประกอบการทางสังคม และ (3) เชิงปฏิบัติ โดยเสนอแนวทางการพัฒนาผู้ประกอบการไทยผ่านนโยบายการศึกษาและการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งช่วยขยายกรอบ CSR ไปสู่การสร้าง Social Enterprise ที่ยั่งยืน อันเป็นการตอบโจทย์การพัฒนาสังคมไทยในระยะยาว

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาร่วมกับวัตถุประสงค์การวิจัย ที่ทำการศึกษาระดับของการสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ความสามารถที่มีผลต่อความเป็นผู้ประกอบการทางสังคม และอิทธิพลของการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการ ที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม หากสามารถสร้างรูปแบบการสนับสนุนปัจจัยทั้ง 3 ที่มีผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม ด้วยนโยบายภาครัฐ การศึกษาเชิงธุรกิจเพื่อสังคม และการสร้างความสามารถของผู้ประกอบการ จะมีผลต่อความสามารถเชิงการแข่งขัน (Competitive Ability) ซึ่งตรงกับความคาดหวังที่จะสร้างความยั่งยืนทางสังคม (Social Sustainability) ตามพิจารณาแนวทางการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมได้จากภาพที่ 3 และภาพที่ 4

ภาพที่ 3 แนวทางการพัฒนาการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

หมายเหตุ. พัฒนมาจาก : Social Enterprise New Frontiers, New Markets New Investors program for Society (2017) และโครงการศึกษารูปแบบการจัดการกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise : SE) สำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2561)

ภาพที่ 4 รูปแบบการสนับสนุนการสนับสนุนทางสังคม (Social Support), การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการ (Entrepreneur Self Efficacy), การศึกษารเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur Education) ความเป็นผู้ประกอบการทางสังคม (Social Enterprise : SE)

ด้วยนโยบายภาครัฐการศึกษาเชิงธุรกิจเพื่อสังคม และการสร้างความสามารถของผู้ประกอบการ จะมีผลต่อความสามารถเชิงการแข่งขัน (Competitive Ability) เพื่อความยั่งยืนทางสังคม (Social Sustainability)

การอภิปรายผลการวิจัย

ภายใต้สมมติฐานที่ 1 การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยมีการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลโดยทางอ้อมผ่านการศึกษารเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu (1986) และ Coleman (1988) พบว่า ทุนทางสังคม (Social Capital) มีบทบาทต่อการส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม โดยผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานรัฐและเอกชน มีแนวโน้มที่จะกล้าตัดสินใจและกล้าที่จะแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น นอกจากนี้ งานวิจัยของ Tihic et al. (2021b) และ Eduardo Acuña-Durán et al. (2021) ยังบ่งชี้ว่า การสนับสนุนจากสังคม จะส่งผลโดยตรงต่อการเสริมสร้างความมั่นใจและแรงจูงใจในการศึกษาเรียนรู้เชิงธุรกิจ เพื่อเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งนำไปสู่ความตั้งใจในการประกอบการทางสังคมในระยะยาวอีกด้วย

ภายใต้สมมติฐานที่ 2 การรับรู้ความสามารถของผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมโดยการศึกษาการเป็นผู้ประกอบการเป็นตัวแปรคั่นกลาง

ผลการวิจัย พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Entrepreneurial Self-efficacy) ส่งผลต่อการศึกษาผ่านหลักสูตร และ/หรือ กิจกรรมส่งเสริมด้านผู้ประกอบการ และทำให้เกิดเจตคติในเชิงบวกต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1997) ที่เน้นความสำคัญของ self-efficacy ในการตัดสินใจเชิงพฤติกรรม ส่วน Frese and Gielnik (2014) และ Rauch and Frese (2007) บ่งชี้ว่า ผู้ที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองสูง จะแสวงหาโอกาสในการพัฒนา และเรียนรู้ทักษะผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนทักษะด้านทุนมนุษย์ (Human Capital) และเป็นปัจจัยสำคัญในการกลายเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้งานวิจัยของ Luis Enrique Valdez-Juárez et al. (2023) ก็แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวยุคใหม่และการสนับสนุนทางจิตใจช่วยส่งเสริมความสามารถในตนเอง ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับแรงจูงใจในการศึกษาเรียนรู้ และฝึกอบรมด้านการเป็นผู้ประกอบการอีกด้วย

ภายใต้สมมติฐานที่ 3 การศึกษาการเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม

ผลการวิจัยชี้ว่า การศึกษาในด้านการเป็นผู้ประกอบการ ไม่ว่าจะผ่านหลักสูตรการสอน กิจกรรมหลัก และเสริมความรู้ และ/หรือ ประสบการณ์ตรง มีอิทธิพลต่อความตั้งใจในการเป็นผู้ประกอบการทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับทฤษฎี Planned Behavior ของ Ajzen (1991) โดยระบุว่า การรับรู้ถึงพฤติกรรม ความตั้งใจ และปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกจะส่งผลต่อพฤติกรรมในท้ายที่สุด การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และเจตคติ ในการทำธุรกิจเพื่อสังคม ตามแนวคิดการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม Mort et al. (2006) กล่าวว่า ผู้ประกอบการทางสังคมมีความสามารถที่หลากหลาย ไปจนถึงเป้าหมาย และการดำรงอยู่ขององค์กร โดยมีทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ประกอบการ จะต้องเกี่ยวข้องกับมิติคุณธรรม งานวิจัยของ Nguyen et al. (2023) และ Greeni Maheshwari et al. (2022) ยังคงสนับสนุนผลการวิจัยนี้ว่า หากการศึกษาผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมผู้ประกอบการช่วยส่งเสริมสร้างทักษะความรู้ ความตั้งใจ และความสามารถในการริเริ่มกิจการเพื่อสังคมอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. วิธีการดำเนินงานวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม ด้วยการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษากรณีตัวอย่าง เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ และแรงบันดาลใจของผู้ประกอบการทางสังคมให้มากขึ้น และเพื่อศึกษาปัจจัยที่สอดคล้องของผู้ประกอบการทางสังคมของไทยกับทฤษฎีของต่างประเทศ
2. วิธีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยั่งยืน และการเติบโตของธุรกิจผู้ประกอบการทางสังคม เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงความสำเร็จในภาคธุรกิจและความยั่งยืนในสังคม

3. การพัฒนากรอบแนวคิด และตัวแปรใหม่ โดยการเพิ่มตัวแปรที่อาจส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการทางสังคม อาทิเช่น ตัวแปรด้านความยั่งยืน และสิ่งแวดล้อม ตัวแปรด้านภาวะผู้นำเชิงสังคม ตัวแปรด้านความมีพหุวัฒนธรรม และตัวแปรด้านสุขภาพจิต และความเป็นอยู่

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2566). รายงาน/ชุดข้อมูล สถิติจำนวนวิสาหกิจเพื่อสังคม และการจ้างงาน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. พรึทรวงกรรพพิค จำกัค.
- ชาดาธิเบศร์ ภูทอง และสมมล ศิริกัณษ์. (2562). อิทธิพลของการสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนด้านการศึกษา และความเชื่อมั่นในตนเองต่อความตั้งใจจะเป็นผู้ประกอบการธุรกิจบริการและที่พักของกลุ่มวัยรุ่นนเจนเอเรชันซี. *Veridian E-Journal*, 12(6), 807–826.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (22 พฤษภาคม 2562). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 67ก. หน้า 32-56.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2561). *โครงการศึกษารูปแบบการจัดการกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise: SE) สำหรับผู้สูงอายุ*.
https://www.dop.go.th/download/knowledge/th1614826189-543_0.pdf
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2567). *รายงานนโยบายและทิศทางการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ปี 2567*. สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้ประกอบการแห่งชาติ (พ.ศ. 2566-2570)*.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- Alberti, F., Sciascia, S., & Poli, A. (2004, July). Entrepreneurship education: Notes on an ongoing debate. In *Proceedings of the 14th Annual International Entrepreneurship Research Conference*. University of Napoli Federico II.
- Al-Qadasi, N., Zhang, G., Al-Jubari, I., Al-Awlaqi, M. A., & Aamer, A. M. (2024). Entrepreneurship education and entrepreneurial behaviour: Do self-efficacy and attitude matter? *The International Journal of Management Education*, 22(1).
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.
- Boubker, O., Naoui, K., Ouajdouni, A., & Arroud, M. (2022). The effect of action-based entrepreneurship education on intention to become an entrepreneur. *MethodsX*, 9.

- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). Greenwood.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS* (2nd ed.). Routledge.
- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5), 300–314.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94(Supplement), S95–S120.
- Chang, L. (1994). A psychometric evaluation of 4-point and 6-point Likert-type scales in relation to reliability and validity. *Applied Psychological Measurement*, 18(3), 205–215.
- Dees, J. G. (1998). *The meaning of social entrepreneurship*. Stanford University.
- Diamantopoulos, A., & Siguaw, J. A. (2000). *Introducing LISREL*. Sage.
- Eduardo Acuña-Durán, A., Palma-Ruiz, J. M., & Zúñiga-Vicente, J. Á. (2021). Exploring the impact of social support on social entrepreneurial intention: A mediation model. *Sustainability*, 13(9).
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50.
- Frese, M., & Gielnik, M. M. (2014). The psychology of entrepreneurship. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1(1), 413–438.
- Greeni Maheshwari, G., Kumar, R., & Prasad, B. D. (2022). The role of entrepreneurship education in developing students' social entrepreneurial intentions: An empirical study. *Journal of Entrepreneurship Education*, 25(6), 1–10.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.
- Hussain, A., & Norashidah, D. (2015). *Impact of entrepreneurial education on entrepreneurial intentions of Pakistani students*. *Journal of Entrepreneurship and Business Innovation*, 2, 43–53.
- Joyce, A., Thomson, A., & Maclaren, A. (2018). Entrepreneurial motivations, values and mindsets of social entrepreneurs: A mixed-methods study. *International Journal of Entrepreneurial Behavior and Research*, 24(5), 1129–1150.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). Guilford Press.

- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement, 30*(3), 607–610.
- Krueger, N. F. (1993). The impact of prior entrepreneurial exposure on perceptions of new venture feasibility and desirability. *Entrepreneurship Theory and Practice, 18*(1), 5–21.
- Luis Enrique Valdez-Juárez, L. E., García-Pérez-de-Lema, D., & Sánchez-García, J. L. (2023). The role of self-efficacy and family support in shaping entrepreneurial intentions of university students. *Education + Training, 65*(1), 1–17.
- McGee, J. E., Peterson, M., Mueller, S. L., & Sequeira, J. M. (2009). Entrepreneurial self-efficacy: Refining the measure. *Entrepreneurship Theory and Practice, 33*(4), 965–988.
- Mort, G. S., Weerawardena, J., & Carnegie, K. (2006). Social entrepreneurship: Towards conceptualisation. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing, 8*(1), 76–88.
- Mueller, S. L., & Goic, S. (2003). East–West differences in entrepreneurial self-efficacy: Evidence from Croatia and the United States. *Journal of Small Business Management, 41*(3), 197–211.
- Nguyen, T. T. H., Nguyen, H. M., & Vo, T. T. T. (2023). Entrepreneurship education and social entrepreneurial intention: The mediating role of entrepreneurial self-efficacy. *Education + Training, 65*(3), 348–363.
- Rauch, A., & Frese, M. (2007). Let's put the person back into entrepreneurship research: A meta-analysis on the relationship between business owners' personality traits, business creation, and success. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 16*(4), 353–385.
- Roberts, D., & Woods, C. (2005). Changing the world on a shoestring: The concept of social entrepreneurship. *University of Auckland Business Review, 7*(1), 45–51.
- Schaefer, C., Coyne, J. C., & Lazarus, R. S. (1981). The health-related functions of social support. *Journal of Behavioral Medicine, 4*(4), 381–406.
- Stevenson, H. H. (1983). *A perspective on entrepreneurship* (Harvard Business School Working Paper No. 9-384-131). Harvard Business School.
- Sowers, J. A., & Smith, M. R. (2004). Evaluation of the effects of an inservice training program on nursing faculty members' perceptions, knowledge, and concerns about students with disabilities. *Journal of Nursing Education, 43*(6), 248–252.

- Tihic, M., Hadzic, M., & McKelvie, A. (2021a). Social support and its effects on self-efficacy among entrepreneurs with disabilities. *Journal of Business Venturing Insights*, 16.
- Tihic, M., Beynon, M. J., & Lo, C. K. Y. (2021b). The effect of social support on social entrepreneurial intention: A fuzzy-set qualitative comparative analysis. *Social Enterprise Journal*, 17(4), 548–573.
- West, S. G., Finch, J. F., & Curran, P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables. In R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications* (pp. 56–75). Sage.
- Zikmund, W. G., Babin, B. J., Carr, J. C., & Griffin, M. (2010). *Business research methods* (8th ed.). South-Western Cengage Learning.

การยอมรับเทคโนโลยีและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการ
ซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่
Technology Acceptance and Factors Affecting Consumer Decision-
Making in Using Motorcycle On-site Repair Services

วัชรพงษ์ แสงใส, ภาคภูมิ ทรัพย์สุนทร และอัษฎางค์ พลนอก

Watcharapong Sangsai, Pakpoom Subsoontorn and Assadang Polnok

คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Business, Economics and Communications, Naresuan University

E-mail¹ : watcharapongsa@nu.ac.th

Date Received : 25 April 2025

Date Revised : 26 September 2025

Date Accepted : 30 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ และ (2) ปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ในเขตพื้นที่ชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร จำนวน 219 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยสถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์ข้อมูลสถิติเชิงอนุมานด้วยการถดถอยพหุคูณเพื่อการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผลการวิจัยพบว่าระดับการยอมรับเทคโนโลยีด้านการรับรู้ประโยชน์จากการใช้งานอยู่ในระดับมาก ด้านการรับรู้ว่ามีความง่ายในการใช้งานอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ด้านความต้องการของผู้ใช้บริการ ด้านการรับรู้ราคา ด้านประเภทของบริการ และด้านวิธีการชำระเงิน มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ด้านความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ ด้านช่วงเวลาที่จะใช้บริการ และด้านช่องทางการใช้บริการ ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ซึ่งตัวแปรอิสระทุกตัวรวมพยากรณ์ตัวแปรตามมีค่าเท่ากับร้อยละ 66.3 (Adjusted R²=0.663)

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

คำสำคัญ : การยอมรับเทคโนโลยี, พฤติกรรมผู้บริโภค, การตัดสินใจ, บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

Abstract

This research aims to study (1) the acceptance of technology in motorcycle on-site repair services and (2) behavioral factors influencing the decision to use such services among undergraduate students at Naresuan University, located within the university community area of Phitsanulok Province. A total of 219 participants were selected using convenience sampling. Data were collected through structured questionnaires and analyzed with descriptive statistics and multiple regression analysis to test the research hypotheses.

Results indicated a high level of perceived usefulness in technology acceptance, whereas perceived ease of use was moderate. Behavioral factors including service demand, perceived pricing, service type, and payment method significantly influenced the decision to use motorcycle on-site repair services ($p < .05$). In contrast, decision confidence, preferred service timing, and service access channels were not statistically significant. The regression model explained 66.3% of the variance in service usage decisions (Adjusted $R^2 = .663$), indicating strong predictive validity.

Keywords: Technology Acceptance, Consumer Behavior, Decision-Making, Motorcycle On-site Repair Service

บทนำ

ชุมชนรอบมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ครอบคลุมพื้นที่เขต หมู่ 8 และ หมู่ 9 ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ. พิษณุโลก มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 1,700 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 15,000 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์, 2566) มีประชากรนิตยระดับปริญญาตรี ในช่วงปี 2561 ถึง 2566 เฉลี่ยปีละ 23,400 คน (ระบบทะเบียนออนไลน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2566) เมื่อรวมกับนิตยระดับบัณฑิตศึกษา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยนเรศวร จะมีจำนวนประชากรรวมกว่า 42,000 คน มีจำนวนผู้ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะจำนวนมาก โดยเฉพาะนิตยมหาวิทยาลัยนเรศวร ระดับชั้นปีที่ 1 มีรถจักรยานยนต์เป็นของตนเอง ร้อยละ 48.1 (ชลิต ยอดยิ่ง และศราวุฒิ รักนิยม, 2558) โดยรวมมีนิตยระดับปริญญาตรีใช้รถจักรยานยนต์ ร้อยละ 83.96 (รัตติกาล แก้วค่าง และคณะ, 2549) และจากผลการศึกษาปริมาณจราจรการเข้า-ออก มหาวิทยาลัยนเรศวรในช่วงเร่งด่วน 7.00-11.00 น. ทั้งหมด 5 ประตู มีปริมาณยานพาหนะผ่านเข้า-ออก รวม 21,476 คัน เป็นรถจักรยานยนต์ 15,1235 คัน หรือคิดเป็นร้อยละ 70.42 (ชนมณีภา มหาวัน และคณะ, 2567) จากข้อมูลดังกล่าว ชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวรน่าจะมีจำนวนรถจักรยานยนต์ไม่น้อยกว่า 19,000 คัน

จำนวนการจดทะเบียนรถจักรยานยนต์สะสมของจังหวัดพิษณุโลก ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2564 มีจำนวน 290,000 คัน (กรมการขนส่งทางบก, 2566) เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านอายุของประชากรประมาณ 850,000 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) ในช่วงระยะปี 2566 ถึง 2570 จะมีประชากรที่มีอายุ 15 – 24 ปี จำนวนประมาณ 100,000 คน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีใบอนุญาตขับขี่รถจักรยานยนต์ร้อยละ 60.3 (ณัฐกานต์ ไวยเนตร และคณะ, 2553) และเป็นประชากรที่จะเติบโตเข้าสู่ช่วงการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ดังนั้นแล้วหากไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบขนส่งมวลชนอย่างมีนัยสำคัญที่ให้บริการครอบคลุมพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวรที่ผู้วิจัยทำการศึกษาแล้ว จำนวนการจดทะเบียนรถจักรยานยนต์ต่อปีของจังหวัดพิษณุโลก น่าจะยังคงมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 2 ต่อปี (กรมการขนส่งทางบก, 2566) หรือคาดการณ์ได้ว่าในปี 2570 จะมีจำนวนรถจักรยานยนต์สะสมไม่น้อยกว่า 320,000 คัน และน่าจะเป็นยานพาหนะที่ได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง

โดยสภาพทั่วไปของรถจักรยานยนต์เมื่อเริ่มต้นใช้งาน ไม่ว่าจะใช้งานเป็นประจำหรือไม่ก็ตาม ย่อมเกิดการเสื่อมสภาพจากสาเหตุต่าง ๆ เช่น อะไหล่หมดอายุการใช้งาน ลักษณะการบรรทุก สภาพการจราจร อุบัติเหตุ และภัยธรรมชาติ จำเป็นต้องได้รับการตรวจสอบสภาพ ซ่อมแซม และเปลี่ยนอะไหล่ที่หมดอายุการใช้งานตามคำแนะนำของผู้ผลิต ในกรณีนี้ผู้ใช้งานมีทางเลือกที่จะนำรถจักรยานยนต์ ไปใช้บริการที่อู่ซ่อมทั่วไปหรือศูนย์บริการมาตรฐาน ในวันและเวลาที่กำหนดเองล่วงหน้าได้ แต่ในกรณีเร่งด่วนฉุกเฉิน เกิดอุบัติเหตุ หรือไม่ทราบสาเหตุ มีผลให้รถจักรยานยนต์ไม่สามารถใช้งานได้ตามปกติ การเคลื่อนย้ายไปยังอู่ซ่อมหรือศูนย์บริการไม่สะดวก ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเองได้ และจำเป็นต้องได้รับการซ่อมแซมทันที เพื่อให้รถจักรยานยนต์สามารถใช้งานเดินทางต่อไปได้ ด้วยข้อจำกัดด้านเวลา สถานที่ และเครื่องมือที่จำเป็น หากมีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ให้บริการในเขตชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร น่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้รถจักรยานยนต์และผู้ประกอบการอู่ซ่อมรถจักรยานยนต์เป็นอย่างยิ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้บริการ ซึ่งสามารถนำผลการศึกษาไปต่อยอดและออกแบบการให้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ต่อไปได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร

สมมติฐานการวิจัย

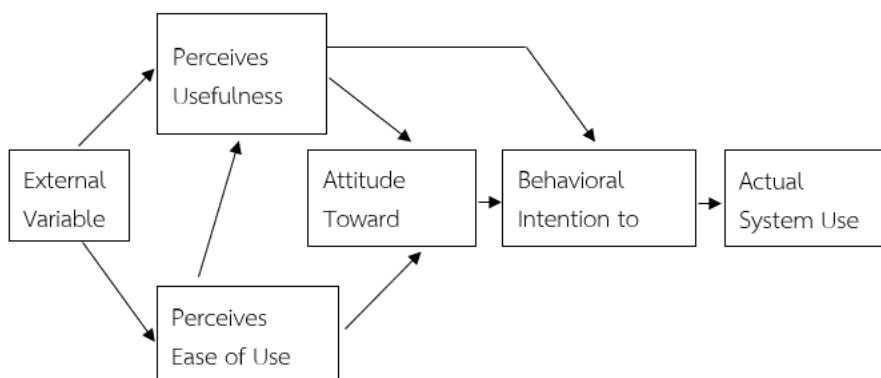
ปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่อย่างน้อย 1 ตัวแปร มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

ทบทวนวรรณกรรม

แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี

แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Theory of Acceptance Model: TAM) ถูกพัฒนาโดย Fred et al. (1989) โดยมีแนวคิดที่ว่า ก่อนที่ผู้ใช้จะมีการใช้งานเทคโนโลยีจริงนั้น ผู้ใช้ต้องมีความตั้งใจ (Behavioral Intention to Use) ที่จะใช้งานก่อน จึงจะเกิดการใช้งานจริง ปัจจัยที่จะทำให้เกิดความตั้งใจที่จะใช้งานขึ้นได้นั้น มาจากทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (Attitude Toward Using) ร่วมกับการรับรู้ว่ามีประโยชน์ (Perceives Usefulness) และความตั้งใจใช้งานเทคโนโลยีของผู้ใช้จะก่อตัวขึ้น ถ้าหากมีทัศนคติ (Attitude) ที่ดีต่อการใช้งานเทคโนโลยี การที่จะสร้างทัศนคติที่ดีต่อเทคโนโลยีได้นั้น เกิดจากการที่ผู้ใช้รู้สึกและรับรู้ได้ว่าตัวเทคโนโลยีนั้นมีประโยชน์ (Perceived Usefulness) ร่วมกับการที่ผู้ใช้รู้สึกและรับรู้ว่าการใช้งานง่ายไม่ยุ่งยากซับซ้อน (Perceived Ease of Use) ไม่ต้องใช้ความพยายามมากเกินไปในการทำความเข้าใจเทคโนโลยีนั้น ปัจจัยหลักที่จะทำให้เกิดความตั้งใจใช้เทคโนโลยีสามารถสรุปได้ ดังนี้

- 1) การที่ผู้ใช้รับรู้ว่ามีประโยชน์ต่อการใช้งาน (Perceived Usefulness)
- 2) การที่ผู้ใช้รับรู้ว่ามีประโยชน์ต่อการใช้งานได้ง่าย ไม่ต้องใช้ความพยายามมาก (Perceived Ease of Use of Use)
- 3) ทัศนคติที่ดีต่อเทคโนโลยี (Attitude) สามารถเกิดขึ้นได้จากการรับรู้ว่ามีประโยชน์และการรับรู้ว่ามีประโยชน์ต่อการใช้งานได้ง่าย

ภาพที่ 1 แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Theory of Acceptance Model: TAM)

หมายเหตุ. จาก “User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models” โดย Fred et al. (1989)

บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

บริการนอกสถานที่สำหรับรถจักรยานยนต์ทั่วไปที่ให้บริการในปัจจุบันคือ Yamaha Roadside Service สำหรับผู้ใช้รถจักรยานยนต์ Yamaha เป็นบริการเคลื่อนย้ายรถจักรยานยนต์ไปยังศูนย์บริการที่ใกล้ที่สุดฟรี ด้วยเงื่อนไขที่จำกัดภายในระยะเวลาประกัน 1 ปี และอาจมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมกรณีอยู่นอกเหนือเงื่อนไขการรับประกัน (ไทยยามาฮ่ามอเตอร์, 2566) ซึ่งไม่ครอบคลุมและไม่สามารถช่วยเหลือให้ผู้ใช้รถจักรยานยนต์สามารถเดินทางต่อได้ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ใช้รถยนต์ส่วนบุคคลส่วนใหญ่ที่มีบริการช่วยเหลือฉุกเฉินบนท้องถนน (Roadside Assistance) ตลอด 24 ชั่วโมง สำหรับผู้ซื้อใหม่ การได้รับสิทธิประโยชน์จากประกันภัย บริการเสริมจากบัตรเครดิต รวมถึงบริการที่ผู้ใช้รถยนต์สามารถจัดหาเองได้ โดยภาพรวมของบริการคือ การช่วยเหลือรถเสียฉุกเฉิน การเคลื่อนย้ายรถไปยังศูนย์บริการหรือไปสถานที่ที่ต้องการ การให้คำปรึกษาทางด้านเทคนิค บริการด้านกุญแจรถยนต์ การเติมน้ำมันฉุกเฉิน การจัดการรถทดแทน ด้านการจัดหาที่พัก และบริการทางการแพทย์ โดยไม่มีค่าใช้จ่ายหรือมีค่าใช้จ่ายบางส่วน ในขณะที่บริการช่วยเหลือฉุกเฉินบนท้องถนนสำหรับรถจักรยานยนต์ที่ใกล้เคียงกับผู้ใช้รถยนต์นั้น พบว่ามีบริการอยู่ในกลุ่มรถจักรยานยนต์ขนาดใหญ่หรือรถบิ๊กไบค์ (Big bike) ที่มีราคาสูง เช่น BMW Triumph Ducati และ Honda ขนาดเครื่องยนต์ 500 cc. ขึ้นไป ซึ่งมียอดจำหน่ายรวมกันในปี 2564 เพียง 1,900 คัน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.2 ของรถจักรยานยนต์ทั้งหมดในปีเดียวกันจำนวนกว่า 1.6 ล้านคัน (กรมการขนส่งทางบก, 2566)

แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้บริโภค

Kotler and Keller (2016) ได้เสนอแบบจำลองกระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค ที่ผู้บริโภคใช้ในการเลือกซื้อสินค้าและบริการจากทางเลือกที่มีอยู่ โดยพิจารณาจากความต้องการส่วนบุคคล ปัจจัยภายนอก และแรงจูงใจทางการตลาด เพื่อให้ได้สินค้า บริการ หรือสิ่งที่ตอบสนองความต้องการมากที่สุด ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก สรุปได้ดังนี้

1) ขั้นตอนที่ 1 การรับรู้ถึงปัญหา (Problem Recognition) การตระหนักถึงความต้องการ หรือปัญหาที่ต้องการแก้ไข เช่น ความหิว ความไม่สะดวก หรือความต้องการทางอารมณ์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการตัดสินใจ

2) ขั้นตอนที่ 2 การค้นหาข้อมูล (Information Search) ผู้บริโภคจะค้นหาข้อมูลจากแหล่งภายใน เช่น ประสบการณ์ส่วนตัว และแหล่งภายนอก เช่น สื่อสังคมออนไลน์ การค้นหาข้อมูลออนไลน์ หรือคำแนะนำจากบุคคลอื่น เพื่อประกอบการพิจารณา

3) ขั้นตอนที่ 3 การประเมินทางเลือก (Evaluation of Alternatives) ผู้บริโภคเปรียบเทียบตัวเลือกต่าง ๆ โดยพิจารณาจากคุณลักษณะของสินค้า เช่น ราคา คุณภาพ ความน่าเชื่อถือ และภาพลักษณ์ของแบรนด์ เพื่อเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด และตอบสนองต่อความต้องการ

4) ขั้นตอนที่ 4 การตัดสินใจซื้อ (Purchase Decision) หลังจากประเมินทางเลือก ผู้บริโภคจะตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือบริการที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด โดยอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเสริม เช่น ยี่ห้อ ช่วงเวลาในการซื้อ และวิธีการชำระเงิน

5) ขั้นตอนที่ 5 พฤติกรรมหลังการซื้อ (Post-Purchase Behavior) ผู้บริโภคจะประเมินความพึงพอใจหลังการใช้ หากพึงพอใจจะเกิดพฤติกรรมการซื้อซ้ำหรือบอกต่อ แต่หากไม่พึงพอใจอาจเกิดการร้องเรียนหรือเปลี่ยนยี่ห้อ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธนัชฐา วงกนก (2560) ได้ทำการศึกษาปัจจัยจำแนกต่อพฤติกรรมการเลือกสินค้าอะไหล่รถจักรยานยนต์ อะไหล่แท้ อะไหล่เทียม หรือ อะไหล่ปลอมของผู้บริโภคในเขตจังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคส่วนใหญ่ซื้ออะไหล่เทียม ทักษะการเลือกสินค้าของผู้บริโภคประกอบด้วย ด้านการเปิดรับสื่อ ด้านความรู้ความเข้าใจตัวผลิตภัณฑ์ ด้านความต้องการของผู้บริโภค ด้านแรงจูงใจในการซื้อสินค้า ด้านบุคลิกภาพของผู้บริโภค ด้านค่านิยมของผู้บริโภค โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

นวัตกรณ์ แซ่จิว และคณะ (2560) ได้ทำการศึกษาปัจจัยด้านจิตวิทยาที่มีผลต่อความพึงพอใจในการเลือกใช้บริการร้านขายอะไหล่รถจักรยานยนต์ ในเขตอำเภอเมืองสงขลา ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการเลือกซื้อของผู้บริโภค ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านจิตวิทยาภายในตัวผู้บริโภค ประกอบด้วย ความเชื่อมั่น แรงจูงใจ การรับรู้ และทัศนคติ ส่วนประสมการค้าปลีก (Retailing Mix) เป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อลูกค้าและการค้า ประกอบด้วย ด้านทำเลที่ตั้ง การจัดการสินค้า การกำหนดราคาขาย การให้บริการลูกค้า การออกแบบร้านและจัดเรียงสินค้า และการสื่อสารการค้าปลีก

อรุณทัย พยัคฆพงษ์ (2560) ได้ทำการศึกษาแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีในการแข่งขันทางการตลาด ผลการศึกษาพบว่า แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความตั้งใจใช้ (Intention to Use) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากทัศนคติของบุคคล ทัศนคติเชิงบวกของบุคคลมีอิทธิพลต่อการยอมรับใช้เทคโนโลยีและความตั้งใจใช้เทคโนโลยี และความตั้งใจใช้เทคโนโลยีจะนำไปสู่พฤติกรรมการยอมรับใช้เทคโนโลยี

มัสลิน ใจคุณ และรุจิภาส โพธิ์ทองแสงอรุณ (2562) ได้ทำการศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของกลุ่มผู้บริโภค Generations X, Y, Z ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ว่ามีประโยชน์และการรับรู้ว่าการใช้งาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อทัศนคติการซื้อสินค้าออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์ (Facebook LIVE) อย่างมีนัยสำคัญ และยังพบว่าการรับรู้ว่ามีประโยชน์ มีอิทธิพลต่อทัศนคติการซื้อสินค้าออนไลน์มากกว่าการรับรู้ว่าการใช้งาน

ฐิติรัตน์ จันทโณ (2562) ได้ทำการศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีและการรับรู้คุณค่าของช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาพบว่า การยอมรับเทคโนโลยีด้านการรับรู้ถึงประโยชน์ที่ได้รับ และด้านการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน

มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า การรับรู้คุณค่าด้านคุณภาพเว็บไซต์ ด้านคุณภาพข้อมูล ด้านคุณภาพของการให้บริการ และด้านการรับรู้คุณภาพส่วนติดต่อผู้ใช้งาน มีผลต่อการตัดสินใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนด้านคุณภาพของระบบ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ

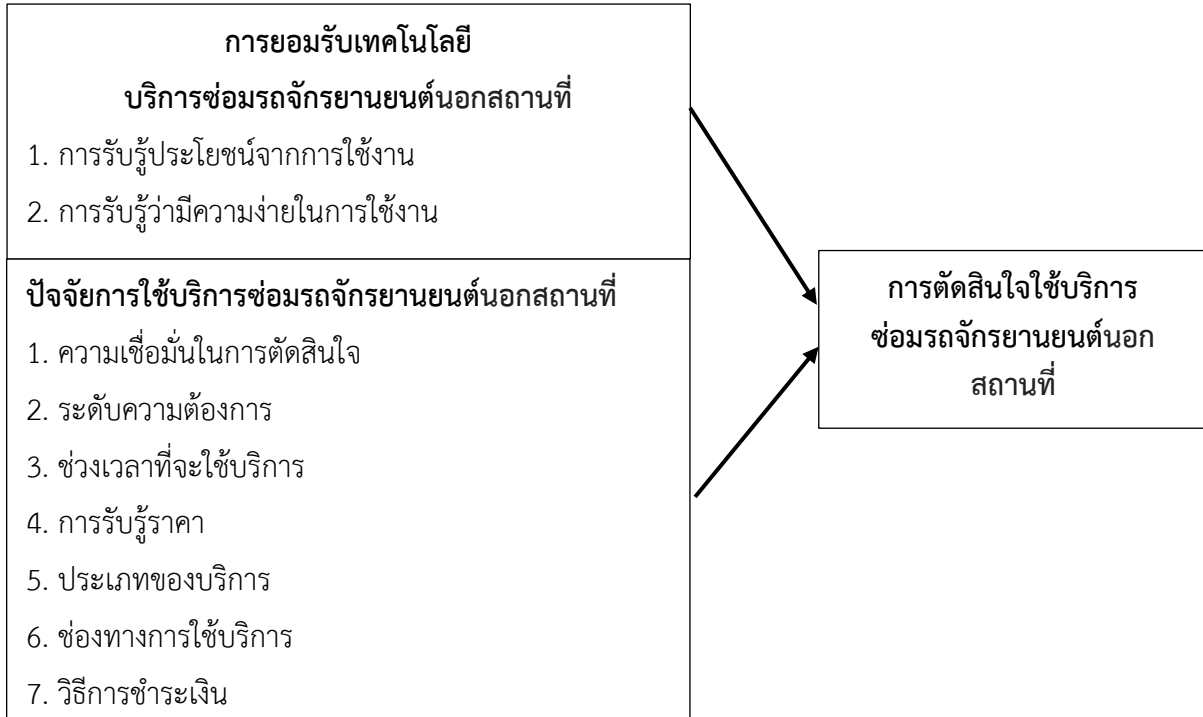
ชนิกานต์ พนมอุปถัมภ์ (2563) ได้ทำการศึกษาปัจจัยส่วนประสมการตลาดและสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อกระบวนการการตัดสินใจซื้ออุปกรณ์ชิ้นส่วนและอะไหล่รถจักรยานยนต์ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนประสมการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด และสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลต่อกระบวนการการตัดสินใจซื้อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ภัทธิตา ลือมอญ (2564) ได้ทำการศึกษาการตัดสินใจใช้บริการแอปพลิเคชัน Skyscanner ของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการศึกษาพบว่า ระดับการยอมรับเทคโนโลยี ด้านการรับรู้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าด้านการรับรู้ใช้งานง่าย และด้านการรับรู้ถึงความสนุก ผลเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ปัจจัยด้านการรับรู้ใช้งานง่าย ด้านการรับรู้ถึงความสนุก ด้านการบรรลุเป้าหมาย ด้านความสามารถของระบบ และด้านความเป็นส่วนตัว มีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจใช้บริการแอปพลิเคชัน Skyscanner ของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Ketut et al. (2019) ได้ทำการศึกษาเรื่อง The “Promotion” and “Call for Service” Features in the Android-Based Motorcycle Repair Shop Marketplace ผลการศึกษาพบว่า การออกแบบแอปพลิเคชันเรียกใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์ฉุกเฉินที่มีคุณสมบัติ “Call for Service” สามารถแก้ปัญหาที่ผู้ขับขี่ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าร้านซ่อมอยู่ที่ใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานที่ห่างไกลหรือในพื้นที่ที่ไม่เคยไปมาก่อน เมื่อร้านซ่อมบริเวณใกล้เคียงรับสายฉุกเฉิน แล้วสามารถแจ้งตำแหน่งบนแผนที่โดยใช้ระบบแผนที่สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) เพื่อให้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์และช่วยเหลือผู้ขับขี่ได้ทุกที่ทุกเวลา

กรอบการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการวิจัยดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือนิสิตระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยนเรศวร ในเขตชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 24,187 คน (ระบบทะเบียนออนไลน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2566) เมื่อทราบจำนวนที่แน่นอนจึงใช้วิธีการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยใช้สูตรของยามาเน่ (ภัทรานิชฐ์ เหมาะทอง และคณะ, 2560) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % โดยใช้ค่าความคลาดเคลื่อนในการสุ่ม 5 % ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 394 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามออนไลน์เพื่อเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา กำหนดระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 1 เดือน จากนั้นสรุป วิเคราะห์ และแปลผลข้อมูล ตามลำดับ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นปี รายได้

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยด้านพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

ส่วนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยฉบับนี้มีการเก็บข้อมูลจากประชากรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ จึงดำเนินการตามขั้นตอนของคณะกรรมการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อให้พิจารณารับรองอย่างถูกต้องและโครงการวิจัยได้รับเอกสารรับรองโครงการวิจัยเลขที่ P2-0261/2566 ก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2566 ถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2566 โดยการใช้แบบสอบถามออนไลน์แบบ QR code ในชั้นเรียนศึกษาทั่วไปกว่า 10 ห้อง นิสิตรวมราว 1,000 คน ได้รับการตอบกลับที่สมบูรณ์ จำนวน 219 คน เมื่อครบกำหนดระยะเวลาแล้วไม่มีผู้สนใจเข้ามาตอบแบบสอบถามเพิ่มจึงยุติการเก็บข้อมูล จากการกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของ ยามาเน่ จำนวน 394 คน แต่สามารถเก็บข้อมูลได้เพียง 219 คน อย่างไรก็ตามจำนวนดังกล่าวถือว่าเพียงพอต่อการวิเคราะห์ทางสถิติ เนื่องจากมีขนาดเกินเกณฑ์ขั้นต่ำตามหลักวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ (สุวิมล ติรกานันท์, 2557) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการวิเคราะห์ทางสถิติของ Cohen (1992) และ Hair et al. (2010) ที่ชี้ว่าขนาดตัวอย่างเกิน 200 คนสามารถใช้แทนประชากรได้อย่างมีนัยสำคัญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปและทดสอบสมมุติฐานการวิจัยโดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ ชั้นปี รายได้ ยี่ห้อรถจักรยานยนต์ ขนาดเครื่องยนต์ ประเภทเกียร์ และอายุการใช้งานของรถจักรยานยนต์ โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage)

2) การวิเคราะห์ระดับการยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Description statistics) ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมาย (สุวิมล ติรกานันท์, 2557) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

3) การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Description statistics) ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมาย (สุวิมล ติรกานันท์, 2557) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

4) การวิเคราะห์การตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Description statistics) ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้เกณฑ์ในการแปลความหมาย (สุวิมล ติรกานันท์, 2557) ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

5) ทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) การวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เพื่อทดสอบสมมติฐาน พฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

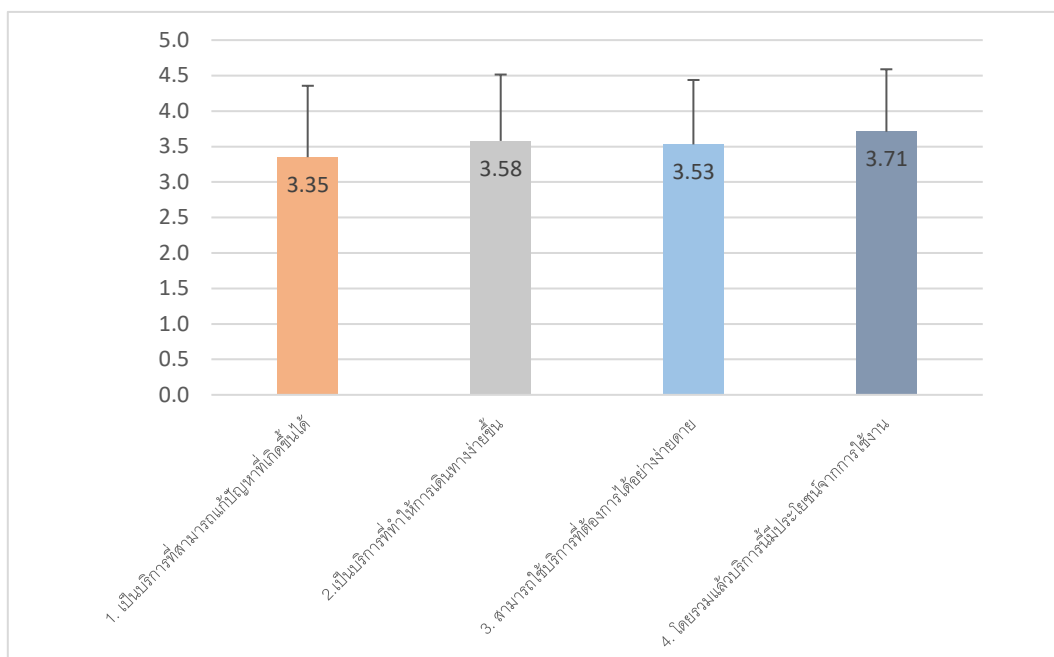
ผลการศึกษา

1. การวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรศาสตร์พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 114 คน คิดเป็นร้อยละ 52 รองลงมาคือ เพศชาย 79 คน คิดเป็นร้อยละ 36 และรองลงมาคือ LGBTQ 26 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ส่วนใหญ่อยู่ในระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 49 รองลงมาคือ ชั้นปีที่ 1 จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 39 รองลงมาคือ ชั้นปีที่ 4 จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 9 และอยู่ชั้นปีที่ 3 จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 3 ส่วนใหญ่มีอายุ 19 ปี จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 41 รองลงมาคือ อายุ 20 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 21 รองลงมาคือ อายุ 18 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 21 และอายุ 21 ปี ขึ้นไป จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 17 ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 จำนวน 106 คน คิดเป็นร้อยละ 48 รองลงมา

คือ รายได้ 5,001-10,000 บาท จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 46 และมีรายได้มากกว่า 10,000 บาท จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 6

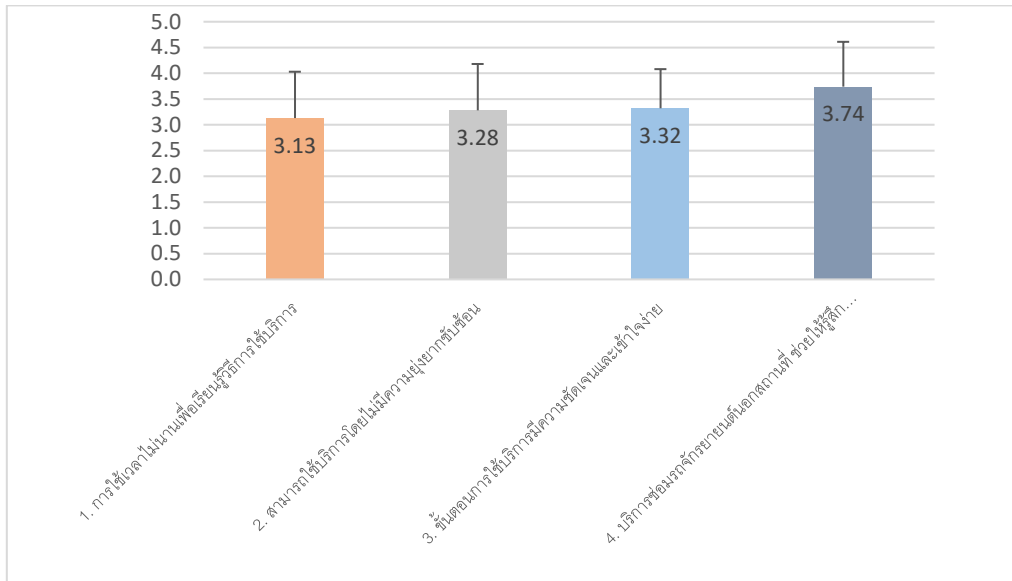
2. การวิเคราะห์ระดับการยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

การศึกษาปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ระดับความคิดเห็นของปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการรับรู้ว่ามีประโยชน์จากการใช้งาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.37 อยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษามีดังภาพที่ 3 และ 4

ภาพที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นการรับรู้ว่ามีประโยชน์จากการใช้งานบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

จากภาพที่ 3 ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นการรับรู้ว่ามีประโยชน์จากการใช้งานบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า โดยรวมแล้วเป็นบริการมีประโยชน์จากการใช้งาน มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.71$) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ บริการนี้ทำให้การเดินทางง่ายขึ้น ($\bar{X} = 3.58$) อยู่ในระดับมาก สามารถใช้บริการที่ต้องการได้อย่างง่ายดาย ($\bar{X} = 3.53$) อยู่ในระดับมาก และเป็นบริการที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.35$) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ภาพที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความเห็นการรับรู้ว่ามีคามง่ายในการใช้งานบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

จากภาพที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความเห็นการรับรู้ว่ามีคามง่ายในการใช้งานบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ช่วยให้รู้สึกสะดวก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 3.74$) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ขั้นตอนการให้บริการมีความชัดเจนและเข้าใจง่าย มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.32$) อยู่ในระดับปานกลาง สามารถใช้บริการโดยไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.28$) อยู่ในระดับปานกลาง และใช้เวลาไม่นานเพื่อเรียนรู้วิธีการใช้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.13$) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

ตารางที่ 1 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

ตัวแปรที่ศึกษา	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ	3.44	0.80	มาก
ความต้องการของผู้รับบริการ	4.00	0.99	มาก
ช่วงเวลาที่ใช้บริการ	3.62	0.99	มาก
การรับรู้ราคา	3.76	0.96	มาก
ประเภทของบริการ	3.46	0.94	มาก
ช่องทางการใช้บริการ	3.53	1.02	มาก
วิธีการชำระเงิน	3.46	1.03	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความต้องการของผู้รับบริการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.00$) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ราคา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.76$) อยู่ในระดับมาก ด้านช่วงเวลาที่ให้บริการ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.62$) ด้านช่องทางการใช้บริการ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.53$) อยู่ในระดับมาก ด้านวิธีการชำระเงิน มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.46$) อยู่ในระดับมาก ด้านประเภทของบริการ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.46$) อยู่ในระดับมาก และความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.44$) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

4. การศึกษาระดับการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาของแต่ละตัวแปรที่ได้ศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร

คำถาม	ระดับการตัดสินใจ					\bar{X}	S.D.	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก			
การตัดสินใจใช้บริการได้ทันทีเมื่อรถจักรยานยนต์ใช้งานไม่ได้ในเวลาเร่งรีบ	50	64	93	4	8	3.66	0.97	มาก
การตัดสินใจใช้บริการเมื่อต้องการซ่อมหรือเปลี่ยนอะไหล่รถจักรยานยนต์	28	82	99	3	7	3.55	0.85	มาก
การตัดสินใจใช้บริการได้ทันทีเมื่อพบบริการที่ตรงกับความคาดหวัง	34	77	100	2	6	3.60	0.86	มาก
การตัดสินใจใช้บริการซ้ำหากได้รับประสบการณ์ที่น่าพอใจ	36	84	92	1	6	3.65	0.85	มาก
การตัดสินใจใช้บริการในอนาคตอันใกล้	24	72	107	8	8	3.44	0.87	มาก

จากตารางที่ 2 การศึกษาระดับการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า การตัดสินใจใช้บริการได้ทันทีเมื่อรถจักรยานยนต์ใช้งานไม่ได้ในเวลาเร่งรีบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.66$) อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การตัดสินใจใช้บริการซ้ำหากได้รับประสบการณ์ที่น่าพอใจ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.65$) อยู่ในระดับมาก การตัดสินใจใช้บริการได้ทันทีเมื่อพบบริการที่ตรงกับความคาดหวัง มีค่าเฉลี่ย

($\bar{X} = 3.60$) อยู่ในระดับมาก การตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่เมื่อต้องการซ่อมหรือเปลี่ยนอะไหล่รถจักรยานยนต์ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.55$) อยู่ในระดับมาก และการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ในอนาคตอันใกล้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.44$) อยู่ในระดับมาก

5. การทดสอบสมมติฐานการวิจัยปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple regression analysis) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยด้วยวิธี Enter และเปรียบเทียบค่า Significant ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ตารางที่ 3 แสดงตัวแบบที่ได้จากการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้น (Model Summary) ของปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error
1	.821	.674	.663	219
n = 219				

จากตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุมีค่าเท่ากับ 0.821 หมายความว่า ตัวแปรการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ในระดับสูง ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจแบบพหุที่ปรับแล้ว (Adjusted R²) มีค่าเท่ากับ 0.663 หมายความว่า ตัวแปรปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ X₁ ถึง X₇ สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจได้ร้อยละ 66.30 ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอิสระเข้าสู่สมการพยากรณ์ด้วยวิธีการนำเข้า (Enter method) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเพื่อทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ตัวแปรอิสระ	การตัดสินใจใช้บริการ			
	β	S.D.	t	p-value
ค่าคงที่ (constant)	.223	.171	1.302	.194
พฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่				
1. ความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ (X ₁)	.074	.060	1.242	.216
2. ความต้องการของผู้ใช้บริการ (X ₂)	.109	.054	1.996	.047*
3. ช่วงเวลาที่จะใช้บริการ (X ₃)	.058	.066	.872	.384
4. การรับรู้ราคา (X ₄)	.170	.067	2.550	.011*

ตัวแปรอิสระ	การตัดสินใจใช้บริการ			
	β	S.D.	t	p-value
5. ประเภทของบริการ (X_5)	.310	.075	4.148	.000*
6. ช่องทางการใช้บริการ (X_6)	.088	.062	1.425	.155
7. วิธีการชำระเงิน (X_7)	.128	.061	2.089	.038*

R=0.821, R²=0.674, AdjR²=0.663

*ระดับนัยสำคัญ 0.05

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรพฤติกรรมการใช้บริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ ที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ที่เป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือ ด้านประเภทของบริการ (X_5) ($\beta = .310$) ($p < 0.05$) รองลงมาคือ ด้านวิธีการชำระเงิน (X_7) ($\beta = .128$) ($p < 0.05$) ด้านการรับรู้ราคา (X_4) ($\beta = .170$) ($p < 0.05$) และด้านความต้องการของผู้ใช้บริการ (X_2) ($\beta = .109$) ($p < 0.05$) ส่วนด้านความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ (X_1) ด้านช่วงเวลาที่จะใช้บริการ (X_3) และด้านช่องทางการใช้บริการ (X_6) ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

โดยสามารถนำค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรที่สามารถรวมทำนายมาเขียนสมการพยากรณ์ตัดสินใจใช้บริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ (Y) ได้ดังนี้

$$Y = .223 + 0.109*(X_2) + 0.170*(X_4) + 0.310*(X_5) + 0.128*(X_7)$$

$$R^2 = 0.674$$

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ พบว่า ยอมรับสมมติฐานจากการทบทวนวรรณกรรมที่ว่า พฤติกรรมการใช้บริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยด้านประเภทของบริการส่งผลมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ราคา ด้านวิธีการชำระเงิน และด้านความต้องการของผู้รับบริการ ตามลำดับ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52 อยู่ในระดับชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 49 ส่วนใหญ่มีอายุ 19 ปี ร้อยละ 60 และส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 5,000 บาท ร้อยละ 48

2. ผลการศึกษาปัจจัยการยอมรับเทคโนโลยีบริการของมรดจรรย์ยานยนต์นอกสถานที่ 1) ด้านการรับรู้ว่ามีประโยชน์จากการใช้งาน ระดับความคิดเห็นของของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแบบจำลองเทคโนโลยีของ Fred et al. (1989) กล่าวคือ ทักษะคนที่ดีต่อการใช้งานเทคโนโลยี มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้งานเทคโนโลยีนั้น ทักษะคนที่ดีต่อเทคโนโลยีเกิด

จากการที่ผู้ใช้รู้สึกและรับรู้ได้ว่าตัวเทคโนโลยีนั้นมีประโยชน์ (Perceived Usefulness) และสอดคล้องกับการศึกษาของ ภัททิยา ลือมอญ (2564) เรื่อง ปัจจัยที่ผลการตัดสินใจใช้บริการแอปพลิเคชัน Skyscanner ของกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้ใช้บริการมีระดับการยอมรับเทคโนโลยีอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการรับรู้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ใช้งานง่าย และยังคงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นวรัตน์ ช่วยบุญชู และคณะ (2562) เรื่อง การยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพการบริการที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีของผู้ใช้บริการธนาคาร ซึ่งพบว่า ระดับการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์ ด้านความคาดหวังในผลการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 2) ด้านการรับรู้ว่ามี ความง่ายในการใช้งาน ระดับความคิดเห็นของของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) ผลการศึกษานี้แสดงระดับความคิดเห็นด้านการรับรู้ความง่ายจากการใช้งาน มีระดับความคิดเห็นเฉลี่ย น้อยกว่าระดับความคิดเห็นด้านการรับรู้ว่ามีประโยชน์จากการใช้งาน อาจเป็นเพราะนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรคาดหวังประโยชน์จากการใช้งานบริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อให้รถจักรยานยนต์สามารถใช้งานได้ สำคัญกว่าวิธีการได้มาซึ่งบริการนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ ภัททิยา ลือมอญ (2564) พบว่า ระดับการยอมรับเทคโนโลยีที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการแอปพลิเคชัน Skyscanner ของกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร การรับรู้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ยมากกว่าด้านการรับรู้ใช้งานง่าย สอดคล้องกับมัสลิน ใจคุณ และรุจิภาส โพธิ์ทองแสงอรุณ (2562) ศึกษาพบว่า การยอมรับเทคโนโลยีของกลุ่มผู้บริโภค Generations X, Y, Z การรับรู้ว่ามีประโยชน์มีอิทธิพลต่อทัศนคติมากกว่าการรับรู้ว่าง่ายต่อการใช้งาน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรุโณทัย พัยคฆงพงษ์ (2560) ศึกษาพบว่า ความตั้งใจใช้ (Intention to Use) ได้รับอิทธิพลมาจากทัศนคติของบุคคล ทัศนคติเชิงบวกของบุคคลมีอิทธิพลต่อการยอมรับใช้เทคโนโลยีและความตั้งใจใช้เทคโนโลยี และความตั้งใจใช้เทคโนโลยีจะนำไปสู่พฤติกรรมการยอมรับใช้เทคโนโลยี

3. ผลการศึกษานี้ปัจจัยด้านพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ พบว่า นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรมีระดับความคิดเห็นด้านความต้องการของผู้รับบริการ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ราคา ด้านช่วงเวลาที่จะใช้บริการ ด้านช่องทางการใช้บริการ ด้านวิธีการชำระเงิน ด้านประเภทของบริการ และด้านความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ ตามลำดับ ดังปรากฏตามสมมติฐานที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ว่า พฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยปัจจัยด้านประเภทของบริการมีอิทธิพลมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการรับรู้ราคา ด้านวิธีการชำระเงิน และด้านความต้องการของผู้ใช้บริการ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอาจเป็นเพราะนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร ให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นต้องใช้บริการที่สามารถช่วยแก้ปัญหา เพื่อให้รถจักรยานยนต์กลับมาใช้งานได้ การเปรียบเทียบราคาเพื่อประมาณการค่าใช้จ่ายเบื้องต้น และการทราบราคาอะไหล่ก่อนใช้บริการ อาจเกี่ยวข้องกับพิจารณาทางเลือก ระหว่างการซ่อมอะไหล่ที่เสียกับการเปลี่ยนอะไหล่ใหม่ การเลือกวิธีการชำระเงินที่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปใช้ระบบ Prompt-pay มากขึ้นหลัง

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ซึ่งเป็นนวัตกรรมการชำระเงินที่ได้รับการผลักดันจากภาครัฐ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2563) และความต้องการของผู้ใช้บริการ ที่อาจให้ความสำคัญกับการใช้โซเชียลมีเดีย คุณภาพดี ซึ่งส่งผลโดยตรงกับอายุการใช้งานของรถจักรยานยนต์และความปลอดภัยในการขับขี่ รวมถึง การให้บริการที่ปลอดภัยและมีคุณภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ภัททิยา ลือมอญ (2564) พบว่า ระดับคุณภาพการบริการอิเล็กทรอนิกส์ ด้านการบรรจุเป้าหมายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ในกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี สอดคล้องกับการศึกษาของ ธนิษฐา วงนก (2560) พบว่า พฤติกรรมการเลือกสินค้า อะไหล่รถจักรยานยนต์ อะไหล่แท้ อะไหล่เทียม หรือ อะไหล่ปลอมของผู้บริโภคในเขตจังหวัดพิษณุโลก มีทัศนคติ การเลือกสินค้าประกอบด้วย ด้านการเปิดรับสื่อด้านความรู้ความเข้าใจตัวผลิตภัณฑ์ ด้านความต้องการ ของผู้บริโภค ด้านแรงจูงใจในการซื้อสินค้า ด้านบุคลิกภาพของผู้บริโภค และด้านค่านิยมของผู้บริโภค และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ชนิกันต์ พนมอุปถัมภ์ (2563) พบว่า ปัจจัยส่วนประสมการตลาด ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด และสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้ออุปกรณ์ชิ้นส่วนและอะไหล่รถจักรยานยนต์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ปัจจัยพฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ในด้านความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ ด้านช่วงเวลาที่ใช้บริการ และด้านช่องทางการใช้บริการ ไม่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรอาจมีความคุ้นชินกับบริการส่งอาหารแบบเดลิเวอรี่ ซึ่งเปิดให้บริการครอบคลุมพื้นที่ชุมชนมหาวิทยาลัยนเรศวร การใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในสถานการณ์เร่งด่วน ความต้องการใช้บริการโดยเร็ว เมื่อเกิดปัญหา ซึ่งไม่สามารถคาดการณ์เวลาและสถานที่ที่จะประสบปัญหาล่วงหน้าได้ นิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวรจึงอาจให้ความสำคัญกับช่องทางการใช้บริการน้อย กล่าวคือ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นแล้วจะใช้บริการผ่านช่องทางใดก็ได้ ที่สามารถติดต่อสื่อสารกับผู้เชี่ยวชาญ หรือเรียกใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่โดยเร็ว ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ Ketut et al. (2019) พบว่า บริการซ่อมรถจักรยานยนต์ฉุกเฉินที่มีคุณสมบัติ “Call for Service” สามารถแก้ปัญหาที่ผู้ขับขี่ส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าร้านซ่อมอยู่ที่ใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานที่ห่างไกลหรือในพื้นที่ที่ไม่เคยไปมาก่อน โดยการระบุตำแหน่งบนแผนที่ด้วยระบบ GIS ซึ่งไม่สอดคล้องกับผล การศึกษาของ ฐิติรัตน์ จันทโณ (2562) ซึ่งพบว่า การรับรู้คุณค่าด้านคุณภาพเว็บไซต์ ด้านคุณภาพข้อมูล ด้านคุณภาพของการให้บริการ และด้านการรับรู้คุณภาพส่วนติดต่อผู้ใช้งาน มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นวัตกรรม แซ่จิว และคณะ (2560) ซึ่งพบว่า พฤติกรรมการเลือกซื้อของผู้บริโภค ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อมั่น แรงจูงใจ การรับรู้ และทัศนคติ

4. การตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่า การตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า การตัดสินใจใช้บริการได้ทันทีเมื่อรถจักรยานยนต์ใช้งานไม่ได้ในเวลาเร่งรีบ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือ การตัดสินใจใช้บริการซ้ำหากได้รับประสบการณ์ที่น่าพอใจ การตัดสินใจใช้บริการได้ทันทีเมื่อพบบริการที่ตรงกับความคาดหวัง การตัดสินใจใช้บริการเมื่อต้องการซ่อมหรือเปลี่ยนอะไหล่รถจักรยานยนต์ และ

การตัดสินใจใช้บริการในอนาคตอันใกล้ ตามลำดับ ผลการศึกษาเป็นเช่นนี้ อาจเป็นเพราะนิสิตมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ต้องการใช้งานรถจักรยานยนต์เพื่อเดินทางต่อ และต้องการใช้บริการที่สามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ ดังปรากฏตามสมมติฐานที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ว่า พฤติกรรมการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ด้านประเภทของบริการส่งผลต่อการตัดสินใจใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่มากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของ โอรส เหล่าดำรงกุล (2564) ศึกษาพบว่า การสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันฟู้ดแพนด้า ทำให้กลุ่มตัวอย่างมีเวลาทำอย่างอื่นเพิ่มมากขึ้น ทำให้ประหยัดเวลาและยังได้รับบริการจัดส่งที่รวดเร็ว และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ภัททิยา ล้อมอญ (2564) พบว่า ระดับการตัดสินใจใช้บริการอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อผู้ใช้บริการเห็นว่า การให้บริการแอปพลิเคชัน Skyscanner เป็นทางเลือกที่ง่ายและสะดวกสบายต่อผู้ใช้งาน และมีระดับการตัดสินใจใช้บริการในอนาคตอันใกล้ที่น้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนิสิตมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ คาดหวังให้รถจักรยานยนต์ของตนเองอยู่ในสภาพดีและพร้อมใช้งานอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สำหรับผู้ประกอบการ จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ควรออกแบบบริการให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะในด้านระดับความต้องการ ประเภทของบริการ การรับรู้ราคา และวิธีการชำระเงินให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะประเภทของบริการที่มีลักษณะการซ่อมหรือเปลี่ยนอะไหล่เพื่อให้รถจักรยานยนต์กลับมาใช้งานได้ทันที โดยมีการแจ้งราคาก่อนให้บริการ มีวิธีการรับชำระเงินรองรับมากกว่า 1 ช่องทาง รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ของผู้ให้บริการมีความน่าเชื่อถือในการให้บริการได้ครอบคลุม และสามารถแก้ไขปัญหาของผู้ใช้บริการได้

2. ผลการศึกษายังสามารถนำไปใช้กับหน่วยงานของมหาวิทยาลัย ส่งเสริมให้มีผู้ประกอบการที่มีศักยภาพในการให้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนโดยรอบและสามารถให้บริการได้นอกเวลาทำการได้ รวมถึงการจัดให้เป็นสวัสดิการหรือโครงการจิตอาสา เพื่อให้การใช้งานรถจักรยานยนต์มีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในด้านความพึงพอใจในการใช้บริการซ่อมรถจักรยานยนต์นอกสถานที่ การศึกษาพฤติกรรมการใช้งานรถจักรยานยนต์ด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ความถี่ในการทำงาน ระยะทางที่ใช้เดินทาง และสภาพการจราจร การศึกษาเปรียบเทียบการตัดสินใจใช้บริการกับการมีทางเลือกอื่นเพิ่มเติม และการศึกษาในกลุ่มประชากรอื่นในเขตพื้นที่เดียวกัน เพื่อให้ผลการศึกษาครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการขนส่งทางบก. (2566). *Number of Vehicle Registered in Thailand of 2022*.
<https://web.dlt.go.th/statistics/index.php>
- ชนมณีภา มหาวิน, ฌมลวรรณ กุนดี, รัชพร เรือนแก้ว, วรัญญา โสมา และนิภา เหล็กสูงเนิน. (2567). การศึกษาปริมาณจราจรบริเวณทางเข้าออกมหาวิทยาลัยนเรศวรเพื่อแก้ไขปัญหาจราจรช่วงเวลาเร่งด่วน. *วารสารโลจิสติกส์และดิจิทัลซัพพลายเชน*, 2(3), 90-112.
- ชนิกานต์ พนมอุปถัมภ์. (2563). ปัจจัยส่วนประสมการตลาดและสื่อสังคมออนไลน์ที่มีผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้ออุปกรณ์ชิ้นส่วนและอะไหล่รถจักรยานยนต์. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 21(1), 88-99.
- ชลิต ยอดยิ่ง และศราวดี รัคนิยม. (2558). การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายระหว่างการใช้รถไฟฟ้า มหาวิทยาลัยนเรศวรกับรถจักรยานยนต์ [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ฐิติรัตน์ จันทร์โณ. (2562). การยอมรับเทคโนโลยีและการรับรู้คุณค่าของช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ณัฐกานต์ ไวยเนตร และคณะ. (2553). รายงานการสำรวจประวัติการได้ใบขับขี่ การทดสอบการขับขี่ของเยาวชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กรณีศึกษาสถาบันการศึกษาจังหวัดพิษณุโลก.
https://www.roadsafetythai.org/edoc/doc_20181124110614.pdf
- ไทยยามาฮ่ามอเตอร์. (2566). *แนะนำบริการช่วยเหลือฉุกเฉิน Yamaha ROADSIDE SERVICE*.
<https://www.yamaha-motor.co.th/blog/detail?url=แนะนำบริการช่วยเหลือฉุกเฉิน-yamaha-roadside-service-Yamaha&cate=tip-amp-tricks>
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2563). PromptPay the Game Changer for Payments. *BOT พระสยาม Magazine*, 43(3), 18-21.
- ธนัชฐา วงกนก. (2560). ปัจจัยจำแนกต่อพฤติกรรมการเลือกสินค้าอะไหล่รถจักรยานยนต์ อะไหล่แท้ อะไหล่เทียม หรืออะไหล่ปลอมของผู้บริโภคในเขตจังหวัดพิษณุโลก [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นวรรตน์ ช่วยบุญชู, อรจันทร์ ศิริโชติ และเจษฎา นกน้อย. (2562). การยอมรับเทคโนโลยีและคุณภาพการบริการที่มีอิทธิพลต่อความจงรักภักดีของผู้ใช้บริการธนาคารอิเล็กทรอนิกส์. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 11(1), 31-52.
- นวัตกรณ์ แซ่จิว, อนิวัช แก้วจำนงค์ และอรจันทร์ ศิริโชติ. (2560). ปัจจัยด้านจิตวิทยาที่มีผลต่อความพึงพอใจในการเลือกใช้บริการร้านขายอะไหล่รถจักรยานยนต์ในเขตอำเภอเมืองสงขลา. ใน *สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, พลวัตการศึกษายุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล. รายงานสืบเนื่องการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9*. (595-605). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.

- ภัททิยา ลือมอญ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการแอปพลิเคชัน Skyscanner ของกลุ่มนักท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภัทรานิชรุ้ งามะทอง, วนิดา ทองโคตร และสุพรรณิ อึ้งปัญญาตวงศ์. (2560). การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane. http://sc2.kku.ac.th/stat/statweb/images/Eventpic/60/Seminar/01_9_Yamane.pdf
- มัสลิน ใจคุณ และรุจิภาส โพธิ์ทองแสงอรุณ. (2562). การยอมรับเทคโนโลยี ความไว้วางใจ และการตลาดผ่านสังคมออนไลน์ ที่มีผลต่อความตั้งใจซื้อสินค้าผ่านช่องทางเฟซบุ๊กไลฟ์ (Facebook LIVE) ของกลุ่มผู้บริโภค Generations X, Y, Z. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 5(1), 260-275.
- ระบบทะเบียนออนไลน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. (2566). ข้อมูลสถิตินิติ. <https://www.reg2.nu.ac.th/registrar/studentstat-dl.asp?avs782860810=1>
- รัตติกาล แก้วค่าง, อภิชัย มิฟองฟู และจักรี ไมตรี. (2549). พฤติกรรมการขับซื้อรถจักรยานยนต์ของนิสิตมหาวิทยาลัยนเรศวร [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). สถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ. สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2557). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 12). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลท่าโพธิ์. (2566). *สภาพทั่วไป*. <https://www.thapho.go.th>
- อรุณทัย พยัคฆพงษ์. (2560). แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีในการแข่งขันทางการตลาด. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 11(25), 128-136. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/trujournal/article/view/85642>
- โอรส เหล่าดำรงกุล. (2564). ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดกับการตัดสินใจสั่งอาหารผ่านแอปพลิเคชันฟู้ดแพนด้า. ใน *มหาวิทยาลัยศรีปทุม, งานวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในยุค New Normal. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10.* (301-478). มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.1.155>
- Fred, D. D., Richard, P. B., & Paul, R. W. (1989). User Acceptance of Computer Technology: A Comparison of Two Theoretical Models. *Management Science*, 35(8), 982-1003. <http://www.jstor.org/stable/2632151>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson.

Ketut, W. K. N., I M. S., & Ni, P. S. (2019). The “Promotion” and “Call for Service” Features in the Android-Based Motorcycle Repair Shop Marketplace. *International Journal of Computer Applications Technology and Research*. 8(9), 348-352.

<https://doi:10.7753/IJCATR0809.1002>

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson Education.

การเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และทัศนคติ
ต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอยรอบโรงเรียน
ประถมศึกษาในเขตเมือง

Types of Food Packaging, Knowledge about Environmental Impacts,
and Attitudes toward the Use of Eco-friendly Packaging among Street
Food Vendors around Primary Schools in Urban Areas

พรรณสิทธิ์ เทียมตัน, อุมาวดี ท่อนแก้ว, สง่า ทับทิมทิน, พลากร สืบสำราญ และปวีณา ลิมปิติปราการ
Phannasit Thiamthan, Umavadee Thonkaew, Sangsa Tubtimhin, Palakorn Suebsamran
and Pawena Limpiteeprakan

กลุ่มวิชาสาธารณสุขศาสตร์ วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Public Health Sub-division, College of Medicine and Public Health, Ubon Ratchathani
University

E-mail¹ : pawena.l@ubu.ac.th

Date Received : 23 April 2025

Date Revised : 11 September 2025

Date Accepted : 15 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาประเภทบรรจุภัณฑ์อาหารที่ใช้ในร้านแผงลอยรอบโรงเรียนประถมศึกษา
ในเขตเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยเลือกโรงเรียนที่มีครูและนักเรียนมากที่สุด 3 ลำดับแรกในเขตเทศบาล
นครอุบลราชธานี ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี โรงเรียนอุบลวิทยาคม และโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบล-
รัตนาราม ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เช่น ประเภทของอาหารที่ขาย ประเภทของบรรจุ-
ภัณฑ์ที่ใช้ ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม และทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้
บรรจุภัณฑ์กับผู้ค้าแผงลอยรอบบริเวณโรงเรียน จำนวน 70 ร้าน ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2566 ผลการศึกษา
พบว่า ประเภทของอาหารที่ขายเป็นประเภทเครื่องดื่มมากที่สุด ร้อยละ 29.5 ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้เป็น
ถุงพลาสติกหุ้มมากที่สุด ร้อยละ 77.1 รองลงมาคือ ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำ ร้อยละ 41.4 ร้านค้าใช้

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

บรรจุภัณฑ์พลาสติกเฉลี่ย 119.91 ชิ้นต่อวัน (SD=32.73) ส่วนใหญ่ซื้อจากร้านขายของชำทั่วไป ร้อยละ 27.1 ราคาซื้อเฉลี่ย 151 บาท/ครั้ง (SD=46.87) กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดีมากที่สุด ร้อยละ 82.9 โดยร้อยละ 85.7 ทราบว่าบรรจุภัณฑ์จากกระดาษเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แต่ขาดความรู้เกี่ยวกับการเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติกจะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ร้อยละ 62.9ทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับดีมาก ร้อยละ 68.6 โดยเห็นว่าการลดการใช้พลาสติกเป็นสิ่งสำคัญ แต่ยังไม่รู้วิธีหาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาทดแทน (ร้อยละ 61.4) ดังนั้น ภาครัฐควรมีนโยบายที่ส่งเสริมให้มีการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้หรือรีไซเคิลได้มากขึ้น พร้อมให้ความรู้กับผู้ค้าแผงลอยเกี่ยวกับการบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

คำสำคัญ : แผงลอยจำหน่ายอาหาร, บรรจุภัณฑ์อาหาร, ความรู้และทัศนคติของผู้ค้า, โรงเรียนประถมศึกษา

Abstract

This study examines the types of food packaging used by street food vendors around primary schools in urban areas of Ubon Ratchathani province. The study selected the top three schools with the largest number of teachers and students in the Ubon Ratchathani Municipality, which were Ubon Ratchathani Kindergarten, Ubon Wittayakom School, and Wat Sri Ubonrattanaram Foundation School. Data were collected using a questionnaire that included general information such as the type of food sold, the type of packaging used, knowledge about the environmental impacts of plastic packaging, and attitudes toward packaging choices among 70 street vendors around the school area from 70 street vendors in September 2023. The results showed that the most common type of food sold was beverages, accounting for 29.5%. The most frequently used type of packaging was plastic bags with handles, at 77.1%, followed by plastic handle bags for cups at 41.4%. On average, stores used 119.91 plastic packaging items per day (SD = 32.73). Most purchased these from general grocery stores, accounting for 27.1%, with an average purchase price of 151 baht per time (SD = 46.87). The sample group had the highest level of knowledge about the environmental impact of plastic packaging, at 82.9%. Additionally, 85.7% knew that paper packaging is environmentally friendly, but 62.9% lacked knowledge about the fact that burning plastic packaging causes air pollution. The attitude of the sample group was at a very good level, accounting for 68.6%, with the view that reducing plastic use is important. However, they still felt that environmentally friendly products are difficult to find (61.4%). It is recommended that the government should implement policies to promote the use of biodegradable or recyclable

packaging and provide more education to street vendors about environmentally friendly packaging.

Keywords: Food stalls, Food packaging, Knowledge and attitudes of vendors, Primary schools

บทนำ

พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-use Plastic) เป็นวัสดุที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้งานในระยะสั้น เช่น ถ้วยพลาสติก หลอดพลาสติก จาน กล่องใส่อาหาร แก้วน้ำ ซ้อน และส้อมพลาสติก แม้จะมอบความสะดวกสบายแก่ผู้บริโภค แต่พลาสติกเหล่านี้ต้องใช้เวลาย่อยสลายนานหลายร้อยปี ส่งผลให้เกิดการสะสมในสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งน้ำ แม่น้ำ ทะเล หรือพื้นดิน เมื่อเวลาผ่านไป พลาสติกเหล่านี้สามารถแตกตัวกลายเป็นไมโครพลาสติก ซึ่งมีขนาดเล็กมากจนไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า และสามารถเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารของระบบนิเวศผ่านการบริโภคของสัตว์น้ำ ก่อนจะย้อนกลับมาสู่ร่างกายมนุษย์ (Oberoi & Garg, 2021) ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเพิ่มสูงขึ้น คือ ความนิยมในการสั่งอาหารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ โดยเฉพาะในเขตเมืองที่มีความสะดวกในการเข้าถึงบริการ การจัดส่งถึงที่ และสามารถใช้บริการได้ตลอดเวลา ส่งผลให้ปริมาณการใช้กล่องอาหารพลาสติก ซ้อนส้อม หลอด แก้ว และบรรจุภัณฑ์พลาสติกประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หลังการใช้งานแล้ว บรรจุภัณฑ์เหล่านี้มักถูกทิ้งรวมกับขยะทั่วไปโดยไม่มี การคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง ทำให้มีขยะพลาสติกเข้าสู่ระบบการกำจัดเพิ่มขึ้น โดยพบว่าขยะพลาสติกที่เข้าสู่สถานที่ฝังกลบของเทศบาลเมืองวารินชำราบมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 35.06 ของปริมาณขยะทั้งหมด (สุภัญญา สุขมงคล และคณะ, 2566) สะท้อนถึงปัญหาด้านการจัดการมูลฝอยของประเทศไทยที่ยังขาดประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ การขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ และการขาดจิตสำนึกของประชาชนในการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม

สถานการณ์ปริมาณมูลฝอยในประเทศไทยปี 2565 พบว่า มีปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั้งหมด 25.70 ล้านตัน โดยมีขยะที่นำกลับมาใช้ประโยชน์จำนวน 8.80 ล้านตัน การกำจัดขยะอย่างถูกต้องมีจำนวน 9.80 ล้านตัน และมีขยะที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้องถึง 7.10 ล้านตัน ส่งผลให้เกิดมูลฝอยตกค้าง 9.91 ล้านตัน สำหรับในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ามีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นถึง 1,654 ตัน/วัน โดยมีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ 954 ตัน/วัน การกำจัดขยะถูกต้องมีจำนวน 500 ตัน/วัน และมีขยะที่ถูกกำจัดไม่ถูกต้อง 200 ตัน/วัน ทำให้เกิดมูลฝอยตกค้างถึง 8,000 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2565) สาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณขยะในจังหวัดอุบลราชธานีสูงขึ้นมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภาคการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีการย้ายถิ่นของประชากรทั้งในและนอกพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง ขยะในเขตเทศบาลทั้งหมดจะถูกส่งไปกำจัดที่หลุมฝังกลบของเทศบาลเมืองวารินชำราบ ซึ่งเป็นศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี รับมูลฝอยจากทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อดำเนินการกำจัดตามหลักสุขาภิบาลอย่างถูกต้อง

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญนอกจากจะมาจากครัวเรือนแล้ว สถานศึกษาก็ถือเป็นแหล่งที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี ซึ่งมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาหลายแห่ง เช่น โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานีที่มีครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนรวมทั้งหมด 3,662 คน (กลุ่มงานสารสนเทศโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี, 2565) โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนารามที่มีครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนรวม 2,619 คน (กลุ่มงานสารสนเทศโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม, 2565) และโรงเรียนอุบลวิทยาคมที่มีครู เจ้าหน้าที่ และนักเรียนรวม 1,595 คน (กลุ่มงานสารสนเทศโรงเรียนอุบลวิทยาคม, 2565) โดยในแต่ละวันจะเกิดขยะมูลฝอยจำนวนมากจากกิจกรรมการบริโภคของนักเรียน โดยเฉพาะหลังเวลาการเรียน เมื่อมีการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มจากร้านแผงลอยรอบโรงเรียน ที่มักใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-use plastic) เป็นภาชนะในการบรรจุอาหารและเครื่องดื่ม การใช้งานพลาสติกดังกล่าวทำให้โรงเรียนในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีกลายเป็นแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่สำคัญในแต่ละวัน จึงเป็นปัญหาที่ต้องมีการจัดการอย่างเร่งด่วนเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม จากการศึกษาของ ECOS (2024) ร่วมกับ Mekong Institute ได้มีการนำเสนอแนวทางลดการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง (single-use plastic) ในตลาดอาหารริมทางของจังหวัดขอนแก่น โดยการใช้การสำรวจข้อมูลจากผู้ค้าและลูกค้าในท้องถิ่น ผลการศึกษาเสนอให้มีการส่งเสริมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้กับผู้ค้าแผงลอยบริเวณรอบโรงเรียนได้เช่นกัน เนื่องจากลักษณะการจำหน่ายอาหารและพฤติกรรมผู้บริโภคมีความใกล้เคียงกัน

ปัญหาขยะจากร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารบริเวณรอบโรงเรียนระดับประถมศึกษา ถือเป็นหนึ่งในแหล่งสำคัญของขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติก ขณะเดียวกัน โรงเรียนยังมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน หากทั้งผู้ค้าและโรงเรียนสามารถร่วมกันกำหนดแนวทางหรือมาตรการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ย่อมสามารถนำไปสู่การลดปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติกได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม ข้อมูลการวิเคราะห์ขยะพลาสติกจากสถานศึกษาในประเทศไทยยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะข้อมูลเชิงปริมาณที่จำแนกพลาสติกชนิดใช้ครั้งเดียวทิ้ง ซึ่งยังไม่ถูกแยกออกมาอย่างชัดเจน งานวิจัยที่มีอยู่ส่วนใหญ่เน้นโครงการนำร่องหรือกรณีศึกษาเฉพาะแห่ง มากกว่าการจัดทำข้อมูลเชิงลึกอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษารูปแบบการใช้บรรจุภัณฑ์อาหารของร้านแผงลอยเหล่านี้ รวมถึงศึกษาระดับความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม และทัศนคติของผู้ค้าในการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืน งานวิจัยในประเทศ เช่น ชูสิทธิ์ เทพบุรี และคณะ (2562) พบว่า ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลกระทบของพลาสติกมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความตระหนักและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ขณะเดียวกัน งานวิจัยต่างประเทศยังชี้ให้เห็นว่า ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืน (Steg & Vlek, 2009) และทัศนคติที่ดีต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ดังกล่าว ยังสามารถส่งเสริมเจตนาธรรมณ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ตามทฤษฎีวางแผนพฤติกรรม (Ajzen, 1991) ดังนั้น การเพิ่มพูนความรู้และสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม จึงเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้ค้าตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกใช้บรรจุ

ภัณฑ์ที่ยั่งยืน ตลอดจนเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการบริหารจัดการขยะบรรจุภัณฑ์อาหารในพื้นที่รอบโรงเรียน
อาศัยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อมุ่งสู่การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและ
ยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- เพื่อศึกษาการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหารที่ร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารบริเวณรอบโรงเรียน
ประถมศึกษาในเขตเมือง
- เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มผู้ค้าแผงลอย
จำหน่ายอาหารบริเวณรอบโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมือง
- เพื่อศึกษาทัศนคติการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มผู้ค้าแผงลอยจำหน่าย
อาหารบริเวณรอบโรงเรียนประถมศึกษาในเขตเมือง

วิธีการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Descriptive Research)
ซึ่งมุ่งศึกษาสถานการณ์การใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ความรู้ และทัศนคติของผู้ค้าแผงลอย ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ กลุ่มผู้ค้าร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่มาค้าขายในบริเวณรอบโรงเรียน
ระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี โรงเรียนอุบลวิทยาคม และโรงเรียนมูลนิธิ
วัดศรีอุบลรัตนาราม รวมจำนวน 70 ร้าน ซึ่งได้จากการสำรวจของผู้วิจัยเอง

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ค้าร้านแผงลอยจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มทั้งหมด 70 ร้าน ซึ่งเป็นประชากร
ทั้งหมดที่อยู่ในขอบเขตการศึกษา เนื่องจากมีจำนวนไม่มาก จึงใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
โดยครอบคลุมประชากรทั้งหมด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพจริงอย่างครบถ้วนและลดความคลาดเคลื่อน
ของข้อมูล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์และทัศนคติของ
ผู้ค้าแผงลอย (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปและการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของผู้ค้าแผงลอย จำนวน 14 ข้อ ได้แก่ โรงเรียน
เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ระยะเวลาที่เริ่มค้าขาย ประเภทของอาหารที่ขาย ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่
ใช้สำหรับอาหาร/เครื่องดื่ม/ขนมขบเคี้ยว ปริมาณที่ใช้ต่อวัน แหล่งที่ซื้อบรรจุภัณฑ์ ราคาของบรรจุภัณฑ์

ที่เข้ามา การได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุกฎภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ช่องทางการได้รับข้อมูล และความคิดในการเปลี่ยนไปใช้บรรจุกฎภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุกฎภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 10 ข้อคำถามแบบปลายปิด (ใช่/ไม่ใช่/ไม่ทราบ) โดยให้ 1 คะแนนสำหรับคำตอบที่ถูกต้อง และ 0 คะแนนสำหรับคำตอบที่ผิดหรือไม่ทราบ รวมคะแนนเต็ม 10 คะแนน การแปลความหมายระดับคะแนนอ้างอิงเกณฑ์ของ Bloom (1971) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ คะแนน 9–10 (มากกว่าร้อยละ 80) หมายถึง ความรู้ระดับดี คะแนน 6–8 (ร้อยละ 60–79) หมายถึง ความรู้ระดับปานกลาง และคะแนน 0–5 (น้อยกว่าร้อยละ 60) หมายถึง ความรู้ระดับควรปรับปรุง

ส่วนที่ 3 ทศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุกฎภัณฑ์ของผู้ค้าแผงลอย ประกอบด้วย 12 ข้อ แบ่งเป็นคำถามเชิงบวก 7 ข้อ และเชิงลบ 5 ข้อ ใช้แบบสอบถามชนิด Rating Scale 3 ระดับ (เห็นด้วย, ไม่แน่ใจ, ไม่เห็นด้วย) โดยให้คะแนนคำถามเชิงบวกดังนี้ เห็นด้วย = 3 คะแนน ไม่แน่ใจ = 2 คะแนน ไม่เห็นด้วย = 1 คะแนน ส่วนคำถามเชิงลบให้คะแนนกลับกัน คะแนนรวมสูงสุดคือ 36 และต่ำสุดคือ 12 จากนั้นใช้สูตรการหาอันตรายภาคขึ้นในการแปลผล แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ทศนคติระดับดี (28–36 คะแนน) ทศนคติระดับปานกลาง (20–27 คะแนน) และทศนคติระดับควรปรับปรุง (12–19 คะแนน)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการศึกษาทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำแบบสอบถามไปผ่านการพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC: Index of Item-Objective Congruence) มากกว่า 0.70 ต่อมาได้ทดลองใช้แบบสอบถามกับกลุ่มผู้ค้าแผงลอยบริเวณโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอลำปาง จำนวน 30 ร้าน เพื่อประเมินความเชื่อมั่น ผลการตรวจสอบพบว่า แบบสอบถามด้านความรู้มีค่าความเชื่อมั่น KR-20 เท่ากับ 0.75 และแบบสอบถามด้านทัศนคติมีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha เท่ากับ 0.72 หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของเครื่องมือ ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริงจากกลุ่มตัวอย่างระหว่างเดือนสิงหาคม – กันยายน พ.ศ. 2566

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการวิจัยให้กลุ่มผู้ค้าแผงลอยทราบ พร้อมทั้งขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ ข้อมูลที่ได้ถูกนำเสนอในลักษณะภาพรวมโดยไม่ระบุชื่อร้านค้า และใช้เพื่อประโยชน์ทางการวิจัยเท่านั้น กลุ่มผู้ค้าสามารถปฏิเสธหรือยกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่ส่งผลเสียใด ๆ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ อายุ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาการค้าขาย ปริมาณการใช้บรรจุกฎภัณฑ์ต่อวัน รวมถึงคะแนนความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุกฎภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม และคะแนนทัศนคติ

ในการเลือกใช้อาหารที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจง ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ เพศ ระดับ การศึกษา ประเภทอาหารและเครื่องดื่มที่จำหน่าย ประเภทบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ แหล่งซื้อบรรจุภัณฑ์ การได้รับ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนไปใช้อาหารที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยข้อมูลเหล่านี้ วิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ และการจัดกลุ่มประเด็น (thematic analysis) เพื่อสรุปเป็น สารสำคัญประกอบการตีความ

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็น การศึกษาประเภทบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุอาหารของกลุ่มผู้ค้าแผงลอยจำหน่าย อาหารบริเวณ รอบโรงเรียนระดับประถมศึกษาในเขตเมือง ในพื้นที่เลือกเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัด อุบลราชธานี แบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ค้าแผงลอยบริเวณรอบโรงเรียน

ตารางที่ 1 ความถี่และร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ค้าแผงลอย (N=70)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
1. บริเวณจำหน่ายอาหาร		
โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี	25	17.9
โรงเรียนอุบลวิทยาคม	24	17.1
โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม	21	15.0
2. เพศ		
ชาย	34	24.3
หญิง	36	25.7
3. อายุ (ปี) Mean = 36.0 SD = 10.12 Max = 65.0 Min = 20.0		
4. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	10	7.1
มัธยมศึกษา	19	13.6
อนุปริญญา/ปวส.	14	10.0
ปริญญาตรี	27	19.3
5. รายได้ (บาท/ต่อเดือน) Mean = 12,364 SD = 3,206.56 Max = 20,000 Min = 6,500		
6. ระยะเวลาที่เริ่มมาขายอาหาร/เครื่องดื่มที่โรงเรียน (ปี) Mean = 2.89 SD = 1.74 Max = 8 Min = 1		
7. ประเภทของอาหารที่ขาย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เครื่องดื่ม	26	29.5

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ของทอด	22	25.0
อื่น ๆ แชนด์วิช ซูชิ	19	21.6
ของปิ้งย่าง	9	10.2
ขนมโตเกียว เครป	7	8.0
ผลไม้	3	3.4
ไอศกรีม	2	2.3
8. ประเภทของบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ถุงพลาสติกหูหิ้ว (ถุงก๊อบแก๊บ)	54	77.1
ถุงหูหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำ	29	41.4
แก้วน้ำพลาสติกประเภท PP (เบอร์ 5)	27	38.6
ถุงใส (PP) ใส่อาหารร้อน	25	35.7
หลอดพลาสติก	21	30.0
กล่องพลาสติก ประเภท PS (บีบแล้วมีเสียงดังกรอบแกรบ เบอร์ 6)	8	11.4
ถ้วยพลาสติกประเภท PP (เบอร์ 5)	8	11.4
ถ้วยกระดาษ / ถุงกระดาษ	8	11.4
กล่องพลาสติกประเภท PP (เบอร์ 5)	2	2.9
อื่น ๆ ได้แก่ ซ้อนพลาสติก ซองเครป กระดาษไข	5	7.1
10. ปริมาณบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ (ชิ้น/ต่อวัน) Mean = 119.91 SD = 32.73 Max = 190 Min = 45		
11. แหล่งที่ซื้อบรรจุภัณฑ์		
ร้านขายของชำทั่วไป	38	27.1
ห้างสรรพสินค้า (เช่น เซ็นทรัล บิ๊กซี โลตัส แม็คโคร ท็อปส์)	32	22.9
12. ราคาของบรรจุภัณฑ์ที่ซื้อ (บาท/ครั้ง) Mean = 151 SD = 46.87 Max = 310 Min = 80		
13. เคยได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม		
เคย	25	35.7
ไม่เคย	45	64.3
14. ช่องทางที่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (n=25)		
ไปปลิว	18	72.0
Facebook	7	28.0
15. มีความคิดที่จะเปลี่ยนไปใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม		
มี	17	24.3
ไม่มี	53	75.7

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มผู้ค้าแผงลอยที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 25.7 โดยมีค่าเฉลี่ยอายุ 36 ปี (S.D.=10.12) ระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 19.3 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 12,364 บาท และระยะเวลาที่เริ่มมาขายอาหารเฉลี่ย 2.89 ปี อาหารที่ขายส่วนใหญ่เป็นเครื่องดื่ม ร้อยละ 29.5 รองลงมาเป็นอาหารประเภททอด ได้แก่ ลูกชิ้นทอด ไก่ทอด ไส้กรอกทอด เฟรนช์ฟรายส์ ซีสบอล และกล้วยทอด ร้อยละ 25.0 (ภาพที่ 1) สำหรับประเภทบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ถุงพลาสติกหิ้ว (ถุงก๊อบแก๊บ) ร้อยละ 77.1 รองลงมาคือ ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำ ร้อยละ 41.4 และแก้วน้ำประเภท PP ร้อยละ 38.6 (ภาพที่ 1) ปริมาณที่ใช้ต่อวันเฉลี่ย 119.91 ชิ้น (S.D.=32.73) โดยซื้อมาจากร้านขายของชำทั่วไป ร้อยละ 27.1 และราคาที่ซื้อต่อครั้งเฉลี่ย 151 บาท (S.D.=46.87) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 64.3 โดยกลุ่มที่เคยได้รับข้อมูลจะได้รับจากทางใบปลิวมากที่สุด ร้อยละ 72.0 และร้อยละ 75.7 ไม่มีความคิดที่จะเปลี่ยนไปใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 1 ร้านค้าแผงลอยรอบโรงเรียน และตัวอย่างแก้วพลาสติกที่ใช้

2. ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม	ตอบถูก	
	จำนวน	ร้อยละ
1. บรรจุภัณฑ์พลาสติกมีส่วนประกอบของสารที่ไม่คงทนต่อการย่อยสลายของจุลินทรีย์ ทำให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติอย่างรวดเร็ว	46	65.7
2. สารเคมีที่อยู่ในบรรจุภัณฑ์พลาสติกสามารถแพร่กระจายออกสู่สิ่งแวดล้อมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริโภคได้	55	78.6
3. การใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกไม่ส่งผลกระทบต่อมลพิษทางน้ำ	55	78.6
4. บรรจุภัณฑ์พลาสติกเมื่อถูกทิ้งในสิ่งแวดล้อมสามารถแตกตัวขยะชิ้นเล็ก ๆ ในรูปของไมโครพลาสติกได้	55	78.6

ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม	ตอบถูก	
	จำนวน	ร้อยละ
5. บรรจุภัณฑ์พลาสติกประกอบด้วยสารเคมีหรือสารเติมแต่งที่ไม่เป็นพิษต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม	50	71.4
6. หากมีการเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติกจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศโดยเฉพาะสารไดออกซิน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง	44	62.9
7. บรรจุภัณฑ์อาหารที่ทำจากพลาสติกสามารถนำกลับมารีไซเคิลได้ 100%	57	81.4
8. บรรจุภัณฑ์พลาสติกส่งผลให้เกิดการอุดตันของท่อระบายน้ำ โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน	55	78.6
9. บรรจุภัณฑ์ที่ทำมาจากกระดาษ คือ บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	60	85.7
10. ซ้อน ส้อม พลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	59	84.3

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อม โดยตอบถูกมากที่สุดในเรื่องบรรจุภัณฑ์ที่ทำมาจากกระดาษคือ บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 85.7 รองลงมาคือ ซ้อน ส้อม พลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นบรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ร้อยละ 84.3 และ บรรจุภัณฑ์อาหารที่ทำจากพลาสติกสามารถนำกลับมารีไซเคิลได้ 100% คิดเป็นร้อยละ 81.4 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างยังขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่อง การเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติก การกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศโดยเฉพาะสารไดออกซิน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง บรรจุภัณฑ์พลาสติกส่วนประกอบของสารที่ไม่คงทนต่อการย่อยสลายของจุลินทรีย์ ทำให้เกิดการย่อยสลายตามธรรมชาติอย่างรวดเร็ว โดยตอบถูกเพียงร้อยละ 62.9 และร้อยละ 65.7 ตามลำดับ เมื่อนำคะแนนความรู้มาจัดกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ อยู่ในระดับดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 82.9 รองลงมาคือ ระดับปานกลาง ร้อยละ 17.1 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของระดับความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ระดับความรู้	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	58	82.9
ระดับปานกลาง	12	17.1
Mean =7.6 SD= 1.40 Min=4 Max=10		

3. ทศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย	จำนวน (ร้อยละ)		
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1. การใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นสิ่งที่ดี	41 (58.6)	24 (17.1)	5 (7.1)
2. การนำพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งมาใช้ซ้ำช่วยลดปริมาณขยะพลาสติกได้	17 (24.3)	31 (44.3)	22 (31.4)
3. หากต้องการให้ระบบนิเวศดีขึ้นต้องเริ่มต้นจากการลดปริมาณการใช้พลาสติก	48 (68.6)	18 (25.7)	4 (5.7)
4. ยินดีที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติก	39 (55.7)	23 (32.9)	8 (11.4)
5. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นยุ่งยาก เสียเวลา หาซื้อได้ยาก ไม่มีขายตามท้องตลาด	43 (61.4)	20 (28.6)	7 (10.0)
6. การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นความรู้ใหม่ ต้องมีการส่งเสริมให้ความรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของผลิตภัณฑ์	27 (38.6)	33 (47.1)	10 (14.3)
7. ท่านมีความตั้งใจลดขยะพลาสติกถึงแม้ว่าเพื่อนหรือคนรอบข้างยังคงใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งอยู่ก็ตาม	35 (50.0)	21 (30.0)	14 (20.0)
8. การส่งเสริมให้กลุ่มผู้ค้าเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ดี	35 (50.0)	24 (34.3)	11 (15.7)
9. ควรมีการรณรงค์ให้มีการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่านี้	39 (55.7)	26 (37.1)	5 (7.1)
10. ราคาไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	16 (22.9)	26 (37.1)	28 (40.0)
11. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีราคาแพงกว่าสินค้าทั่วไปในท้องตลาด	32 (45.7)	27 (38.5)	11(15.7)
12. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมจะช่วยลดปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อม	11 (15.7)	22 (31.4)	37 (52.9)

จากตารางที่ 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ในเรื่องหากต้องการให้ระบบนิเวศดีขึ้นต้องเริ่มต้นจากการลดปริมาณการใช้พลาสติก ร้อยละ 68.6 และเห็นด้วยว่าการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมแทนการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งเป็นสิ่งที่ดี คิดเป็นร้อยละ 58.6 แต่ยังมีทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอยที่ไม่เหมาะสม คือ เห็นว่าการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้นยุ่งยาก เสียเวลา หาซื้อได้ยาก ไม่มีขายตามท้องตลาด ร้อยละ 61.4 และเห็นว่าผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีราคาแพงกว่าสินค้าทั่วไปในท้องตลาด ร้อยละ 45.7 เมื่อนำคะแนนทัศนคติมาจัดกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับทัศนคติดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.6 รองลงมาคือ ระดับทัศนคติปานกลาง ร้อยละ 31.4 ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนและร้อยละของระดับทัศนคติเกี่ยวกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มผู้ค้าแผงลอย (n=70)

ระดับทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	48	68.6
ระดับปานกลาง	22	31.4

Mean = 28.0 SD=2.78 Min= 21 Max= 34

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้ค้าส่วนใหญ่ยังคงใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีจำนวน 45 ร้าน ขณะที่เพียง 10 ร้านที่ใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และอีก 15 ร้านใช้ทั้งสองประเภท ในด้านความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติก กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในระดับดี โดยเฉพาะการรับรู้ว่าการบรรจุภัณฑ์กระดาษเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการตระหนักว่าพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ยังพบความเข้าใจผิดเกี่ยวกับผลกระทบจากการเผาพลาสติกที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ และความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการย่อยสลายของพลาสติกในธรรมชาติ สำหรับด้านทัศนคติ พบว่าผู้ค้าส่วนใหญ่มีทัศนคติเชิงบวกต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเห็นว่าการลดการใช้พลาสติกจะช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ แต่ทัศนคติเชิงบวกดังกล่าวยังไม่สามารถเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมได้จริงเนื่องจากข้อจำกัดด้านราคาและการเข้าถึงบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสม

การอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ค้าแผงลอยส่วนใหญ่ยังเลือกใช้ถุงพลาสติกหิ้ว (ถุงก๊อบแก๊บ) เนื่องจากมีต้นทุนต่ำและใช้งานสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาโดยธงชัย สุธีรศักดิ์และคณะ (2563) ที่ชี้ว่าปัจจัยสำคัญในการเลือกบรรจุภัณฑ์คือ ความประหยัด ความทนทาน และความสะดวก โดยเฉพาะในบริบทที่ลูกค้าหลักคือ นักเรียนและผู้ปกครองซึ่งมักไม่ได้พกถุงผ้าหรือถุงใช้ซ้ำมาเอง ส่งผลให้ถุงพลาสติกถูกใช้งานร่วมกับภาชนะอาหารเพื่อ

ความสะดวกในการพกพา การใช้ถุงพลาสติกประเภท Low Density Polyethylene (LDPE) ดังกล่าว แม้จะมีคุณสมบัติในการยืดหยุ่นและทนทาน แต่ไม่สามารถทนความร้อนได้ และหากไม่มีระบบจัดการที่ดี อาจก่อให้เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โรงเรียนและร้านค้าโดยรอบจึงควรมีการรณรงค์ให้ลูกค้านำถุงใช้ซ้ำ และพิจารณาจัดการจตุรวบรวมถุงพลาสติกเพื่อนำส่งเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล เช่น โครงการ “วน” ของบริษัท ทีพีไอ จำกัด (มหาชน) ที่รับพลาสติกประเภทนี้ไปรีไซเคิล (บริษัท ทีพีไอ จำกัด มหาชน, 2566) นอกจากนี้ ผู้ค้ากลุ่มที่จำหน่ายเครื่องดื่มยังมีแนวโน้มใช้ถุงหิ้วพลาสติกสำหรับแก้วน้ำถึงร้อยละ 41.4 เนื่องจากต้องการอำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าเช่นกัน การส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น หูหิ้วจากใบตาล ไม้ไผ่ หรือผักตบชวา ซึ่งพบในกลุ่มตลาดสีเขียว อาจเป็นแนวทางที่เหมาะสม โดยวัสดุเหล่านี้มีความย่อยสลายได้สูงกว่า และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างชัดเจน

แม้ปัญหาพลาสติกจะได้รับความสนใจในระดับสังคม แต่ผลการศึกษาพบว่า ผู้ค้าแผงลอยรอบโรงเรียนจำนวนมากยังไม่เคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่า ช่องว่างด้านข้อมูล ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ค้า รายงานของบริษัท ซูเปอร์โพล จำกัด (2564) ก็สนับสนุนข้อค้นพบนี้ โดยระบุว่า ร้อยละ 44.98 ของประชาชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ทางเลือกทดแทนถุงพลาสติกไม่บ่อยนัก ซึ่งสะท้อนว่าแม้มีความพยายามด้านการสื่อสารในภาพรวม แต่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายระดับชุมชนอย่างแท้จริง การรณรงค์ที่ได้ผลจึงต้องไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูลทั่วไป แต่ควรเน้นข้อมูลเชิงพฤติกรรม ที่ผู้ค้าสามารถนำไปใช้ได้จริง เช่น ภาพเปรียบเทียบผลกระทบจากขยะพลาสติกในพื้นที่ใกล้ตัว หรือทางเลือกบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับสินค้าที่ตนขายอยู่ การสื่อสารควรเป็นรูปแบบที่ง่าย เข้าถึงได้ และสอดคล้องกับบริบทของผู้ค้า เช่น ใบปลิวที่แจกในตลาด พื้นที่บอร์ดในโรงเรียน หรือกิจกรรมสาธิตระหว่างวันเรียน ยิ่งไปกว่านั้น การจัดกิจกรรมควรมีลักษณะเฉพาะตามบริบทของร้านค้าแต่ละประเภท แทนที่จะใช้แนวทางแบบเดียวกับทุกกลุ่ม เช่น ผู้ขายเครื่องดื่มควรได้รับตัวอย่างหูหิ้วทางเลือกที่ใช้ได้จริง ส่วนผู้ขายอาหารควรมีตัวเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ด้านความร้อนและราคา การปรับกิจกรรมตามลักษณะสินค้าเช่นนี้จะช่วยให้การเปลี่ยนพฤติกรรมเกิดขึ้นได้จริง มากกว่าการรณรงค์แบบทั่ว ๆ ไป

จากการวิเคราะห์ชนิดของพลาสติกที่ผู้ค้าแผงลอยใช้บรรจุอาหาร พบว่า พลาสติกประเภทโพลีโพรพิลีน (Polypropylene: PP) ถูกใช้งานมากที่สุด เช่น แก้วน้ำ ถ้วย และกล่องพลาสติก เนื่องจากเป็นพลาสติกประเภทที่สามารถนำไปรีไซเคิลได้ หากมีการล้างและแยกอย่างเหมาะสม ข้อค้นพบนี้สะท้อนถึงศักยภาพเชิงระบบที่สามารถพัฒนาได้ทันที หากมีการออกแบบกระบวนการคัดแยกอย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้โรงเรียนทำหน้าที่เป็นจตุรวบรวมพลาสติก PP จึงเป็นแนวทางที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เช่น การจัดจุดแยกขยะเฉพาะประเภทพร้อมส่งเสริมให้นักเรียนและผู้ค้าแผงลอยร่วมกันแยกพลาสติกหลังใช้งาน กิจกรรมนี้ไม่เพียงช่วยลดปริมาณขยะ แต่ยังเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว และเปิดโอกาสให้ผู้ค้าปรับตัวไปสู่การใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีความยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ การสนับสนุนให้ผู้ค้าเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ประเภท PP แทนพลาสติกที่รีไซเคิลไม่ได้ ควรดำเนินควบคู่กับการให้ข้อมูลที่ชัดเจนและรูปธรรม เช่น ประโยชน์ในการขายต่อ หรือความง่ายในการจัดการขยะ ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับการศึกษาของพรพิมล สุราช และคณะ (2567) ที่ประสบผลสำเร็จในการเปลี่ยน

พฤติกรรมผู้ค้าร้านอาหารในกิจกรรม “Green Lucky” ผ่านแรงจูงใจเชิงบวก เช่น การแจกของรางวัลให้ผู้ซื้อบรรจุภัณฑ์ PP และภาวะที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

แม้การส่งเสริมให้ใช้พลาสติกประเภท PP จะเป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับผู้ค้าแผงลอย แต่ยังคงพบความท้าทายจากการใช้พลาสติกประเภท PET และ PS ซึ่งมักปนเปื้อนอาหาร ทำให้ไม่เป็นที่นิยมในระบบจัดเก็บขยะท้องถิ่น แม้จะสามารถรีไซเคิลได้ก็ตาม สถานการณ์นี้สะท้อนข้อจำกัดของระบบจัดการขยะที่ยังไม่เอื้อต่อการรีไซเคิลพลาสติกอย่างทั่วถึง การรณรงค์ให้ผู้ค้าเปลี่ยนมาใช้พลาสติก PP จึงเป็นแนวทางที่ทำได้จริงมากกว่าในบริบทของร้านค้ารายย่อย และควรดำเนินควบคู่ไปกับการส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือก เช่น กระดาษ บรรจุภัณฑ์ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ (biodegradable plastics) หรือพลาสติกชีวภาพอย่าง PLA และ PBS ซึ่งมีแนวโน้มขยายตัวในตลาด และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (จุฑากานต์ บุญมี, 2555) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ทางเลือกเหล่านี้จำเป็นต้องมีแรงจูงใจที่เหมาะสม โดยเฉพาะด้านต้นทุน ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนผ่านการจัดซื้อรวม การลดราคาวัสดุ หรือสร้างตลาดรองรับ เพื่อให้ผู้ค้าเข้าถึงได้โดยไม่เพิ่มภาระทางเศรษฐกิจ การผลักดันให้เกิดพฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืนต้องอาศัยกลไกแบบบูรณาการ ทั้งความรู้ แรงจูงใจ และโครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการขยะ ซึ่งหากดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่การลดขยะพลาสติกในระดับชุมชนได้

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารโดยรวมมีความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์พลาสติกต่อสิ่งแวดล้อมในระดับดี โดยส่วนใหญ่เคยได้รับข้อมูลผ่านใบปลิวหรือแผ่นพับจากหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมและเทศบาล ซึ่งเป็นช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook ดังนั้น การส่งเสริมความรู้ควรเน้นสื่อที่เป็นเอกสารแจกจ่าย ซึ่งเข้าใจง่ายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง โดยควรให้ข้อมูลเรื่องผลกระทบจากการเผาบรรจุภัณฑ์พลาสติกที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ เช่น สารไดออกซินซึ่งเป็นสารก่อมะเร็ง รวมถึงการเน้นย้ำว่าบรรจุภัณฑ์พลาสติกมีความคงทนและย่อยสลายช้าในธรรมชาติ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และกระตุ้นให้ผู้ค้าหันมาเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (ชุลีกร เทพบุรี และคณะ, 2562)

ในด้านทัศนคติ กลุ่มผู้ค้าแผงลอยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.6) มีมุมมองเชิงบวกต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเห็นว่าการเปลี่ยนมาใช้วัสดุเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ยังมีบางส่วนที่รู้สึกว่าการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ทางเลือกเป็นเรื่องยุ่งยากและมีต้นทุนสูง เนื่องจากการหาซื้อทำได้ยาก และราคาสูงกว่าบรรจุภัณฑ์พลาสติกทั่วไป สอดคล้องกับการศึกษาของ จุรีวรรณ จันทลา และคณะ (2568) ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผ่านการจัดสรรทุนสนับสนุน ลดภาระต้นทุน และส่งเสริมช่องทางการจัดซื้อ รวมถึงสร้างแรงจูงใจด้านการตลาดเพื่อช่วยให้ผู้ค้าเข้าถึงผลิตภัณฑ์ที่ยั่งยืนได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายกับผู้ผลิตและองค์กรที่สนับสนุนบรรจุภัณฑ์มิตรสิ่งแวดล้อมจะช่วยเสริมความเข้มแข็งของระบบการจัดจำหน่าย และช่วยให้ผู้ค้าสามารถเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมได้สะดวกยิ่งขึ้น (จุรีวรรณ จันทลา และคณะ, 2568) โดยสรุปการพัฒนาความรู้และทัศนคติของกลุ่มผู้ค้าแผงลอยควรดำเนินควบคู่ไปกับการมาตรการสนับสนุนในเชิงต้นทุนและโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตร

ต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการใช้พลาสติกในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้ค้าแผงลอยยังคงใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น พลาสติกประเภท PET และ PS ซึ่งมีข้อจำกัดในการรีไซเคิล จึงควรมีการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของบรรจุภัณฑ์ต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นหลักการ 3R คือ การลดใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการรีไซเคิล (Recycle) ควบคู่กับการส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือก เช่น พลาสติกชีวภาพ หรือบรรจุภัณฑ์จากกระดาษที่สามารถย่อยสลายได้ในธรรมชาติ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีบทบาทสนับสนุน ผ่านการให้ทุน ส่วนลด หรือการจัดหาช่องทางจำหน่ายบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในราคาที่เหมาะสม พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจ เช่น การประกาศเกียรติคุณหรือการรับรองร้านค้ารักษ์โลก เพื่อกระตุ้นให้ผู้ค้าหันมาเลือกใช้บรรจุภัณฑ์ที่ยั่งยืนมากขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการส่งเสริมการคัดแยกขยะและให้คำแนะนำในการจัดการขยะพลาสติกอย่างถูกวิธี เพื่อลดปริมาณขยะที่ต้องส่งไปกำจัดยังหลุมฝังกลบ สำหรับงานวิจัยในอนาคต ควรศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้วัสดุย่อยสลายแทนพลาสติก PET และ PS พร้อมทั้งประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ ตลอดจนสำรวจความพร้อมของผู้ค้าและระดับการสนับสนุนจากภาครัฐ เพื่อออกแบบมาตรการส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งควรแยกวิเคราะห์กลุ่มร้านค้าที่ใช้บรรจุภัณฑ์แตกต่างกัน เช่น กลุ่มที่ใช้พลาสติก กลุ่มที่ใช้กระดาษ และกลุ่มที่ใช้ทั้งสองชนิด เพื่อให้เข้าใจความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมได้ลึกยิ่งขึ้น และสามารถพัฒนานโยบายหรือแนวทางส่งเสริมที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มได้อย่างตรงจุด

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2565). *ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยของจังหวัดอุบลราชธานี*.

<https://thaimsw.pcd.go.th/report1.php?year=2565>

กลุ่มงานสารสนเทศ โรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม. (2565). *ประวัติโรงเรียนมูลนิธิวัดศรีอุบลรัตนาราม*.

<https://sriubon.ac.th/page/view/1>

กลุ่มงานสารสนเทศ โรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี. (2565). *ประวัติโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานี*.

https://data.boppobec.info/web/index_view_history.php?School_

กลุ่มงานสารสนเทศ โรงเรียนอุบลวิทยาคม. (2565). *ประวัติโรงเรียนอุบลวิทยาคม*.

<https://ubonwit.ac.th/index.php>

จุฑาทกานต์ บุญมี. (2555). พลาสติกชีวภาพ (Biodegradable plastics) ทางเลือกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม.

วารสารสิ่งแวดล้อม, 16(2), 15-19.

<https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=cuej>

- จตุรวิวัฒน์ จันทลา, ชุตติกานต์ คุรุทบุญยงค์, พิษณุธิดา เลี้ยว, เพ็ญประภา ฮ่องประเสริฐ และภัสสรณ์ สุริยะพันธุ์. (2568). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจในการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการในตลาดวันพุธ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 20(71), 23-35. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/researchjournal-lru/article/view/276198>
- ชุลีกร เทพบุรี, ธีรณัฐชา ศรีคา, นภัสสร แซ่ลิ้ม, ศุภชัย เหมือนโพธิ์ และวาทัญญู รัชมิทัต. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกใช้บรรจุภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของผู้ประกอบการรายย่อย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 3(1), 50-58. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/217009/150565>
- ธงชัย สุธีรศักดิ์, วัชรวัติ ลิ้มสกุล, ณัฏฐินี อุทกุล และณัฐฐาพร อุทกุล. (2563). พฤติกรรมการใช้บรรจุภัณฑ์ใส่อาหารที่ใช้แล้วทิ้งของร้านขายอาหาร กรณีศึกษาอำเภอเมืองและอำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต. *วารสารสังคมวิจัยและพัฒนา*, 2(1), 20-38. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/JMARD/article/view/164543/163986>
- บริษัท ซูเปอร์โพล จำกัด. (2564). *รายงานฉบับสมบูรณ์ รวบรวมข้อมูลนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางเลือกทดแทนถุงพลาสติกและสำรวจการใช้ผลิตภัณฑ์ทางเลือกทดแทนถุงพลาสติกในตลาด*. <https://eservice.dcce.go.th/storage/Media/C202205095777.pdf>
- บริษัท ทีพีไอ จำกัด มหาชน. (2566). *โครงการร่น*. <https://www.tpbgroup.com/th/sustainability/โครงการร่น>
- พรพิมล สุราษ, ธนัชพร หิรัญกุล และณัฐพงศ์ ตันติวิวัฒน์พันธ์. (2567). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์พลาสติกครั้งเดียวทิ้งของร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มในกิจกรรมถนนคนเดินโดยการใช้เกมจับฉลาก. *สิ่งแวดล้อมไทย*, 28(2), 1-11. <https://ph03.tci-thaijo.org/index.php/ej/article/view/3436/2618>
- สุกัญญา สุ่มงคล, กฤติยา ชูรา, ฉัตรทริกา วรรณประภา, นิติพันธ์ แสนสุข, เกษมพันธ์ุ กาญจนีย์ และปวีณา ลิ้มปีที่ปรากการ. (2566). องค์ประกอบและคุณลักษณะของมูลฝอยในหลุมฝังกลบตามหลักสุขาภิบาลของเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 31(2), 122-134. <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/tstj/article/view/257634/176224>
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179-211.
- Bloom, B., Hastings, T., & Madaus, G (1971). *Hand book on formative and summative evaluation of student learning*. McGraw-Hill
- ECOS (Environmental Coalition on Standards). (2024). *Reducing single-use plastic in street food markets in Thailand*. <https://mekonginstitute.org/wp->

content/uploads/2025/03/Reducing-Single-Use-Plastic-in-Street-Food-Markets-in-Thailand_final.pdf

Oberoi, G., & Garg, A. (2021). Single-use plastics: A roadmap for sustainability?. *Supremo Amicus*, 24, <https://supremoamicus.org/wp-content/uploads/2021/05/Garimaa-Oberoi.pdf>

Steg, L., & Vlek, C. (2009). Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. *Journal of environmental psychology*, 29(3), 309-317.

กรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน
ในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

Policy Framework Guidelines for Management of Community-Based
Ecotourism in the Kaeng Lawa Wetlands, Khon Kaen Province

พุทธศักดิ์ กำจร และวัชระ เชียงกุล

Putthasak Kumjorn and Watchara Chiengkul

คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น

Faculty of Business Administration and Information Technology,

Rajamangala University of Technology Isan, Khon Kaen Campus

E-mail¹ : watchara.ch@rmuti.ac.th

Date Received : 30 April 2025

Date Revised : 26 August 2025

Date Accepted : 30 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนะกรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 31 ราย ประกอบด้วยชุมชน จำนวน 20 ราย หน่วยงานภาครัฐ จำนวน 8 ราย และภาคเอกชน จำนวน 3 ราย

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในระดับการตัดสินใจและการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแม้ว่าจะมีในหลายด้าน เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการสร้างเศรษฐกิจชุมชน แต่ยังคงขาดกรอบแนวทางเชิงนโยบายในระดับพื้นที่ที่ชัดเจน ท้ายที่สุดเพื่อให้เห็นถึงการทำงานความร่วมมือ การประสานแผนของแต่ละหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและความครอบคลุมของมิติการพัฒนาเชิงพื้นที่ จึงได้นำเสนอกรอบแนวทางเชิงนโยบาย 6 กรอบ ได้แก่ (1) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (2) การพัฒนาทักษะและความสามารถของชุมชน (3) การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง (4) การประเมินและเรียนรู้ร่วมกัน (5) การปลูกจิตสำนึกและเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น และ (6) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งสามารถเป็นประโยชน์ต่อ

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

ผู้กำหนดนโยบายในการตัดสินใจและการวางแผนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน, พื้นที่ชุ่มน้ำ, การมีส่วนร่วม, กรอบแนวทางเชิงนโยบาย

Abstract

This study aims to examine community participation and the support provided by relevant agencies and to propose policy framework guidelines for management of community-based ecotourism in the Kaeng Lawa wetlands, Khon Kaen Province. A qualitative research approach was employed, with data collected through in-depth interviews with 31 participants, consisting of 20 community members, 8 government officials, and 3 private sector representatives.

The findings reveal that community participation in ecotourism management remains limited, particularly in terms of decision-making and genuine involvement in implementation processes. Although various forms of support have been provided by relevant agencies such as environmental conservation, cultural preservation, and community economic development, there is still a lack of clear policy frameworks at the local level. To address these gaps and to foster collaboration and integrated planning among stakeholders, this study proposes six policy framework guidelines: (1) participatory management, (2) capacity building and skill development of the community, (3) equitable benefit distribution, (4) collective evaluation and learning, (5) cultivation of local identity and awareness, and (6) network collaboration. This policy framework can serve as a valuable reference for policymakers in decision-making and planning processes for community-based ecotourism in the Kaeng Lawa wetlands, Khon Kaen Province.

Keywords: Community-Based Ecotourism, Wetlands, Participation, Policy Framework Guidelines

บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้พัฒนาอย่างก้าวกระโดดในระดับโลก และได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมีบทบาทในการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ อีกทั้งยังมีส่วนในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับ

พื้นที่อย่างเป็นระบบ เพื่อลดผลกระทบจากรูปแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชนในอดีต ซึ่งมักละเลยมิติ ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม (Syed Yaziz et al., 2025; Mekonnen & Mekonen, 2024) รูปแบบการพัฒนา ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องได้รับการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น และลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นในด้านระบบนิเวศ เวลา รวมถึงการเงิน และงบประมาณ (Akbarian Ronizi et al., 2023) อีกทั้งยังควรอยู่ภายใต้กรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ ที่บูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทาง สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และสามารถส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง (Suryawan et al., 2025)

ในบริบทของประเทศไทย การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสะท้อนทั้งความสำเร็จและความท้าทายควบคู่กัน หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสามารถดำเนินงานได้ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการรักษาสมดุลระหว่างการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Waikavee, 2024) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทยถูกนิยามว่าเป็นกิจกรรมที่เน้นการสัมผัสและอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้าง ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม (Boruah et al., 2021) โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่ในประเทศไทยมีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Ecotourism: CBET) ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและได้รับ ผลประโยชน์โดยตรงจากกิจกรรมการท่องเที่ยว (Álvarez-García et al., 2018; Kiss, 2004) อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการทรัพยากร แต่หลายหน่วยงานท้องถิ่นยังขาดความรู้ด้านนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งยังขาดการส่งเสริมบทบาทของชุมชนอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Liu & Chamaratana, 2024; Waikavee, 2024) ดังนั้น การส่งเสริมทัศนคติของคนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึง ผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยเน้นมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการสนับสนุนให้ชุมชน มีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไปจนถึงการดำเนินการ จะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจ ในอัตลักษณ์ท้องถิ่น และเพิ่มความเต็มใจในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Aghazamani et al., 2020; Khoshkam et al., 2016)

แก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญ ครอบคลุม 4 ตำบล 2 อำเภอ ได้แก่ ตำบล โคนสาราญ อำเภอบ้านแฮด และตำบลเมืองเพีย ตำบลบ้านไผ่ ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ พื้นที่ดังกล่าว มีบทบาทสำคัญในฐานะแหล่งเลี้ยงสัตว์ พื้นที่เกษตรกรรม แหล่งประมงพื้นบ้าน และแหล่งน้ำดิบ ในการผลิตน้ำประปาเพื่อชุมชน (นิภาพรรณ เจนสันติกุล, 2565, น. 227) นอกจากนี้ ยังมีความเหมาะสมด้าน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีภูมิทัศน์ชุ่มน้ำที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เหมาะแก่ การพัฒนากิจกรรม เช่น การท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ การดูนก การศึกษาธรรมชาติ และการพักผ่อนท่ามกลาง

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ อีกทั้งยังมีทุนทางวัฒนธรรมจากวิถีชีวิตประมงพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำอาหารท้องถิ่นจากวัตถุดิบจากแก่งละว้า หัตถกรรม เป็นต้น (กฤษฎี บัญสาร, 2567; สิทธิโชค ศรีโซ, 2567) แม้พื้นที่ชุ่มน้ำจะมีคุณค่าเชิงเศรษฐกิจและนิเวศวิทยา แต่กลับได้รับความสนใจน้อยในแง่บทบาทด้านการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ชุมชนท้องถิ่นในกรณีของแก่งละว้า หมายรวมถึงทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน วิชากิจชุมชน ตลอดจนกลุ่มย่อยบางกลุ่มที่พึ่งพาทรัพยากรโดยตรง เช่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มปลูกผักอินทรีย์ กลุ่มแม่บ้านที่สืบสานการทำอาหารท้องถิ่น ตลอดจนบุคคลที่ลงทุนจัดตั้งโฮมสเตย์ กลุ่มเหล่านี้ไม่ได้ปฏิเสธต่อกระแสความเจริญ หากแต่สะท้อนให้เห็นความคาดหวังต่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ โดยเฉพาะการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจผ่านการใช้ต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและยั่งยืน แม้ว่าที่ผ่านมาได้มีการจัดกิจกรรมการรับฟังเสียงของคนในชุมชนแล้วก็ตาม (สิทธิโชค ศรีโซ, 2567; พิชญภาพร โพธิ์สง่า, 2566; นาดยา สิมภา, 2565) สถานการณ์นี้จึงสะท้อนถึงความจำเป็นของการมีส่วนร่วมจากชุมชนโดยรอบ การสร้างกลไกความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากร (Trisić et al., 2024; Mahar et al., 2024; Aazami & Shanazi, 2020)

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้าอย่างเป็นระบบอยู่อย่างจำกัด ทั้งในแง่การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงพื้นที่ด้านการมีส่วนร่วม บทบาทการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และข้อเสนอกรอบแนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว พร้อมทั้งสร้างองค์ความรู้เชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพื้นที่ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อเสนอกรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิด

บริบทพื้นที่การวิจัย

พื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น เป็นระบบนิเวศน้ำจืดที่สำคัญ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 27.84 ตารางกิโลเมตร อีกทั้งมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เช่น นกกว่า 106 ชนิดซึ่งบางชนิดใกล้สูญพันธุ์ และปลาพื้นถิ่นหลากหลายสายพันธุ์ ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวทำให้พื้นที่แก่งละว้าไม่เพียงเป็นทุนทางธรรมชาติที่สำคัญ แต่ยังเป็นฐานทรัพยากรของชุมชนในการดำรงชีพ ผ่านการประมงพื้นบ้าน การเก็บพืชน้ำ การทำนาข้าว และการเลี้ยงสัตว์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคในหลายอำเภอโดยรอบ (สิทธิโชค ศรีโซ, 2567; WWF, 2013) ขณะเดียวกัน พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นรากฐานของทุนทางวัฒนธรรม โดยหล่อหลอมภูมิปัญญาอีสาน เช่น การทำปลาร้า งานจักสาน และพิธีบวงสรวงศาลปู่ตา ซึ่งถูกต่อยอดสู่กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น เทศกาลเปิดประตูสู่แก่งละว้า การแสดงพื้นบ้าน และกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างการแข่งขันดำส้มตำไหลบัว การประกวดอาหารจากวัตถุดิบท้องถิ่น และการล่องเรือชมดอกบัวแดง อันสะท้อนการใช้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเป็นทุนทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (สิทธิโชค ศรีโซ, 2567)

ในอีกมิติหนึ่ง พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้รองรับครัวเรือนกว่า 15,000 ครัวเรือนที่พึ่งพาอาศัยทั้งด้านการเก็บกักน้ำ การประมง การเลี้ยงสัตว์ และการใช้น้ำดิบเพื่อการประปา (WWF, 2013) แต่ท่ามกลางความสำคัญเชิงนิเวศ จังหวัดขอนแก่นกำลังเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นเมืองเศรษฐกิจขนาดใหญ่ ศูนย์กลางไมซ์และการลงทุนที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเป็นหนึ่งในพื้นที่ยุทธศาสตร์ตามระเบียบเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (Sudhipongpracha & Dahiya, 2019; TCEB, 2025) อีกทั้ง แผนพัฒนาจังหวัดขอนแก่น 2566-2570 ยังวางเป้าหมายให้เป็นเมืองอัจฉริยะที่เน้นการรักษาสิ่งแวดล้อม การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการสร้างความสมดุลระหว่างชุมชนกับอุตสาหกรรม การกำหนดทิศทางเช่นนี้ย่อมทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำกลายเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนระหว่างเป้าหมายการพัฒนาสมัยใหม่กับความต้องการดำรงรักษาทรัพยากรท้องถิ่น (นาตยา สิมภา, 2565)

อย่างไรก็ตาม กระแสการพัฒนาเชิงโครงสร้างเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลเพียงต่อภูมิทัศน์ทางกายภาพ แต่ยังสะท้อนความท้าทายเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อมในการกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ร่วมกันของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้าระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น ความพยายามในการพึงเสียงของคนในพื้นที่และการเปิดพื้นที่ให้มีการมีส่วนร่วมจึงกลายเป็นหัวใจสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนา เพื่อให้แก่งละว้ายังคงดำรงอยู่ในฐานะทั้งแหล่งทรัพยากรและพื้นที่วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ (นาตยา สิมภา, 2565)

ภาพที่ 1 พื้นที่การวิจัย (ผู้วิจัย, 2568)

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กลายมาเป็นความหวังใหม่ของภาคการท่องเที่ยว และถูกคาดหวังว่าจะสามารถแก้ไขข้อผิดพลาดในอดีตของการท่องเที่ยวมวลชนได้ (Mekonnen & Mekonen, 2024) และได้รับการยอมรับว่าเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ ที่นักท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการใกล้ชิดและเรียนรู้จากธรรมชาติได้ โดยเน้นหลักการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ถือเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน (Xu et al., 2023)

อย่างไรก็ตาม ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ขยายกว้างออกไป ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างความครอบคลุมทางสังคม การคุ้มครองวัฒนธรรม การศึกษา สิทธิมนุษยชน และประเด็นด้านจริยธรรม (Cobbinah, 2015) โดยสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติได้ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเรียบง่ายว่า “เป็นการเดินทางไปยังพื้นที่ธรรมชาติอย่างรับผิดชอบ โดยมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนท้องถิ่น” (The International Ecotourism Society, 2015) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีเป้าหมายหลัก 2 ด้านที่สัมพันธ์กัน ด้านแรกคือเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมุ่งเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัสและชื่นชมความงดงามของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ ส่วนด้านที่สองคือ เป้าหมายด้านชุมชน โดยเน้นการให้ผู้มาเยือนซึมซับวัฒนธรรม เรียนรู้ขนบธรรมเนียมท้องถิ่น และใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนในพื้นที่ทางธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนถึงการเชื่อมโยงระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ (ชนกฤต แดงทองดี, 2565)

นอกจากนี้ บทบาทสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังสะท้อนให้เห็นถึง กลไกทางเศรษฐกิจและสังคมที่สามารถสร้างการจ้างงานและเพิ่มรายได้ใหม่ให้แก่คนในท้องถิ่น ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในกลยุทธ์การพัฒนาที่สำคัญต่อประเทศกำลังพัฒนา (Zainal et al., 2024) สำหรับประเทศไทย หน่วยงานภาครัฐโดยกรมการท่องเที่ยวได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการอย่างชัดเจนว่าการออกแบบแผนงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจำเป็นต้องบูรณาการมิติด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมเข้ากับ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา (กรมการท่องเที่ยว, 2567) แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในทุกรูปแบบ โดยมีแรงจูงใจหลักคือ การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สังเกตและชื่นชมทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่แพร่หลายในพื้นที่เหล่านั้น ขณะเดียวกันก็ต้องสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นโดยไม่ทำลายอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (ชนกฤต แดงทองดี, 2565) นอกจากนี้ การผสมผสานนวัตกรรมกับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาชุมชนจึงถูกมองว่าเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เติบโตอย่างยั่งยืน (วรดาภา พันธุ์เพ็ง, 2568)

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ถูกนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยมีแกนหลักคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ จุดมุ่งหมายสำคัญคือ การบูรณาการความยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม หรือเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวลักษณะนี้จึงได้รับความสนใจและถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องในฐานะทางเลือกที่ช่วยเสริมสร้างความยั่งยืนผ่านพลังของท้องถิ่น (Guerrero-Moreno & Oliveira-Junior, 2024; Tien et al., 2024) นอกจากนี้จะเป็นแนวทางในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแล้วยังเป็นเครื่องมือเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมผ่านการสืบทอดภูมิปัญญา วิถีชีวิต และงานหัตถกรรมท้องถิ่นให้ผสานเข้ากับประสบการณ์การท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น เกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา ที่ชุมชนได้นำวิถีประมงพื้นบ้านและการละเล่นดั้งเดิมมาสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมท่องเที่ยวซึ่งสะท้อนทั้งความยั่งยืนทางธรรมชาติและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ (Kunjuraman, 2024; Kunjuraman et al., 2022; ชุมชนต้องเที่ยว, 2568)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนจะถูกนิยามว่าเป็นกิจกรรมที่ชุมชนมีบทบาทนำ แต่ในทางปฏิบัติชุมชนไม่ได้หมายถึงทุกคนในพื้นที่ หากแต่เป็นการรวมตัวของกลุ่มที่มีบทบาทและผลประโยชน์ต่างกัน เช่น แกนนำท้องถิ่นที่ริเริ่มจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการที่ลงทุนด้านโฮมสเตย์หรือกลุ่มแม่บ้านและเยาวชนที่ทำหน้าที่ผู้ให้บริการ (Kontogeorgopoulos, 2005; Manyara & Jones, 2007) ในขณะที่สมาชิกบางส่วนอาจได้รับประโยชน์น้อยกว่าหรือเผชิญผลกระทบทางลบ เช่น การเข้าถึงทรัพยากรที่ลดลงหรือการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตดั้งเดิม (Scheyvens, 1999; Mbaiwa, 2011) ดังนั้น การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นจึงมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลการกระจายผลประโยชน์เพื่อสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจ และความเป็นธรรมทางสังคม หากขาดการเปิดพื้นที่ให้เสียงของกลุ่มผู้นำต่าง ๆ หรือประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและบั่นทอนความยั่งยืนได้ ในประเด็นดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ไม่ได้สร้างประโยชน์ให้กับทุกคนอย่างเท่าเทียม แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมที่รอบด้านและนโยบายที่คำนึงถึงผลกระทบทั้งบวกและลบให้ได้มากที่สุด (Kontogeorgopoulos et al., 2015)

นอกจากนี้ งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ได้แก่ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การสร้างความตระหนักรู้ การเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟูงานหัตถกรรม และการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี (Nguyen et al., 2022; Salman et al., 2021) การผสมองค์ประกอบเหล่านี้เข้ากับการท่องเที่ยวไม่เพียงสร้างความแตกต่างและอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ แต่ยังทำให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวมีคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนการวางแผนและพัฒนา ถือเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยกระจายประโยชน์อย่างเป็นธรรม และสะท้อนค่านิยมของท้องถิ่นในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ (Oltean et al., 2025)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

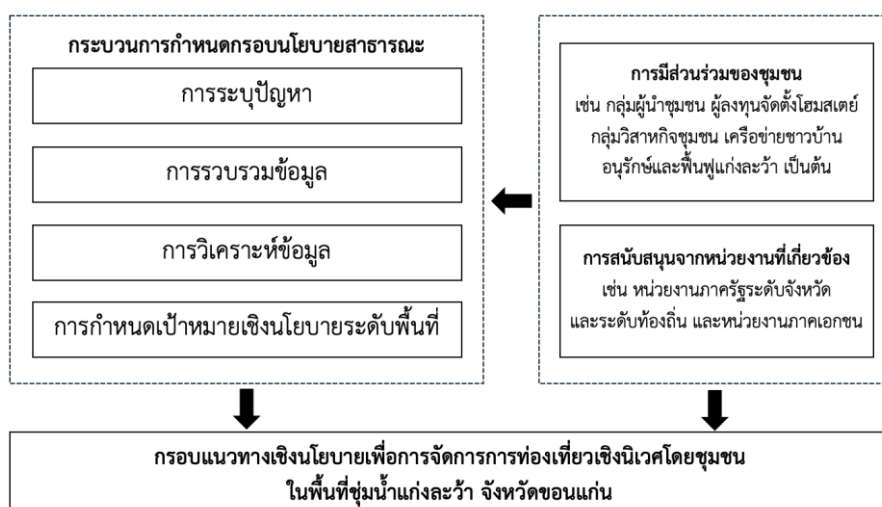
การมีส่วนร่วม (Participatory) เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยมีกระบวนการพัฒนาร่วมคิดค้น ตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหา มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขัน โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน รวมถึงติดตามการปฏิบัติงานขององค์กร (Erwin, 1976) นอกจากนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ อันประกอบไปด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ เริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและการตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป (Cohen & Uphoff, 1980)

ทฤษฎีนโยบายสาธารณะระดับพื้นที่

การกำหนดนโยบายสาธารณะสามารถอธิบายได้ว่าเป็นกระบวนการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์เพื่อกำหนดแนวทางกว้าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาพื้นที่หนึ่ง ๆ ให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม ทั้งนี้กรอบแนวคิดของการพัฒนาเชิงพื้นที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการวางแผนในเชิงสาระหรือเนื้อหาของการพัฒนาเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาไปสู่การเน้นกระบวนการที่สร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกๆระดับ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายไปจนถึงการปฏิบัติการเชิงพื้นที่จริง เพื่อให้ทุกภาคส่วนในพื้นที่สามารถขับเคลื่อนและมีบทบาทร่วมกันได้อย่างเป็นรูปธรรม (สัญญา เคนาภูมิ, 2559; สฤณี ดิยะวงศ์สุวรรณ และคณะ, 2557)

ทั้งนี้ การกำหนดกรอบนโยบายซึ่งถือว่าเป็นขั้นแรกก่อนที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ สัญญา เคณาภูมิ (2559) ได้เสนอว่ากระบวนการกำหนดกรอบนโยบายสาธารณะควรเป็นไปอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย 13 ขั้นตอนสำคัญ (1) การระบุปัญหา ซึ่งเป็นการศึกษาและเก็บข้อมูลจากภาคสนามหรือข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อทำความเข้าใจสภาพจริงของปัญหา (2) การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวอย่างรอบด้าน (3) การวิเคราะห์ปัญหาเพื่อพิจารณาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกับประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (4) กำหนดเป้าหมายของนโยบาย ซึ่งอาจเป็นเป้าหมายระยะสั้นหรือระยะยาวทั้งในระดับชาติ องค์กร หรือพื้นที่ (5) กำหนดขอบเขตและกรอบนโยบาย เพื่อระบุขอบเขตการบังคับใช้ที่ชัดเจน (6) ศึกษาข้อจำกัดที่อาจส่งผลกระทบต่อการนำไปปฏิบัติ (7) การออกแบบทางเลือกนโยบาย โดยนำเสนอแนวทางที่เป็นไปได้มากกว่าหนึ่งทาง (8) การวิเคราะห์ทางเลือก เพื่อประเมินศักยภาพและผลกระทบของแต่ละแนวทาง (9) พิจารณาเปรียบเทียบทางเลือก โดยพิจารณาข้อดีและข้อจำกัด (10) การทดสอบทางเลือก ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบการจำลองหรือการทดลองเชิงปฏิบัติ เพื่อสร้างความมั่นใจในทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด (11) การจัดทำร่างนโยบาย โดยสังเคราะห์ข้อมูลและวิเคราะห์เชิงลึกจนเป็นเอกสารอย่างเป็นทางการ (12) เสนอแนะกลยุทธ์ เพื่อกำหนดแนวทางการผลักดันนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ และ (13) การอนุมัติและประกาศใช้ โดยผู้มีอำนาจตัดสินใจเพื่อให้มีนโยบายมีผลบังคับใช้อย่างสมบูรณ์

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำกระบวนการดังกล่าวมาเป็นกรอบเชิงแนวคิด โดยประยุกต์ใช้เฉพาะขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการกำหนดเป้าหมายเชิงนโยบายระดับพื้นที่ เพื่อหาคำตอบว่ากรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น ควรจะมีมิติและองค์ประกอบใดบ้าง โดยทำการสังเคราะห์จากข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นต่าง ๆ ที่สามารถนำมาเป็นกรอบแนวทางเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้มาซึ่งกรอบแนวคิดของการวิจัยดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวินิจฉัยเรื่อง กรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ ชุมชนน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้เลือกใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นการศึกษาแก่นแท้ของประสบการณ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักในพื้นที่ชุมชนน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น โดยการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจมุมมอง ความคิดเห็น และ ประสบการณ์จริงของผู้เกี่ยวข้อง (Creswell & Creswell, 2017; Moustakas, 1994) ทั้งนี้ ในการดำเนินการ วิจัยนี้ ได้รับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่อ้างอิง HEC-02-67-031 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตาม ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพอย่างเคร่งครัด

ผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลภาคสนามในงานวิจัยนี้ใช้วิธีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบ เฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ครอบคลุมมุมมองที่หลากหลายและได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีประโยชน์ ต่อการบริหารจัดการในอนาคต (Patton, 2014) โดยการศึกษานี้ได้วิเคราะห์มุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หลัก 3 กลุ่ม ได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ และหน่วยงานภาคเอกชน มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มที่ 1 ชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุมชนน้ำแก่งละว้า ไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีความเข้าใจในสถานการณ์ของพื้นที่เป็นอย่างดี จำนวน 20 ราย ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด จำนวน 5 ราย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จำนวน 5 ราย ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ จำนวน 5 ราย และผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จำนวน 5 ราย

กลุ่มที่ 2 หน่วยงานภาครัฐ ที่มีอำนาจในการตัดสินใจวางแผนหรือกำหนดนโยบายด้านการบริหารจัดการ การท่องเที่ยว อย่างน้อย 3 ปี จำนวน 8 ราย ประกอบด้วย สำนักงานจังหวัดขอนแก่น องค์การบริหาร ส่วนจังหวัดขอนแก่น ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานขอนแก่น เทศบาลตำบลโคกสำราญ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไผ่ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย และองค์การบริหารส่วนตำบลหัวหนอง

กลุ่มที่ 3 หน่วยงานภาคเอกชน ที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว อย่างน้อย 3 ปี จำนวน 3 ราย ประกอบด้วย หอการค้าจังหวัดขอนแก่น สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น และสมาคมท่องเที่ยวและไมซ์จังหวัดขอนแก่น

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้ดำเนินการระหว่างวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ถึง 31 มีนาคม พ.ศ. 2568 โดยปกปิดตัวตนของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด

เครื่องมือของการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่ได้กำหนดประเด็นคำถามเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นเครื่องมือ โดยนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลหลักล่วงหน้าในการให้การสัมภาษณ์เชิงลึก แต่ละการสัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ

50-60 นาที มีการบันทึกเสียงและถอดเทปข้อมูลอย่างละเอียด หากมีประเด็นที่ไม่ชัดเจนก็มีการย้อนถามเพื่อความถูกต้องตามแนวทางของ Saldaña and Omasta (2016) เพื่อลดความคลาดเคลื่อน

การตรวจสอบเครื่องมืองานวิจัย ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม ความชัดเจน และความครอบคลุมของเนื้อหา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงถ้อยคำและลำดับคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างนำร่องจำนวน 2 ราย โดยเลือกจากกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อประเมินความเข้าใจในคำถาม ความเหมาะสมของเนื้อหา และระยะเวลาในการสัมภาษณ์ ผลการทดลองใช้แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และผู้ให้ข้อมูลสามารถตอบคำถามได้อย่างลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงได้นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบและทดลองใช้ดังกล่าวไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป (เบญญา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552)

การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ (สุรางค์ จันทวานิช, 2553) ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลทางด้านเวลาและบุคคลโดยเก็บข้อมูลในเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบว่าหากข้อมูลต่างเวลากันจะมีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และตรวจสอบแหล่งบุคคลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอายุ และตำแหน่งต่างกันว่าข้อมูลต่างกันหรือไม่
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเปลี่ยนตัวผู้เก็บข้อมูลเพื่อลดความลำเอียงด้านทัศนคติและความไม่แน่ใจในคุณภาพของผู้รวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลหลักควบคู่ไปกับการซักถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูลที่รวบรวมมาจะดำเนินการวิเคราะห์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ในรูปแบบร้อยแก้ว เพื่อสกัดองค์ความรู้และข้อสรุปที่ปรากฏภายในข้อมูลตามทฤษฎีที่นำมาศึกษา กระบวนการดังกล่าวให้ความสำคัญกับการนำเสนอคุณลักษณะเชิงลึกของข้อมูลภาคสนามอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนหลัก ดังต่อไปนี้

1. ถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์และอ่านข้อมูล ขั้นตอนแรกคือ การถอดเทปบันทึกสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลทุกคน ซึ่งจะช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและครบถ้วน โดยจะอ่านข้อมูลและพิจารณาเนื้อหาที่สำคัญของแต่ละคำตอบในบริบทของการศึกษา (Charmaz, 2008)
2. จัดกลุ่มข้อมูลและเรียงเรียงตามมโนทัศน์ หลังจากได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเพื่อลดความซ้ำซ้อน โดยจะระบุมโนทัศน์หรือธีมหลักที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งจะเอื้อต่อกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงลึกได้อย่างมีระบบ ทั้งนี้ก่อนจะจัดกลุ่มเป็นกรอบเชิงนโยบายตามวัตถุประสงค์การวิจัย กระบวนการดังกล่าวได้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

(Content Validation) ด้วยการส่งกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลบางส่วนเพื่อยืนยันการตีความ (Member Check) และการเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างหลายแหล่ง (Triangulation) (Gibbs, 2014; สุภางค์ จันทวานิช, 2553)

3. สรุปผลการวิจัยและการพัฒนาแนวทางเชิงนโยบาย ขั้นตอนสุดท้ายผู้วิจัยจะสรุปผลการวิจัยและใช้ผลที่ได้ในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า ซึ่งจะช่วยในการปรับปรุงนโยบายการท่องเที่ยวในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน (Miles & Huberman, 1994)

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

ประเด็นที่ 1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้นำในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า ซึ่งประกอบด้วย 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด และตำบลเมืองเพีย ตำบลบ้านไผ่ ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ยังอยู่ในระดับที่จำกัดและไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลโคกสำราญ อำเภอบ้านแฮด แม้จะเป็นบริเวณที่มีจุดขึ้น-ลงเรือและแหล่งทรัพยากรสำคัญ แต่กลับยังไม่มีการจัดตั้งกลไกหรือเครือข่ายที่ชัดเจนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการริเริ่มตัดสินใจพบว่า การริเริ่มแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มแกนนำในอำเภอบ้านไผ่ โดยเฉพาะในตำบลเมืองเพีย ซึ่งมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้ง “เครือข่ายชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น” เพื่อส่งเสริมกิจกรรมพายเรือชมธรรมชาติและจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ชุมชนในตำบลโคกสำราญ ยังไม่มีบทบาทในกระบวนการริเริ่มดังกล่าว ทั้งนี้เกิดจากข้อจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร การประสานงาน และการเข้าถึงเวทีการประชุมระดับเครือข่าย อีกทั้ง การดำเนินการตัดสินใจพบว่า การดำเนินการตัดสินใจส่วนใหญ่ยังอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ภายในชุมชนบางส่วน และไม่ได้เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว หรือการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ มักเป็นการตกลงกันภายในกลุ่มผู้นำเดิม และยังมีเวทีกลางที่เปิดให้ทุกตำบลร่วมเสนอความคิดเห็นในระดับข้ามอำเภอ นอกจากนี้ การตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ แม้ว่าชุมชนในตำบลเมืองเพียจะมีการลงมือจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้างแล้ว เช่น การจัดล่องเรือ การจัดจุดแวะเวียนรู้ธรรมชาติ แต่ชุมชนบางตำบลที่ยังไม่มีการจัดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม หรือมีบทบาทในกระบวนการลงมือปฏิบัติ ขาดกลไกการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบร่วมกันระหว่างตำบล เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...ผมยังไม่เคยเข้าร่วมประชุมเรื่องการท่องเที่ยวเลยครับ ทั้ง ๆ ที่พื้นที่โคกสำราญมีจุดลงเรือด้วย แต่ไม่เคยมีใครมาชวนพูดถึงเรื่องนี้...” และสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายหนึ่งที่กล่าวว่า “...กิจกรรมท่องเที่ยวตอนนี้ก็มีบ้างที่เมืองเพีย แต่ก็เป็นการกลุ่มเขาจัดกันเอง ผมอยู่ตำบลหัวหนองยังไม่รู้ว่าจะมีส่วนร่วมอย่างไร...”

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้ายังไม่เป็นระบบและไม่ทั่วถึง การริเริ่ม การดำเนินการตัดสินใจ และการลงมือปฏิบัติยังอยู่ในวงจำกัด ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบ แนวทางเชิงนโยบายเพื่อจัดตั้งเวทีการมีส่วนร่วมระหว่างตำบลที่ครอบคลุมทั้งสองอำเภอ และสร้างกลไก การบริหารจัดการร่วมที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

ประเด็นที่ 1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) พบว่า การมีส่วนร่วมในขั้นตอน การปฏิบัติการยังมีความแตกต่างระหว่างตำบล โดยชุมชนในบางพื้นที่เริ่มมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรม ท้องที่ียวางส่วน ขณะที่บางพื้นที่ยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในสองประเด็นย่อย ได้แก่ ประเด็นแรกคือ การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร พบว่า ชุมชนในตำบลเมืองเพียมีการสนับสนุนทรัพยากร ในระดับเบื้องต้น เช่น การจัดสรรเรือจากชาวบ้านสำหรับกิจกรรมล่องเรือ การให้ใช้พื้นที่ส่วนตัวเป็นจุดพัก หรือจุดเรียนรู้ธรรมชาติ ขณะที่ในบางตำบล ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เคยมีส่วนร่วมในการจัดหาหรือแบ่งปัน ทรัพยากร เห็นได้จากความเห็นที่ว่า “...ยังไม่มีโครงการมาประสาน...” “...ไม่ทราบว่า จะสนับสนุนอะไรได้...” ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างของการเชื่อมโยงข้อมูลและแผนงานจากภาครัฐหรือภาคประชาสังคม และประเด็นที่สอง เป็นการเข้าร่วมในการบริหารและการประสานขอความร่วมมือ พบว่า การบริหารจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวใน ปัจจุบันยังกระจุกอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ที่จัดตั้งขึ้นเฉพาะบางตำบลในอำเภอบ้านไผ่ โดยพบว่ากลุ่มดังกล่าวมี บทบาทในการวางแผนกิจกรรม ติดต่อหน่วยงานสนับสนุน และบริหารทรัพยากรอย่างจำกัด ในขณะที่ตำบล อื่น ๆ ยังขาดกลไกหรือเวทีสำหรับเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการร่วมกัน ขาดการสื่อสารเชิงระบบ และยังไม่มีการประสานความร่วมมือข้ามตำบลอย่างเป็นทางการ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...ตอนนั้นเขาใช้เรือของชาวบ้าน พวกเราก็ให้ยืมได้ครับ แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในแผนอะไร...”

“...ถ้ามีหน่วยงานมาบอกแนวทางว่าจะให้ช่วยอะไร คิดว่าคนในหมู่บ้านเราก็พร้อมนะครับ แต่ที่ผ่านมามีใครมาคุยเรื่องนี้เลย...”

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้ายังอยู่ในระดับเริ่มต้น และไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยส่วนใหญ่ยังไม่มีความชัดเจนในเชิงการจัดการหรือการประสานความร่วมมือที่ชัดเจน ความสามารถในการสนับสนุนทรัพยากรมีอยู่ในชุมชน แต่ขาดกลไกในการเชื่อมโยงเข้าสู่แผนพัฒนาการ ท้องที่ียวระดับตำบลหรือระดับเครือข่าย การพัฒนาแนวทางเชิงนโยบายในอนาคตควรเน้นการสร้างพื้นที่ กลางในการบริหารจัดการร่วม ระหว่างตำบล รวมถึงการออกแบบกลไกสนับสนุนให้เกิดการระดมทรัพยากร ในรูปแบบที่เป็นธรรมและยั่งยืน

ประเด็นที่ 1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ พบว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ยังไม่มี การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ใน 2 ประเด็นดังนี้ ประเด็นแรก ผลประโยชน์ ทางด้านวัสดุ พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการจัดกิจกรรม เช่น ล่องเรือหรือบริการนำชมธรรมชาติ เริ่มมีรายได้

เสริมเล็กน้อยจากการให้บริการเรือ การขายสินค้าในชุมชน แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นยังจำกัดอยู่เพียงในกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีบทบาทในกิจกรรมท่องเที่ยวโดยตรง ขณะที่ประชาชนในตำบลที่ไม่ได้มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมยังไม่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์ด้านรายได้หรือวัสดุอย่างเป็นธรรม ประเด็นที่สอง ผลประโยชน์ทางสังคมและส่วนบุคคล พบว่า ในด้านนี้ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่างเริ่มช่วยกระตุ้นความภาคภูมิใจในท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ชุมชนบางกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เช่น การสาธิตทำอาหารพื้นบ้าน หรือพาส้มป่อย อย่างไรก็ดี ประชาชนจำนวนมากยังรู้สึก “...ไม่ใช่เรื่องของเรา...” เนื่องจากยังไม่มีระบบหรือช่องทางมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรมในระดับชุมชน และการแบ่งปันผลประโยชน์ทางสังคมยังไม่เกิดในวงกว้าง เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...คนที่ได้ประโยชน์ก็จะเป็นกลุ่มที่จัดกิจกรรมแหละครับ อย่างพวกมีเรือ มีสินค้า กิจกรรม หรืออยู่ใกล้ ๆ

จุดที่นักท่องเที่ยวมา คนอื่นก็ไม่ได้อะไร...”

“...ดีใจนะที่บ้านเรามีคนมาดูธรรมชาติ แต่มันยังไม่มีช่องให้เรามีส่วนร่วมมากเท่าไร ถ้ามีการรวมกลุ่มหรืออบรมก็คงจะดี เหมือนกับว่าเป็นโอกาสให้ได้เรียนรู้...”

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้ายเกิดขึ้นในวงจำกัด และยังไม่ครอบคลุมทุกตำบล ทั้งในมิติของรายได้ทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการวางระบบการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เช่น การจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว หรือการกำหนดบทบาทร่วมของกลุ่มเปราะบางและกลุ่มนอกเครือข่ายในระบบกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงผลประโยชน์

ประเด็นที่ 1.4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) จากการการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำและประชาชนใน 4 ตำบลพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้าย จังหวัดขอนแก่น พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนของการประเมินผล กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นยังมีลักษณะไม่เป็นระบบ ขาดกระบวนการที่ชัดเจนและยังจำกัดอยู่ในระดับของการรับรู้มากกว่าการมีส่วนร่วมโดยตรงแม้ในช่วงที่ผ่านมา ชุมชนเคยมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น “Young Food Young Fun Keang Lawa” ซึ่งเน้นการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านและอาหารท้องถิ่น พิธีไหว้ศาลปู่ตาโนนตาโก้ เพื่อเชื่อมโยงความเชื่อท้องถิ่นกับการอนุรักษ์พื้นที่กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้เขตอนุรักษ์พื้นที่ห้วยโนนจาน ที่ใช้เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรในพื้นที่ และกิจกรรมเชิงนันทนาการ เช่น แข่งขันตกปลา “Kaeng Lawa Fishing Game” ที่สร้างความสนใจให้กับทั้งคนในและคนนอกพื้นที่ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สะท้อนความพยายามของชุมชนในการริเริ่มรูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของตนเอง อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาด้านการประเมินผล พบว่ากลไกในการประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมยังไม่มีความเป็นระบบ ไม่ได้มีการรวบรวมความคิดเห็นจากชาวบ้านในวงกว้างหรือวิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลส่วนใหญ่กระทำโดยผู้จัดงานหรือหน่วยงานภายนอก โดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้สะท้อนความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ

อย่างเป็นทางการ ทั้งในแง่ของความพึงพอใจ การใช้ทรัพยากร หรือข้อเสนอในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในครั้งต่อไป เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...งานจัดไปแล้วคนก็กลับ ยังไม่มีใครมาถามว่าเห็นยังไง ชอบหรือไม่ชอบอะไร

เราเองก็ไม่รู้ว่าเขาวัดผลกันยังไง...”

“...พื้นที่เราเป็นจุดลงเรือ แต่กลับไม่เคยมีใครมาชวนให้คนในชุมชนเป็นเจ้าบ้านหรือเจ้าของงาน เรายุ้สึกเหมือนถูกมองข้าม แล้วตอนเขาประเมินกิจกรรมก็ไม่ได้มีคนในชุมชนไปมีส่วนร่วมเลย...”

สรุปได้ว่า แม้พื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้าจะเคยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับชุมชนหลายรูปแบบ และสะท้อนศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่กระบวนการประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมยังขาดการออกแบบที่เปิดให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชนอย่างแท้จริง ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้ไม่ครอบคลุมมิติทางสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การประเมินผลในปัจจุบันยังขาดกลไกที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีบทบาทในการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม กระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้ชุมชนสามารถสะท้อนข้อเท็จจริง ปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรม และพัฒนาความสามารถในการปรับตัวเพื่อสร้างสมดุลระหว่างการใช้อยู่อาศัยทางการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

2. ผลการศึกษาการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนเกี่ยวกับการส่งเสริมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น สามารถแบ่งเป็นรายประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การส่งเสริมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า การสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น เป็นประเด็นที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ทำหน้าที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศท้องถิ่น ได้แก่ การเป็นแหล่งน้ำดิบเพื่อการผลิตน้ำประปา การเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำพื้นถิ่น และการช่วยควบคุมสภาพภูมิอากาศของชุมชนโดยรอบ ซึ่งหน่วยงานได้มีการสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่แก่งละว้าอย่างหลากหลาย เช่น การจัดกิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการฟื้นฟูและพัฒนาโครงข่ายลำน้ำ กิจกรรมการปลูกต้นไม้ ร่วมกับเยาวชนในพื้นที่เพื่อสร้างจิตสำนึก อีกทั้งการสนับสนุนการจัดการพื้นที่ การกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ในบางส่วนของชุ่มน้ำแก่งละว้าโดยห้ามการทำกิจกรรมประมงบางฤดูกาลและจำกัดการเข้าถึงบางพื้นที่ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติได้มีโอกาสฟื้นตัวอย่างเป็นระบบ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...มีการปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนในชุมชน ผ่านกิจกรรมเก็บขยะและปลูกป่า เพื่อให้คนในพื้นที่มีความห่วงแหนสิ่งแวดล้อม และเห็นว่าการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็น...”
“...ทางหน่วยงานได้มีการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์สัตว์น้ำในพื้นที่บางส่วนของแก่งละว้า...”

สรุปได้ว่า การสนับสนุนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้าได้รับความสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในด้านการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูและการกำหนดมาตรการจำกัดการใช้ทรัพยากร สะท้อนถึงพัฒนาการในเชิงบวกของการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิด การปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนและชุมชนท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความตระหนักและความห่วงแหนต่อทรัพยากรธรรมชาติ อันจะช่วยคงไว้ซึ่งทุนสิ่งแวดล้อมที่เป็นรากฐานสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยว

ประเด็นที่ 2 การส่งเสริมด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม พบว่า เป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากวัฒนธรรมท้องถิ่นถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสำหรับการสร้างความแตกต่างและเสริมสร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชน ทั้งการส่งเสริมประเพณีและพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น การไหว้ศาลปู่ตาโนนตาไก่อ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนการเคารพธรรมชาติและความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่แก่งละว้า นอกจากนี้ยังมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชีวิต เช่น การทำเครื่องจักสาน การทำอาหารพื้นถิ่นที่เป็นวัตถุดิบจากปลาในพื้นที่แก่งละว้า ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้ช่วยรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวไว้ว่า

“...เราให้การสนับสนุนกิจกรรมไหว้ศาลปู่ตา เพื่อเป็นการสืบสานประเพณี และทำให้การท่องเที่ยวมีเรื่องเล่าที่ยึดโยงกับความเชื่อท้องถิ่น...”

“...เราสนับสนุนชุมชนให้จัดการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การเล่าเรื่องตำนานแก่งละว้า และสาธิตการทำอาหารพื้นบ้านที่มีวัตถุดิบภายในชุมชนและปลาจากแก่งละว้า...”

สรุปได้ว่า การสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้ามุ่งเน้นการฟื้นฟูประเพณีดั้งเดิม และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง โดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น พิธีไหว้ศาลปู่ตา งานหัตถกรรม อาหารพื้นบ้าน และการแสดงทางวัฒนธรรม ล้วนมีส่วนช่วยรักษาอัตลักษณ์และรากเหง้าของชุมชน อีกทั้งยังเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมที่สามารถถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่าและประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างความแตกต่างและเสริมเอกลักษณ์เฉพาะตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า

ประเด็นที่ 3 การส่งเสริมด้านการสนับสนุนทางเศรษฐกิจและกิจการ พบว่า ในด้านการสนับสนุนการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ หน่วยงานในพื้นที่ได้สนับสนุนสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีการจัดตลาดนัดในงานเทศกาลต่าง ๆ อยู่เสมอ อีกทั้งยังมีการส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวและนันทนาการในพื้นที่ เช่น การจัด

กิจกรรม “Kaeng Lawa Fishing Game” การแข่งขันตกปลาในพื้นที่แก่งละว้า ซึ่งเป็นการกระตุ้นการรับรู้พื้นที่ให้แก่ผู้มาเยือน และเป็นช่องทางสร้างรายได้ให้กับผู้ขายสินค้าและผู้ให้บริการในพื้นที่ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวไว้ว่า

“...เราสนับสนุนการเปิดตลาดสินค้า OTOP และสินค้าชุมชนควบคู่กับกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้คนในพื้นที่มีรายได้เสริมและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว...”

“...การจัดกิจกรรมตกปลา Kaeng Lawa Fishing Game ไม่ใช่แค่การแข่งขัน แต่ยังสร้างโอกาสให้ร้านค้าในชุมชนได้ขายอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก เราพยายามให้เศรษฐกิจหมุนเวียนในท้องถิ่นมากที่สุด...”

สรุปได้ว่า การสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและกิจกรรมโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า มีแนวโน้มเชิงบวกต่อการสร้างฐานรายได้ใหม่ให้กับชุมชน โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวเข้ากับการจำหน่ายสินค้าและบริการท้องถิ่น กิจกรรมเด่น เช่น การแข่งขันตกปลา Kaeng Lawa Fishing Game ได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่ไม่เพียงดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ยังช่วยหมุนเวียนรายได้และประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

ประเด็นที่ 4 การส่งเสริมด้านการตระหนักรู้ พบว่า การสร้างการตระหนักรู้ในพื้นที่นี้ดำเนินการในหลายรูปแบบ ทั้งผ่านโครงการอบรม กิจกรรมรณรงค์ และการใช้กลยุทธ์สื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชุมชนต่อการอนุรักษ์ ทั้งด้านการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกฝังความรู้เรื่องการลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร การรณรงค์การคัดแยกขยะอย่างถูกวิธี และการส่งเสริมการใช้วัสดุธรรมชาติทดแทนพลาสติกในชุมชน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรให้กับคนในชุมชน อีกทั้งมีการรณรงค์และกิจกรรมสร้างการตระหนักรู้ในวงกว้าง เช่น กิจกรรมวันสิ่งแวดล้อมโลก กิจกรรมเก็บขยะในพื้นที่สาธารณะ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่ตนมีอยู่ อย่างไรก็ตาม ยังขาดการส่งเสริมการตระหนักรู้ด้านการท่องเที่ยว จึงถือเป็นช่องว่างที่สำคัญในการพัฒนาการตระหนักรู้ของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวไว้ว่า

“...เรามีกิจกรรมปลูกป่า เก็บขยะ และอบรมการดูแลสิ่งแวดล้อม แต่เรื่องเกี่ยวกับท่องเที่ยว ยังไม่มีการพูดถึงหรืออบรมกันจริงจังในพื้นที่...”

“...ชุมชนรู้จักการรักษาธรรมชาติ แต่ยังไม่เข้าใจว่าการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างมีอาชีพสำคัญต่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวอย่างไร...”

สรุปได้ว่า การส่งเสริมด้านการตระหนักรู้ในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้ามุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยมีรูปแบบการดำเนินงานที่หลากหลาย เช่น การอบรม รณรงค์ และเผยแพร่ข้อมูล แต่ในขณะเดียวกัน ยังขาดการส่งเสริมการตระหนักรู้ด้านการท่องเที่ยว และขาดการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในฐานะเจ้าบ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะยกระดับคุณภาพการต้อนรับและการบริการนักท่องเที่ยวในอนาคต

ประเด็นที่ 5 การส่งเสริมด้านศักยภาพให้กับชุมชน พบว่า การเสริมศักยภาพของชุมชนในการจัดการ การท่องเที่ยวยังอยู่ในระดับเริ่มต้นและดำเนินการรูปแบบแยกส่วน โดยแต่ละหน่วยงานยังคงทำหน้าที่ตาม ภารกิจของตนเอง และยังมีโครงสร้างกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานหรือรวมกลุ่มแกนนำในระดับพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลอย่างเป็นระบบ ทำให้การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของชุมชนยังไม่มีทิศทางร่วมและขาดการวางแผน เชิงยุทธศาสตร์ ในขณะที่หน่วยงานภาคเอกชนพร้อมให้การสนับสนุน หากชุมชนมีความมุ่งมั่นและพร้อมพัฒนา นอกจากนี้ หน่วยงานท้องถิ่นยังไม่มีแผนพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม เห็นได้จากบทสัมภาษณ์ที่กล่าวว่า

“...ที่ผ่านมาเราจัดอบรมอยู่บ้าง แต่ก็ยังไม่มีแผนพัฒนาศักยภาพชุมชนที่เป็นระบบระยะยาว
เกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว...”

“...ตอนนี้ยังไม่มีการรวมกลุ่มแกนนำทั้ง 4 ตำบลอย่างเป็นระบบนะครับ พอหน่วยงานใครมีโครงการก็ทำ
ของใครของมัน ซึ่งมันก็ช่วยได้บ้างจุด แต่ไม่ต่อเนื่อง ถ้าชุมชนมีความตั้งใจ เราพร้อมช่วยสนับสนุน...”

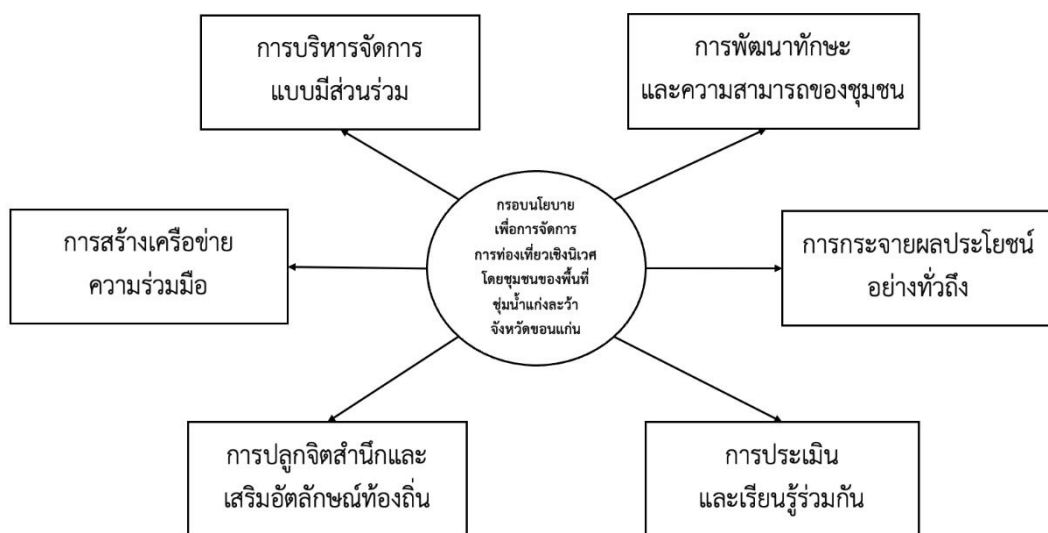
สรุปได้ว่า การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในปัจจุบันยังอยู่ในระดับเริ่มต้นและมีลักษณะกระจัดกระจาย แม้ว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีความพยายามในการส่งเสริมในหลายด้าน แต่การดำเนินงานยังขาดกลไก ความร่วมมือระหว่างตำบล โดยแต่ละหน่วยงานต่างปฏิบัติตามภารกิจของตนเองโดยไม่มีโครงสร้างกลาง ในการประสานงาน ส่งผลให้การอบรมและการเสริมทักษะของชุมชนขาดความต่อเนื่องและขาดทิศทางร่วมกัน โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ ชุมชนยังไม่สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มแกนนำที่เข้มแข็ง แม้จะได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน ก็ตาม

3. ผลการศึกษากรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) โดยผ่านกระบวนการเข้ารหัส (coding) เพื่อสังเคราะห์เป็นธีมหลัก (themes) แสดงในตารางที่ 1 ก่อนสรุปเป็นกรอบเชิงนโยบาย 6 กรอบ ได้แก่ (1) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (2) การพัฒนาทักษะและความสามารถของชุมชน (3) การกระจาย ผลประโยชน์อย่างทั่วถึง (4) การประเมินและเรียนรู้ร่วมกัน (5) การปลูกจิตสำนึกและเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น และ (6) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ดังภาพที่ 3

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์ประเด็นจากข้อมูลเชิงคุณภาพ

ตัวอย่างคำพูดจากผู้ให้ข้อมูลหลัก	รหัส	ธีม
“...การตัดสินใจอยู่ที่แกนนำชุมชน...” “...บางตำบลไม่เคยมีเวทีประชุม...”	การมีส่วนร่วมจำกัด	ความต้องการมีส่วนร่วม ของชุมชน
“...อยากได้การอบรมด้านการบริการ และการจัดการท่องเที่ยว...” “...ขาดความรู้ด้านการพัฒนากิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ...”	องค์ความรู้ของชุมชน	การพัฒนา ขีดความสามารถ ของชุมชน
“...ผลประโยชน์ตกอยู่กับกลุ่มชุมชน เพียงไม่กี่ราย...”	ผลประโยชน์กระจุกตัว	ความเหลื่อมล้ำ ด้านผลประโยชน์
“...ไม่เคยมีการประเมินผลหลัง การจัดกิจกรรม...”	การเรียนรู้ร่วมกันและการ ประเมินผล	การสร้างระบบเรียนรู้ และติดตามผล
“...ควรอนุรักษ์วิถีประเพณีและความเชื่อ...” “...อยากให้จัดกิจกรรมวัฒนธรรมประจำปี...”	การสืบทอดภูมิปัญญา	การปลูกจิตสำนึกและ การสืบทอดวัฒนธรรม
“...ยังไม่มีกรรวมกลุ่มแกนนำทั้ง 4 ตำบล อย่างเป็นระบบ...” “...ตำบลใกล้เคียงควรทำงานร่วมกัน...”	ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน	การสร้างเครือข่าย

ภาพที่ 3 กรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่ 1 การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนแก่งละว้า โดยตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยตัวแทนจาก 4 ตำบล เพื่อร่วมกันวางแผน กำหนดนโยบาย และบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วม

กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่ 2 การพัฒนาทักษะและความสามารถของชุมชน เช่น จัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นประจำปี โดยพัฒนาศักยภาพคนในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลให้มีทักษะด้านการนำชมธรรมชาติ วัฒนธรรม และการถ่ายทอดเรื่องราวชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งมีการฝึกอบรมการจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดอบรมการวางแผนเส้นทาง การดูแลฐานกิจกรรม และการควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อรองรับกิจกรรมเดินป่า ล่องเรือ และกิจกรรมชุมชน

กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่ 3 การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง เช่น จัดตั้งกองทุนการท่องเที่ยวชุมชนแก่งละว้า โดยนำรายได้ส่วนหนึ่งจากกิจกรรมท่องเที่ยวสะสมเข้ากองทุน เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น การปรับปรุงเส้นทางท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่ 4 การประเมินและเรียนรู้ร่วมกัน เช่น จัดเวทีสรุปบทเรียนประจำปีของเครือข่ายแก่งละว้า เป็นการรวบรวมข้อมูลและประสบการณ์จากทุกตำบล เพื่อวิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัด เพื่อนำไปพัฒนางานท่องเที่ยวในปีถัดไป

กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่ 5 การปลูกจิตสำนึกและเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น เช่น จัดโครงการเยาวชนเล่าเรื่องชุมชนแก่งละว้า โดยส่งเสริมเยาวชนใน 4 ตำบลสร้างสื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ ประเพณี และวัฒนธรรม

กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่ 6 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น กำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างตำบลโคกสำราญ ตำบลเมืองเพีย ตำบลบ้านไผ่ และตำบลหัวหนอง เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จัดเทศกาลท่องเที่ยวแก่งละว้า โดยจัดงานประจำปีที่เปิดโอกาสให้ทั้ง 4 ตำบลนำเสนอศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม และผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่น

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง กรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น สามารถสรุปและอภิปรายผลการศึกษาได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

สรุปผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น พบว่า ยังอยู่ในระดับจำกัดและไม่ครอบคลุมทุกตำบล โดยเฉพาะในระดับการตัดสินใจและการปฏิบัติที่ยังคงเป็นบทบาทของกลุ่มแกนนำบางพื้นที่ ในขณะที่ตำบลอื่นยังขาดกลไกสนับสนุน และเวทีกลางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การเข้าถึงผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวมักกระจุกอยู่เฉพาะกลุ่มผู้ดำเนินกิจกรรมโดยตรง ขณะที่การประเมินผลหลังการจัดกิจกรรมยังไม่มีระบบที่ชัดเจนและไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมสะท้อนข้อเสนอแนะ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของวิภาดา รักษาศิลป์ และคณะ (2568) ที่ชี้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนแม้จะช่วยสร้างรายได้ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านการกระจายผลประโยชน์และการเข้าถึงการตัดสินใจอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย (2564, น. 33) ที่พบว่าชุมชนมักมีส่วนร่วมมากในด้านการวางแผนและการดำเนินงาน แต่กลับมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงผลประโยชน์อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Yiamjanya et al. (2024) ที่เน้น

ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำจำเป็นต้องมีการมีส่วนร่วมที่เป็นระบบในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสร้างความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบในเชิงโครงสร้าง พื้นที่แก่งละว้าแตกต่างจากการวิจัยที่เน้นชุมชนเดี่ยว เนื่องจากครอบคลุม 4 ตำบล 2 อำเภอ ทำให้การจัดการมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Bhatta (2023) ที่ศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอนุรักษ์อันนาปุระของเนปาล ซึ่งเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ครอบคลุมหลายชุมชน ก็สะท้อนปัญหาลักษณะเดียวกัน กล่าวคือผลประโยชน์กระจุกตัวในชุมชนที่ใกล้เส้นทางหลัก ขณะที่ชุมชนชายขอบได้รับประโยชน์น้อยกว่า และยังมีปัญหาการรั่วไหลทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Ratanachai (2009) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายรอบทะเลสาบสงขลา ครอบคลุม 3 จังหวัด ก็สะท้อนปัญหาเช่นเดียวกันว่า ยังขาดนโยบายและมาตรการสื่อสารสาธารณะเพื่อสร้างความตระหนักรู้ เครือข่ายความร่วมมือด้านวัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่นยังมีความเปราะบาง ขาดการสนับสนุนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และไม่มีการวิเคราะห์หรือประเมินศักยภาพรองรับอย่างเพียงพอ ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของรายได้และผลประโยชน์ รวมถึงปัญหาการประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งสองกรณีที่เปรียบเทียบทั้งในระดับชุมชนเล็กและพื้นที่กว้างล้วนตอกย้ำว่า การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายระดับ จำเป็นต้องมีกลไกการบริหารจัดการร่วมที่เข้มแข็ง เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงผลประโยชน์ และรักษาสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

สรุปผลการศึกษาศึกษาการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องแม้ว่าจะมีความพยายามสนับสนุนในหลายด้าน ทั้งด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ทูทางเศรษฐกิจ การสร้างการตระหนักรู้ และการเสริมศักยภาพชุมชน แต่การดำเนินงานส่วนใหญ่ยังเป็นลักษณะแยกส่วนตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน และยังขาดกรอบนโยบายในระดับพื้นที่ที่ชัดเจนโดยเฉพาะในด้านการพัฒนาบุคลากรและการประสานความร่วมมือระหว่างตำบล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรพงษ์ ปราบปราม และโชติ บดีรัฐ (2566) พบว่า หากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร การประสานแผนงานระหว่างหน่วยงานและชุมชนยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Liu and Chamaratana (2024) พบว่า ความท้าทายสำคัญคือ การขาดการเชื่อมโยงระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติจริงในระดับท้องถิ่น ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Yiamjanya et al. (2024) ที่เสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำควรบูรณาการหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนเข้าด้วยกันผ่านแนวคิด Public-Private-People Partnership (PPP) เพื่อสร้างการบริหารจัดการร่วมที่มีประสิทธิภาพ

สรุปผลการศึกษารอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น พบว่า จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้มีการจัดทำกรอบแนวทางเชิงนโยบายเพื่อรองรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า โดยแบ่งออกเป็น 6 กรอบหลัก ได้แก่ (1) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (2) การพัฒนาทักษะและความสามารถของชุมชน (3) การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง (4) การประเมินและเรียนรู้ร่วมกัน

(5) การปลูกจิตสำนึกและเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น และ (6) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Fang (2025) ที่เน้นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนต้องเชื่อมโยงมิติของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กัน และต้องเน้นการให้ความรู้ สร้างการตระหนักรู้ และเสริมสร้างบทบาทชุมชนอย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ Kunjuraman (2024) ซึ่งเสนอว่านโยบายทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่และผู้จัดการทรัพยากร โดยเฉพาะผ่านการกำหนดกลไกสนับสนุนที่ต่อเนื่อง เช่น โครงการอบรมด้านการบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อยกระดับมาตรฐานการจัดการและกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ การบูรณาการทุนหลากหลายมิติ ได้แก่ ทุนธรรมชาติ (natural capital) ทุนมนุษย์ (human capital) ทุนการเงิน (financial capital) ทุนกายภาพ (physical capital) และทุนสังคม วัฒนธรรม (socio-cultural capital) เมื่อสามารถบูรณาการทุนทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะสะท้อนอย่างชัดเจน เช่น การเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนในพื้นที่ การเสริมสร้างบทบาทการมีส่วนร่วม การรักษามรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ Hidayat et al. (2024) ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของการพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนมีบทบาทนำในการจัดการ การฟื้นฟู และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผ่านกลุ่มแกนนำชุมชนในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการกำกับดูแลกิจกรรมท่องเที่ยวและสอดคล้องกับแนวทางที่เสนอในงานวิจัยของ วิภาดา รักษาศิลป์ และคณะ (2568) ที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน การเสริมศักยภาพบุคลากร และการบูรณาการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อสร้างการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

การศึกษานี้ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพเชิงพื้นที่และชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความยั่งยืน ตลอดจนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและการมีส่วนร่วมที่ยังต้องการการเสริมสร้างและพัฒนา การศึกษานี้มีคุณค่าต่อการกำหนดนโยบายระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วม อีกทั้งเสริมสร้างการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จึงสามารถให้ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับเสนอให้ สำนักงานจังหวัดขอนแก่น และองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ดำเนินการจัดตั้ง คณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนแก่ลวะ โดยมีตัวแทนจากทั้ง 4 ตำบล เพื่อกำหนดนโยบาย วางแผน และติดตามการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วม รวมถึงการสร้างเวทีกลางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สอง การส่งเสริมการพัฒนาทักษะและขีดความสามารถของชุมชนเสนอให้สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานขอนแก่น ร่วมกันออกแบบและดำเนินโครงการพัฒนาทักษะชุมชนในด้านการบริการนำเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การสื่อสารตลาดดิจิทัล และการบริหารจัดการทรัพยากร เพื่อยกระดับขีดความสามารถของชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ และเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ประการที่สาม การวางระบบการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง เสนอให้เทศบาลตำบลโคกสำราญ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย ตำบลบ้านไผ่ และตำบลหัวหนอง ร่วมกับหอการค้าจังหวัดขอนแก่น และสมาคมท่องเที่ยวและไมซ์จังหวัดขอนแก่น พัฒนาระบบกองทุนการท่องเที่ยวชุมชนที่มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวไปสู่ชุมชนในทุกตำบลอย่างเป็นธรรม

ประการที่สี่ การบูรณาการความร่วมมือและการพัฒนาภาคีเครือข่ายระดับพื้นที่ เสนอให้สำนักงานจังหวัดขอนแก่น ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานประสานกลางในการผลักดันให้เกิดการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง 4 ตำบล พร้อมจัดตั้ง ศูนย์กลางข้อมูลการท่องเที่ยวแก่ล่าวัว เพื่อรวบรวมข้อมูลเส้นทางผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวจากทุกตำบล รวมทั้งพัฒนาภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับพื้นที่ เพื่อสร้างความต่อเนื่องในการจัดการและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่

ประการสุดท้าย การพัฒนาภาคีการประเมินผลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเสนอให้ หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่นทั้ง 4 ตำบล ร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดขอนแก่น พัฒนาเครื่องมือและกระบวนการประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เช่น การจัดทำแบบสอบถามความคิดเห็น การประชุมสรุปบทเรียนหลังงานเทศกาล และการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว

ข้อจำกัดงานวิจัย

1. การศึกษานี้มุ่งเน้นเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำแก่ล่าวัว จังหวัดขอนแก่น จึงไม่สามารถสะท้อนสภาพหรือปัญหาของพื้นที่ชุ่มน้ำอื่น ๆ ได้โดยตรง เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีลักษณะเชิงนิเวศและโครงสร้างการจัดการที่แตกต่างกัน
2. การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการสังเคราะห์แนวทางเชิงนโยบายโดยไม่ได้ระบุถึงรายละเอียดปฏิบัติการทำแผน หรือขั้นตอนเชิงปฏิบัติของหน่วยงานในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นข้อจำกัดเชิงข้อมูลที่สะท้อนถึงความจำเป็นของการศึกษาต่อในอนาคตที่จะเจาะลึกด้านการพัฒนาในเชิงปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างตัวแทนจากชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน เพิ่มเติม เพื่อเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนมุมมอง และตรวจสอบความเป็นไปได้ของกรอบแนวทางเชิงนโยบายที่นำเสนอ

2. ควบคู่กับแนวทางการพัฒนาในเชิงปฏิบัติเพิ่มเติม โดยเฉพาะการออกแบบ กระบวนการบูรณาการ แผนในระดับพื้นที่ ที่เชื่อมโยงหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนให้ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งพัฒนาเครื่องมือกำกับติดตาม เช่น ปฏิทินการทำแผนและกลไกการประเมินผลที่มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนี้เพื่อให้กรอบแนวทางเชิงนโยบายที่นำเสนอในงานวิจัยนี้ สามารถถูกต่อยอดสู่การกำหนด มาตรการเชิงปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและสร้างผลลัพธ์ในพื้นที่ได้จริง

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) สัญญาเลขที่ FF68/KKC/020

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2567). การสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม แนวทางการจัดทำแผนการบริหารจัดการด้านสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว. <https://www.dot.go.th/news/inform-downloadFileDetail/8242/file1>
- กฤษฎี บุญสาร. (2567). Young สืบสาน Young รักษา รุทธิปไตยแ่งละว้า บ้านไผ่. <https://louderisan.com/archives/70>
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย. (2564). การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาหมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 3(2), 33–43.
- ชุมชนต้องเที่ยว. (2568). ชุมชนต้องเที่ยว ชุมชนบ้านเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา. <https://www.chumchontongtiew.com/chumchontongtiew-preview-452791791792>
- ชนกฤต แดงทองดี. (2565). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) : การท่องเที่ยววิถีอนุรักษ์สานคนกับธรรมชาติเป็นหนึ่งเดียวกัน. <https://www.seub.or.th/blogging/knowledge/ecotourism/>
- นาตยา สิมภา. (2565). ฟังเสียงประเทศไทย : เบิ่งแงง อนาคตแ่งละว้า. <https://www.thaipbs.or.th/thecitizen/node/57770.html>
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2565). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีกลุ่มและทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ชุมชนป่าภูถ้ำและแ่งละว้า จังหวัดขอนแก่น. วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, 9(2), 215–239.
- เบญจจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติติกจ์ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการให้ความหมาย. บริษัท ซีโน พับลิชชิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด.

- พิชญาพร โพธิ์สง่า. (2566). 2 นโยบาย จัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่คนขอนแก่นอยากเห็นสู่การเป็นเมืองหลวงภาคอีสานที่เจริญทั้งเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น. <https://theactive.thaipbs.or.th/read/khonkaen-policy-dream>
- วรดาภา พันธุ์เพ็ง. (2568). นวัตกรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: การผสมผสานแนวคิดชุมชนสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปัญญา*, 4(4), 202–213
- วิภาดา รักษาศิลป์, กุณฑลทิพย์ พานิชภักดิ์ และกรรณิกา สงวนสินธุกุล. (2568). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบางสะแก จังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสาระศาสตร์*, 1, 30–41.
- สฤณี ดิยะวงศ์สุวรรณ, รวี หาญเผชิญ และสุณีย์ กวีศราศัย. (2557). ศักยภาพเชิงพื้นที่เพื่อการพัฒนาจังหวัดอย่างบูรณาการ กรณีศึกษา จังหวัดบึงกาฬ. *วารสารหน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม*, 28, 299-320.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2559). การกำหนดนโยบายสาธารณะ : ทฤษฎี และกระบวนการ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 7(2), 101-126.
- สิทธิโชค ศรีโซ. (2567). คนแกร่งแห่งแก่งละว้า. <https://readthecloud.co/pechladda-butmaha/>
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 18). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ ปราบปราม และโชติ บดีรัฐ. (2566). การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลบ้านแยง อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารการเรียนรู้สมัยใหม่*, 8(11), 208–217.
- Aazami, M., & Shanazi, K. (2020). Tourism wetlands and rural sustainable livelihood: The case from Iran. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 30, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2020.100284>
- Aghazamani, Y., Kerstetter, D., & Allison, P. (2020). Women’s perceptions of empowerment in Ramsar, a tourism destination in northern Iran. *Women’s Studies International Forum*, 79, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2020.102340>
- Akbarian Ronizi, S. R., Mokarram, M., & Negahban, S. (2023). Investigation of Sustainable Rural Tourism Activities With Different Risk: A GIS-MCDM Case in Isfahan, Iran. *Earth and Space Science*, 10(4), 1-13. <https://doi.org/10.1029/2021EA002153>
- Álvarez-García, J., Durán-Sánchez, A., & Del Río-Rama, M. (2018). Scientific Coverage in Community-Based Tourism: Sustainable Tourism and Strategy for Social Development. *Sustainability*, 10(4), 1-18. <https://doi.org/10.3390/su10041158>

- Bhatta, K. D. (2023). Community-Based Ecotourism and Perceived Economic Impacts: A Study of Rural Settlements around Annapurna Conservation Area, Nepal. *Journal of Engineering Technology and Planning*, 4(1), 82-95. <https://doi.org/10.3126/joetp.v4i1.58444>
- Boruah, I., Hasin, S., Popradit, A., Sawasdee, V., & Cheentam, S. (2021). Biodiversity of Birds in Urban Green Space for Support Ecotourism activities in Valaya Alongkorn Rajabhat University Thailand. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 12(4), 1131-1138. [https://doi.org/10.14505/jemt.v12.4\(52\).25](https://doi.org/10.14505/jemt.v12.4(52).25)
- Charmaz, K. (2008). Constructionism and the grounded theory method. *Handbook of constructionist research*, 1(1), 397-412.
- Cobbinah, P. B. (2015). Contextualising the meaning of ecotourism. *Tourism Management Perspectives*, 16, 179-189. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2015.07.015>
- Cohen J. M., & Uphoff N. T. (1980). Participations place in rural development: Seeking clarity though specificity. *World Development*, 8(3), 213-235. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(80\)90011-X](https://doi.org/10.1016/0305-750X(80)90011-X)
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Erwin, W. (1976). *Participation Management: Concept Theory and Implementation*. Georgia State University.
- Fang, S. C. (2025). Explore the combination of education for sustainable development and ecotourism in the Penghu Islands, Taiwan. *GeoJournal*, 90(1), 1-17. <https://doi.org/10.1007/s10708-024-11257-6>
- Gibbs, G. R. (2014). Using software in qualitative analysis. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* (pp. 277–295). Sage.
- Guerrero-Moreno, M. A., & Oliveira-Junior, J. M. B. (2024). Approaches, trends, and gaps in community-based ecotourism research: a bibliometric analysis of publications between 2002 and 2022. *Sustainability*, 16(7), 3929–3959. <https://doi.org/10.1007/s10531-024-02948-0>
- Hidayat, A., Budiastuti, M. T. S., Trihatmoko, E., Danardono, D., & Ainurrohmah, D. (2024). The potential of community-based ecotourism development with an ecosystem service approach: a case study of Kaliwlingi Village, Brebes, Indonesia. *Environment, Development and Sustainability*, 26(12), 31099-31119. <https://doi.org/10.1007/s10668-023-04380-w>

- Khoshkam, M., Marzuki, A., & Al-mulali, U. (2016). Socio-demographic effects on Anzali wetland tourism development. *Tourism Management*, 54, 96–106. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.10.012>
- Kiss, A. (2004). Is community-based ecotourism a good use of biodiversity conservation funds?. *Trends in Ecology & Evolution*, 19(5), 232–237. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2004.03.010>
- Kontogeorgopoulos, N. (2005). Community-based ecotourism in Phuket and Ao Phangnga, Thailand: Partial victories and bittersweet remedies. *Journal of sustainable tourism*, 13(1), 4-23. <https://doi.org/10.1080/17501220508668470>
- Kontogeorgopoulos, N., Churyen, A., & Duangsaeng, V. (2015). Homestay tourism and the commercialization of the rural home in Thailand. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 20(1), 29-50. <https://doi.org/10.1080/10941665.2013.852119>
- Kunjuraman, V. (2024). The development of sustainable livelihood framework for community-based ecotourism in developing countries. *Tourism and Hospitality Research*, 24(1), 48-65. <https://doi.org/10.1177/14673584221135540>
- Kunjuraman, V., Hussin, R., & Aziz, R. C. (2022). Community-based ecotourism as a social transformation tool for rural community: A victory or a quagmire?. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100524>
- Liu, M., & Chamaratana, T. (2024). A sustainable framework for urban ecotourism development: A comparative literature review of policy and practices in Thailand and China. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 8(8), 1-23. <https://doi.org/10.24294/jipd.v8i8.7961>
- Mahar, N., Dobriyal, P., Badola, R., & Hussain, S. A. (2024). Tourism on the roof of the world: Socio-ecological impacts of tourism on the Indian Trans-Himalaya. *Land Use Policy*, 138, 1-14. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2023.107031>
- Manyara, G., & Jones, E. (2007). Community-based tourism enterprises development in Kenya: An exploration of their potential as avenues of poverty reduction. *Journal of sustainable tourism*, 15(6), 628-644. <https://doi.org/10.2167/jost723.0>
- Mbaiwa, J. (2011). The effects of tourism development on the sustainable utilisation of natural resources in the Okavango delta, Botswana. *Current Issues in Tourism*, 14(3), 251–273. <https://doi.org/10.1080/13683500.2011.555525>
- Mekonnen, H., & Mekonen, S. (2024). Potentials, opportunities and challenges of ecotourism development in selected historical and sacred sites of North Shewa Zone, Amhara

- region, Ethiopia. *International Journal of Tourism Cities*, 10(3), 737-756.
<https://doi.org/10.1108/IJTC-12-2021-0242>
- Miles, M., & Huberman, A. (1994). *Qualitative Data Analysis*. Sage.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage.
- Nguyen, T. D., Hoang, H. D., Nguyen, T. Q., Fumikazu, U., Vo, T. P. T., & Nguyen, C. V. (2022). A multicriteria approach to assessing the sustainability of community-based ecotourism in Central Vietnam. *APN Science Bulletin*, 12(1), 123-140. doi:10.30852/sb.2022.1938
- Oltean, F. D., Curta, P. A., Nagy, B., Huseyn, A., & Gabor, M. R. (2025). Changes in Tourists' Perceptions of Community-Based Ecotourism (CBET) After COVID-19 Pandemic: A Study on the Country of Origin and Economic Development Level. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 14(4), 1-40. <https://doi.org/10.3390/ijgi14040146>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- Ratanachai, C. (2009). *Lessons on Project Design and Stakeholder Engagement from the Songkhla Lake Case*. Training Materials, Integrated Lake Basin Management, JICA <https://ilec.or.jp/ILBMTrainingMaterials/wp-content/uploads/Songkhla.pdf>
- Saldaña, J., & Omasta, M. (2016). *Qualitative research: Analyzing life*. Sage Publications.
- Salman, A., Jaafar, M., Mohamad, D., & Malik, S. (2021). Ecotourism development in Penang Hill: a multi-stakeholder perspective towards achieving environmental sustainability. *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 42945–42958. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-13609-y>
- Scheyvens, R. (1999). Ecotourism and the empowerment of local communities. *Tourism management*, 20(2), 245-249. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00069-7](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00069-7)
- Sudhipongpracha, T., & Dahiya, B. (2019). City Profile: Khon Kaen, Thailand. *Environment and Urbanization ASIA*, 10(2), 271-289. <https://doi.org/10.1177/0975425319863931>
- Suryawan, I. W. K., Gunawan, V. D., & Lee, C. H. (2025). The role of local adaptive capacity in marine ecotourism scenarios. *Tourism Management*, 107, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2024.105039>
- Syed Yaziz, S. H., Abdul Gani, A., Mahdzar, M., & Rusli, S. A. (2025). Post-pandemic ecotourism in Langkawi: motivational factors and revisit intentions. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 17(3), 314–321. <https://doi.org/10.1108/WHATT-02-2025-0050>

- TCEB. (2025). *Khon Kaen, Thailand's 5th Official MICE City*.
<https://www.businesseventsthailand.com/en/support-solution/success-story/detail/30-khon-kaen-thailands-5th-official-mice-city#>
- The International Ecotourism Society. (2015). *What is ecotourism?*. <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/>
- Tien, N. D., Duyen, T. N. L., Huyen, N. T. T., Anh, P. Q., Oanh, N. T., Tich, V. V., Dat, D. T., Hong Hanh, N. T., & Trang, V. H. (2024). Community-based ecotourism for sustainability: An evaluative analysis of Binh Son district, Quang Ngai province in Vietnam. *Social Sciences & Humanities Open*, 9, <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.100807>
- Trišić, I., Brđanin, E., Majstorović, N., Candrea, A. N., Štetić, S., Nechita, F., & Premović, J. (2024). Importance of the Ramsar Site Labudovo Okno for Sustainable Tourism—Evidence from Vojvodina Province. *Sustainability*, 16(4), 1-19. <https://doi.org/10.3390/su16041470>
- Waikavee, T. (2024). Governing sustainable ecotourism in Thailand: success or failure in legal perspective?. *International Journal of Public Law and Policy*, 10(1), 62-75.
<https://doi.org/10.1504/IJPLAP.2024.135203>
- WWF. (2013). *World Wetlands Day event recognizes importance of Thailand's Kaeng Lawa wetland*. https://wwf.panda.org/wwf_news/?207477/World-Wetlands-Day-event-recognizes-importance-of-Thailands-Kaeng-Lawa-wetland#
- Xu, L., Ao, C., Liu, B., & Cai, Z. (2023). Ecotourism and sustainable development: a scientometric review of global research trends. *Environment, Development and Sustainability*, 25(4), 2977–3003. <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02190-0>
- Yiamjanya, S., Kankaew, K., Sitikarn, B., Nakpathom, P., Awain, A. M. S. B., & Jabjainai, T. (2024). Wetland and biocultural heritage regeneration through thematic ecological tourism practice: The case of patan sub-district, Khun Tan District, Chiang Rai, Thailand. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 56(4), 1474-1483.
<https://doi.org/10.30892/gtg.56404-1318>
- Zainal, S., Nirzalin, Fakhurrazi, Yunanda, R., Ilham, I., & Badaruddin. (2024). Actualizing local knowledge for sustainable ecotourism development in a protected forest area: insights from the Gayonese in Aceh Tengah, Indonesia. *Cogent Social Sciences*, 10(1), 1-16.
<https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2302212>

เสียงจากความเสี่ยง: เค้าโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยท่ามกลางความเสี่ยง ภัยในพื้นที่ทะเลฝั่งสุดท้ายของกรุงเทพมหานคร¹

Voices from the Risk: Framework of Subjective Green Quality of Life amidst Risks in Bangkok's Last Seafront

พิชณิพัทธ์ วิชัยโน และกุลพัธ ศักดิ์วิทย์

Pychaniphat Wichaino and Kunphatu Sakwit

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Political Sciences,

Chulalongkorn University

E-mail²: pychaniphat@gmail.com

Date Received : 25 March 2025

Date Revised : 19 August 2025

Date Accepted : 26 August 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

ท่ามกลางสังคมเมืองกรุงเทพมหานครเสี่ยงภัยในปัจจุบัน บทความวิจัยนี้เลือกพิจารณาความเสี่ยงใน
ฐานะสิ่งที่ถูกประกอบสร้างผ่านการรับรู้เชิงอัตวิสัย ซึ่งข้ามพ้นการรับรู้ความเสี่ยงที่ถูกกำหนดผ่านสถาบันทาง
สังคมที่กระทำผ่านอำนาจทางการเมือง ผู้เขียนผลสนาการรับรู้ความเสี่ยงเข้ากับการทำความเข้าใจคุณภาพชีวิต
สีเขียวเชิงอัตวิสัยที่ถูกถกทอขึ้นผ่านสถานการณ์ความเสี่ยงจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน โดยที่
ความเสี่ยงได้มีส่วนสร้างการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในพื้นที่แห่งนี้ ผู้เขียนอาศัยการวิจัยเชิงคุณภาพ
ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน 5 ราย ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่
ชายทะเลบางขุนเทียน บทความนี้ผสมผสานมุมมองคุณภาพชีวิตในทางสังคมวิทยาเข้ากับทฤษฎีความเสี่ยงภัย
ของเบ็ค การเปิดพื้นที่ให้ทฤษฎีความเสี่ยงภัยของเบ็คทำงานได้อย่างเต็มที่ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกับประสบการณ์
ในระดับชีวิตประจำวันที่แทรกซึมและอ้างอิงอยู่กับบริบทเชิงพื้นที่ร่วมด้วย ข้อค้นพบการวิจัยช่วยสะท้อนให้
เห็นว่าความเสี่ยงภัยที่ดำรงอยู่ได้ส่งผลต่อการก่อรูปองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัยที่ครอบคลุม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การจำแนกแตกต่างว่าด้วยมุมมองคุณภาพชีวิตสีเขียวของคนเมืองในกรุงเทพมหานคร: ศึกษากรณี
เขตบางขุนเทียน” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

ขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยง ขีดความสามารถในการโต้ตอบเพื่ออยู่ร่วมกันกับความเสี่ยง และทักษะการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกัน ผู้เขียนเสนอว่าทฤษฎีความเสี่ยงภัยของเบ็คยังมีพลังในการอธิบายและเปิดเผยให้เห็นถึงกระบวนการทางสังคมการเมืองที่เกิดขึ้นจากการเผชิญหน้ากับความเสี่ยง ทั้งยังต่อยอดให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการพิจารณาประสบการณ์ในระดับท้องถิ่นที่จะช่วยขยายมุมมองให้เห็นความเสี่ยงที่แทรกซึมลงสู่ชีวิตประจำวันของผู้คนได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : คุณภาพชีวิตสีเขียว, สังคมเสี่ยงภัย, การกัดเซาะชายฝั่ง, บางขุนเทียน

Abstract

Amidst the current risk-laden urban society of Bangkok, this research article explores risk as a socially constructed phenomenon shaped through subjective perceptions, moving beyond institutionalized risk perceptions imposed through political power. We integrate risk perception with an understanding of subjectively interpreted green quality of life, which is interwoven with the risk situation of coastal erosion in Bang Khun Thian. In this context, risk contributes to shaping the quality of life of local residents. This study uses qualitative research, drawing upon documentary research and semi-structured interviews with five residents living along the Bang Khun Thian coastline. The study integrates sociological perspectives on quality of life with Beck's risk theory. To fully operationalize Beck's risk theory, it is essential to consider micro-level experiences that are embedded in and shaped by spatial contexts. The research findings reveal that the prevailing risks have shaped the formation of subjective quality of life, encompassing the capacity to perceive risks, the ability to aspire to coexist with risks, and the skills necessary for living within the same ecological system. We propose that Beck's risk theory remains a powerful framework for explaining and uncovering the socio-political processes that emerge in response to risk. Furthermore, the study underscores the importance of incorporating local experiences into the analysis, which enhances our understanding of how risks permeate the everyday lives of individuals.

Keywords: Green Quality of Life, Risk Society, Coastal Erosion, Bang Khun Thian

บทนำ

ความเสี่ยงภัยกลายเป็นประเด็นการศึกษาทางสังคมวิทยาที่เชื่อมโยงกับความทันสมัย (modernization) ซึ่งความเสี่ยงที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสังคมเป็นภาพสะท้อนกลับของความทันสมัย (reflexive modernization) โดย อูลริช เบ็ค (Ulrich Beck, 1992) ได้เสนอคำว่าสังคมเสี่ยงภัย (risk society) ที่ผู้คนในสังคมกำลังเผชิญหน้ากับความเสียวายากหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม เมืองในฐานะภาพแทนของความทันสมัยกำลังเผชิญหน้ากับความเสี่ยงภัยที่มีลักษณะของความซับซ้อนและซ้อนทับไปด้วยมิติที่หลากหลาย อีกทั้งยังต้องรับมือกับความเสี่ยงภัยที่ไม่สามารถคาดเดาได้ (Horlick-Jones, 1995, pp. 330-331)

สำหรับเมืองกรุงเทพมหานคร พื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนกลายเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยจากการถูกน้ำทะเลกัดเซาะ ซึ่งเขตบางขุนเทียนเป็นพื้นที่เดียวในกรุงเทพมหานครที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลอ่าวไทย พื้นที่แห่งนี้เผชิญกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏขึ้นผ่านการกัดเซาะชายฝั่ง (coastal erosion) โดยมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงอุตสาหกรรม ภายใต้ความเสี่ยงภัยได้ส่งผลให้เห็นการต่อสู้ดิ้นรนและการเมืองระดับจุลภาคที่ตอบสนองต่อความเสี่ยงในระดับท้องถิ่น (Marks et al., 2023, pp.262-265)

บทความนี้ได้ผสมผสานมุมมองคุณภาพชีวิต (quality of life: QoL) ในทางสังคมวิทยา เข้ากับทฤษฎีความเสี่ยงภัยของเบ็คเพื่อฉายภาพเค้าโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยท่ามกลางความเสี่ยงภัยในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้เขียนเลือกพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนซึ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงภัยจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเป็นกรณีศึกษา ข้อค้นพบการวิจัยที่จะได้ถูกนำเสนอในส่วนถัดไป ผู้เขียนมีความมุ่งหวังให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายที่คำนึงถึงเสียงของผู้คนในความเสี่ยงและนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตท่ามกลางความเสี่ยงได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น สำหรับบทความนี้ คุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยหมายถึงการรับรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงภัยที่เป็นผลจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ซึ่งก่อให้เกิดแบบแผน วิธีคิด และขีดความสามารถในการอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศวิทยาระหว่างผู้คนกับธรรมชาติ อีกทั้งยังให้ความสำคัญต่อวิธีการจัดการความเสี่ยงในระดับชีวิตประจำวันที่เป็นพฤติกรรมทางสังคมรูปแบบหนึ่งของปัจเจกบุคคลเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อันเป็นผลมาจากความเสี่ยงภัยทางสังคม

“คุณภาพชีวิตดี ๆ ที่ลงตัว”: นักสังคมวิทยามองคุณภาพชีวิตอย่างไร

นักสังคมวิทยาเริ่มต้นการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ในฐานะตัวชี้วัดทางสังคม (social indicators) การศึกษาในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นรากฐานวิธีคิดของนักสังคมวิทยาที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดแบบปฏิฐานนิยม (positivism) ที่จัดแบ่งจำแนกคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมออกเป็นตัวแปรที่สามารถวัดและสังเกตได้ ซึ่งสามารถสะท้อนโอกาสทางสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ และสุขภาพที่ปรากฏขึ้นในระดับ

ปัจเจกบุคคล ทั้งนี้ ในบางครั้งคุณภาพชีวิตมีความหมายที่สามารถเทียบเคียงได้กับ “ความเป็นอยู่ที่ดี” (well-being) (Ferriss, 2004, pp. 37-38)

คุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมได้ผูกไว้กับโครงสร้างทางสังคมและการกระทำทางสังคม โดยสามารถแบ่งระดับคุณภาพชีวิตออกเป็นสองระดับ ประกอบด้วย ระดับภววิสัย (objectivity) และระดับอัตวิสัย (subjectivity) โดยระดับภววิสัยเป็นเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางสังคมเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคล ในขณะที่ระดับอัตวิสัยมีนัยของความพึงพอใจในขอบเขตของการรับรู้ของปัจเจกบุคคล อาทิ ความสุขของปัจเจกบุคคล (level of happiness) ความพึงพอใจในชีวิต (life satisfaction) (Ferriss, 2004, p. 48) คุณภาพชีวิตของผู้คนถึงแม้จะอยู่ในสังคมเดียวกันก็มีความแตกต่างกันภายใต้ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสที่แตกต่างกัน เช่น โอกาสทางเศรษฐกิจ โอกาสทางอาชีพ โอกาสทางการศึกษา และโอกาสทางสุขภาพ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันที่คนแต่ละกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่ไม่เท่ากัน (Kantachote & Wiroonsri, 2023)

ในการศึกษาคุณภาพชีวิตในทางสังคมวิทยา อิทธิพลความคิดของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) มีส่วนต่อการสร้างกรอบความคิดในการศึกษาประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างมากโดยเฉพาะความคิดเกี่ยวกับการกระทำทางสังคมที่ถูกผูกไว้กับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งปรากฏผ่านกรอบคิดเกี่ยวกับโอกาสแห่งชีวิต (life chances) ที่อยู่นอกการควบคุมของปัจเจกบุคคลได้นำมาสู่ทางเลือกแห่งชีวิต (life choices) ที่ปัจเจกบุคคลได้เป็นผู้ตัดสินใจซึ่งสะท้อนผ่านแบบแผนการกระทำทางสังคม ทั้งโอกาสแห่งชีวิตและทางเลือกแห่งชีวิตมีส่วนต่อการกำหนดคุณภาพชีวิตที่ดีของปัจเจกบุคคล ดังเช่นความแตกต่างทางสาเหตุอันเป็นสาเหตุมาจากเพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม พฤติกรรมเสี่ยงทางสังคมที่ทำให้ผู้คนในสังคมเผชิญกับคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิง โดยนักสังคมวิทยาได้อาศัยตัวชี้วัดหรือชุดนิยามความหมายของคุณภาพชีวิตเพื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทางสังคมที่มีส่วนต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม (LaGory et al., 2001, pp. 635-640)

กรอบความคิดที่ได้รับอิทธิพลความคิดจากเวเบอร์ได้ส่งผลต่อการศึกษาคูณภาพชีวิตในสังคมไทยผ่านการศึกษาคูณภาพชีวิตทางสุขภาพ (health-related quality of life: HRQOL) โดยมีงานทางสังคมวิทยาที่เริ่มศึกษาซึ่งมีความน่าสนใจ ดังเช่น งานของโกนิญูร์ ศรีทอง และคณะ (2564) ที่ศึกษาคูณภาพชีวิตทางสุขภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทย โดยอาศัยตัวชี้วัดเกี่ยวกับความรู้ด้านสุขภาพ (health literacy) พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีความรู้ด้านสุขภาพน้อยและสัมพันธ์ไปกับค่าดัชนีมวลกายที่อยู่ในระดับภาวะโภชนาเกินงานชิ้นนี้ได้ชี้ชวนให้เห็นถึงเงื่อนไขทางสังคมของพระสงฆ์ทั้งในแง่ของชีวิตประจำวันทั่วไป สภาพแวดล้อมทางสังคม และนโยบายทางสุขภาพที่มีส่วนต่อการกำหนดคุณภาพชีวิตที่ดีของพระสงฆ์ เช่นเดียวกันในงานของสายชล ปัญญชิต (2565) ที่เลือกทำความเข้าใจคุณภาพชีวิตของสามเณรผ่านพฤติกรรมทางสุขภาพที่เป็นผลผลิตมาจากทางเลือกแห่งชีวิตของสามเณรที่อยู่ในเงื่อนไขของบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเองทั้งจากการหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพอย่างการสูบบุหรี่ การดื่มแอลกอฮอล์ และการเล่นการพนัน ซึ่งทำให้สามเณรได้รับการดูแลคุณภาพชีวิตทางสุขภาพที่เหมาะสม

ขณะที่งานบางส่วนในสังคมไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตกับการบูรณาการทางสังคม (social integration) มุมมองของงานดังกล่าวมองว่าการบูรณาการทางสังคมสามารถช่วยถักทอและถักทอความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านตัวเชื่อมกลางอย่างสถาบันทางสังคม โดยเป็นการศึกษาที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดของเอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ งานของอารี จำปาปลาย และคณะ (2563) ที่ฉายภาพให้เห็นถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ย้ายถิ่นมุสลิมไทยไปอยู่มาเลเซีย งานชิ้นดังกล่าวเลือกทำความเข้าใจบทบาทของการบูรณาการทางสังคมที่มีส่วนทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถดำรงชีวิตของตนเองอยู่ได้ภายใต้กิจกรรมทางศาสนาที่ถูกผลิตสร้างจากสถาบันทางสังคมอย่างสถาบันทางศาสนา คุณภาพชีวิตของผู้ย้ายถิ่นมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเมื่อสามารถบูรณาการตนเองเข้ากับสังคมประเทศปลายทางได้

อย่างไรก็ดี การศึกษาคุณภาพชีวิตได้กลายเป็นบทบาทสำคัญของนักสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม พวกเขาเริ่มต้นด้วยการค้นหานิยามความหมายของคุณภาพชีวิตที่สัมพันธ์ไปกับสถานการณ์ทางสังคมในเวลานั้น ๆ รวมถึงพิจารณาถึงความเหมาะสมต่อการกำหนดความหมายของคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องไปกับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมนั้นร่วมด้วย (Ferriss, 2004, pp. 48-49)

ผู้เขียนพยายามเชื่อมโยงความคิดและการทำงานของนักสังคมวิทยาดังกล่าวเพื่อทดลองเสนอเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตสีเขียว (green quality of life: GQoL) โดยทำการพิจารณาผ่านบริบทความเสี่ยงที่กำลังเกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครจากการมีคุณภาพชีวิตที่ด้อยลงจากปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมพร้อม ๆ กับการขยายตัวของภาครัฐอย่างกรุงเทพมหานครที่กำลังมีการดำเนินการด้านความยั่งยืนผ่านโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ การสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และโครงการต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้กรุงเทพมหานครมุ่งสู่การเป็นเมืองสีเขียว (Leknoi et al., 2024) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของเมืองที่กำลังรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วและผลิตซ้ำภาพจำของความทันสมัย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ให้ภาพของการเผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่เป็นผลผลิตจากความทันสมัย ซึ่งได้ก่อให้เกิดการกระจายตัวของสิ่งที่ไม่ดีที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมือง (Higgs et. al., 2003, p. 240)

กรอบแนวคิดการวิจัย: ความเสี่ยงภัยจากมุมมองของเบ็ค

จากการเชื่อมโยงการศึกษาคุณภาพชีวิตเข้ากับความเสี่ยงภัยในสังคม ผู้เขียนพิจารณาทฤษฎีความเสี่ยงผ่านมุมมองของเบ็ค โดยเบ็ค (Beck, 1992, pp. 21-22) ให้ภาพสังคมเสี่ยงภัย (risk society) ในฐานะผลผลิตจากการสะท้อนกลับของความทันสมัย (reflexive modernization) โดยเบ็คได้กล่าวในลักษณะที่ว่าความทันสมัยได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงขึ้นมา ซึ่งความเสี่ยงได้แพร่กระจายข้ามพรมแดนของแหล่งผลิตสร้างความเสี่ยงและแพร่กระจายไปในทุกสัดส่วนของสังคมระดับโลก อีกทั้งความเสี่ยงยังกินระยะเวลาที่ยาวนานในการสร้างผลกระทบให้กับผู้คนในสังคม

ในความคิดของเบ็ค รูปร่างความเสี่ยงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถคาดเดาและมองเห็นได้อย่างชัดเจน แต่การรับรู้ถึงความเสี่ยงที่ดำรงอยู่เกิดจากกระบวนการสร้างความรู้ที่อาศัยการตีความเชิงสาเหตุ (causal interpretations)

ที่คร่อมข้ามกันไปมาระหว่างความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้ที่ปฏิเสธวิทยาศาสตร์ การกำหนดนิยามความหมายของความเสี่ยงจึงเต็มไปด้วยความสัมพันธ์เชิงสังคมการเมือง (Beck, 1992, pp. 22-23) ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการความเสี่ยงได้ส่งผลโดยตรงต่อการมีคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมโดยตรง ทั้งที่เป็นความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ความเสี่ยงแตกกระจายออกไปตามตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ ทางสังคมที่แผ่เร้นไปด้วยมิติของความไม่เท่าเทียมกันจากการได้รับความเสี่ยง ความเสี่ยงเลือกกระจุกตัวอยู่ในชนชั้นทางสังคมระดับล่างที่มีข้อจำกัดทางสังคมเศรษฐกิจ ซึ่งได้กำหนดตำแหน่งแห่งที่ของความเสี่ยง (risk positions) ของพวกเขาขึ้นมา (Beck, 1992, pp. 23; pp. 35-36; pp. 39-40)

ข้อเสนอของเบ็คเกี่ยวกับความเสี่ยงภัยที่แพร่กระจายผลกระทบไปทั่วโลกได้นำมาสู่ความเป็นสากล (cosmopolitan turn) ในการศึกษาทางสังคมศาสตร์ โดย เบ็คและชไนเดอร์ (Beck & Sznaider, 2006, pp. 7-8) มองว่าความเป็นสากลได้ก่อให้เกิดการบูรณาการทางสังคมของผู้คนต่างเขตสังคมวัฒนธรรมให้มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพากันและมีสำนึกทางสังคมร่วมกัน การหันสู่การศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้เห็นภาพของการเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ระดับท้องถิ่นเข้ากับปรากฏการณ์ระดับโลก กรอบคิดเกี่ยวกับความเป็นสากลโลกได้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อการตระหนักและจัดการกับความเสี่ยง ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าความเสี่ยงเป็นกรอบเชิงประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับระหว่างท้องถิ่นกับสำนึกร่วมกันในระดับโลก

การต่อยอดบนฐานคิดของเบ็คที่ปรากฏอยู่ในงานของบล็อก (Blok, 2019, p. 502; p. 511) พัฒนาความคิดเกี่ยวกับชุมชนเมืองสากลในความเสี่ยง (urban-cosmopolitan risk communities) ที่มีฐานคิดจากความเป็นสากลของเบ็ค โดยเขาเลือกเสนอผ่าน “ภูมิทัศน์ความเสี่ยง” (riskscapes) ที่ชุมชนเมืองต่าง ๆ เผชิญกับความเสี่ยงเดียวกัน แต่มีรูปแบบการจัดการความเสี่ยงที่หลากหลายและอ้างอิงอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ภูมิทัศน์ความเสี่ยงช่วยให้เห็นว่าประสบการณ์ท้องถิ่นยังมีพลังสำคัญในการจัดการความเสี่ยงในระดับโลก ขณะเดียวกันก็ได้มีการเชื่อมโยงเชิงความรู้เข้ากับพื้นที่เมืองอื่น ๆ ที่กำลังตกอยู่ในความเสี่ยงเดียวกัน จนกลายเป็นเมืองเครือข่ายที่พึ่งพากันและกัน

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาบางส่วนสะท้อนให้เห็นว่าข้อเสนอเกี่ยวกับความเป็นสากลของเบ็คมีมุมมองที่จำกัดต่อบทบาทของรัฐชาติที่อาจลดลงจากการที่จะต้องมีการจัดการความเสี่ยงร่วมกันผ่านบทบาทของโครงสร้างพื้นฐานระหว่างประเทศด้วยการบูรณาการความร่วมมือขององค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งในความเป็นจริงท่ามกลางความเสี่ยงภัยบทบาทของรัฐชาติได้มีบทบาทสำคัญในการจัดการความเสี่ยงและบูรณาการเครือข่ายความเสี่ยงขึ้นในระดับโลกทำให้พื้นที่ต่าง ๆ ที่เผชิญหน้ากับความเสี่ยงได้เชื่อมโยงเข้าหากันอย่างแนบแน่น ทั้งยังเกิดความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยเชิงเทคนิคความรู้เพื่อตอบสนองต่อความเสี่ยง (Blok, 2019, pp. 503-504; Sakwit, 2023, pp. 8-9)

สถานการณ์ความเสี่ยงของเมืองกรุงเทพมหานครจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนที่กำลังเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในปัจจุบันมีความสัมพันธ์ไปกับความทันสมัยที่กำลังเปลี่ยนผ่านพื้นที่กึ่งเมืองไปสู่การเติบโตของเศรษฐกิจเชิงอุตสาหกรรมที่ได้นำมาซึ่งความเสี่ยงในการสูญเสียที่ดินทำกินและปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้คุณภาพชีวิตผ่านความเปราะบางด้านการดำรงชีพ (livelihood vulnerabilities)

(Marks et al., 2023, p. 269) อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงได้เกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อทุกคนไปทั่วโลก การศึกษาที่ระบุขอบเขตที่ชัดเจนจะช่วยสะท้อนภาพของประสบการณ์ระดับท้องถิ่นที่ตอบสนองต่อความเสี่ยงพร้อม ๆ ไปกับการรับมือกับความเสี่ยงที่กำลังเกิดขึ้นในระดับพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้จึงอาศัยมุมมองความเสี่ยงภัยของเบ็คเพื่อทำความเข้าใจคุณภาพชีวิตของผู้คนที่กำลังได้รับความเสี่ยงจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ความเสี่ยงในพื้นที่ดังกล่าวได้ถูกขีดเส้นให้เด่นชัดผ่านการกำหนดความเสี่ยงของการเมืองระดับพื้นที่และการรับรู้ถึงความเสี่ยงของผู้คนที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคนี้

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) พร้อมทั้งทำการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured Interview) จากการลงภาคสนามในพื้นที่ทะเลกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียนสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางสังคมภายใต้คุณลักษณะของพื้นที่ชานเมือง (peri-urban) ที่ตัดข้ามไปมาระหว่างการพัฒนาให้ทันสมัยตามวิถีเมืองกับการดำรงอยู่ของชีวิตแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและประมง โดยอุตสาหกรรมที่เข้ามาในพื้นที่บางขุนเทียนได้ให้ภาพของความทันสมัยที่สืบคลานเข้ามาในพื้นที่ ขณะเดียวกันผู้คนในพื้นที่ก็ยังคงมีการใช้ชีวิตตามวิถีเกษตรกรรมและประมงของตนเองอยู่จากรุ่นสู่รุ่น

ผู้เขียนมุ่งตอบคำถามเกี่ยวกับการนิยามความหมายของคุณภาพชีวิตสีเขียวในพื้นที่ทะเลกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียนที่สัมพันธ์กับชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงภัย ในการวิจัยเชิงเอกสารได้รวบรวมข้อมูลที่ถูกผลิตจากเอกสารของหน่วยราชการ รายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม รวมถึงข้อหารือจากสภาผู้แทนราษฎรต่อประเด็นการกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียน ซึ่งเป็นการอ่านเอกสารเพื่อทำความเข้าใจตัวบทในเนื้อหา (Readings of Texts) ผ่านมุมมองความเสี่ยงภัยและคุณภาพชีวิตสีเขียว การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้เขียนอาศัยเทคนิคการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจากผู้ที่อยู่ในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนจำนวน 5 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่แห่งนี้มากกว่า 5 ปี มีความคุ้นเคยกับการทำกิจกรรมทางสังคมบริเวณชายทะเลบางขุนเทียน รวมถึงเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียน ซึ่งมีความหลากหลายของภูมิหลังทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ การเลือกใช้การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างได้ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลการวิจัยภายใต้เค้าโครงคำถามเบื้องต้นที่กำหนดเอาไว้โดยผู้วิจัย ในแง่นี้ เทคนิคการวิจัยดังกล่าวจึงเหมาะสมต่อการเปิดพื้นที่ให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถบอกเล่าประสบการณ์ของตนเองที่มีต่อการกัดเซาะชายฝั่งบางขุนเทียนพร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นต่อการนิยามความหมายและกำหนดเค้าโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวได้อย่างเปิดกว้าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2567

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้เขียนเลือกใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างมาสรุปข้อมูล และจัดธีม (theme) ของเนื้อหาที่ได้รับมาเบื้องต้นเพื่อนำเสนอานิยามความหมายของคุณภาพชีวิตสีเขียวของคนในพื้นที่

ขณะที่ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสารผู้เขียนได้จัดหมวดหมู่ความคิดที่ได้รับจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเอกสารวิชาการและเอกสารของหน่วยงานราชการ งานวิจัยนี้ได้จัดการข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยโดยคำนึงถึงแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ซึ่งการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (COA No. 423/67)

ผลการศึกษา

เสียงที่หลากหลายในภูมิทัศน์ความเสี่ยง

ความเสี่ยงได้แพร่กระจายปกคลุมไปทุกสัดส่วนของสังคม ผู้คนต่างรับรู้และเผชิญหน้าในตำแหน่งแห่งที่ความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ชายทะเลบางขุนเทียนเป็นพื้นที่ที่มีขอบเขตพื้นที่อื่น ๆ ในบริเวณอ่าวไทยเชื่อมโยงกันเป็นอ่าวตัว ก. ซึ่งกลายเป็นภูมิทัศน์ความเสี่ยงที่ผู้คนในต่างเขตพื้นที่กำลังเผชิญร่วมกันจากปัญหาชายฝั่งทะเลกัดเซาะอันเป็นผลมาจากพื้นที่ต่าง ๆ ได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมไปแล้วทั้งสิ้น อาทิ สมุทรปราการ สมุทรสงคราม รวมถึงบางส่วนของพื้นที่บางขุนเทียนเองด้วย ถึงแม้ขอบเขตพื้นที่จะเชื่อมโยงกันแต่การจัดการความเสี่ยงร่วมกันไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดายในภูมิทัศน์ความเสี่ยงนี้ เนื่องจากมีความแตกต่างในความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางการเมืองในระดับท้องถิ่นระหว่างกรุงเทพมหานครที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (Marks et al., 2023, p. 267)

เมื่อพิจารณาชายฝั่งทะเลกัดเซาะในฐานะความเสี่ยง การทำให้ปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่กลายเป็นความเสี่ยงถูกกำหนดภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมือง ภายใต้ขอบเขตการรับรู้ของสถาบันการเมืองกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้รัฐมีบทบาทในการที่จะจัดการความเสี่ยงที่กำลังเกิดขึ้นด้วยการตระหนักว่าความเสี่ยงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้คนในพื้นที่ การถูกทำให้กลายเป็นความเสี่ยงยังคงอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสังคมมากมายในการประกอบสร้างความเสี่ยงขึ้นมาผ่านความรู้ว่าวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เทคนิคความรู้และชุดกฎหมายเกี่ยวกับผังเมือง (Beck, 1992, p. 22)

ปัจจุบันภาครัฐได้มีการบริหารจัดการความเสี่ยงด้วยการผสมผสานความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเชิงนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม ความเสี่ยงจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลจึงถูกนิยามให้เสี่ยงต่อเมื่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ตัดสินใจบนพื้นฐานของการใช้เทคนิควิธีเพื่อระบุความเสี่ยง ประเด็นเหล่านี้ปรากฏให้เห็นจากการที่กรุงเทพมหานครในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบได้มีการจ้างประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) ดำเนินการโดยบริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด (2550) ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีบทบาทและแบ่งงานกันทำตามความถนัดในการประกอบสร้างความเสี่ยงที่สามารถวัดได้และคาดการณ์ได้ อาทิ สมุทรศาสตร์และการกัดเซาะชายฝั่งทะเล อุทกวิทยา ธรณีวิทยา นิเวศวิทยาป่าชายเลน นิเวศวิทยาชายฝั่ง และวิทยาศาสตร์ทางทะเล การระดมผู้เชี่ยวชาญเข้ามาสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของภาครัฐที่มุ่งกำหนดคุณภาพชีวิตเชิงภววิสัยด้วยการมองความเสี่ยงว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี

ในการตอบกระทู้ถามที่ 133 ร. (2563) ในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งตั้งกระทู้ โดยคุณณัฐชา บุญไชยอินสวัสดิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร พรรคก้าวไกล เกี่ยวกับปัญหา การกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน โดยพลเอกประยุทธ์ได้มีการตอบกระทู้ผ่านราชกิจจานุเบกษา ซึ่งสะท้อน มุมมองของมาตรการเชิงนโยบายของรัฐบาลที่มองว่า การกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนเป็นกระบวนการ ชายฝั่งที่ไม่หยุดนิ่งและเปลี่ยนแปลงไปอย่างเสมอ มาตรการการจัดการความเสี่ยงของรัฐบาลจึงมุ่งเน้นไปที่ การบูรณาการคุณค่าเชิงนิเวศและคุณค่าทางเศรษฐกิจต่อการออกมาตรการการจัดการความเสี่ยง

ภาพของการรับรู้ความเสี่ยงของสถาบันการเมืองปรากฏอย่างเด่นชัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา จากการดำเนินงานของสำนักงานเขตบางขุนเทียนเพื่อป้องกันการกัดเซาะด้วยคันหินทิ้งชายฝั่ง ถัดมาใน พ.ศ. 2551-2555 ได้มีการดำเนินการปักไม้เพื่อช่วยชะลอคลื่นและมีการส่งเสริมให้ปลูกป่าชายเลนเพิ่มขึ้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2562 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เห็นชอบรายงานการประเมินผลกระทบ ทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เกี่ยวกับโครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน การตอบกระทู้ถามของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ในฐานะนายกรัฐมนตรีในช่วงเวลานั้นสะท้อนให้เห็นว่า สถาบันทางการเมืองได้ให้ความหมายต่อความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนให้ส่งผลกระทบต่อ คุณภาพชีวิตของผู้คนที่เผชิญหน้ากับความเสี่ยง รวมไปถึงการออกแบบมาตรการเพื่อลดผลกระทบจาก ความเสี่ยงที่เป็นผลผลิตจากสถาบันการเมืองเพื่อจัดการความเสี่ยงได้

ภายใต้การกำหนดให้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกลายเป็นความเสี่ยงด้วยกระบวนการทางการเมืองที่มีส่วน ต่อการกำหนดความเสี่ยง (determines risks) ผ่านการประสานขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และผลักดันให้ ผู้คนในสังคมได้รับรู้ถึงความเสี่ยง (perceives risks) (Beck, 1992, pp. 57-58) เสี่ยงจากความเสี่ยงของผู้ที่ ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียนช่วยสะท้อนและเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความ เสี่ยงที่อยู่ในขอบเขตการรับรู้ของพวกเขา ทั้งยังแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันและถูกส่งต่อการรับรู้ความเสี่ยง จากรุ่นสู่รุ่น ความเสี่ยงไม่ใช่สิ่งที่ผู้คนในพื้นที่ปรารถนา แต่ก็ไม่สามารถผลักความเสี่ยงออกไปให้พ้นได้ด้วย เช่นกัน ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมทางสังคมและเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทำให้ระดับน้ำทะเลมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังที่ มีนา อายุ 58 ปี เพศหญิง ผู้นำ ชุมชนที่อยู่ร่วมกันกับความเสี่ยงมาตั้งแต่จำความได้ได้บอกเล่าว่า

“...ตัวพี่เห็นมันถูกกัดเซาะมาตั้งแต่เด็กแล้ว ก็คือว่าแต่ก่อนมันมีป่าชายเลนออกไป เยอะ จะเห็นว่าหลักเขตที่อยู่กลางทะเลแต่ก่อนมันตั้งอยู่ในป่าชายเลน มันค่อย ๆ โดนกัด เซาะ เพราะด้วย climate change ระดับน้ำสูงขึ้น พายุแรงขึ้น ตรงนี้มันเป็นตัวเร่งให้ พื้นที่ป่าชายเลนเสียหายมากขึ้น”

ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ที่ดีของ คนในพื้นที่ พวกเขาได้รวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายรักษาทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม ใน พ.ศ. 2550 เพื่อเป็น การส่งเสริมของพวกเขาคือมาตรการจัดการความเสี่ยงของภาครัฐที่กินระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ

ยาวนาน โดยการจัดการความเสี่ยงของภาครัฐได้เสนอด้วยการทำแนวไม้ไผ่ปักชะลอคลื่นที่สถานะปัจจุบันได้ผ่านการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ได้มีการเริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมและยังติดขัดเรื่องงบประมาณในการดำเนินโครงการ (แนวหน้า, 2567, ออนไลน์) เครือข่ายฯ ได้รวมตัวกันและทดลองจัดทำแนวไม้ไผ่ปักชะลอคลื่นหน้าไปก่อนการดำเนินการของภาครัฐ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อรับมือกับความเสี่ยงที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว การมีเครือข่ายฯ ช่วยทำให้เสียงของพวกเขาในความเสี่ยงมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้มีการเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างแข็งขัน พาสิน อายุ 65 ปี เพศชาย แกนนำรุ่นแรกของเครือข่ายบอกเล่าด้วยความตื่นเต้นถึงกิจกรรมที่พวกเขาทำอย่างน่าสนใจ

“...เราทำการปักไม้ไผ่ที่เราทำขึ้นกันเองเป็นแนวที่หนึ่ง แล้วก็ทิ้งเวลาไปสัก 1 ปี พอตะกอนเลนมันเข้ามากับคลื่นเนี่ย ตอนมันไหลกลับมันไหลกลับไม่หมดหรอก ก็ตกตะกอน พอเราได้พื้นดินกลับคืนมาระยะด้านในแล้วนะ เราก็กำนวณเป็นปีเลย พอตะกอนเลนเพิ่มขึ้นเราก็นำมาเป็นระยะ 2 คือ ทวงคืนพื้นดินของเรากลับคืนมาโดยการทำแนวเขื่อนไม้ไผ่ ชุดที่ 2”

นอกเหนือไปจาก เครือข่ายฯ ที่เกิดขึ้นและมีบทบาทขับเคลื่อนการรับมือกับความเสี่ยงจากการกัดเซาะชายทะเลบางขุนเทียนแล้ว เครือข่ายฯ ดังกล่าวได้ขยายขอบเขตการประสานความร่วมมือกันไปยังเมืองโดยรอบ “อ่าวตัว ก.” ครอบคลุมพื้นที่กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรปราการ สมุทรสงคราม และฉะเชิงเทรา เครือข่ายเหล่านี้ได้ก่อรูปแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่ายภายใต้การรับรู้ความเสี่ยงที่เป็นความเสี่ยงเดียวกันจากการเปลี่ยนแปลงชายฝั่งทะเล อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรมอุตสาหกรรมอย่างเข้มข้น การแบ่งปันภูมิปัญญาความรู้เพื่อรับมือกับความเสี่ยงจึงเป็นภาพของการช่วยเหลือพึ่งพากันภายใต้ภูมิทัศน์ความเสี่ยงที่ดำรงอยู่ในขอบเขตรับรู้ของผู้คนที่ได้รับผลกระทบ

ความเสี่ยงที่ได้ทำให้ขอบเขตของพื้นที่ที่จะถูกขีดเส้นแบ่งอย่างเด่นชัดได้พร่ามัวลงและถูกเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยการเผชิญหน้าและการรับรู้ความเสี่ยงที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในพื้นที่ การพร่ามัวลงของเส้นแบ่งขอบเขตของพื้นที่ยังเต็มไปด้วยการไหลเวียนของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อรับมือกับความเสี่ยงที่กระทำผ่านการแบ่งปันภูมิปัญญาความรู้และการประสานความร่วมมือกัน ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องไปกับนิยามความหมายของภูมิทัศน์ความเสี่ยงที่ถูกพัฒนามาจากความคิดของเบ็ค (Blok, 2019, p. 502; p. 511)

ภูมิทัศน์ความเสี่ยงช่วยตอกย้ำให้เห็นชัดเจนมากขึ้นเกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ของความเสี่ยงที่ผู้คนในสังคมต้องพบเจอแตกต่างกันและมีความไม่เท่าเทียมกัน ภายในภูมิทัศน์ความเสี่ยงได้จำแนกแตกต่างผู้คนออกเป็น 2 ลักษณะคือ ผู้คนที่อยู่ในขอบเขตของความเสี่ยงกับผู้คนที่อยู่นอกขอบเขตของความเสี่ยง ผู้คนที่อยู่ในขอบเขตของความเสี่ยงมักต้องเผชิญกับผลกระทบจากความเสียหายที่มากกว่าทั้งจากวิถีชีวิตทางสังคมที่ต้องปรับเปลี่ยนไป ความไม่มั่นคงแห่งชีวิตจากผลกระทบของความเสี่ยง ขณะที่ผู้คนที่อยู่นอกขอบเขตของความเสียหายนี้อาจไม่ได้รับผลกระทบเทียบเท่าผู้ที่อยู่ใกล้ชิดในภูมิทัศน์ความเสี่ยง อีกทั้งความเสี่ยงที่เกิดขึ้นยังได้

มีส่วนกำหนดความหมายต่อคุณภาพชีวิตสีเขียวของผู้คนในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน ซึ่งถักทอขึ้นผ่านการเผชิญหน้ากับความเสี่ยงในระดับชีวิตประจำวัน

ความเสี่ยงที่รู้สึก คุณภาพชีวิตที่สั้นไหว: คำโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัย

คุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัยเป็นคุณภาพชีวิตที่อยู่กับการรับรู้และความพึงพอใจในการมีความเป็นอยู่ที่ดีในระดับปัจเจกบุคคล (Ferriss, 2004, p. 48) การพัฒนานิยามความหมายคุณภาพชีวิตสีเขียวได้ยึดวิธีคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัย โดยคุณภาพชีวิตสีเขียวกินใจความครอบคลุม การมีชีวิตที่ดีท่ามกลางสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันกำหนดนิยามของคุณภาพชีวิตสีเขียวด้วยการมองภาพของความรุ่มรื่นจากการอยู่ใกล้ชิดกับชายทะเลและป่าชายเลนที่เอื้อให้พวกเขาสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้

คนเมืองกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ต้องพบเจอกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันจากฝุ่นควันและมลภาวะทางอากาศที่ส่งผลให้คนเมืองกรุงเทพมหานครมีมุมมองของคุณภาพชีวิตที่ดีแตกต่างไปเมื่อเทียบกับผู้ที่อยู่อาศัยในเมืองอื่น ๆ (Kantachote & Wiroonsri, 2023) อย่างไรก็ตาม การต่อยอดจากภาพของการเผชิญหน้ากับความเสี่ยงของคนเมืองกรุงเทพมหานครที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตในระดับจุลภาคที่แตกต่างกันไปตามย่านที่อยู่อาศัยถึงแม้จะอยู่ในพื้นที่เมืองเดียวกันก็จะช่วยให้เห็นความแตกต่างต่อมุมมองที่มีต่อคุณภาพชีวิตได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น (Das, 2008, pp. 306-308)

ข้อค้นพบจากการนิยามความหมายคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้ชิดกับชายทะเลบางขุนเทียนที่ได้จากการสัมภาษณ์ สามารถจัดนิยามของคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยได้ดังนี้

ฉิมแรก *ขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยง* การอยู่อาศัยพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนได้สร้างแบบแผนของการรับรู้ความเสี่ยงร่วมกันของผู้คนในพื้นที่จากการกัดเซาะชายฝั่งทะเล ขีดความสามารถในการรับรู้ความเสี่ยงมีบทบาทสำคัญในมิติชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกบุคคล โดยการรับรู้ความเสี่ยงได้ถูกถ่ายทอดและส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น การรับรู้ความเสี่ยงที่ขยายตัวให้กลายเป็นการรับรู้ร่วมกันกลายเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายทางสิ่งแวดล้อมที่มีบทบาทอย่างมากในการรับมือกับความเสี่ยงที่จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชีวิตของพวกเขา คำนิยามขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยงจนก่อตัวกันเป็นเครือข่ายทางสังคมของมินาตอกย้ำให้เห็นประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

“...ตัวเรารู้กันอยู่แล้วว่ามีกรกัดเซาะของชายฝั่ง เมื่อเราเริ่มเป็นเครือข่ายรักทะเลแล้ว เราก็คงจะไปเจออีกโซนชายฝั่งที่มีปัญหาเหมือน ๆ กัน เรื่องน้ำกัดเซาะก็มีการคุยกัน เช่น สมุทรปราการ สมุทรสาคร จนกลายเป็นเครือข่ายอ่าวไทยตอนบน พอมีปัญหาที่คล้ายกันเราก็แก้กันไปคุย”

ประเด็นดังกล่าวช่วยตอกย้ำให้เห็นถึงบทบาทของเครือข่ายทางสังคมที่มีส่วนต่อการกำหนดคุณภาพชีวิตของปัจเจกบุคคล การมีเครือข่ายทางสังคมช่วยเอื้อต่อความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถรับมือกับสถานการณ์ความไม่แน่นอนทางสังคมบางประการได้ อีกทั้งยังมีส่วนให้ปัจเจกบุคคลมีความพึงพอใจในชีวิตจากการมีเครือข่ายที่ไว้เนื้อเชื่อใจกันได้ (สายชล ปัญญชิต, 2565, น. 40-42; อารี จำปากลาย และคณะ, 2563, น. 94-95; น. 99) ซึ่งเครือข่ายรักษั้ทะเลกรุงเทพฯและสิ่งแวดล้อมก็ได้แสดงบทบาทนั้นได้อย่างเต็มที่ท่ามกลางขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยง

ฉิมที่สอง ขีดความสามารถในการฝ่าฝืนเพื่ออยู่ร่วมกันกับความเสี่ยง การให้ความหมายต่อคุณค่าของระบบนิเวศและการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความเสี่ยงถูกหยิบยกเป็นประเด็นเกี่ยวกับขีดความสามารถในการฝ่าฝืนของผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้ชิดกับชายทะเลบางขุนเทียน การตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวที่จะเกิดขึ้นและการมองภาพถึงอนาคตว่าหากพื้นที่ที่เป็นชายฝั่งถูกกัดเซาะทำให้ที่ดินถล่มลงมาและแทนพื้นที่ไปด้วยน้ำทะเลจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงชีวิตของพวกเขา การมีขีดความสามารถในการฝ่าฝืนที่จะอยู่ร่วมกันกับความเสี่ยงกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้คนในพื้นที่ได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อทดลองใช้ภูมิปัญญาแนวไม้ไผ่ปักชะลอที่มีส่วนช่วยให้เกิดการฟื้นฟูระบบนิเวศอย่างเป็นระบบและช่วยให้พวกเขาสามารถรับมือกับความเสี่ยงที่สืบคลานเข้ามาอย่างเป็นรูปธรรม พาสนให้ภาพที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเด็นขีดความสามารถในการฝ่าฝืนเพื่ออยู่ร่วมกันกับความเสี่ยงในทำนองที่ว่า

“...พอเราเริ่มทำตัวไม้ไผ่ควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักของคนในพื้นที่อย่างเช่นคุณจะมาหาปลาข้างในพยายามอย่าใช้เรือวิ่ง พอเราทำแล้วพวกระบบนิเวศกลับมาเลย ลูกปลาสามารถเข้ามาได้เพราะน้ำมันนิ่ง คลื่นไม่แรงแล้วระบบนิเวศเริ่มกลับมา คลื่นมันเริ่มเบาหอยแครงก็จะมาฝังตัวอยู่ในดิน”

การอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ของความเสี่ยงเป็นสิ่งที่ผู้คนในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงไปได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนเผชิญกับตำแหน่งแห่งที่ของความเสี่ยงที่แตกต่างกัน Beck (1992, p. 23) ได้ชี้ให้เห็นว่าความเสี่ยงอาจตัดข้ามมิติของชนชั้นทางสังคมไปแล้วและคนทุกคนจะต้องเผชิญกับความเสี่ยงเหมือนกัน เพียงแค่จะได้รับผลกระทบที่มากน้อยแตกต่างกันออกไป จำแนกตามมิติทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันภายในตำแหน่งแห่งที่ของความเสี่ยงได้ผลิตสร้างขีดความสามารถที่ผู้คนจะฝ่าฝืนถึงการรับมือและการที่พวกเขาจะอยู่ร่วมกันกับความเสี่ยงผ่านปฏิบัติการในระดับชีวิตประจำวันของผู้คนในพื้นที่

ฉิมสุดท้าย ทักษะการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกัน คุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยของผู้คนในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียนได้ขยายต่อออกไปจากการที่ผู้คนได้ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเองแล้ว การคำนึงถึงระบบนิเวศที่หลากหลายกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น ทักษะการอยู่ร่วมกันเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้พวกเขามีความเห็นอกเห็นใจต่อระบบนิเวศที่ไม่ได้มีเฉพาะ

ประเด็นการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่จะถูกกำหนดให้เป็นความเสี่ยงเพียงอย่างเดียวในพื้นที่แห่งนี้ มินตรา อายุ 54 ปี กำลังแสดงความคิดเห็นกับผู้เขียนว่าการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกันจะเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยได้อย่างไร

“ปัจจุบันพื้ก็ดูแลถึงในพื้นที่นี้ประมาณ 4 ฝูง เกือบ 200 ตัว ฝูงถิ่นคุณกะลาที่
รูปปั้นอนุสาวรีย์อยู่ก็มี 2 ฝูง ประมาณ 100 ตัว ตอนนี้อาหาร เขาก็เข้ามาบุก
รุกติก เข้าไปกินขยะ ...ในพื้นที่บางขุนเทียนหลัก ๆ ก็เป็นการบุกรุกของมนุษย์ ภาวะ
สิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป ในบางขุนเทียนเกิดจากการเป็นเมืองมากกว่า ลิงก็เดือดร้อนไม่มี
ป่าให้อยู่ ต้นไม้เหลือหน่อยเดียว อาหารตามธรรมชาติก็ไม่มี”

ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากความทันสมัยของการกลายเป็นเมืองและเป็นความเสี่ยงที่ถูกสร้างขึ้นจากกิจกรรมของมนุษย์ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของสิ่งอื่น ๆ พื้นที่บางขุนเทียนเมื่อถูกเปลี่ยนผ่านจากพื้นที่เกษตรกรรมไปสู่พื้นที่ที่เริ่มต้นรับอุตสาหกรรมและสังหาริมทรัพย์ได้ทำให้ฝูงลิงในบางขุนเทียนได้รับผลกระทบจากการสูญเสียป่าที่เป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหารของลิง ความเห็นอกเห็นใจกลายเป็นภาพของทักษะการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกันที่จะต้องตระหนักถึงความสามารถที่จะเอื้อเพื่อแผ่และช่วยเหลือให้สิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันกับมนุษย์ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีควบคู่กันไปด้วย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทความชิ้นนี้ได้นำเสนอเค้าโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยท่ามกลางความเสี่ยงภัยในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน ข้อค้นพบจากการวิจัยเปิดเผยให้เห็นภูมิทัศน์ความเสี่ยงที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ที่ผนวกรวมเข้ากับปฏิบัติการระดับชีวิตประจำวันของผู้คนในพื้นที่ ขณะเดียวกันการอยู่ใกล้ชิดในภูมิทัศน์ความเสี่ยงมีส่วนกำหนดนิยามความหมายของการมีคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยที่ดีของพวกเขาอย่างแนบแน่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเชื่อมคุณภาพชีวิตเข้ากับขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยงที่แปรเปลี่ยนไปสู่ปฏิบัติการที่รับมือกับความเสียหาย

ข้อค้นพบจากการวิจัยให้ภาพของเค้าโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยอันเป็นคำถามและวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยซึ่งตอกย้ำให้เห็นว่าความเสี่ยงมีส่วนต่อการกำหนดถึงการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความเสี่ยงได้มีความพยายามในการปรับตัวท่ามกลางสถานะที่ไม่แน่นอนจากการกัดเซาะชายฝั่งทะเลในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน ขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยง ขีดความสามารถในการเฝ้าฝันเพื่ออยู่ร่วมกันกับความเสียหาย และทักษะการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกัน ล้วนกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำมาพวกเขาก้าวสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้การตระหนักถึงการมีอยู่ของความเสียหาย

ความเสี่ยงภัยส่งผลกระทบต่อในตำแหน่งแห่งที่ความเสี่ยงที่แตกต่างกัน ความเสี่ยงจึงมักถูกผลักให้กลายเป็นภาระเฉพาะกับผู้ที่ต้องอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ความเสี่ยงนั้นอันเป็นผลมาจากการแบ่งแยกทางสังคมและเศรษฐกิจ ผู้คนในที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายทะเลบางชุมชนที่ยื่นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ยังคงประกอบอาชีพดั้งเดิมอยู่ อาทิ การทำประมง การทำเกษตรกรรม และการประกอบอาชีพค้าขาย ความไม่สามารถที่จะเคลื่อนย้ายตนเองออกจากตำแหน่งแห่งที่ความเสี่ยงได้จึงกลายเป็นเงื่อนไขที่ทำให้พวกเขาจำเป็นต้องหาหนทางในการปรับตัวและต่อสู้กับความเสี่ยงภายใต้ภูมิปัญญาที่มีและทรัพยากรทางสังคมที่จำกัดถึงแม้จะมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจทางสังคมในการต่อรองก็ตาม

นอกเหนือไปจากนั้น ภายใต้สภาวะความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้คาบเกี่ยวไปกับการตัดสินใจทางการเมืองในการมองว่าการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเป็นความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ดังที่ทฤษฎีความเสี่ยงภัยของเบ็คได้สะท้อนให้เห็นถึงการมองความเสี่ยงที่เป็นรับรู้ผ่านกระบวนการสร้างความรู้ที่อาศัยการตีความเชิงสาเหตุที่แฝงฝังด้วยมิติสังคมการเมือง การรับรู้ความเสี่ยงของสถาบันการเมืองจึงดำเนินไปควบคู่กับการรับรู้ความเสี่ยงของผู้คนในพื้นที่ (Beck, 1992, pp. 22-23) ทฤษฎีความเสี่ยงภัยของเบ็คยังคงทรงพลังในการอธิบายปรากฏการณ์ความเสี่ยงถูกคลี่คลายขยายภาพให้มีความชัดเจนมากขึ้นจากการซ้อนทับไปมาระหว่างมิติทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ถึงแม้เบ็คจะถูกวิพากษ์วิจารณ์มุมมองของเขาที่ละเลยความแตกต่างของบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปจากฐานคิดของเบ็คที่พยายามมองว่าความเสี่ยงที่อยู่ในระดับมหภาคที่เชื่อมโยงกันในระดับโลก ซึ่งทำให้ประสบการณ์เชิงวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่นถูกละเลยไป (Lash, 2000, p. 48) อีกทั้งเมื่อพิจารณาความเสี่ยงในฐานะสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ (manufactured risk) ประสบการณ์ในระดับท้องถิ่นยังมีความจำเป็นที่จะต้องถูกนำมาใช้วิเคราะห์ เนื่องจากปัจเจกบุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อความเสี่ยงที่มีร่วมกัน (Giddens, 1999, p. 9) อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเลือกเติมเต็มมุมมองความคิดของเบ็คผ่านมโนทัศน์ของคุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัยช่วยให้เห็นประสบการณ์ระดับท้องถิ่นที่เคลื่อนไหวอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงภัยที่ดำรงอยู่และดำเนินไปในพื้นที่ คุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัยเปิดพื้นที่ให้เห็นถึงแบบแผนทางสังคมที่คนในพื้นที่ได้ถักทอเพื่อรับมือกับความเสี่ยงและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของพวกเขาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีเพิ่มขึ้น ซึ่งคุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัยเป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดและจับต้องได้ แต่ต้องอาศัยขอบเขตการรับรู้ของปัจเจกบุคคลที่มีความรู้สึก หรือความพึงพอใจต่อปัจจัยของคุณภาพชีวิตแต่ละปัจจัย ทั้งยังให้คุณค่าต่อปัจจัยคุณภาพชีวิตนั้น ๆ แตกต่างกันไปด้วย (Ferriss, 2004, p. 48; Kantachote & Wiroomsri, 2023) ข้อค้นพบจากการวิจัยสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยที่ถูกตรึงไว้ด้วยบริบทของความหลากหลายทางนิเวศและธรรมชาติที่มีพลวัตไปพร้อมกันกับความเสี่ยงภัย ผู้คนในพื้นที่ได้ให้ความหมายต่อคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยที่ครอบคลุมประเด็นขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยง ขีดความสามารถในการฝ่าฝืนเพื่ออยู่ร่วมกันกับความเสี่ยง และทักษะการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เน้นไปที่การศึกษาประสบการณ์เชิงลึกด้วยการบอกเล่าเสียงสะท้อนของคนกลุ่มหนึ่งที่อยู่ร่วมกันกับความเสี่ยงในพื้นที่ชายทะเลกัดเซาะบางขุนเทียน ซึ่งได้นำมาสู่การก่อรูปร่างเค้าโครงคุณภาพชีวิตเชิงอัตวิสัย โดยนักสังคมวิทยามักให้ความสำคัญกับการพัฒนากรอบเค้าโครงคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมและสอดคล้องไปกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับเมืองเค้าโครงคุณภาพชีวิตสีเขียวเชิงอัตวิสัยที่ถูกถักทอขึ้นผ่านมิติความเสี่ยง ผลกระทบ และวิถีชีวิตในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทสามารถในการไปใช้ประโยชน์ได้ในหลายมิติ โดยเป้าหมายสำคัญเมื่อนักสังคมวิทยาได้พัฒนาเค้าโครงคุณภาพชีวิตดังกล่าวขึ้นมาแล้วอยู่ที่การมีสถาบันทางสังคม หรือหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการนำเค้าโครงไปพัฒนาขึ้นเป็นตัวชี้วัดทางสังคมที่เหมาะสมในการประเมินทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

ผู้เขียนได้สังเกตเห็นว่าสถาบันทางสังคม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำข้อค้นพบในครั้งนี้เกี่ยวกับขีดความสามารถในการรับรู้ถึงความเสี่ยง ขีดความสามารถในการฝ่าฝืนเพื่ออยู่ร่วมกันกับความเสี่ยง และทักษะการอยู่ร่วมกันในนิเวศวิทยาเดียวกัน ไปใช้ในการเป็นตัวชี้วัดเพื่อประเมินการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจมิติความสัมพันธ์ระหว่างสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของพวกเขาได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตบางขุนเทียนที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดให้เกิดเป็นรูปธรรม

ในการต่อยอดไปสู่การวิจัยในอนาคต (future research) ควรมีการดำเนินวิจัยแบบผสมวิธี (mixed-methods) ที่มีการบูรณาการระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพได้เปิดพื้นที่ให้ประสบการณ์เชิงลึกเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตได้ทำงานอย่างเต็มที่ จากนั้นจึงนำข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพพัฒนาไปสู่การพัฒนาเป็นแบบวัดคุณภาพชีวิตสีเขียวได้มีความเหมาะสมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีกระแสความสนใจในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่สนใจในสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ (non-humans) ที่สามารถมองภาพการกัดเซาะชายฝั่งทะเลในฐานะวัตถุสภาพที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทไปอย่างสิ้นเชิง ทั้งยังสามารถแกะกล่องดำ (black boxes) เพื่อเปิดเผยให้เห็นเครือข่ายผู้กระทำที่หลากหลายได้ต่อไปสำหรับการวิจัยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย. (15 ธันวาคม 2563). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 291 ง. หน้า 72-77.
- โกนิญูร์ ศรีทอง, ชลวิทย์ เจียรจิตต์, เบญจมาศ สุขสถิตย์ และชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์. (2564). สถานการณ์ความรอบรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(5), 1793-1804.
- แนวหน้า. (30 เมษายน 2567). *'ซัซซาดิ'ขอสภาฯเพิ่มวงเงินงบประมาณ แก้ปัญหากัดเซาะชายทะเลบางขุนเทียน*. <https://www.naewna.com/local/801757>

- บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด. (2550). รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) โครงการป้องกันและแก้ไข
ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. บริษัท ปัญญา คอนซัลแตนท์ จำกัด.
- สายชล ปัญญาชิต. (2565). พฤติกรรมการป้องกันปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพของสามเณรวัยใสในภาคกลางและ
ภาคเหนือของประเทศไทย. *วารสารประชากรศาสตร์*, 38(2), 28-49.
- อารี จำปากลาง, แครสลิน พอร์ต, อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์, ฟาอีซะห์ ตือราเซะ และกษมา ยาโกะ. (2563). การย้ายถิ่น
ของมุสลิมไทยไปมาเลเซีย และการบูรณาการทางสังคมกับการแก้ไขปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้.
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Sage.
- Beck, U., & Sznaider, N. (2006). Unpacking cosmopolitanism for the social sciences: A research
agenda. *The British Journal of Sociology*, 57(1), 1–23. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2006.00091.x>
- Blok, A. (2019). Climate riskscapes in world port cities: Situating urban-cosmopolitan risk
communities via Ulrich Beck's comparative tactics. *Global Networks*, 20(3), 500–521.
<https://doi.org/10.1111/glob.12258>
- Das, D. (2008). Urban quality of life: A case study of Guwahati. *Social Indicators Research*, 82(2),
297–310. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9191-6>
- Ferriss, A. L. (2004). The quality of life concept in sociology. *The American Sociologist*, 35, 37–
51. <https://doi.org/10.1007/s12108-004-1016-3>
- Giddens, A. (1999). Risk and responsibility. *The Modern Law Review*, 62(1), 1–10.
<http://www.jstor.org/stable/1097071>
- Higgs, P., Hyde, M., Wiggins, R., & Blane, D. (2003). Researching quality of life in early old age:
The importance of the sociological dimension. *Social Policy & Administration*, 37(3),
239–252. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00336>
- Horlick-Jones, T. (1995). Urban disasters and megacities in a risk society. *GeoJournal*, 37(3),
329–334.
- Kantachote, K., & Wiroonsri, N. (2023). Octa-cluster: Different perspectives on quality of life in
Thailand. *Sage Open*, 13(4). <https://doi.org/10.1177/21582440231218501>
- LaGory, M., Fitzpatrick, K., & Ritchey, F. (2001). Life chances and choices: Assessing quality of
life among the homeless. *The Sociological Quarterly*, 42(4), 633–651.
<https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2001.tb01783.x>

- Lash, S. (2000). Risk culture. In B. Adam, U. Beck, & J. V. Loon (Eds.), *The risk society and beyond: Critical issues for social theory* (pp. 47–62). SAGE Publications Ltd.
<https://doi.org/10.4135/9781446219539>
- Leknoi, U., Yienthaisong, A., & Likitlersuang, S. (2024). Social factors influencing waste separation behaviour among the multi-class residents in a megacity: A survey analysis from a community in Bangkok, Thailand. *Sustainable Futures*, 7.
<https://doi.org/10.1016/j.sftr.2024.100202>
- Marks, D., Bayrak, M. M., & Connell, J. (2023). Increasing livelihood vulnerabilities to coastal erosion and wastewater intrusion: The political ecology of Thai aquaculture in peri-urban Bangkok. *Geographical Research*, 61(2), 259–272. <https://doi.org/10.1111/1745-5871.12580>
- Sakwit, K. (2023). Revisiting the geography of globalisation in the Covid-19 pandemic using risk theory. *Journal of Social Sciences*, 53(1), 1–17.

อัตลักษณ์กับวาทกรรมความปกติใหม่ในเรื่องสั้นแนวโควิด

Identity and the New Normal in COVID-19 Short Stories

อัญญา วารีสอาด

Ananya Wareesa-aad

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

E-mail¹ : ananya.w@nsru.ac.th

Date Received : 29 March 2025

Date Revised : 8 September 2025

Date Accepted : 15 September 2025

Date Published online : 26 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์การประกอบสร้างเรื่องของเรื่องสั้นแนวโควิด และบทบาทของเรื่องสั้นแนวโควิดที่ส่งผลกระทบต่อและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคม โดยศึกษาเรื่องสั้นแนวโควิด จำนวน 37 เรื่อง เป็นแหล่งข้อมูลหลัก และสำรวจความคิดเห็นกลุ่มประชากรตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาในรายวิชาการวรรณกรรมกับการวิจารณ์สำหรับครู มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ และครูภาษาไทยในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์เป็นข้อมูลประกอบการวิจัยในส่วนของผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคม

ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของเรื่องสั้นแนวโควิด คือ เรื่องสั้นที่สร้างการรับรู้เกี่ยวกับสังคมช่วงโควิด อำนาจของวาทกรรมและการโต้กลับวาทกรรมความปกติใหม่ที่มีอิทธิพลต่อผู้แต่งมีอำนาจต่อการสร้างประเพณีย่อยของเรื่องสั้นแนวโควิด แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ เรื่องที่มีวาทกรรมความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง ผลิตซ้ำวาทกรรมความปกติใหม่เป็นวัฒนธรรมชีวิตปลอดภัย และเรื่องแนวสังคมสามัคคีธรรม สร้างวาทกรรมความสามัคคี คือ พลังขับเคลื่อนสังคมแบบปกติใหม่ออกจากวิกฤตความทุกข์ยากอย่างเป็นรูปธรรม เรื่องทั้ง 2 ประเภทนี้ สร้างผลกระทบต่อและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเชิงบวกต่อการยอมรับความปกติใหม่ สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มตัวอย่างหลังรับรู้เนื้อหาของเรื่องที่รู้สึกมีความหวังและกำลังใจมากขึ้น และเรื่องที่ตั้งคำถามต่อความปกติใหม่ว่าเป็นความไม่ปกติที่สร้างความทุกข์

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

ยากผ่านอัตลักษณ์ผู้ทุกข์ทนของตัวละคร จึงเป็นภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่มีลักษณะสร้างความรู้สึก
เชิงลบต่อความปกติใหม่ สอดคล้องกับพฤติกรรมการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่เปลี่ยนไปในเชิงลบหรือสิ้นหวัง

คำสำคัญ : เรื่องสั้นแนวโควิด, อัตลักษณ์เรื่องสั้นแนวโควิด, วาทกรรมความปกติใหม่, โควิด-19, การเปลี่ยนแปลง
พฤติกรรม

Abstract

This study examines the narrative identity of COVID-19-inspired the short stories, focusing on the role they play in influencing changes in social behavior. Thirty-seven COVID-19 genre short stories were analyzed using content analysis. To examine the impact of the pandemic resulting from engagement with short stories particularly on society and behavioral change, the data were collected through a survey of literature and literary criticism students at Nakhon Sawan Rajabhat University, as well as Thai language teachers in Nakhon Sawan Province.

The findings indicate that the narrative identity of COVID-19-inspired short stories were written by raising awareness of social realities during the pandemic. The power of discourse and the counter-discourse against the “new normal” significantly influenced the authors and played a crucial role in short stories. These stories can be categorized into three groups: (1) stories that employ the discourse of the new normal theme as their conceptual framework; (2) stories that reproduce the new normal discourse through the theme of safety culture; and (3) stories emphasizing social solidarity, showing the discourse that unity serves as a force to overcome the new normal crisis. The first two categories demonstrate positive behavioral changes toward the acceptance of the new normal, correspond to the views of participants; who expressed increased hope and encouragement after engaging the stories’ messages. If the “new normal” is portrayed as an abnormality that presents through the identity of despair characters, it constitutes a discursive act that generates negative sentiment toward the concept of the new normal. This corresponds to the participants’ perceptual responses, which shifted in a negative direction or reflected a sense of despair.

Keywords: The short stories in Covid-19, Identity of the short stories in Covid-19, New Normal discourse, Covid-19, Behavioral changes

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โรคโควิด-19) เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบสูงต่อคนทั่วโลก จนองค์การอนามัยโลก (WHO) ประกาศให้เป็น “โรคระบาดใหญ่ทั่วโลก (Pandemic)” ในประเทศไทยพบการระบาดที่ไม่แน่นอน ตามข้อมูลของกองสาธารณสุขฉุกเฉิน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (2565, น. 12-16) พบว่า มีทั้งช่วงเวลาที่มีการระบาดรุนแรง ได้แก่ การระบาดระลอกแรก (3 มกราคม-3 พฤษภาคม พ.ศ. 2563) ระลอกที่ 2 (15 ธันวาคม พ.ศ. 2563-31 มีนาคม พ.ศ. 2564) ระลอกที่ 3 (1 เมษายน-31 ธันวาคม พ.ศ. 2564) และระลอกที่ 4 (1 มกราคม-1 กรกฎาคม พ.ศ. 2565) ขณะเดียวกันก็มีช่วงที่ไม่พบการระบาดโดยมียอดผู้ป่วยเป็นศูนย์ คือ ในช่วงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2563 ทั้งนี้ “การระบาดแบบกลุ่ม (cluster)” เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการระบาดใหญ่ของประเทศในแต่ละระลอกขึ้นมา

ด้วยเหตุที่รัฐหรือระบบสาธารณสุขของรัฐยังไม่สามารถจัดการ ควบคุม หรือยุติการระบาดของโรคโควิด-19 อย่างถาวรได้ ที่สำคัญ คือ ยาและวัคซีนเฉพาะก็ยังอยู่ในช่วงทดลองและพัฒนา รัฐจึงหันมาใช้นโยบายควบคุมการแพร่ระบาดของโรคด้วยการสร้างมาตรการความปกติใหม่ขึ้นมาควบคุมพฤติกรรมของประชาชนให้ลดหรือไม่ก่อให้เกิดความเสี่ยงในการติดโรคแทน รัฐมีการตั้งศูนย์บริหารสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (ศบค.) ขึ้นมารายงานสถานการณ์และรณรงค์ให้ประชาชนเปลี่ยนพฤติกรรมตามความปกติใหม่ที่รัฐกำหนดขึ้น ตลอดจนใช้สื่อทั้งที่เป็นของรัฐเองและภาคเอกชนในการรณรงค์ด้วย ที่สำคัญคือ รัฐใช้บุคลากรทางการแพทย์เป็นกระบอกเสียงและประกอบสร้าง “ความปกติใหม่” ขึ้นด้วยวาทกรรมทางการแพทย์ที่นำไปสู่ความชอบธรรมในการเปลี่ยนแปลงและแทนที่ “ความปกติ” ที่เป็นอยู่แต่เดิมด้วย “ความปกติใหม่” ที่รัฐกำหนดขึ้น ดังจะเห็นได้จากบทบาทของศาสตราจารย์ นายแพทย์ยง ภู่วรวรรณ หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านไวรัสวิทยาคลินิก คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นที่ปรึกษาสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ของรัฐบาล ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐในการให้ความรู้แก่ประชาชนในการปฏิบัติตนเพื่อให้ปลอดภัยจากโรคโควิด-19 ด้วยการรักษาวินัยของความปกติใหม่ นายแพทย์ยงมักย้ำอยู่เสมอว่า “การต่อสู้ครั้งนี้จะประสบความสำเร็จดีมาก ทุกคนต้องช่วยกัน ทั้งรัฐ เอกชน ประชาชนต้องรักษาระเบียบวินัย รณรงค์ให้ล้างมืออย่างน้อย 20 วินาที หรือการใช้เจลแอลกอฮอล์ ป้องกันเขา ป้องกันเรา ด้วยการสวมหน้ากากผ้า/หน้ากากอนามัย เมื่อออกจากบ้านและเข้าไปในที่ชุมชน รวมถึงการรักษาระยะห่าง ไม่อยากเห็นการรวมคนหมู่มาก หากทำได้จะช่วยลดการแพร่กระจายและลดการแพร่ระบาดของโรคได้ ขอให้อดทน ถ้าคนไทยร่วมมือกัน เราจะผ่านวิกฤตนี้ไปด้วยกัน” (กรมควบคุมโรค, 2563) นายแพทย์ยงให้เหตุผลว่า ถึงแม้ “มนุษยชาติเริ่มเห็นหนทางพิชิตเชื้อโรคร้ายนี้ได้ การพัฒนาและทดลองวัคซีนใกล้ความจริงมากขึ้นทุกที แต่กว่าจะถึงวันนั้น ระหว่างที่รอคอย ทางเดียวที่เราต้องทำคือ รักษามาตรการในการลดการแพร่กระจายของโรคให้เข้มงวดและเคร่งครัด เพื่อควบคุมการระบาดให้น้อยที่สุดและช้าที่สุด” (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2563 น. XI)

กระแสความไม่รู้และความหวาดกลัวต่อโรคโควิด-19 ประกอบกับการดำเนินไปของมาตรการรัฐที่มุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เกิดความปกติใหม่อย่างรวดเร็วและเข้มงวด สร้างผลกระทบต่อ

มิติของการดำเนินชีวิต การเรียนหนังสือ การทำมาหากิน และการรับบริการสาธารณสุขและสาธารณสุขของประชาชน ทั้งนี้ การได้รับผลกระทบในแต่ละมิติในระดับที่มากน้อยต่างกันจะขึ้นอยู่กับตัวแปรด้านอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลที่หลากหลายต่างกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ความทุกข์ของชนชั้นกลาง (กลุ่มหนึ่ง) ในเมืองกรุงเทพฯ รายงานการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตและเสียงที่หายไปในวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ของปรมินทร์ ตั้งโอภาสวิไลสกุล (2565, น. 52-53 และ น. 63) ที่พบว่าโควิด-19 ซึ่งโจมตีคนทุกกลุ่มทุกชนชั้นอย่างไม่เลือกปฏิบัตินั้น สร้างผลกระทบต่อคนในรูปแบบและระดับที่ต่างกันตามอัตลักษณ์ที่หลากหลายของปัจเจกบุคคลภายในระบบสังคมหนึ่ง ๆ คนชายขอบหรือคนตัวเล็กตัวน้อยที่เป็นคนยากจนเป็นแรงงานไร้ฝีมือ คนไร้บ้าน หรือแรงงานในเศรษฐกิจนอกระบบ เป็นกลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิด-19 เนื่องจากเงื่อนไขชีวิตและความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ปิดกั้นไม่让他们เขาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรในการป้องกัน ตลอดจนไม่สามารถที่จะประพடுத்தินให้สอดคล้องกับมาตรการควบคุมของรัฐได้อย่างไรก็ตาม ปรมินทร์ชี้ให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้ได้รับคุณูปการจากงานวิจัยจำนวนมากที่ทำให้สังคมได้ยินเสียงของพวกเขาที่กำลังทุกข์ยาก และกลายเป็นผู้มีอัตลักษณ์แบบผู้ทุกข์ทนขึ้นมาภายใต้การกระทำของวาทกรรมดังกล่าว ต่างจากชนชั้นกลาง ซึ่งเสียงทุกข์ทนของพวกเขาถูกลดทอน กดทับ หรือกลืนหายไปทั้งจากนโยบายรัฐที่ดำเนินไปแบบ “อุ้มนายทุน-สงเคราะห์คนยากจน” และการรับรู้สนใจของสังคม ทั้งที่ชนชั้นกลางเองก็ได้รับผลกระทบไม่น้อยไปกว่าคนกลุ่มอื่น ทั้งในด้านความหวาดกลัวต่อการติดเชื้อโควิด-19 และการแบกรับแรงกดดันจากภาระหนี้สินที่พอกพูน รายได้ที่หดหาย ความไม่แน่นอนมั่นคงในอาชีพ ความหวาดกลัวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงกับชีวิตที่จะเกิดตามมาหลังการระบาดของโควิด-19 ความรู้สึกโดดเดี่ยวจากมาตรการช่วยเหลือของรัฐ ความเสี่ยงต่อการตกช่วงชั้นทางสังคม ถึงแม้ว่าจะพยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อหารายได้มาบรรเทาสถานการณ์เฉพาะหน้า แต่ก็ไม่สามารถสลایวิกฤตที่เกิดขึ้นได้ ยิ่งกว่านั้นประสบการณ์ทุกข์ทรมานของพวกเขาถูกกลบไปอยู่ฉากหลังของปรากฏการณ์โควิด ชนชั้นกลางหลายคนถูกตัดสินคุณค่าและตีตราจากผู้ครอบงำว่าล้มเหลวในชีวิต อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ ได้ทำให้ชนชั้นกลางเห็นถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้างและความไม่เท่าเทียมเหลื่อมล้ำที่แฝงฝังอยู่ในระบบอบเสรีนิยมใหม่ผ่านประสบการณ์ทุกข์ทรมานที่พวกเขาเผชิญด้วยตนเอง จุดประกายให้ผู้คนเริ่มตั้งคำถามกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่ และนำไปสู่การแสวงหาความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่จะไม่ขับเคลื่อนสังคมด้วยกำไร แต่ขับเคลื่อนด้วยเจตจำนงของส่วนรวมและการมีส่วนร่วมของเสียงที่หลากหลายจากคนทุกกลุ่มแทน เพื่อที่จะพัฒนาระบบสวัสดิการและโครงข่ายรองรับทางสังคมที่มีความยุติธรรมเหมาะสมสำหรับคนทุกกลุ่มในยุคหลังวิกฤตการณ์โควิด-19

ข้อถกเถียงและวาทกรรมที่หลากหลายนี้ ไม่เพียงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเท่านั้น แต่ยังเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมอีกด้วย “นักเขียน” กลุ่มหนึ่งสนใจปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 พวกเขาประกอบสร้างความหมายของสังคมช่วงโควิด และอัตลักษณ์ของคนที่จะเป็นโดยยึดโยงอยู่กับวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความปกติใหม่แบบใดแบบหนึ่งที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมตามทัศนะของนักเขียนในรูปแบบของเรื่องสั้น ซึ่งจากการสำรวจผู้วิจัยพบว่า มีทั้งสิ้น 37 เรื่องด้วยกัน ในบรรดาเรื่องสั้นเหล่านี้มีทั้งเรื่องที่นักเขียนประกอบสร้างขึ้นโดยผลิตซ้ำวาทกรรมความปกติใหม่ของรัฐ

การตั้งคำถามหรือโต้กลับ และการสร้างวาทกรรมที่ผสมผสานระหว่างความปกติใหม่กับแนวคิดการขับเคลื่อนสังคมด้วยพลังสามัคคีธรรมที่เชื่อว่าความสามัคคีเอื้อเพื่อต่อกันในสังคมจะนำมาซึ่งความอยู่รอดของคนทุกกลุ่ม อันส่งผลให้เรื่องสั้นเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะต่างจากเรื่องสั้นร่วมสมัยทั่วไป และมีแง่มุมที่น่าสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของวิกฤตโควิด-19 และมาตรการความปกติใหม่ที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของวาทกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคล และการประกอบสร้างเนื้อหาของเรื่องสั้นซึ่งเป็นเรื่องเล่าของคนร่วมสมัยในการประกอบสร้างอัตลักษณ์นั้นขึ้นมาซึ่งนัยหนึ่งทำให้เรื่องสั้นประเภทนี้มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากเรื่องสั้นทั่วไป

ทั้งนี้ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เรื่องสั้นเป็นเรื่องเล่าประเภทหนึ่งที่ประกอบสร้างจากวาทกรรม จึงเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของเรื่องเล่า และประกอบสร้างอัตลักษณ์แบบต่าง ๆ ขึ้นมาผ่านประพันธ์ศิลป์และจินตนาการของผู้ประพันธ์ ดังนั้น การศึกษาอัตลักษณ์กับวาทกรรมความปกติใหม่ในเรื่องสั้นแนวโควิด จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งหาคำตอบโดยพิจารณาเรื่องสั้นแนวโควิดภายใต้มุมมองทฤษฎีที่มีความเชื่อมโยงกัน ดังนี้

1. เรื่องเล่าตามทฤษฎีเรื่องเล่า มีหลักการสำคัญ คือ การแสวงหาโครงสร้างของเรื่องเล่าที่ซ่อนอยู่ภายใต้ความหลากหลาย และความซับซ้อนของวรรณกรรมทั้งในระดับของเนื้อหาและรูปแบบ (สุรเดช โชติอุดมพันธุ์, 2559, น. 90) ดังนั้น การมุ่งแสวงหาโครงสร้างที่ซ่อนอยู่นี้จะนำไปสู่การตอบคำถามเกี่ยวกับมิติอำนาจในการประกอบสร้างความหมาย อัตลักษณ์ ภาพตัวแทน อุดมการณ์ต่าง ๆ และการถอดรหัสข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจเรื่องเล่า” (ขจิตชวีญ วิกิจสาละ, 2564, น. 9)

2. แนวคิดเรื่องวาทกรรม ตามทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม ที่พิจารณาว่าวรรณกรรมเป็น “วาทกรรมรูปแบบหนึ่ง สร้างจากกรอบวาทกรรมหรือชุดความคิดอย่างใดอย่างหนึ่ง และส่งอิทธิพลในการหล่อหลอมความคิดของผู้อ่าน” (สุรเดช โชติอุดมพันธุ์, 2559, น. 111) การวิเคราะห์วาทกรรมของวรรณกรรม จึงต้องมุ่งเน้นไปที่การค้นหากฎเกณฑ์ที่เป็นตัวกำกับให้การพูด การเขียน หรือการประเมินค่าในวรรณกรรมนั้นเป็นไปได้ (พิเชฐ แสงทอง, 2565, น. 111) เพื่อทำความเข้าใจการสร้างความรู้เกี่ยวกับภาพชีวิตและสังคมภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่ในยุควิกฤตโควิด-19 ที่มีทั้งเหมือนและต่างกันในเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง ภายหลังจากที่มีการถอดรหัสโครงสร้างทางวรรณกรรมที่ซ่อนอยู่ในเรื่องเล่าตามทฤษฎีเรื่องเล่า

3. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ตามหลักการของมิเชล ฟูโก ที่ว่าอัตลักษณ์เป็นผลมาจากวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม ซึ่งมีการผลิตความหมายเกี่ยวกับการสร้างความจริงในเรื่องต่าง ๆ (อภิญา เพ็ญฟู-สกุล, 2546, น. 51) เพื่อศึกษาการสร้างภาพความจริงเกี่ยวกับความปกติใหม่และสังคมในยุควิกฤตโควิด-19 ร่วมกับแนวคิดการค้นหอัตลักษณ์ของเรื่องเล่าของปอล ริเกอร์ ที่มีหลักการว่า โครงเรื่องเป็นมากกว่าลำดับของเหตุการณ์ในเรื่องเล่า แต่เป็นศิลปะแห่งการจัดรูป การศึกษากระบวนการวางโครงเรื่องหรือการจัดระเบียบเจตนา สาเหตุ การกระทำ และความบังเอิญที่ทำให้เกิดความผันผวนของชะตากรรมของตัวละครจากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดจบของเรื่อง จะนำไปสู่การค้นพบความจริงเกี่ยวกับ “แบบเรื่องเล่า” หรืออัตลักษณ์อันเป็นแก่นแกนของเรื่องเล่า นั้น ๆ ได้ (คงกฤษ ไตรยวงศ์, 2556, น. 111-112)

ความปกติใหม่เป็นวาทกรรม เพราะมีอำนาจในการสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนร่วมสมัยตามแนวคิดของฟูโกต์ เรื่องเล่าที่นักเขียนร่วมสมัยสร้างขึ้นในรูปแบบของเรื่องสั้นประกอบสร้างขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลที่เขาเห็นว่าควรจะเป็นตามที่คนๆ นั้นที่กำกับด้วยวาทกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความปกติใหม่ที่เขายอมรับผ่านศิลปะของการจัดรูปตามแนวคิดของปอล ริเกอร์ ซึ่งตามการศึกษาของโจนาธาน คัลเลอร์ (2561, น. 196) พบว่า อำนาจทางวรรณศิลป์ที่เกิดจากศิลปะของการจัดรูปหรือการประกอบสร้างเรื่องเล่านี้ สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้คล้อยตามและมีประสบการณ์ร่วมกับตัวละครได้ โดยเมื่อผู้อ่านทราบว่าตกอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ จะรู้สึกเช่นไร จึงมีแนวโน้มจะกระทำหรือรู้สึกตามตัวละคร ส่งผลให้ผู้อ่านมีอัตลักษณ์หรือเป็นแบบที่ผู้อ่านเป็นโดยแบ่งปันความรู้สึกร่วมกับตัวละครที่อ่าน ประพันธ์ศิลป์ของเรื่องสั้นแนวโควิด จึงเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่มีอำนาจสร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมได้

การวิจัยเรื่อง “อัตลักษณ์กับวาทกรรมความปกติใหม่ในเรื่องสั้นแนวโควิด” จึงไม่เพียงสร้างประโยชน์ต่อแวดวงวรรณกรรมวิจารณ์ แต่การถอดรหัสปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในมิติของเหตุการณ์และอารมณ์ความรู้สึกของนักเขียนซึ่งเป็นคนร่วมสมัยผ่านวรรณกรรมเรื่องสั้นแนวโควิด ซึ่งตัวบทเรื่องสั้นเป็นทั้งผลิตผลของวาทกรรมอันหลากหลายและภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่สร้างผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในขณะเดียวกัน การวิจัยนี้จึงเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในแวดวงสังคมศาสตร์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าที่เกิดประโยชน์กับแวดวงวรรณกรรมวิจารณ์

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอัตลักษณ์การประกอบสร้างเรื่องของเรื่องสั้นแนวโควิดที่มีเนื้อหาเล่าเรื่องภาพชีวิตและสังคมผ่านประสบการณ์ชีวิตของตัวละครในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 โดยพิจารณาเรื่องเล่าดังกล่าวในประเด็นคำถามเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของเรื่องสั้น และผลกระทบของเรื่องสั้นในฐานะที่เป็นวาทกรรมซึ่งสามารถก่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมได้

วิธีการวิจัยหรือระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ช่วงแรกเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเรื่องสั้นแนวโควิดเป็นแหล่งข้อมูลหลัก และช่วงหลังเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยนำผลความเห็นของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ประกอบการอ้างอิงหรือยืนยันกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ และจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) มีรายละเอียดสำคัญในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์การประกอบสร้างเรื่องของเรื่องสั้นแนวโควิด
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของเรื่องสั้นที่ส่งผลกระทบต่อและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมอันเนื่องมาจากการระบาดของโรคโควิด-19

สมมติฐาน

อัตลักษณ์ของเรื่องสั้นแนวโควิดเป็นผลมาจากวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับความปกติใหม่ทั้งในลักษณะการยอมรับและการปฏิเสธที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 วาทกรรมแต่ละแบบที่มีอิทธิพลต่อผู้แต่งแต่ละคนที่แตกต่างกันมีผลกระทบต่อให้เกิดความแตกต่างกันในการประกอบสร้าง ความหมายของความปกติใหม่ในบริบทของการระบาดของโรคโควิด-19 ในเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง อันมีผลกระทบต่อ การเกิดประเทยย่อยของเรื่องสั้นแนวโควิดที่มีอัตลักษณ์การประกอบสร้างเรื่องต่างกันและเป็นภาคปฏิบัติ การทางวาทกรรมที่สร้างการรับรู้ ทศนคติ และพฤติกรรมในสังคมของผู้่านเกี่ยวกับความปกติใหม่ที่แตกต่างกันตามไปด้วย

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่เป็นเรื่องสั้นแนวโควิดที่ตีพิมพ์ในช่วงที่พบการระบาดของโรคโควิด-19 ในระหว่างปี พ.ศ. 2563-2564 จำนวน 37 เรื่อง ได้แก่

ตารางที่ 1 ข้อมูลประชากรตัวอย่างที่เป็นเรื่องสั้นแนวโควิด

ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่พิมพ์
1	คุณพยายามแล้ว	คงเดช จาตุรันต์รัศมี	พ.ศ. 2563
2	Time Traveler Breakpoint at 2020	จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท	พ.ศ. 2563
3	ห้วนอนปลายเท้า	จิรัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์	พ.ศ. 2563
4	ข่าวดีจากนกนางเขน	จิราภรณ์ วิหวา	พ.ศ. 2563
5	ดอกไม้ ประตุ แจกัน ดินทราย ต้นไม้ใหม่	ฉัตรวิ เสนธนิศศักดิ์	พ.ศ. 2563
6	Watch from Home	ธนาชาติ ศิริภัทราชัย	พ.ศ. 2563
7	ความขึ้นสัมพันธ์ต่างหากที่เป็นตัวแบ่งฤดูกาล มิใช่อุณหภูมิตามที่เขาหลอกลวง	ภู กระดาษ	พ.ศ. 2563
8	โลมา	วิศุทธิ์ พรนิมิต	พ.ศ. 2563
9	นั่นคือแมงกะพรุนหรือโคมไฟที่ห้อยย้อย	อ้อมแก้ว กัลยาณพงศ์	พ.ศ. 2563
10	คนที่ไม่ใช่ ยังไงก็สังหารจอมทัพอัศวินไม่ได้	อุทิศ เหมะมูล	พ.ศ. 2563
11	ความไม่ปรากฏ	อารยา ราษฎร์จำเริญสุข	พ.ศ. 2563
12	ขอโทษ	อรรดา โควินท์	พ.ศ. 2563

ที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง	ปีที่พิมพ์
13	กอด	จรัญ ยั่งยืน	พ.ศ. 2563
14	บ้านนอก ออกกรุง	ณัฐภูมิ ฤทธิ์นอก	พ.ศ. 2563
15	หนึ่งร้อยแปดสิบวัน	ภัทรา ภูภาณจนมรกต	พ.ศ. 2563
16	ระยะห่าง	เรวัต อริยกุลชัย	พ.ศ. 2563
17	รถประจำทางในคืนที่วิ่งไปอย่างไม่ธรรมดา	วิภาพ คัญทัพ	พ.ศ. 2563
18	จากเล็งดอย ปลา และนาขั้นบันได	วินทกานท์	พ.ศ. 2563
19	ฝนแรกแห่งเดือนมีนาคม	สุรียา แตนลำโขง	พ.ศ. 2563
20	21 นาฬิกาครั้งสุดท้าย	กิตติศักดิ์ คงคา	พ.ศ. 2564
21	คืนลือดาวน	คำเจียร	พ.ศ. 2564
22	คำพิพากษาคดีข้ามเวลา	ชวลักษณ์	พ.ศ. 2564
23	ดีอาร์ท	ทวิวัฒน์	พ.ศ. 2564
24	เสียง : 319	ธีรภัทร์	พ.ศ. 2564
25	ทางรอด ทางตาย ทางเลือก II	รัฐธรรมรพี	พ.ศ. 2564
26	แค่ควัน	นินหาวา	พ.ศ. 2564
27	ไปตามทางที่เธอยอมรู้ดี	ลาया	พ.ศ. 2564
28	เข้าที่ตะวันสีทองไม่ส่องแสง	ลาया	พ.ศ. 2564
29	Post-Truth ไวรัสล้างความจริง	มายาโรส	พ.ศ. 2564
30	อย่าจำ	ริญา ทวีสกุล	พ.ศ. 2564
31	สร้างสะพาน	แพน พงศ์พนรัตน์	พ.ศ. 2564
32	ออกซิเจน	leGGyDan	พ.ศ. 2564
33	บันทึกเป็นท่อน ๆ (24 เฟรมต่อวินาที)	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. 2564
34	โรคระบาดจากห้องคลอด (โควิด-19)	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. 2564
35	จัดบ้านครั้งเดียว	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. 2564
36	สตูลไม่ไกล	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. 2564
37	อ่อนเค็ม	จำลอง ฝั่งชลจิตร	พ.ศ. 2564

2. ประชากรที่เป็นอาสาสมัคร มีลักษณะเป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยเจาะจงเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้และประสบการณ์การศึกษาวรรณกรรม เพื่อให้ได้ผลความเห็นทั้งในลักษณะประสบการณ์ตรงและการแสดงทัศนะต่อประสบการณ์ตรงดังกล่าวในการเกิดขึ้นของผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงความคิดความรู้สึก และมุมมองจากการรับรู้ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่อผู้คนและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด-19 ผ่านภาพแทนสังคมในวรรณกรรมเรื่องสั้นแนวโควิดในฐานะผู้อ่าน จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ นักศึกษาใน

รายวิชาการรณกรรณกับการวิจารณ์สำหรับครู มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จำนวน 60 คน และบุคลากรครูภาษาไทยในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือสำหรับสอบถามความคิดเห็นและความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างต่อการรับรู้เกี่ยวกับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงจากโรคโควิด-19 และวัฒนธรรมความปกติใหม่ จากการรับรู้ผ่านเรื่องสั้นแนวโควิด เพื่อศึกษาและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมของเรื่องสั้นแนวโควิดที่มีผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ศึกษาวิเคราะห์ความคิดเห็นและพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง โดยแจกแจงความถี่ของคำตอบ และนำมาคำนวณหาร้อยละเพื่อเสนอผลในลักษณะเป็นข้อมูลประกอบการอ้างอิงหรือยืนยันกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพในส่วนของการวิเคราะห์เรื่องสั้นแนวโควิดตามทฤษฎีการศึกษารรณกรรณที่มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ของการประกอบสร้างเรื่องภายใต้วาทกรรม ที่มีอำนาจส่งผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้อ่านได้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเรื่องสั้นแนวโควิด จำนวน 37 เรื่อง ตลอดจน ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย
2. วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องสั้นแนวโควิดในประเด็นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
3. จัดเวทีเสวนาโดยเน้นการสะท้อนคิดเชิงสร้างสรรค์ (creative reflecting) ซึ่งมีหลักการที่สำคัญดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนา (2562, น. 1) กล่าวว่า “เป็นวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนคิดตนเอง (self-reflection) โดยการใช้พลังคำถาม (power questions) ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียน โดยไม่ใช่อำนาจการสั่งการ หรือยึดยึดความคิดของตนเองให้แก่ผู้เรียน ซึ่งช่วยทำให้ผู้เรียนทบทวนกระบวนการทางความคิด (Thinking process) หรือความคิดของตนเอง มองเห็นความสามารถและศักยภาพที่ซ่อนอยู่แต่ยังไม่ได้นำออกมาใช้”
4. สัมภาษณ์ความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง
5. วิเคราะห์และสรุปผลความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง
6. สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มประชากรตัวอย่างและที่ได้จากการวิเคราะห์เรื่องสั้นแนวโควิด
7. สรุปผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์กับวาทกรรมความปกติใหม่ในเรื่องสั้นแนวโควิด ปรากฏผลการศึกษาในประเด็น อัตลักษณ์ของเรื่องสั้นแนวโควิด และการส่งผลกระทบต่อและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมอันเนื่องมาจากการระบาดของโรคโควิด-19 จากเรื่องสั้นแนวโควิด ดังนี้

อัตลักษณ์ของเรื่องสั้นแนวโควิด

จากการวิจัยเรื่องสั้นแนวโควิดทั้ง 37 เรื่อง พบว่า เรื่องสั้นแนวโควิดมีอัตลักษณ์ร่วมกัน คือ เป็นเรื่องสั้นที่สร้างการรับรู้สังคมช่วงโควิดผ่านการประกอบสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตและสังคมภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่ ทั้งนี้ พบว่า ในบรรดาเรื่องสั้นแนวโควิด ทั้ง 37 เรื่อง ยังมีอัตลักษณ์เฉพาะด้านเนื้อหาที่ต่างกัน สามารถจำแนกเป็นประเภทย่อยได้ 3 ประเภท ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 การจำแนกประเภทของเรื่องสั้นแนวโควิดตามอัตลักษณ์ด้านเนื้อหา

เรื่องสั้นแนวโควิดที่มีความปกติใหม่ เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง	เรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อ ความปกติใหม่	เรื่องสั้นแนวโควิดที่เสนอ แนวคิดสังคมสามัคคีธรรม
1. หนึ่งร้อยแปดสิบวัน ของภัทรา ฎกกาญจนมรกต	1. คุณพยายามแล้ว ของคงเดช จาตุรันต์รัศมี	1. บ้านนอก ออกกรุง ของ ณัฐภูมิ ฤทธิ์นอก
2. โรคระบาดจากห้องคลอด (โควิด-19) ของจำลอง ฝั่งชลจิตร	2. ดอกไม้ ประดู แจกกัน ดินทราย ต้นไม้ใหญ่ ของฉัตรวิ เสนอณิศศักดิ์	2. สร้างสะพาน ของแพนพงศ์พนรัตน์
3. รถประจำทางในคืนที่วิ่งไปอย่างไม่ธรรมดา ของวิภาพ คัญทัฬห	3. นั่นคือแมงกะพรุนหรือโคมไฟ ที่ห้อยย้อย ของอ้อมแก้ว กัลยาณพงศ์	3. จากเล็งตอย ปลา และนา ขึ้นบันได ของวินทกานท์
4. ระยะห่าง ของเรวัต อริยกุลชัย	4. กอด ของจรัญ ยิ่งยืน	4. แค่วัน ของนินหาวา
5. บันทึกเป็นเพื่อน ๆ (24 เฟรมต่อวินาที) ของจำลอง ฝั่งชลจิตร	5. ทางรอด I ทางตาย I ทางเลือก II ของธวัชธรรม์	5. ไปตามทางที่เธอยอมรับรู้ดี ของลาया
6. จัดบ้านครั้งเดียว ของจำลอง ฝั่งชลจิตร	6. คนที่ไม่ใช่ ยังไงก็สั่งหารจอมทัพ อัศวินไม่ได้ ของอุทิศ เหมะมูล	
7. อ่อนเค็ม ของจำลอง ฝั่งชลจิตร	7. ดิอาร์ท ของทวีวัฒน์	
8. เข้าที่ตะวันสีทองไม่ส่องแสง ของลาया	8. ผนแรกแห่งเดือนมีนาคม ของสุริยาแดนลำไย	
9. Post-Truth ไวรัสล้างความจริงของมายาโรส	9. 21 นาฬิกาครั้งสุดท้าย ของกิตติศักดิ์ คงคา	
10. ย่าจ๋า ของปริญญา ทวีสกุล	10. เสียง : 319 ของธีรภัทร์	
11. Watch from Home ของธนชาติศิริภัทรชัย	11. ห้วนนอนปลายเท้า ของจิรัฎฐ์ประเสริฐทรัพย์	

เรื่องสั้นแนวโควิดที่มีความปกติใหม่ เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง	เรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อ ความปกติใหม่	เรื่องสั้นแนวโควิดที่เสนอ แนวคิดสังคมสามัคคีธรรม
12. ชาวดีจากนกนางนง ของจิราภรณ์ วิหาวา	12. คำพิพากษาคดีข้ามเวลา ของ ชวลักษณ์	
13. ขอโทษ ของอรุดา โควินท์	13. ออกซิเจน ของ leGGyDan	
14. สตูลไม้ไกล ของจำลอง ผิงชลจิตร	14. ความไม่ปรากฏ ของอารยา ราษฎร์- จำเริญสุข	
15. Time Traveler Breakpoint at 2020 ของจิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท	15. ความขึ้นสัมพันธ์ต่างหากที่เป็นตัว แบ่งฤดูกาล มิใช่อุณหภูมิตามที่เขา หลอกลวง ของภูกระดาษ	
16. คีนลือกดาวน ของคำเอียร	16. โลมา ของวิศุทธิ์ พรนิมิต	
รวม 16 เรื่อง	รวม 16 เรื่อง	รวม 5 เรื่อง

เรื่องสั้นแนวโควิดแต่ละประเภทมีอัตลักษณ์เฉพาะของการประกอบสร้างเรื่อง ต่างกันดังนี้

1. เรื่องสั้นแนวโควิดที่มีความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง มีอัตลักษณ์ด้านเนื้อหาที่สร้าง การรับรู้ว่าความปกติใหม่เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทชีวิตที่เปลี่ยนไปเมื่อเกิดการระบาดของ โครโควิด-19 ความปกติใหม่จึงเป็นวัฒนธรรมชีวิตปลอดภัยที่เป็นความหวังของสังคมในการออกจากวิกฤต โดยนำเสนอผ่านโครงเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของตัวละครเอกในช่วงเวลาที่เกิดวิกฤตโรคโควิด-19 ประสบการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ข้อสรุปที่พิสูจน์ว่าการรักษาวินัยของ “ความปกติใหม่” ช่วยลดหรือทำให้ ปลอดภัยจากการติดเชื้อโควิด-19 ได้

การพิสูจน์ผ่านประสบการณ์ของตัวละครว่าการรักษาวินัยของ “ความปกติใหม่” ช่วยลดหรือสร้าง ความปลอดภัยจากการติดเชื้อโควิด-19 ได้ จึงเป็นผลดีทั้งในระดับปัจเจกและสังคม เป็นการใช้เรื่องสั้นสร้าง อัตลักษณ์ของผู้มีวัฒนธรรมความปกติใหม่ขึ้นมาโดยสร้างการรับรู้ต่อความปกติใหม่ในเชิงจริยธรรม และทำให้ การรักษาวินัยของความปกติใหม่เป็นการรับผิดชอบต่อสังคม เป็นคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ยุควิกฤตโควิด-19

ด้วยเหตุนี้ตัวละครเอกในเรื่องหนึ่งร้อยแปดสิบวันที่เป็นแพทย์ และในเรื่องโรครระบาดจากห้องคลอด (โควิด-19) ที่เป็นพยาบาล จึงตัดสินใจแยกตัวเองออกจากครอบครัว ภายใต้การสนับสนุนของครอบครัว เพราะตัวละครเหล่านี้ต่างตระหนักถึงความจริงทางการแพทย์ที่พิสูจน์ว่าเชื้อโควิด-19 ระบาดจากคนสู่คนผ่าน การสัมผัสเชื้อจากผู้ป่วยโดยตรงหรือสัมผัสผ่านสิ่งของเครื่องใช้ที่มีเชื้อปะปนอยู่ อิทธิพลจากความจริงดังกล่าว มีอำนาจเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชีวิตของตัวละครเอกและครอบครัวสู่ “ความปกติใหม่” เนื่องจากวาทกรรม ของความปกติใหม่ ได้สร้างตำแหน่งแห่งที่ของบุคคลขึ้นมาใหม่เป็น “คนปกติ” และ “กลุ่มเสียง” ในกลุ่มเสียง ยังมีการแบ่งย่อยออกเป็นผู้ที่เสียงต่ำและเสียงสูงอีกด้วย แพทย์และพยาบาลที่ทำงานใกล้ชิดกับผู้ป่วยโควิด-19

จึงมีสถานะเป็น “กลุ่มเสี่ยงสูง” การแยกตัวเองออกจากครอบครัว จึงเป็นความจำเป็นในการลดความเสี่ยงของการระบาด และเป็นผลดีต่อการทำหน้าที่ “ด่านหน้า” ในการต่อสู้กับโรคโควิด-19 ตามที่สังคมมอบหมายให้ ส่งผลให้ถึงแม้ว่าตัวละครเอกเหล่านี้และคนในครอบครัวของพวกเขาจะโหยหากันเพียงใด แต่พวกเขาก็เลือกที่จะแยกจากกันด้วยความเต็มใจ ดังที่ลูกชายของพยาบาลสาวในเรื่องโรคระบาดจากห้องคลอด (โควิด-19) ยอมรับที่แม่ของเขาจะย้ายไปอยู่ที่โรงพยาบาลชั่วคราวเพื่อทำหน้าที่พยาบาลของเธอ และขอให้เธอลืมมาพาเขาไปว่ายน้ำอีกครั้งโดยไม่มองแง เช่นเดียวกับลูกชายของแพทย์หนุ่มในเรื่องหนึ่งร้อยแปดสิบวันที่เลิก “ร้องไห้แง เมื่อพบว่าผมไม่กลับบ้านเสียที” (ภัทรา ฎาฎาญจนมรกต, 2563, น. 62) แต่เปลี่ยนไปวาดภาพและเขียนข้อความใต้ภาพให้กำลังใจเขาว่า “พ่อของผมเก่งที่สุด เขาเป็นนักบินอวกาศที่กำลังปราบเจ้าโควิดให้หมดจากโลก” (ภัทรา ฎาฎาญจนมรกต, 2563, น. 63) ดังที่ภรรยาถ่ายรูปลูกชายถือผลงานของตนเองส่งมาให้เขาดู

ขณะที่ตัวละครเอกในเรื่องสั้นที่เป็นคนทั่วไป ไม่ใช่บุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งรับรู้ข้อมูลทางการแพทย์เกี่ยวกับการระบาดของโรคโควิด-19 จากการประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ ต่างก็รู้สึก “ความปกติใหม่” เป็น “ความปกติ” ในบริบทของชีวิตที่เปลี่ยนไปเพราะเกิดการระบาดของโรคโควิด-19 การเรียนรู้และปรับตัวเพื่อให้เกิดความเคยชินจนความปกติใหม่กลายเป็นความปกติรูปแบบใหม่ในชีวิตของตนจึงมีความจำเป็นเพื่อความปลอดภัยของตนเองและสังคม ดังที่ตัวละครเอกในเรื่องรถประจำทางในคืนที่วิ่งไปอย่างไม่ธรรมดา รู้สึกว่า “กระเป๋ารถจะทำหน้าที่ตะโกนบอกคนข้างล่างที่ขยับจะวิ่งขึ้นรถว่า รถเต็มแล้วครับ ขอโทษด้วย หลาวว่า คนที่ได้ยินประโยคนั้นก็คงงง เพราะมองด้วยสายตา เห็นอยู่วาร์รถโล่ง แต่ในสถานการณ์โรคภัยระบาดอย่างนี้ ทุกคนคงเข้าใจและยอมรับชะตากรรมอยู่แล้ว ไม่มีใครวิ่งสวนขึ้นมา ต่างถอยออกไปด้วยความผิตหวัง” (วิภาพ ศัญทัฬห, 2563, น. 78) ไม่ต่างจากที่ตัวละครเอกในเรื่องขอโทษที่มีทัศนคติว่า “ตอนนี้แหละ นอกจากบ้าน ก็ไม่มีที่ไหนปลอดภัย” (อรุณา โควินท์, 2563, น. 242) ส่งผลให้เกิดความสนใจในการใช้ชีวิตแบบ “อยู่บ้าน ลดเชื้อ เพื่อชาติ” ทั้งที่วิถีชีวิตใหม่ดังกล่าวนี้แตกต่างจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่คุ้นเคยและโหยหา ซึ่งนอกจากจะแสดงให้เห็นข้อดีด้านความปลอดภัยทางสุขภาพ ผ่านการที่ตัวละครเอกซึ่งรักษาวินัยของความปกติใหม่อย่างเคร่งครัดไม่ติดเชื้อโควิด-19 แล้ว เรื่องสั้นแนวนี้บางเรื่องยังชี้ให้เห็นอีกด้วยว่าพื้นที่ที่รักษาวินัยของความปกติใหม่อย่างเคร่งครัด ช่วยให้ควบคุมสถานการณ์ของโรคระบาดได้ดี เป็นผลให้สามารถดำเนินมาตรการผ่อนคลายเป็นได้เร็วและต่อเนื่อง เช่น เรื่องสตูลไม้ไกล ที่พบว่ากรณีที่บรรยากาศในชุมชนดำเนินไปในลักษณะ “โควิดเพิ่งซาก็จริง โรงพยาบาลยังต้องเฝ้าระวัง” (จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2564ง, น. 173-174) ขณะที่ภาครัฐก็ “เพิ่งเปิดรับตอนเขาผ่อนปรน แต่ยังต้องระมัดระวัง ที่นี้ไม่ค่อยมีปัญหาแพร่ระบาด” (จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2564ง, น.174) จึงทำให้ยอดผู้ติดเชื้อเป็นศูนย์ ส่งผลให้มาตรการผ่อนคลายเป็นไปได้อย่างไม่สะดุด การฟื้นตัวของภาครัฐก็เกิดขึ้นได้เร็วและราบรื่น

อย่างไรก็ตาม นอกจากเรื่องสั้นที่นำเสนอเรื่องในลักษณะชี้ให้เห็นข้อดีของความปกติใหม่ผ่านประสบการณ์ของตัวละครที่สามารถเอาตัวรอดจากเชื้อโควิด-19 มาได้ ด้วยการรักษาวินัยของความปกติใหม่แล้ว พบว่ายังมีเรื่องสั้นที่นำเสนอในลักษณะชี้ให้เห็นโทษของการไม่รักษาวินัยของความปกติใหม่อีกด้วย เช่น ตัวละครเอกในเรื่องเช้าที่ตะวันสีทองไม่ส่องแสง ที่รักษาวินัยของความปกติใหม่อย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด แต่เพราะ

ความรีบร้อนที่จะส่งเพื่อนซึ่งมีอาการโรคประจำตัวกำเริบให้ถึงมือแพทย์โดยเร็วที่สุด ทำให้ตัวละครเอกที่เป็นผู้สูงอายุ “ถูกชนจากคนแปลกหน้าเกือบล้ม และมีคนแปลกหน้าอีกสองคนเข้ามาช่วยประคองไว้” (ลาया, 2564ก, น. 243) การระลึกได้ว่าสัมผัสกับคนแปลกหน้าเมื่อกลับถึงบ้านแล้ว ดังที่เขากล่าวกับภรรยาว่า “พ่อไปอาบน้ำก่อนดีกว่า ช่วงไปถึงโรงพยาบาลแรก มีแต่ความซุลมุน ไม่ทันกดแอลกอฮอล์ล้างมือเลย” (ลาया, 2564ก, น. 243) จึงไม่ทันการเสียแล้ว เขาติดเชื้อโควิด-19 และแพร่เชื้อดังกล่าวให้แก่ภรรยา เป็นเหตุให้ทั้งสองคนเสียชีวิตอย่างรวดเร็ว ซึ่งตัวบทผลิตซ้ำชุดคำอธิบายทางการแพทย์ที่ว่าเพราะทั้งสองคนเป็นผู้สูงอายุมิถุมิคุ้มกันต่ำกว่าคนในช่วงวัยอื่น จึงเป็นกลุ่มเปราะบางที่ง่ายต่อการติดเชื้อและเสี่ยงต่อการมีอาการรุนแรงหลังติดเชื้อ ขณะที่เรื่องคืนลોકดาวน์ ทำลายความชอบธรรมของวาทกรรม “ชีวิตเป็นของฉัน ฉันจะทำอะไรก็ได้ คนเรามีอิสระที่จะเลือกเดิน ฉันจะเป็นจะตาย มันก็เรื่องของฉัน ก็ชีวิตเป็นของฉันนี่นา” (คำเจียร, 2564, น. 215) ซึ่งเป็นความคิดของตัวละครเอกในตอนแรก ด้วยการทำให้เธอปฏิเสธการเปลี่ยนชีวิตตามความปกติใหม่ ไม่ว่าจะถูกกดดันจากสังคมอย่างไร เพราะเธอรู้สึกว่าการปกติใหม่ทำให้ชีวิตของเธอยุ่งยากมากขึ้น ดังจะเห็นว่าถึงแม้คนในชุมชนจะต่อว่าเธอว่า “นี่อีลิน รู้จักใส่แมสก์ได้แล้วนะ ไม่เห็นเธอว่าคนทั้งประเทศเขาใส่แมสก์กันหมดตอนออกมาข้างนอกบ้าน เหลือแต่เธอนั่นแหละ” (คำเจียร, 2564, น. 206) เธอก็ยังยืนกรานที่จะใช้ชีวิตแบบเดิม จนกระทั่งเป็นสาเหตุของการระบาดแบบกลุ่มในชุมชน มีคนในชุมชนหลายคน รวมทั้งพ่อและแม่ของเธอต้องเสียชีวิต เธอจึงถูกวิญญานของผู้เสียชีวิตในชุมชนตามหลอกหลอน แต่เมื่อเธอสำนึกผิดโดยรู้สึกที่ “ความประมาทเป็นหนทางสู่ความตาย แต่ความประมาทของฉัน ไม่ได้ทำให้ตัวเองตายเพียงแค่นั้น ฉันคือต้นเหตุที่ทำให้คนอื่นต้องตายไปด้วย [...] ชีวิตที่ทำตัวแสนไร้ค่าในช่วงเวลายากลำบากของผู้คนทั้งประเทศ” (คำเจียร, 2564, น. 225) วิญญานของพ่อเธอจึงช่วยให้เธอหนีรอดจากวิญญานร้าย และกลับตัวเป็นพลเมืองที่ดีที่อยู่ในวินัยของความปกติใหม่ได้สำเร็จ

2. เรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อความปกติใหม่ มีอัตลักษณ์ด้านเนื้อหาแตกต่างจากเรื่องสั้นแนวโควิดที่มีความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่องอย่างสิ้นเชิง โดย “ความปกติใหม่” ในเรื่องสั้นแนวโควิดประเภทนี้ ไม่ใช่ “ความปกติ” รูปแบบหนึ่ง แต่คือ “ความไม่ปกติ” ที่สร้างความทุกข์ยากและปัญหาแก่ผู้คนไม่ต่างจากโรคโควิด-19 โดยพบการนำเสนอผ่านโครงเรื่อง 2 แบบ ได้แก่ ลักษณะแรกเป็นเรื่องสั้นที่นำเสนอชีวิตของตัวละครเอกที่มาตรการความปกติใหม่ทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตและทำมาหากินได้ตามปกติและมีอัตลักษณ์เป็น “ผู้ทุกข์ทน” ที่ล้มเหลวในชีวิต และลักษณะที่สองเป็นเรื่องสั้นที่เล่าถึงบทบาทของตัวละครเอกแบบวีรบุรุษที่พยายามเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ผู้ทุกข์ทนจากมาตรการความปกติใหม่

เรื่องสั้นลักษณะแรก จะนำเสนอโครงเรื่องที่แสดงประสบการณ์ชีวิตของตัวละครเอกที่มีอัตลักษณ์แบบ “ผู้ทุกข์ทน” ซึ่งล้มเหลวในชีวิต เพราะมาตรการความปกติใหม่ส่งผลกระทบต่อตัวละครเอกไม่สามารถดำเนินชีวิต และทำมาหากินเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ตามปกติ เรื่องสั้นเหล่านี้ผลิตซ้ำวาทกรรมโต้กลับความปกติใหม่ที่ว่า “ถึงไม่ติดโรคตาย ก็ต้องอดตายอยู่ดี” ให้เป็นรูปธรรมผ่านชะตากรรมของตัวละครเอก ดังตัวอย่างเช่นที่พบผ่านทัศนะของตัวละครเอกในเรื่อง 21 นาฬิกาครั้งสุดท้าย โดยเขาเป็น

ไรเดอร์ที่ถูกนางปีศาจเรียกให้มาส่งอาหาร แต่เมื่อส่งอาหารเสร็จ เขาพบว่าเป็นเวลา 21 นาฬิกาซึ่งตามท้องเรื่องระบุว่าเป็นเวลาเคอร์ฟิว เขาซึ่งยังไม่รู้ว่าลูกค้าสาวสวยที่เขาพบนั้นเป็นนางปีศาจ จึงขอหลบอยู่ในบ้านของเธอก่อนจนกว่าจะหมดเวลาเคอร์ฟิว ก่อนที่จะตื่นมาพบความจริงในทุกเช้าว่า ลูกค้าสาวสวยที่เขาพบและมีสัมพันธ์สาวทด้วยในค่ำคืนที่ผ่านมาหลังจากเธอใจดีให้เขาอาศัยอยู่ในบ้านจนกว่าจะหมดเวลาเคอร์ฟิว แท้จริงแล้วเธอเป็นนางปีศาจที่มีสภาพเป็นซากศพ เขาซึ่งรู้ความจริงแล้วพยายามวิ่งหนีออกจากบ้านของนางปีศาจ แต่เมื่อวิ่งมาถึงประตูบ้าน ท้องฟ้าก็กลับมืดมิดและเวลาจะกลับไปอยู่ที่ 21 นาฬิกาทุกครั้งไป เขาจึงไม่อาจหลุดออกจากชีวิตที่ไม่ปกติในบ้านของนางปีศาจได้ และในที่สุดเขาก็หมดแรงที่จะดิ้นรนมีชีวิตรอดจากโลกภายใต้ภาวะเคอร์ฟิวนี้ต่อไป ดังความว่า “ผมงัวเงียตื่นขึ้นมาอีกครั้งในรุ่งเช้า ครึ่งนี้ผมไม่ได้รู้สึกจุกจุกขึ้นจากเตียงอีกต่อไปแล้ว ผมนอนนิ่งอยู่อย่างเดิม ในอ้อมกอดของศพ เมื่อแสงสาดมา ใครต่อใครคงเห็นชัดเจนว่า...ผมก็กลายเป็นศพไปเช่นกัน” (กิตติศักดิ์ คงคา, 2564, น. 150) ซึ่งตัวบทยังเสียดสีอีกด้วยว่า “ทหารและตำรวจ” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงภาครัฐในเรื่องต่างไม่รับรู้ผลกระทบที่เขาได้รับจากเคอร์ฟิวซึ่งเป็นความปกติใหม่ของสังคมที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ผ่านความรู้สึกของตัวละครเอกที่ว่า “ทหารและตำรวจที่เดินกันทั่วไปทั้งหมดตรงหน้าบ้านไม่สังเกตเห็นผมแม้แต่หน่วย ทั้งที่ห่างจากกันแค่ไม่ถึงมือเอื้อม ราวกับอยู่กันคนละโลก คนละมิติ ห่างไกลจนไม่อาจสัมผัสถึง” (กิตติศักดิ์ คงคา, 2564, น. 149)

ส่วนเรื่อง**สัญลักษณ์ที่สอง**นั้น จะนำเสนอภาพผลกระทบที่ประชาชนได้รับจากมาตรการความปกติใหม่โดยภาพรวม ขณะที่ตัวละครเอกมีบทบาทแบบตัวละครวีรบุรุษที่พยายามปกป้องหรือเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ตัวอย่างเช่น ตัวละครเอกในโลกอนาคตในเรื่องคำพิพากษาคดีข้ามเวลาที่เดินทางย้อนเวลากลับไปในช่วงเวลาที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อบันทึกภาพผลกระทบที่เกิดขึ้นจากมาตรการความปกติใหม่ และนำไปใช้เป็นหลักฐานในการดำเนินคดีแก่ผู้มีอำนาจในการบริหารจัดการสถานการณ์การระบาดในขณะนั้นในโลกอนาคต เนื่องจากตามท้องเรื่องสังคมในยุคอนาคตของตัวละครเอกนั้น เป็นสังคมที่มีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ มีการบัญญัติกฎหมายให้ศาลในยุคของเขาสามารถตัดสินโทษผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในอดีตได้ และหากบุคคลในอดีตคนใดถูกตัดสินว่ามีความผิดจากมุมมองของศาลในยุคของเขา “ตำรวจกาลเวลาก็จะข้ามเวลาไปยังสมัยที่คนร้ายนั้นยังคงมีชีวิตอยู่ จากนั้นก็จะเก็บเนื้อเยื่อเพื่อเพาะเลี้ยงสร้างร่างกายเมื่อร่างกายพร้อม พวกเขาก็จะทำการโคลนนิ่งความทรงจำ โดยบางคนอาจใช้คำเรียกว่า ‘โคลนนิ่งวิญญาณ’ ก็ได้” ร่างที่ถูกโคลนนิ่งนี้จะเป็นร่างที่ถูกลงโทษตามความเห็นของคนในโลกอนาคต ขณะที่ร่างจริงในอดีตจะดำเนินชีวิตไปตามปกติ (ชวลักษณ์, 2564, น. 302) พลเอกประยุทธ์ มิสเตอร์อนุกรม และดอกเตอร์ยิม ซึ่งเป็นตัวละครที่ปรากฏในตัวเองว่ามีบทบาทในการแก้ปัญหาการระบาดของโรคโควิด-19 ถูกตัดสินจากโลกอนาคตในตัวเองว่า “การบริหารงานที่ผิดพลาด การใช้วัคซีนอย่างผิดหลักวิชาการ รวมถึงการปิดเบี่ยงข้อเท็จจริง สาเหตุดังกล่าวจึงทำให้เกิดความสูญเสียถึงกว่าสองล้านชีวิต!” (ชวลักษณ์, 2564, น. 308) จึงถูกโคลนนิ่งวิญญาณและถูกลงโทษในโลกอนาคต โดยศาลในโลกอนาคตอ้างความชอบธรรมในการลงโทษโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ชี้แจงในมุมมองของตนเอง โดยใช้หลักฐานที่ตัวละครเอกบันทึกได้ในช่วงเวลาที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 ในโลก

อดีต ทั้งในลักษณะของภาพเหตุการณ์ และคำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการบริหารจัดการ
แก้ไขการระบาดของโรคโควิด-19 ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งแสดงออกในลักษณะไม่เห็นด้วย ผิดหวัง หวาดกลัว หรือ
เจ็บปวดต่อเหตุการณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์เหล่านี้มีทั้งบุคลากรทางการแพทย์อย่าง “คุณพยาบาลในชุด PPE ร้องให้
ออกมา เพราะรู้สึกเศร้าใจกับนโยบาย ‘จำแนกสี’ เพื่อรักษาผู้ป่วยโควิดที่ไม่ได้ผล” (ขวลักษณะ, 2564, น. 310)
และการสัมภาษณ์คนทั่วไปที่อยู่ในโรงพยาบาล หญิงคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า “ดิฉันไม่อยากจะเห็นผู้คนที่ต้องเสียชีวิต
ข้างถนน มันสิ้นหวัง และสูญเสียศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” (ขวลักษณะ, 2564, น. 312) ซึ่งเธอก้าวโทษว่า
“ทั้งหมดเพราะรัฐไม่เคยให้ความสำคัญกับการป้องกัน...นั่นก็คือวัคซีน” (ขวลักษณะ, 2564, น. 313) การถูกตั้งให้มี
ประสบการณ์ร่วมไปกับตัวละครเอกซึ่งผู้แต่งประกอบสร้างให้มีอัตลักษณ์เป็นผู้สังเกตการณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
ตามความเป็นจริงผ่านเลนส์ตาที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ที่เขาผ่าตัดมาซึ่งจะบันทึกเหตุการณ์ทุกอย่างตามความเป็นจริง
ที่เกิดขึ้นอย่างเที่ยงธรรมแบบอัตโนมัติ บันทึกได้ว่า “ดวงตาเทียมของผมสามารถสังเกตได้ถึง อาการที่รับรู้ว่า
ตัวเองเป็นฝ่ายผิด และไม่มีข้อแก้ตัวใด ๆ ที่สามารถหักล้างข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น” (ขวลักษณะ, 2564, น. 313)
ซึ่ง “เสียง” ของผู้ถูกกล่าวหาที่ทำให้ถูกเจ็บหายไปโดยเสียงเล่าผ่านเลนส์ตาของตัวละครเอกนี้ สะท้อนถึง
ทัศนะวิจารณ์เชิงลบต่อมาตรการและนโยบายแก้ปัญหาการระบาดของโรคโควิด-19 ด้วยความปกติใหม่
ตัวบทส่ง “เสียง” เรียกร้องให้รัฐเลือกแก้ปัญหาด้วยวิธีการอื่นที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนน้อยกว่าความปกติใหม่
เช่น การจัดหา วัคซีน และเวชภัณฑ์ที่เพียงพอต่อการรักษาและการควบคุมการระบาดของโรคโควิด-19 ที่ได้ผล

3. เรื่องสั้นแนวโควิดที่เสนอแนวคิดสังคมสามัคคีธรรม มีอัตลักษณ์แบบผสมระหว่างเรื่องสั้นแนวโควิด
ที่มีวาทกรรมความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง โดยยอมรับ “ความปกติใหม่” ว่าเป็น “วัฒนธรรมที่สร้าง
ชีวิตปลอดภัย” จากโรคโควิด-19 ได้ และเรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อความปกติใหม่ในประเด็นที่เห็นว่า
“ความปกติใหม่” ทำให้ “ชีวิตไม่ปกติ” เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน และการอยู่รอดในสังคม
แต่สิ่งที่แตกต่างจากเรื่องสั้นทั้งสองประเภทก็คือ การพิสูจน์ให้เห็นผ่านประสบการณ์ชีวิตของตัวละครที่พบว่าการ
ร่วมมือมือ เกื้อกูล ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในสังคม จะนำไปสู่ลักษณะ
สังคมเข้มแข็งแบบสังคมสามัคคีธรรม ซึ่งช่วยคลายวิกฤตที่เกิดจากข้อจำกัดของความปกติใหม่ คนในสังคมซึ่งมี
ทั้งภูมิหลังทั้งที่เหมือนและต่างกันจึงสามารถดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้กติกาแบบความปกติใหม่ได้อย่างมีคุณภาพ
และทำให้เกิดความรู้สึกว่าการดำเนินชีวิตภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่เป็นวัฒนธรรมที่ปลอดภัยและเป็นไปได้
อย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างการนำเสนอเนื้อหาในเรื่องสั้นประเภทนี้ เช่น เรื่องจากเลถึงดอย ปลา และนาขั้นบันได
ที่ตัวละครเอกพบว่า การใช้ชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ จะทำให้ “ชาวเลแหลมตงแห่งเกาะพีพีซึ่งประกอบอาชีพ
อย่างอื่น เช่น “ทำงานโรงแรมหรือรับจ้างทั่วไปมากกว่าออกทะเลหาปลา” (วินทกานท์, 2563, น. 147)
ต้องประสบวิกฤตด้านรายได้และปากท้อง เพราะมาตรการความปกติใหม่ ทำให้ “ทะเลปลอดภัยนักท่องเที่ยว
มาเป็นเวลาร่วมเดือนแล้ว [...] ไม่มีเรือนักท่องเที่ยวขวักไขว่ ไม่มีเรือสินค้าขนาดใหญ่วิ่งผ่าน” (วินทกานท์,
2563, น. 145) เขาซึ่งว่างงานไม่ต่างจากคนอื่นในชุมชนเพราะโรงแรมหยุดกิจการชั่วคราว จึงชวนกันกับคนอื่น

ในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันตั้งกองคาราวานนำปลาไปแลกข้าวกับชุมชน ปกาเกอญอในภาคเหนือ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากมาตรการความปกติใหม่ในลักษณะเดียวกัน โดยแบ่งงานกันทำตามความถนัด คนขับเรือท่องเที่ยวเปลี่ยนมาขับเรือหาปลา คนที่ยังรู้วิชาและเส้นทางหาปลาตามแนวทางของบรรพบุรุษ ช่วยกันออกไปหาปลา คนที่เหลือ “ทั้งชุมชนไม่เว้นแม้แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ช่วยกันทำความสะอาดปลาที่หามาได้ ฝ่าเอาเครื่องในออก ล้างทำความสะอาดแล้วนำมาตากแห้ง ทุกคนออกมาทำกิจกรรมร่วมกันในขณะที่ยังเด็ก ๆ วิ่งเล่นอยู่ใกล้ ๆ บ้างก็ลงไปว่ายน้ำเล่น พอเสร็จแล้วก็กลับมาช่วยพ่อแม่ทำงาน” (วินทกานท์, 2563, น. 152) ขณะที่ตัวละครเอกก็ “เขาอาสาทำงานครั้งนี้เอง ช่วยจัดทำรายการของที่บ้านแต่ละหลังนำมาแลกเปลี่ยน” (วินทกานท์, 2563, น. 150) และยังช่วยประสาน รวมถึงเดินทางไปในกองคาราวาน เพื่อทำการกิจแลกเปลี่ยนอาหารกับชาวปกาเกอญอจนสำเร็จ จากนั้นจึงนำข้าวที่ได้มากลับมาแจกจ่ายให้แก่คนในชุมชนตามสัดส่วนปลาที่หามาได้ ส่งผลให้ชุมชนของเขาสามารถปิดเกาะเพื่อความปลอดภัยจากโรคโควิด-19 ตามมาตรการความปกติใหม่ได้อย่างสบายใจและเชื่อมั่นว่าจะไม่ต้องประสบกับวิกฤตรายได้และปากท้องอีกเมื่อมีพันธมิตรที่ยั่งยืนเป็นชาวปกาเกอญอ ที่วิกฤตโควิดทำให้มีมุมมองต่อการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจไปในทิศทางเดียวกันคือ การหวนกลับไปหาวิถีชีวิตและเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของบรรพบุรุษ และถ้าหากโอกาสในการท่องเที่ยวกลับมาเปิดกว้างอีกครั้งหลังวิกฤตโควิดสิ้นสุดลง พวกเขาจะไม่ปฏิเสธการแสวงหารายได้จากภายนอก แต่ก็จะไม่นำชีวิตไปผูกติดอยู่กับรายได้จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว จนเกิดเป็นวิกฤตขึ้นเหมือนที่ผ่านมา

การสะท้อนแนวคิดผ่านประสบการณ์ของตัวละครเอก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนความคิดจากการมองปัญหาแบบแยกเดี่ยวหรือต่างคนต่างอยู่ตามวัฒนธรรมแบบทุนนิยมแบบที่ผ่านมา ไปสู่การมองโลกแบบองค์รวม โดยมองว่าเราทุกคนต่างเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เมื่อมีข้อพิพาททางการแพทย์ว่ามาตรการความปกติใหม่สามารถลดหรือป้องกันการระบาดของโรคโควิด-19 ได้ เราทุกคนจึงจำเป็นต้องร่วมมือกันเพื่อปกป้องตนเองและสังคมจากโรคโควิด-19 แต่ขณะเดียวกันเมื่อความปกติใหม่สร้างข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตจนกระทบต่อความอยู่รอดของคนบางคนหรือบางกลุ่ม เราทุกคนก็ควรจะช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามกำลังความสามารถที่ตนมี เพื่อให้เราทุกคนมีศักยภาพในการขับเคลื่อนสังคมภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่เพื่อความปลอดภัยจากโรคโควิด-19 ไปพร้อมกันได้ เพราะหากมีคนที่ขาดความพร้อมจนไม่สามารถเปลี่ยนชีวิตตามความปกติใหม่ได้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นย่อมไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด-19 ของบุคคลนั้นเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อผลกระทบโดยภาพรวมของสังคมอีกด้วย แนวคิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบที่ตัวละครเอกในเรื่องสร้างสะพานกล่าวว่า “ใช้หลักที่ว่าขาดอะไร หาอันนั้นมาเสริม รั้วตรงไหน อุดตรงนั้น ฉันเริ่มมองเห็นภาพตัวเองเป็นฟันเฟืองเล็ก ๆ ที่ช่วยให้บางอย่างที่ติด ๆ ขัด ๆ พอหมุนต่อไปได้บ้าง ลักนิดก็ยังมี” (แพน พงศ์พนรัตน์, 2564, น. 266) จึงเป็นแนวคิดสำคัญอันเป็นอัตลักษณ์ร่วมของเรื่องสั้นแนวโควิดที่เสนอแนวคิดสังคมสามัคคีธรรมในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ต้นแบบที่มีสำนึกร่วมต่อสังคมขึ้นมา

ตัวละครเอกในเรื่องบ้านนอก ออกกรุง มีทัศนคติว่า “สำหรับฉันไม่ใช่เวลาที่คนจะมาเอาเปรียบกัน แต่เป็นเวลาที่ทุกคนจะต้องแสดงน้ำใจต่อกัน มันถึงเวลาแล้วที่ควรจะมีตัวอย่างที่ดีให้กับสังคม” (ณัฐภูมิ

ฤทธิ์นอก, 2563, น. 141) เช่นเดียวกับตัวละครเอกในเรื่องไปตามทางที่เธอยอมรับ ซึ่งก็มีทัศนะว่า “ผู้นำชุดนี้ประเทศนี้ ไม่มีใครพาเราหนีออกไปด้วยการเรียกร้องแต่ไม่ลงมือทำเพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง” (ลายยา, 2564ข, น. 186) “ดังเช่นสถานการณ์ของโรคระบาดภายใต้การบริหารงานของผู้นำที่อาจจะมีหลายเรื่องที่ยังไม่ถูกใจสำหรับใครหลาย ๆ คน การออกมาเรียกร้องจึงไม่ใช่สิ่งผิด แต่สิ่งที่ดังที่สุด คือ สิ่งทีสะท้อนออกมาจากจิตใต้สำนึกที่ตั้งอยู่บนบรรทัดฐานของศีลธรรม ความมีเมตตา และความปรารถนาดีต่อตนเองและผู้อื่นอย่างแท้จริง” (ลายยา, 2564ข, น. 195-196) ซึ่งตัวละครเอกในเรื่องแค่วันเป็นตัวละครที่แสดงออกถึงเจตนาธรรมที่ชัดเจนในการแสดงพลังในฐานะภาคประชาชนที่เป็น “ฟันเฟือง” หนึ่งในสังคมในการออกจากวิกฤตโควิด-19 ดังที่เขาขึ้นกรานอย่างหนักแน่นที่จะทำหน้าที่สับหรือเผาศพโควิดต่อไป แม้ว่าจะต้องขัดแย้งกับภรรยาและคนในชุมชนของตัวเองก็ตาม เขาชี้แจงให้ภรรยาและคนในชุมชนฟังว่าการเผาศพตามขั้นตอนการป้องกันตามแนวทางการปฏิบัติใหม่นั้น ไม่ก่อผลกระทบต่อชุมชน ไม่มีทางที่ “เดียวเชื้อจากศพมันได้บินว่อนไปทั่ว แล้วก็ติดกันหมด!” (นินหาว, 2564, น. 111) อย่างที่ภรรยาและคนในชุมชนหวาดกลัว แต่กลับจะเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขวิกฤตการระบาดของโรคโควิด-19 ด้วยการกำจัดเชื้ออย่างถูกวิธี ซึ่งจะเป็นผลดีต่อทุกคนในสังคม ดังนั้น เขาจึงประกาศว่า “เออ จะใครก็ขออย่าได้มาห้ามกันเลย ฉันจะสู้จนกว่าฉันจะสู้จนไม่ไหวนั่นแหละ” (นินหาว, 2564, น. 112)

ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมอันเนื่องมาจากการระบาดของโรคโควิด-19 จากเรื่องสั้นแนวโควิด

เรื่องสั้นแนวโควิดที่มีอัตลักษณ์เฉพาะต่างกันตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรมความปกติใหม่ ก่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสังคมต่างกัน อันเนื่องมาจากการรับรู้การระบาดของโรคโควิด-19 และความปกติใหม่ที่ต่างกัน ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตารางเปรียบเทียบประเภทเรื่องสั้นกับแนวโน้มพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

ที่	ประเภทของเรื่องสั้นแนวโควิด	แนวโน้มพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง	
		นักศึกษา	ครู
1	มีความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิด เชิงบวก	96.33	98.67
2	ตั้งคำถามกับความปกติใหม่ เชิงลบ	98.33	100
3	ส่งเสริมสังคมสามัคคีธรรม เชิงบวก	96.33	98.67

จากตารางผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มพฤติกรรมที่สอดคล้องกับวาทกรรมที่เรื่องสั้นแนวโควิดแต่ละประเภทประกอบสร้างขึ้น โดยเรื่องสั้นแนวโควิดที่มีความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่องผลิตซ้ำวาทกรรม “ความปกติใหม่คือวัฒนธรรมชีวิตปลอดภัย” ผ่านชะตากรรมของตัวละครที่แตกต่างกันโดยตัวละครที่เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์เป็นผู้มีวัฒนธรรมชีวิตปลอดภัยจะปลอดภัยจากโรคโควิด-19 ต่างจากตัวละครที่ไม่ยอมเปลี่ยนอัตลักษณ์ ซึ่งติดเชื้อโควิด-19 และเรื่องสั้นแนวโควิดแบบสังคมสามัคคีธรรมที่สร้าง

วาทกรรม “ความสามัคคีเอื้อเฟื้อกันในสังคมคือทางรอดจากภาวะวิกฤตโควิด-19” ด้วยการพิสูจน์ให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านเหตุการณ์ในโครงเรื่องที่วิกฤตชีวิตของตัวละคร ชุมชน และสังคมถูกทำให้สลายไปเมื่อคนในชุมชนและสังคมร่วมมือกัน ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน คือ เกิดความรู้สึกเชิงบวก มีความหวัง กำลังใจ และเห็นถึงความเป็นไปได้ที่จะอยู่รอดภายใต้บริบทชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากการระบาดของโรคโควิด-19 ส่วนเรื่องที่ตั้งคำถามกับความปกติใหม่ภายใต้วาทกรรม “ความปกติใหม่คือความไม่ปกติ” ที่สร้างการรับรู้ต่อความปกติใหม่นอกจากจะไม่ได้ทำให้โรคโควิด-19 หายไปแล้ว ยังเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตและการทำมาหากินจนต้องประสบวิกฤตอย่างไม่เคยเป็นมาก่อนอีกด้วย สร้างแนวโน้มพฤติกรรมเชิงลบที่ทำให้กลุ่มตัวอย่างเกิดความรู้สึกสิ้นหวังต่อการดำเนินชีวิตภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษา อັตลักษณ์กับวาทกรรมความปกติใหม่ในเรื่องสั้นแนวโควิด สรุปได้ว่า เรื่องสั้นแนวโควิดมีอັตลักษณ์สำคัญในด้านการประกอบสร้างเรื่องหรือด้านเนื้อหาที่เป็นการนำเสนอภาพชีวิตและสังคมภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่ในช่วงเวลาที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 โดยสามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อยได้อีก 3 ประเภท ได้แก่ เรื่องสั้นแนวโควิดที่มีวาทกรรมความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง เรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อวาทกรรมความปกติใหม่ และเรื่องสั้นแนวโควิดที่เสนอแนวคิดสังคมสามัคคีธรรม

เรื่องสั้นแนวโควิดที่มีวาทกรรมความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง และเรื่องสั้นแนวโควิดที่เสนอแนวคิดสังคมสามัคคีธรรม ผลิตวาทกรรมผ่านเรื่องเล่าที่เป็นประสบการณ์ชีวิตของตัวละครที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ ข้อดี และประโยชน์ของความปกติใหม่ในฐานะวัฒนธรรมชีวิตปลอดภัย วาทกรรมดังกล่าวจึงมีอำนาจในการสร้างแนวโน้มพฤติกรรมเชิงบวกของสังคมต่อความปกติใหม่ ส่วนเรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อวาทกรรมความปกติใหม่ ผลิตวาทกรรมผ่านเรื่องเล่าที่เป็นประสบการณ์ชีวิตของตัวละคร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลกระทบเชิงลบของความปกติใหม่ จึงมีอำนาจในการสร้างแนวโน้มพฤติกรรมเชิงลบของสังคมต่อความปกติใหม่

ทั้งนี้ สอดคล้องกับผลการสำรวจความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ที่พบว่าเมื่อรับรู้ภาพเชิงบวกต่อความปกติใหม่ผ่านเรื่องสั้นทั้งประเภทที่มีวาทกรรมความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่องและประเภทที่เสนอแนวคิดสังคมสามัคคีธรรม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาในรายวิชาการวรรณกรรมกับการวิจารณ์สำหรับครู มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ร้อยละ 96.33 และครูภาษาไทยในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ร้อยละ 98.67 เกิดความรู้สึกและแนวโน้มพฤติกรรมเชิงบวก มีความหวัง กำลังใจมากขึ้นในการดำเนินชีวิตภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่ แต่เมื่อรับรู้ภาพเชิงลบต่อความปกติใหม่ผ่านเรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อความปกติใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาในรายวิชาการวรรณกรรมกับการวิจารณ์สำหรับครู มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ร้อยละ 98.33 และครูภาษาไทยในเขตพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ร้อยละ 100 เกิดความรู้สึกและแนวโน้มพฤติกรรมเชิงลบหรือสิ้นหวังต่อการดำเนินชีวิตภายใต้วัฒนธรรมความปกติใหม่

การอภิปรายผลการวิจัย

เมื่อพิจารณาสรุปผลการวิจัยเรื่องสั้นแนวโควิดทั้ง 37 เรื่อง ด้วยกรอบแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ วาทกรรม และศาสตร์แห่งเรื่องเล่า ในลักษณะของการศึกษาวรรณกรรมในเชิงสังคมและคุณภาพ พบว่า การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของเรื่องสั้นแนวโควิด มีความสัมพันธ์กับวาทกรรม “ความปกติใหม่” แบบต่าง ๆ ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมไทย

การเขียน “เรื่องเล่า” ในรูปแบบของเรื่องสั้นแนวโควิดเป็นการผลิตความหมายหรือสร้างความจริงเกี่ยวกับภาพสังคมในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 และบทบาทของความปกติใหม่ ซึ่งมีจุดกำเนิดจากมาตรการที่มุ่งสร้างความปลอดภัยทางด้านสาธารณสุขในการลดการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 การผลิตความหมายหรือการประกอบสร้างความจริงในเรื่องสั้นแนวโควิดนี้ถูกทำให้มีความเป็นไปได้ ผ่านกระบวนการจัดรูปเหตุการณ์ในโครงเรื่อง ที่เป็นการเรียงร้อยการกระทำของตัวละครให้เป็นระบบระเบียบและดำเนินไปในทิศทางที่ผู้ประพันธ์กำหนดไว้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะก่อให้เกิดมโนภาพที่เป็นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับ “สังคมในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19” และ “ความปกติใหม่” ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

กลุ่มของเรื่องสั้นแนวโควิดที่มีวาทกรรมความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิดของเรื่อง มีลักษณะเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมความปกติใหม่ของรัฐ ที่อธิบายว่า ความปกติใหม่เป็น “วัฒนธรรมชีวิตปลอดภัย” ดังจะเห็นได้ว่าเรื่องสั้นประเภทนี้มีการพิสูจน์ให้ผู้อ่านเห็นว่าความปกติใหม่เป็นวัฒนธรรมชีวิตปลอดภัย ผ่านประสบการณ์จริงของตัวละครเอกที่รอดพ้นจากการติดเชื้อโควิด-19 ตลอดจนวิกฤตที่สืบเนื่อง เช่น การกลับมาฟื้นตัวทางเศรษฐกิจได้เร็วกว่า เพราะอยู่ในชุมชนเข้มแข็งที่ทุกคนต่างปฏิบัติตามความปกติใหม่อย่างเคร่งครัด ทำให้ชุมชนปลอดภัยจากเชื้อโควิด-19 ได้เร็วและได้รับการผ่อนปรนให้สามารถกลับมาดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องสะดุดกับมาตรการล็อกดาวน์ เพราะประสบกับการระบาดซ้ำ และผ่านตัวละครเอกที่ไม่ใส่ใจกับการรักษาวินัยความปกติใหม่ จนติดเชื้อโควิด-19 ซึ่งสร้างบทเรียนที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความปกติใหม่ในอีกลักษณะหนึ่ง สอดคล้องกับความเห็นของศาสตราจารย์นายแพทย์ยง ภู่วรวรรณ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการแก้ปัญหาวิกฤตโควิด-19 ที่เห็นว่า “โรคโควิด-19 เป็นโรคอุบัติใหม่ร้ายแรงที่สุดในรอบศตวรรษ และทำลายมนุษยชาติมากที่สุดในการหาทางรับมือ แม้มนุษยชาติจะเริ่มเห็นหนทางพิชิตโรคร้ายนี้ได้ การพัฒนาและทดลองวัคซีนใกล้ความจริงมากขึ้นทุกที แต่กว่าจะถึงวันนั้น ระยะเวลาที่รอคอย ทางเดียวที่เราต้องทำคือ รักษามาตรการในการลดการแพร่กระจายของโรคให้เข้มงวดและเคร่งครัดเพื่อควบคุมการแพร่ระบาดให้น้อยที่สุดและช้าที่สุด (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2563, น. XI) ซึ่งเขาเห็นว่าจะสร้างความเสียหายในทุกมิติน้อยกว่า

กลุ่มของเรื่องสั้นแนวโควิดที่ตั้งคำถามต่อความปกติใหม่ ผลิตซ้ำวาทกรรมโต้กลับวาทกรรมความปกติใหม่ ด้วยการสร้างวาทกรรมในลักษณะดังที่ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.ศุภชัย พานิชภักดิ์ กล่าวว่า “จินตภาพของชีวิตวิถีใหม่ (new normal) โลกไม่เคยอยู่ในสภาพคำว่า normal เลย” (ศุภชัย พานิชภักดิ์, 2564, น. 81) ผ่านประสบการณ์จริงของตัวละครเอกที่แสดงให้เห็นว่า ความปกติใหม่เป็นมาตรการที่ทำให้วิถีชีวิตที่ดำเนินมา

อย่างปกติต้องหยุดชะงัก ผลจากการหยุดชะงักดังกล่าวมีผลกระทบต่อชีวิตในลักษณะที่เลวร้าย โดยทำให้ไม่สามารถเรียน ทำงาน หรือดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่นอีกต่อไป ซึ่งส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของประชาชน จนนำไปสู่วาทกรรม “ถึงไม่ติดเชื้อโควิดตาย ก็อดตายอยู่ดี” ขึ้นมา สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องความทุกข์ของชนชั้นกลาง (กลุ่มหนึ่ง) ในเมืองกรุงเทพฯ รายงานการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตและเสียงที่หายไป ในวิกฤตโรคระบาดโควิด-19 ของพรมินทร์ ตั้งโอภาสวิไลสกุล (2565, น. 51) ที่ศึกษาพบว่า ในช่วงเวลานี้ชนชั้นกลางบางกลุ่มต้องเผชิญกับความยากลำบาก แรงกดดันและภาวะตึงเครียดจากหนี้สิน ความไม่มั่นคงในอาชีพ รายได้ที่หดหาย ความเปราะบางของความสัมพันธ์ในครอบครัว การถูกโดดเดี่ยวจากมาตรการช่วยเหลือของรัฐ การตกช่วงชั้นทางสังคม และแม้ว่าจะพยายามปรับตัวเพื่อหารายได้ เช่น การผันตัวเป็นแรงงานรับจ้าง การระดมทรัพยากรจากเครือข่ายเพื่อรักษาสุขภาพของตนไว้ แต่เสียงของพวกเขากลับถูกกลบอยู่ฉากหลังของปรากฏการณ์ และหลายคนถูกซ้ำเติมด้วยการตีตราว่าล้มเหลว เรื่องสั้นแนวโควิดประเภทนี้จึงสร้างการรับรู้ต่อความปกติใหม่ในเชิงลบ และนำไปสู่การสร้างทัศนคติที่เห็นว่ารัฐควรแก้วิกฤตโควิดด้วยการสร้างความพร้อมทางด้านสาธารณสุข เช่น การจัดหายา เวชภัณฑ์ และวัคซีนให้เพียงพอ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ตรงจุด และส่งผลกระทบต่อประชาชนน้อยกว่า

กลุ่มของเรื่องสั้นแนวโควิดที่นำเสนอแนวคิดสังคมสามัคคีธรรม ผลิตซ้ำวาทกรรมที่เห็นว่า พลังแห่งความสามัคคีจะทำให้รอดพ้นจากวิกฤตได้ ผ่านประสบการณ์ของตัวละครเอกที่พิสูจน์ให้ผู้อ่านเห็นว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคม ทำให้ตัวละครเอกและคนในชุมชนของเขาพบกับทางรอดจากทั้งโรคระบาดและวิกฤตที่เกิดจากผลกระทบของมาตรการความปกติใหม่ สอดคล้องกับ ข้อเสนอในรายงานการดำเนินโครงการศึกษา “วัฒนธรรมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศตัวอย่างที่ดีในอันดับต้น ๆ ของโลกที่เป็นบทเรียนแก่ประชาคมโลกในการรับมือกับโรคโควิด-19 ได้ เนื่องจากคนไทยมีนิสัยชอบช่วยเหลือผู้อื่น แบ่งปัน โอบอ้อมอารี รู้จักหน้าที่ ตระหนักและคำนึงถึงส่วนรวม ประกอบกับคนไทยมีทักษะการเรียนรู้และปรับใช้ชีวิตท่ามกลางความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี (สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม, 2564, น. ๑)

อัตลักษณ์ร่วมของเรื่องสั้นแนวโควิดแต่ละประเภทที่ต่างก็นำเสนอภาพผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการระบาดของโรคโควิด-19 และมาตรการความปกติใหม่ ในลักษณะอิงเหตุการณ์จริง สร้างความสมจริงแก่เรื่องตามขนบการประพันธ์เรื่องสั้น อย่างไรก็ตามความสมจริงที่เกิดจากพื้นฐานของการอิงเหตุการณ์และผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 และมาตรการความปกติใหม่ กลับสร้างการรับรู้และอารมณ์ความรู้สึกที่แตกต่างผ่านชะตากรรมของตัวละครในเรื่อง ซึ่งแน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อการสร้างการรับรู้แก่ผู้อ่านในลักษณะที่ต่างกัน และเมื่อสร้างการรับรู้ในลักษณะที่ต่างกัน เรื่องสั้นแนวโควิดแต่ละประเภทย่อมมีอำนาจต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมเกี่ยวกับความปกติใหม่และการแสวงหาทางออกจากวิกฤตโควิดในลักษณะที่ต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตารางเปรียบเทียบประเภทเรื่องสั้นกับแนวโน้มพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ)

ที่	ประเภทของเรื่องสั้นแนวโควิด	แนวโน้มพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง	
		นักศึกษา	ครู
1	มีความปกติใหม่เป็นกรอบแนวคิด เชิงบวก	96.33	98.67
2	ตั้งคำถามกับความปกติใหม่ เชิงลบ	98.33	100
3	ส่งเสริมสังคมสามัคคีธรรม เชิงบวก	96.33	98.67

จากตารางข้างต้นจะเห็นถึงความเชื่อมโยงของอำนาจของวาทกรรมที่แสดงออกผ่านภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่อยู่ในรูปแบบของเรื่องสั้นแนวโควิดแต่ละประเภท ที่มีอำนาจต่อการกำหนดความคิดและความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่าง จนกลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มพฤติกรรมสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของมิเชล ฟูกูเกอที่กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นผลมาจากวาทกรรมและปฏิบัติการทางวาทกรรม เมื่อวาทกรรมชุดใดชุดหนึ่งเกี่ยวกับโรคโควิด-19 และความปกติใหม่ที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม มีอำนาจต่อการกำหนดความคิดและมุมมองของผู้ประพันธ์เกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่เป็นหรือควรจะเป็นในช่วงวิกฤตโควิด-19 วาทกรรมชุดนั้นก็จะเป็นกรอบแนวคิดและเกณฑ์ในการกำหนดรูปแบบของความยุติธรรมในงานวรรณกรรม (poetic justice) ที่เป็นเรื่องของการลงโทษ การให้รางวัล หรือการให้โอกาสตัวละครตามการกระทำที่ถูกตัดสินว่าดี/เหมาะสมหรือไม่ดี/ไม่เหมาะสมของเขา จนนำไปสู่ชะตากรรมที่ตัวละครได้รับในตอนท้าย หรือก็คือวาทกรรมที่มีอำนาจกำหนดความคิดและมุมมองของผู้ประพันธ์ก็จะมีอำนาจกำหนดอัตลักษณ์ของการประกอบสร้างเรื่องของผู้ประพันธ์อีกทอดหนึ่ง ซึ่งตามทฤษฎีของปอล ริเกอร์อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสั้นเหล่านี้มีบทบาทในการประกอบสร้างอัตลักษณ์หรือทำความเข้าใจอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตโควิด-19 ตามทัศนะ (ที่เกิดจากอำนาจการกำหนดของวาทกรรมเกี่ยวกับความปกติใหม่ชุดใดชุดหนึ่ง) ของผู้ประพันธ์ อัตลักษณ์เหล่านี้ ได้แก่ อัตลักษณ์แบบผู้มีวัฒนธรรมความปกติใหม่ในเรื่องสั้นที่ผลิตซ้ำความปกติใหม่ของรัฐ อัตลักษณ์แบบผู้ทุกขทน สิ้นหวังและไร้ทางออกในเรื่องสั้นที่ตั้งคำถามต่อความปกติใหม่ และอัตลักษณ์แบบผู้ที่มีสำนึกร่วมต่อสังคมในเรื่องสั้นแนวสามัคคีธรรม และเมื่อวาทกรรมเหล่านี้เผยแพร่สู่ผู้อ่านผ่านกระบวนการอ่าน จึงให้ผลสอดคล้องกับแนวคิดของโจนาธาน คัลเลอร์ ที่กล่าวว่า อำนาจของประพันธ์ศิลป์ในเรื่องสั้นจะทำให้ผู้อ่านรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับตัวละครผ่านการอ่าน ผู้อ่านจึงมีแนวโน้มความรู้สึกไปในทิศทางเดียวกันหรือสอดคล้องกับความรู้สึกของตัวละคร ผู้อ่านจึงสามารถเป็นแบบที่ตัวละครเป็นผ่านการอ่าน

อย่างไรก็ตาม ความหมายในวรรณกรรมจะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์จากการตีความของผู้อ่าน การที่กลุ่มตัวอย่างมีแนวโน้มพฤติกรรมสอดคล้องกับวาทกรรมที่เรื่องสั้นแนวโควิดแต่ละประเภทประกอบสร้างขึ้น อาจมีตัวแปรจากภาพรวมของภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างทั้งที่เป็นนักศึกษาและครูซึ่งเป็นชนชั้นกลาง ในสังคมร่วมสมัยที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 บริบทชีวิตและปัญหาอุปสรรคที่กลุ่มตัวอย่างเผชิญจึงที่สอดคล้องหรือง่ายต่อการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตัวละครในเรื่องที่มีภูมิหลังใกล้เคียงกัน อันนำไปสู่การเกิดความรู้สึกร่วมที่ส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรม ดังนั้น หากเป็นผู้อ่านกลุ่มอื่นที่มีภูมิหลังหรือบริบทชีวิตต่างออกไป เช่น เป็นผู้ที่ไม่

เคยมีประสบการณ์ร่วมในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 ก็อาจจะให้ผลแนวโน้มเชิงพฤติกรรมผ่านการอ่านที่ เบี่ยงเบนออกไปจากนี้ได้

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยอัตลักษณ์ของเรื่องเล่าทั้งที่เป็นวรรณกรรมและสื่ออื่น ที่นำเสนอเกี่ยวกับโรคระบาดและความป่วยไข้ ซึ่งนักวิจัย นักเขียน หรือนักสื่อสารสาธารณะสามารถใช้เป็น แนวทางในการศึกษาหรือประกอบสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “โรคอื่น” เช่น โรคซิมเพล็กซ์ มะเร็ง หรือโรคระบาด ในประวัติศาสตร์ได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). *ศ.นพ.ยง ย้ำความร่วมมือ อุดหนุน มีวินัยป้องกันตนเอง ช่วยป้องกัน โควิด 19 ระลอก 2 ได้*. <https://www.ddc.moph.go.th/dncd/news.php?news=14379&deptcode=dncd>
- กองสาธารณสุขฉุกเฉิน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2565). *ถอดบทเรียนการเตรียมความพร้อมรองรับการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ระดับเขตสุขภาพ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2563-1 กรกฎาคม 2565*. กองสาธารณสุขฉุกเฉิน.
- กิตติศักดิ์ คงคา. (2564). 21 นาฬิกาครั้งสุดท้าย. ใน *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม*. บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2563). *กระซอกเปลี่ยนอนาคต: วิเคราะห์ปฏิกิริยาโควิด*. ชัดเซสพับลิชชิง.
- ขจิตขวัณ วิกิจสาละ. (2564). ศาสตร์การเล่าเรื่องในสื่อการศึกษา. *วารสารศาสตร์*, 14(3), 9-85.
- คงกฤษ ไตรยางศ์. (2556). อัตลักษณ์แบบเรื่องเล่าตามทัศนะของปอล ริเกอร์. ใน *ปกรณ์ สิงห์สุริยา (บ.ก.), เรื่องเล่าอัตลักษณ์ และความยุติธรรมในปรัชญาของปอล ริเกอร์ (น. 95-140)*. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- คงเดช จาตุรันต์รัศมี. (2563). คุณพยายามแล้ว. ใน *จิระเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาล ไม่ปกติ (น. 10-27)*. เดย์ โฟเอทส์.
- คำเจียร. (2564). คินลือกดาวน. ใน *อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม (น. 198-226)*. บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- จรัญ ยั่งยืน. (2563). กอด. ใน *ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สู้โควิด แปรวิกฤตเป็นโอกาส (น. 81-99)*. สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- จำลอง ฝั่งชลจิตร. (2564ก). จัดบ้านครั้งเดียว. ใน *ปันปรีดา ฝั่งชลจิตร (บ.ก.), รวมเรื่องสั้นลาไล (น. 117-136)*. บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- จำลอง ฝั่งชลจิตร. (2564ข). บันทึกเป็นท่อน ๆ (24 เฟรมต่อวินาที). ใน *ปันปรีดา ฝั่งชลจิตร (บ.ก.), รวมเรื่องสั้นลาไล (น. 79-98)*. บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.

- จำลอง ผึ้งชลจิตร. (2564ค). โรคระบาดจากห้องคลออด (โควิด-19). ใน ปันปรีดา ผึ้งชลจิตร (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นลาไล* (น. 99-116). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- จำลอง ผึ้งชลจิตร. (2564ง). สตูลไม่ไกล. ใน ปันปรีดา ผึ้งชลจิตร (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นลาไล* (น. 153-202). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- จำลอง ผึ้งชลจิตร. (2564จ). อ่อนเค็ม. ใน ปันปรีดา ผึ้งชลจิตร (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นลาไล* (น. 213-226). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- จิตานันท์ เหลืองเพียรสมุท. (2563). Time Traveler Breakpoint at 2020. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 28-53). เดย์ โฟเอทส์.
- จิรัฏฐ์ ประเสริฐทรัพย์. (2563). หัวนอนปลายเท้า. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 54-77). เดย์ โฟเอทส์.
- จิราภรณ์ วิหาว. (2563). ชาวดีจากนกกาขเณ. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 78-89). เดย์ โฟเอทส์.
- โจนาธาน คัลเลอร์. (2561). *ทฤษฎีวิวัฒนาการ: ความรู้ฉบับพกพา*. บุ๊คสเคป.
- ฉัตรวี เสนอนิสศักดิ์. (2563). ดอกไม้ ประตุ แจกกัน ดินทราย ต้นไม้ใหม่. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 90-99). เดย์ โฟเอทส์.
- ชวลักษณ์. (2564). คำพิพากษาคดีข้ามเวลา. ใน อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 296-316). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ณัฐภูมิ ฤทธินอก. (2563). บ้านนอก ออกกรุง. ใน ตริศศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สู่โควิด แปรวิกฤตเป็นโอกาส* (น. 129-143). สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ทวีวัฒน์. (2564). ตีอาร์ท. ใน อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 272-295). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ธนาติ ศิริภัทรราชย์. (2563). Watch from Home. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 100-115). เดย์ โฟเอทส์.
- ธีรภัทร์. (2564). เสียง : 319. ใน อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 153-176). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ธวัชธรรมพ์. (2564). ทางรอด I ทางตาย I ทางเลือก II. ใน อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 37-59). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- นินหา. (2564). แค่วัน. ใน อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 107-130). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.

- ปรมินทร์ ตั้งโอภาสวิไลสกุล. (2565). ความทนทุกข์ของชนชั้นกลาง (กลุ่มหนึ่ง) ในเมืองกรุงเทพฯ: รายงานการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีชีวิตและเสียงที่หายไปในวิกฤตโรคระบาดโควิด-19. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 35(2), 50-68.
- พิเชษฐ แสงทอง. (2565). *วรรณกรรมวิจารณ์: แนวคิดและปฏิบัติการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์ภาษาไทยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- แพน พงศ์พนรัตน์. (2564). สร้างสะพาน. ใน อังคณา จิตรรวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 253-271). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ภัทรา ภูกาญจนมรกต. (2563). หนึ่งร้อยแปดสิบวัน. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สู้โควิด แปรวิกฤตเป็นโอกาส* (น. 47-64). สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ภู กระดาษ. (2563). ความขึ้นสัมพันธ์ต่างหากที่เป็นตัวแบ่งฤดูกาล มิใช่อุณหภูมิตามที่เขาหลอกลวง. ใน จิระเดช โอภาสพันธ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ*. (น. 130-143). เดย์ โฟเอทส์.
- มายาโรส. (2564). Post-Truth ไวรัสล้างความจริง. ใน อังคณา จิตรรวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 9-36). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ริญญา ทวีสกุล. (2564). ย่าจ๋า. ใน อังคณา จิตรรวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 60-80). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- เรวัต อธิกุลชัย. (2563). ระยะห่าง. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สู้โควิด แปรวิกฤตเป็นโอกาส* (น. 112-128). สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ลายา. (2564). ไปตามทางที่เธอยอมรับ. ใน อังคณา จิตรรวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม*. (น. 177-197). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ลายา. (2564ก). เข้าที่ตะวันสีทองไม่ส่องแสง. ใน อังคณา จิตรรวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม*. (น. 227-252). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒนา. (2562). *การถอดบทเรียนเพื่อการเปลี่ยนแปลง*. ศูนย์ผู้นำนวัตกรรม หลักสูตรและการเรียนรู้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วินทกานท์. (2563). จากเลถึงดอย ปลาและนาขั้นบันได. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สู้โควิด แปรวิกฤตเป็นโอกาส* (น. 144-161). สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิภาพ คัญทัพ. (2563). รถประจำทางในคืนที่วิ่งไปอย่างไร้ธรรมดา. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สู้โควิด แปรวิกฤตเป็นโอกาส* (น. 65-80). สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.

- วิศุทธิ์ พรนิมิต. (2563). โลมมา. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 144-153). เดย์ โฟเอทส์.
- ศุภชัย พานิชภักดิ์. (2564). จินตภาพใหม่ของประเทศไทยหลังวิกฤต. ใน สถาบันพระปกเกล้า, *จินตภาพใหม่ การกระจายอำนาจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ: บทเรียนจากโควิด-19*. สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (2564). *โครงการศึกษาวัฒนธรรมไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลงจาก สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)*.
<https://www.mhesi.go.th/index.php/all-media/book/4362-2019-covid-19.html>
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวิวัฒนาการตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา แदनลำโขง. (2563). ฝนแรกแห่งเดือนมีนาคม. ใน ตรีศิลป์ บุญขจร (บ.ก.), *รวมเรื่องวรรณกรรมโควิด เปลี่ยนโรคให้เป็นเรื่อง: สุวีทวิต แปรวิกฤตเป็นโอกาส* (น. 100-111). สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อภิญา เพ็ญฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ Identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- อ้อมแก้ว กัลยาณพงศ์. (2563). นั่นคือแมงกะพรุนหรือคอมไฟที่ห้อยย้อย. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 168-187). เดย์ โฟเอทส์.
- อารยา ราษฎร์จำเริญสุข. (2563). ความไม่ปรากฏ. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 188-209). เดย์ โฟเอทส์.
- อุทิศ เหมะมูล. (2563). คนที่ไม่ใช่ ยังไงก็สังหารจอมทัพอัศวินไม่ได้. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 210-229). เดย์ โฟเอทส์.
- อรุดา ไควินท์. (2563). ขอโทษ. ใน จิรเดช โอภาสพันธุ์วงศ์ (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้นสถาน ณ กาลไม่ปกติ* (น. 230-245). เดย์ โฟเอทส์.
- leGGyDan. (2564). ออกซิเจน. ใน อังคณา จิตรักวงศ์สกุล (บ.ก.), *รวมเรื่องสั้น COVID-19 เรื่องเล่าจากพื้นที่สีแดงเข้ม* (น. 81-106). บริษัท ภาพพิมพ์ จำกัด.

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Thammasat University Research and Consultancy Institute

อาคารอเนกประสงค์ 1 ชั้น 7 เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์
แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทรศัพท์ 02 223 3757

<https://turac.tu.ac.th/>